ВЯРТАННЕ

БЕЛАРУСКІ ФОНД КУЛЬТУРЫ
ДЗЯРЖАЎНАЯ ІНСПЕКЦЫЯ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ ПА АХОВЕ ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНАЙ СПАДЧЫНЫ
КАМІТЭТ ПА АРХІВАХ І СПРАВАВОДСТВУ
НАЦЫЯНАЛЬНАЯ БІБЛІЯТЭКА БЕЛАРУСІ
НАЦЫЯНАЛЬНЫ НАВУКОВА-АСВЕТНЫ ЦЭНТР ІМЯ Ф.СКАРЫНЫ ПРЫ МІНІСТЭРСТВЕ АДУКАЦЫІ І НАВУКІ РБ

ВЯРТАННЕ-3

ЗБОРНІК АРТЫКУЛАЎ І ДАКУМЕНТАЎ

Выдадзены коштам
Эксперыментальнага
комплекснага прадпрыемства
"Светоч"

Мінск 1996

ББК Ч 774
В-99

Складальнікі:
Аркадзь Тоўсцік
Мая Яніцкая
Рэдакцыйная калегія:
Надзея Высоцкая
Адам Мальдзіс (гал. рэд.)
Аляксандр Міхальчанка
Таццяна Рошчына
Аркадзь Тоўсцік
Мая Яніцкая
Адказная за выпуск:
Таццяна Рошчына

В-99 **Вяртанне–3:** Зборнік артыкулаў і дакументаў / Беларус. фонд культуры. — Мн., 1996. — 256 с.

Матэрыялы зборніка прысвечаны праблемам вяртання нацыянальных культурных каштоўнасцей у кантэкст культуры Беларусі, а ў выпадках наяўнасці юрыдычных падстаў (згодна з міжнародным правам) — фізічнага вяртання ў Беларусь каштоўнасцей, якія ў розныя часы былі вывезены за яе межы.

У зборніку прадстаўлены матэрыялы Міжнароднага "круглага стала", прысвечанага стратам Беларусі ў час Другой сусветнай вайны, звесткі пра беларускія экспанаты і архіўныя матэрыялы ў сховішчах Масквы, Санкт-Пецярбурга і інш. Большасць дакументаў друкуецца ўпершыню.

В $\frac{4400000000-008}{\text{М } 332-96}$ без аб'яўл. ББК Ч 774

Шаноўны чытач!

Ты адкрываеш першую старонку трэцяга выпуску зборніка дакументаў і архіўных матэрыялаў па праблемах пошуку і вяртання нацыянальных каштоўнасцей, якія знаходзяцца за межамі Рэспублікі Беларусь. Адно толькі тое, што гэта ўжо трэці выпуск, сведчыць аб вялікай працы, праробленай камісіяй "Вяртанне" Беларускага фонду культуры, Нацыянальным навукова-асветным цэнтрам імя Ф.Скарыны, усімі, хто дапамагаў нам у гэтай высакароднай патрыятычнай справе.

"Вяртанне", як можна бачыць ад выпуску да выпуску, становіцца працай не проста пошуку скарбаў і рарытэтаў. Яно становіцца працай адраджэння і ўзвышэння нацыянальнай самасвядомасці аднаго са старажытных народаў Еўропы, адметнага сваёю мовай і культурай, якія, як гэта і належыць, з'яўляюцца вышэйшай меркай дзяржаўнасці.

Нас, беларусаў, мала, а заўтра, улічваючы наступствы Чарнобыльскай катастрофы, можа стаць яшчэ менш. Нас ратуе і павінна выратаваць наша выключнасць — выключнасць культурная, моўная, геапалітычная. Гэтая выключнасць якраз і закладзена ў гістарычнай спадчыне, той, якой мы валодаем, і той, якую ад нас забралі войны, рабаўнікі (чужынцы і свае), палітыкі (чужыя і свае). Таму сёння асноўнай задачай сваёй Беларускі фонд культуры, Нацыянальны навукова-асветны цэнтр імя Ф.Скарыны лічаць выяўленне месцазнаходжання, утрымальнікаў духоўных каштоўнасцей беларускага народа з тым, каб з дапамогай афіцыйных структур прад'явіць патрабаванні дзеля законнага вяртання іх на Радзіму.

Але гэта толькі пачатак вялікай працы, да якой мы імкнемся далучыць як мага больш інтэлігенцыі, грамадскія арганізацыі краязнаўцаў, аховы помнікаў, творчыя саюзы, установы культуры. Толькі разам, толькі агульнымі намаганнямі мы зможам зрушыць з месца гэтую справу.

Сапраўды, гэта толькі пачатак! Таму што, калі мы хочам падняць на новы, больш высокі ўзровень патрыятычнае выхаванне ў нашай краіне, нам давядзецца ўсвядоміць такія паняцці, як вяртанне на радзіму імёнаў вялікіх людзей, што сталі вядомымі ў свеце і, на жаль, мала вядомыя на сваёй

радзіме: Сапега, Радзівіл, Міцкевіч, Манюшка, Шагал, Гашкевіч, Зан. Дамейка, Глінка, Маневіч — колькі іменаў тых, хто патрабуе вяртання ў хрэстаматыю нашай спадчыны! Ад таго, як хутка гэта адбудзецца, залежаць і наш уваход у цывілізаваны свет, павага да нас з боку цывілізаванага свету, прызнанне нашай дзяржаўнасці.

Вяртанне гістарычных назваў мястэчак, вёсак, вуліц — яшчэ адзін аспект будучай дзейнасці як Фонда культуры, так і яго Камісіі.

І няхай не будзе стомы кожнаму, хто прыгарнуўся душой да вялікага патрыятычнага дзеяння — пошуку і вяртання беларускіх нацыянальных каштоўнасцей на родную зямлю!

Шаноўны чытач! Ты прачытаеш апошнюю старонку гэтай незвычайнай кніжкі. Спадзяемся, што яна не пакіне цябе абыякавым да лёсу нашай спадчыны. І мы запрашаем цябе ўнесці свой пасільны ўклад у гістарычную справу духоўнага адраджэння Бацькаўшчыны.

Уладзімір Гілеп
Старшыня праўлення Беларускага фонду культуры

МАТЭРЫЯЛЫ
МІЖНАРОДНАГА
"КРУГЛАГА СТАЛА"
"ЛЁСЫ БЕЛАРУСКІХ
МАТЭРЫЯЛЬНЫХ
І ДУХОЎНЫХ
КАШТОЎНАСЦЕЙ
У ЧАС
ДРУГОЙ
СУСВЕТНАЙ ВАЙНЫ
І ПАСЛЯ ЯЕ
(ПЕРАМЯШЧЭННЕ,
ВЫЯЎЛЕННЕ,
ВЯРТАННЕ)"

18 мая 1995 г., у межах II Міжнароднага кангрэса беларусістаў у Мінску адбылося пасяджэнне Міжнароднага круглага стала, прысвечанага беларускім музейным, бібліятэчным і архіўным зборам, якія загінулі ў час Другой сусветнай вайны або яшчэ не адшуканы. Акрамя беларускіх вучоных і спецыялістаў у пасяджэнні прынялі ўдзел іх калегі з Германіі, Расіі і Украіны. Старшынствавалі прафесар Адам Мальдзіс (Беларусь), прафесар Віктар Акуленка (Украіна).

Далей змяшчаюцца тэксты трох дакладаў, зробленых у час Круглага стала, а таксама скарочаны запіс выступленняў у дыскусіі, зроблены кандыдатам мастацтвазнаўства Маяй Яніцкай, і прынятае падсумаванне.

Адам Мальдзіс
прафесар, старшыня грамадскай камісіі "Вяртанне" Беларускага фонду культуры.

Трагічныя лёсы беларускіх музейных, бібліятэчных і архіўных збораў у час Другой сусветнай вайны

Як вядома, у час Другой сусветнай вайны ў Беларусі загінуў кожны чацвёрты яе жыхар. Апошнім часам даследчыкі павялічваюць гэтую лічбу: кожны трэці! Былі разбураны многія беларускія гарады, спалены вёскі, знішчаны помнікі архітэктуры. Зразумела, не пашкадавала вайна і музеі, бібліятэкі, архівы. Па маіх звестках, больш-менш захаваліся толькі калекцыі Гродзенскага і Слонімскага гістарычных музеяў. У сувязі з гэтым ніяк немагчыма згадзіцца з высновамі Рабочай групы па лёсах твораў мастацтва, якія былі вывезены з СССР у час Другой сусветнай вайны, пры Брэменскім універсітэце, быццам бы Беларусь страціла ў час вайны толькі тры працэнты сваіх збораў (Украіна — 60, Расія — 35, а Беларусь — толькі тры працэнты).

Хутчэй за ўсё, было наадварот: засталося ўсяго тры працэнты. Іншая справа, што нашыя страты мала вядомы Еўропе і свету, ды і ў нас саміх яны даследаваны на тыя ж тры-пяць працэнтаў.

Для беларускага народа асабліва балючыя страты, панесеныя ў першыя месяцы савецка-нямецкай вайны Магілёўскім абласным гістарычным музеем. З яго знік славуты крыж Ефрасінні Полацкай, створаны ў 1161 г. полацкім ювелірам Лазарам Богшам. Крыж вядомы не столькі сваімі залатымі і сярэбранымі пласцінамі з эмалевымі выявамі святых і арнаментам, не столькі каштоўнымі камянямі і жэмчугам, колькі ўманціраванымі мошчамі святых і надпісамі. У чэрвені 1941 г. ён бясследна знік.

Шэдэўр Лазара Богшы не быў адзінай выключнай каштоўнасцю, якая захоўвалася ў Магілёўскім музеі. Як сведчаць архіўныя дакументы 1945–1946 гг., да вайны там знаходзіліся залаты і сярэбраны ключы Магілёва, дзве сярэбраныя пячаткі горада, залатыя ўпрыгожанні і пліткі з выявамі, якія былі знойдзены пры раскопках Пампеі, сярэбраная булава караля Сігізмунда III, кубкі з выявамі Пятра I , Аляксея Міхайлавіча, залатыя і сярэбраныя крыжы, дараносіцы, кадзільніцы. У актах называюцца іконы Бялыніцкай (XV ст.), Спаскай (1670 г.), Казанскай, Іверскай Божай Маці. святых Мікалая, Пятра і Паўла, аздобленыя каштоўнымі камянямі, карціны І.Айвазоўскага, В.Баравікоўскага, А.Вато, І.Рэпіна і іншых мастакоў. Асобна адзначаюцца такія рарытэты, як пісталет з залатой арабскай чаканкай, прастольнае крэсла, зробленае ў 1780 г. да прыезду ў Магілёў Кацярыны II, сані Напалеона I, залатыя і сярэбраныя табакеркі, фарфоравыя статуэткі, мастацкія тканіны. У апісаннях магілёўскіх збораў захаваліся сляды цэлых калекцый: “манеты... X–XIX стст. да 6 кг вагой”, “прадметы з раскопак курганоў”, “этнаграфічная калекцыя беларускага адзення XVII–XIX стст.”, “халодная і агнястрэльная зброя X–XIV стст.” (280 адзінак захавання), “узоры мастацкай разьбы па дрэве беларускіх майстроў XIV–XVIII стст.” (170 адзінак), “вялікая палеанталагічная калекцыя”, “энтамалагічная і мінералагічная калекцыі” і шмат іншага. Нарэшце, у Магілёве знаходзілася вялікая колькасць унікальных і рэдкіх кніг, рукапісаў: каля 20 Евангелляў “у апраўах работы беларускіх майстроў XVI–XVIII стст.”, 175 “беларускіх рукапісных кніг і старадрукаў”, 28 каралеўскіх і царскіх грамат, дараваных Магілёву.

Сярод усіх гэтых скарбаў указаны і крыж Ефрасінні Полацкай, які ў 1944 г. быў ацэнены ў 6 млн. рублёў. Але ж для беларускага народа ён бясцэнны. Гэта нацыянальная рэліквія № 1, якую ніяк не замяніць “Крыж на падабенства крыжа Ефрасінні Полацкай”, што ствараецца цяпер у Брэсце.

І гэта ўсё знікла з Магілёва летам 1941 г. Куды? Некаторыя меркаванні будуць выказаны ў другой частцы даклада.

Велізарныя страты панеслі мінскія музеі, асабліва Карцінная галерэя БССР і Гістарычны музей БССР. Па знойдзеных у архівах пасляваенных сведчаннях загадчыка ўпраўлення па справах мастацтваў пры СНК БССР пісьменніка П.Пестрака і дырэктара Карціннай галерэі А.Аладавай, з Мінска ў Прусію было вывезена каля 170 каштоўных твораў жывапісу (сярод іх — палотны І.Айвазоўскага, К.Брулова, В.Бялыніцкага-Бірулі, М.Урубеля, Ф.Гарэцкага, С.Заранкі, А.Куінджы, І.Левітана, К.Макоўскага, В.Паленава, І.Рэпіна, Ф.Рушчыца, В.Сярова, І.Шышкіна, М.Ярашэнкі і інш.). 30 абразоў XVI–XVII стст., пісаных беларускімі майстрамі, каля 50 скульптурных работ М.Антакольскага, П.Клодта, М.Казлоўскага, С.Канёнкава, Ф.Талстога і іншых майстроў. У Карціннай галерэі знаходзіліся таксама найбагацейшыя скарбы дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва. Цытую А.Аладаву: "Калекцыя слуцкіх паясоў у колькасці 48 штук", "вялізная калекцыя мастацкага фарфору рускіх, кітайскіх і заходнееўрапейскіх заводаў", "мастацкія вырабы і посуд з урэцкага (Урэчча — мястэчка ў Беларусі. — А.М.) шкла", "вялікая калекцыя бронзавых і фарфоравых гадзіннікаў розных эпох", "калекцыя мастацкіх твораў разьбы па косці, выкананых рускімі і замежнымі майстрамі", "мэблевыя гарнітуры, шафы данцыгскай работы", сакрэтнікі з "каштоўных парод дрэва", "каля ста ўсялякіх дываноў і габеленаў" і да т.п., і да т.п.

У першыя дні вайны скарбы былі запакаваны ў скрыні з надпісамі "Кёнігсберг". У Беларусь яны болей не вярнуліся. І толькі нязначная частка збораў Карціннай галерэі была перададзена Мінскаму гістарычнаму музею, які працаваў у час акупацыі. Пасля вайны вывезенае з галерэі ацанілі ў 12 мільёнаў залатых рублёў.

Не менш драматычнымі былі ваенныя лёсы Мінскага гістарычнага музея (у часы вайны яго дырэктарам быў Антон Шукелайць, які цяпер жыве ў Нью-Йорку). Частка з яго набыткаў была разрабавана ўжо ў самым пачатку акупацыі. Затым вывезлі ў Германію 19 старажытных гармат (з іх 16 — з нясвіжскага збору Радзівілаў, перавезенага ў 1940 г. у Мінск). Потым акупанты загадалі вывезці ў Аўстрыю, у Венскі інстытут гебраістыкі карціны, кнігі, рукапісы, прадметы дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва, рэлігійнага культу, звязаныя з яўрэйскай культурай у Беларусі. А.Шукелайць захаваў падрабязнае апісанне гэтай часткі збору. У ім лічыцца каля 20 карцін, а сярод іх "Гадзіннікавы майстар" Ю.Пэна, партрэт Ф.Скарыны работы Я.Кругера і інш. Нарэшце, у чэрвені 1944 г. з ведамства Розэнберга наступіў загад цалкам эвакуіраваць зборы Мінскага музея спачатку ў Інстэнбург (Прусія), а затым у Хёхштэдт каля Ульма (Баварыя). Вываз ажыццяўляўся пад наглядам немкі Эмы Гаўпт. У 1945 г., пасля вызвалення Хёхштэдта амерыканцамі, туды прыбыла спецыяльная савецкая місія. Аднак спецыялістаў у ёй не было. Таму адгружалася ўсё без разбору, беларускія экспа-

наты блыталіся з украінскімі і рускімі. Тады ж, па словах А.Шукелайця, і знікла каштоўная карціна з Мінскага гістарычнага музея — "Страшны суд" ("Апошні суд", Магілёўская школа жывапісу).

Трэба таксама асобна вылучыць страты Баранавіцкага абласнога мастацкага музея, куды ў 1940 г. былі звезены каштоўнасці з навакольных палацаў і маёнткаў. Як гаворыцца ў акце ад 19 верасня 1944 г., акупантамі адсюль былі выкрадзены: "Партрэт старога" работы Рэмбрандта, работы Матэйкі, каля шасцідзесяці мініяцюр, створаных заходнееўрапейскімі майстрамі, абразы пісьма беларускіх мастакоў, культавая скульптура XVII–XVIII стст. майстроў з Беларусі, каля двухсот карцін савецкіх мастакоў, вялікі французскі габелен часоў Людовіка XIV , чатыры японскія вазы, каля 160 статуэтак заводаў Заходняй Еўропы, бібліятэка па мастацтву на шасці мовах". Далейшы лёс унікальных баранавіцкіх збораў невядомы.

Як бачна з матэрыялаў Беларускай рэспубліканскай камісіі садзейнічання рабоце Надзвычайнай дзяржаўнай камісіі, якая выяўляла памеры страт былога СССР у час Другой сусветнай вайны, з 1941 да 1944 г. у Беларусі было знішчана 10 музеяў. Шкода, панесеная ад страты твораў мастацтва (11641 музейны экспанат), была вызначана ў 163,4 млн. рублёў. Аднак гэтыя лічбы далёка няпоўныя. Супрацоўніца Нацыянальнага цэнтра імя Ф.Скарыны М.Яніцкая выявіла, што названай камісіяй не ўлічана шкода, нанесеная яшчэ васьмі музеям, у тым ліку Бабруйскаму, Віцебскаму, Полацкаму і, што надзвычай важна і дзіўна, Магілёўскаму, які па афіцыйнай версіі, што распаўсюджвалася многія гады, быў разрабаваны фашыстамі[1].

Непапраўная шкода ў час акупацыі была нанесена больш як двумстам бібліятэкам Беларусі, асабліва Дзяржаўнай (цяпер Нацыянальнай) бібліятэцы. Па падліках яе супрацоўніцы Т.Рошчынай, 83 працэнты яе збораў былі разрабаваны і знішчаны. Пасля вайны на тэрыторыі Германіі, Польшчы і Чэхаславакіі былі знойдзены і вернуты каля 600 тысяч тамоў гэтай бібліятэкі. Аднак на сёння каля аднаго мільёна, сярод якіх рэдкія выданні і старадрукі, рукапісы, застаюцца не знойдзенымі[2].

У час Другой сусветнай вайны беларускія зборы вывозіліся не толькі ў заходнім, але і ва ўсходнім накірунку. У 1939–1940 гг. у Заходняй Беларусі, з'яднанай з ўсходняй, пабывалі маскоўскія экспедыцыі, якімі з палацаў і маёнткаў, пакінутых гаспадарамі, а таксама з навучальных устаноў былі вывезены значныя каштоўнасці. Так, у Цэнтральны антырэлігійны музей (Масква) трапіла каля 30 тысяч (два вагоны) рэдкіх кніг і рукапісаў з Пінскай каталіцкай семінарыі[3]. Далейшы іх лёс невядомы. З Нясвіжскага

---

[1] Голас Радзімы. 1981. 14 мая.

[2] Культура: інф.-аналіт. бюл. Агенцтва РІД. 1995. № 1. С. 5.

[3] Известия. 1940. 7 сент.

палаца тады было вывезена крэсла з аленевых рагоў, з епіскапскага палаца ў Пінску — два крэслы мастацкай работы[4]. Экспедыцыя Дзяржаўнага гістарычнага музея СССР узяла з сабой некалькі карцін і абразоў са збораў Магілёўскага і Мінскага музеяў.

У чэрвені-ліпені 1941 г. у Расію былі эвакуіраваны, натуральна часова, экспанаты Віцебскага і Гомельскага абласных музеяў. Першыя трапілі ў Саратаў, другія — ва Урупінск, а затым у Сталінград (цяпер Валгаград). Захаваўся спіс каштоўнасцей Гомельскага музея, датаваны маем 1946 г. У ім значацца палотны Леанарда да Вінчы, тры чыгунныя і пяць бронзавых гармат, сярэбраныя падсвечнікі і шкатулкі, крыжы і ордэны. Пасляваенныя намаганні вярнуць іх поспеху не мелі.

Вываз каштоўнасцей працягваўся і ў першыя пасляваенныя гады, асабліва ў сувязі з рэпатрыяцыяй з Беларусі польскага насельніцтва. Так, навагрудскі святар Аляксандр Зянкевіч узяў з сабой рукапісную кнігу, дзе быў зроблены метрычны запіс пра нараджэнне Адама Міцкевіча (цяпер яна знаходзіцца ў Чанстахове)[5]. Знікла жывапісная спадчына таленавітага мастака Льва Дабжынскага, які жыў у Лошы (цяпер Гродзенская вобласць). Нарэшце, найвялікшай стратай з'явілася рэпрэсіўнае расфармаванне Віленскага беларускага музея, які амаль без шкоды перанёс акупацыю, але не ўстаяў перад сталінскім таталітарызмам ў першы паслеваенны год.

Неабходна таксама ўлічыць, што частка беларускіх каштоўнасцей пасля заканчэння вайны была вернута з Германіі не ў Беларусь, а ў Расію — у Маскву, Ноўгарад, Ленінград і іншыя гарады. Сярод іх — два язычніцкія каменныя ідалы (бабы), якія нейкі час упрыгожвалі адзін з паркаў Берліна. З так званага "Трафейнага фонду" толькі некаторыя творы былі потым вернуты ў Мінск. І адна з прычын — закрыццё доступу да архіва "Трафейнага фонду".

Здавалася б, пры такіх велізарных стратах нашых нацыянальных каштоўнасцей на іх выяўленне павінны былі б кінуць значныя навукова-пошукавыя сілы, дзяржаўныя сродкі. Але гэтага не адбылося. У 1945–1946 гг., калі працавала Надзвычайная камісія, былі праведзены толькі прыблізныя, у адных выпадках завышаныя, у другіх — заніжаныя падлікі. Пытанне аб рэстытуцыі ні тады, ні пазней, у час "халоднай вайны", па сутнасці, не ставілася, а фактычная, навуковая база для яе не рыхтавалася.

Сёння неабходна шчыра і самакрытычна прызнаць, што ў часы таталітарызму мы саромеліся і нават баяліся гаварыць пра свае правы на тыя беларускія каштоўнасці, якія ў выніку ваенных дзеянняў апынуліся ў ін-

---

[4] Літаратура і мастацтва. 1993. 26 сак.

[5] Gazeta Wyborcza. 1992. 24–27 grud.

шых краінах (асабліва ў Расіі і на Украіне). Патрыятычныя памкненні нярэдка характарызаваліся як праяўленне нацыяналізму, як неразуменне таго, што ўсё, што знаходзіцца ў СССР, у тым ліку і музейныя скарбы, павінна быць агульным, а па сутнасці — нічыйным.

У выніку, па падліках супрацоўніцы Цэнтра імя Ф.Скарыны М.Яніцкай, страты вядучых беларускіх музеяў у гады вайны вывучаны толькі на шэсць працэнтаў. З больш за 11 тысяч экспанатаў, пра якія паведамлялася ў дакументах Надзвычайнай камісіі, мы сёння маем канкрэтныя звесткі толькі пра 992 экспанаты. Астатнія характарызуюцца сумарна.

Доўгі час у Беларусі не было дзяржаўнага ці хаця б грамадскага органа, які займаўся б пытаннямі рэстытуцыі. І толькі ў 1989 г. пры Беларускім фондзе культуры ўзнікла грамадская камісія "Вяртанне", якую ўзначальвае ваш пакорны слуга. Падкрэсліваю: гэта грамадская, а не дзяржаўная камісія. І працуе яна на грамадскіх пачатках. Тым не менш, за шэсць год працы намі быў сабраны значны фактычны матэрыял, падрыхтаваны і выдадзены два аднайменныя зборнікі дакументаў і матэрыялаў, прапанаваны шэраг ініцыятыў. У адпаведнасці з імі ў 1992 г. была створана Дзяржаўная камісія па рэстытуцыі пры Міністэрстве культуры, але зноў-такі працуючая на грамадскіх пачатках і таму недастаткова дзейная. Пры Цэнтры імя Ф.Скарыны была створана адпаведная даследчыцкая група, якую фінансавала Міністэрства культуры. Але вось ужо больш года, як Дзяржаўная камісія спыніла (ці, дакладней, прыпыніла) сваю дзейнасць, а даследчыцкая група перастала фінансавацца. Праўду кажучы, адзінкавыя даследаванні аплачваюцца Міністэрствам культуры праз Дзяржаўную камісію па ахове гісторыка-культурнай спадчыны (ДзІНАС). У сучасных умовах крызісу яна займаецца ў нас пытаннямі рэстытуцыі (у прыватнасці, даволі паспяхова працуе адпаведная беларуска-польская камісія). Аднак сродкі Міністэрства культуры вельмі абмежаваныя. Таму я з пачуццём зайздрасці і нават нацыянальнай непаўнацэннасці гляджу на маіх расійскіх і ўкраінскіх калег, якія прысутнічаюць на гэтым "круглым стале": яны могуць прадстаўляць і прадстаўляюць высокія дзяржаўныя структуры, а я толькі грамадскую. І, галоўнае, працаваць ім значна лягчэй.

Што ж належыць зрабіць, каб у галіне рэстытуцыі Беларусь не выглядала белай воранай? Перш за ўсё, на маю думку, трэба стварыць аўтарытэтны дзяржаўны орган, а ў яго падпарадкаванні мець даследчыцкую групу. Галоўнае для гэтай групы – выяўленне архіўных дакументаў, даваенных музейных вопісаў і каталогаў, якія далі б права хадайнічаць аб вяртанні згубленых каштоўнасцей. Многія з такіх вопісаў, па нашых звестках, захоўваюцца ў Маскве, аднак доступ туды для беларускіх даследчыкаў практычна закрыты. Няма магчымасцей папрацаваць і ў цікавым для нас фондзе Ро-

зэнберга, што знаходзіцца ў Федэральным архіве Германіі (Кобленц). Аднак мы не губляем надзеі на гэта.

Грунтуючыся на выяўленых вопісах, мы маем магчымасць, няхай і са спазненнем, стварыць Беларускі Банк інфармацыі, які будзе цесна звязаны з аналагічнымі банкамі ў іншых краінах. Першыя крокі ў гэтым накірунку ўжо зроблены: дзякуючы намаганням мастацтвазнаўцы Н.Высоцкай было складзена частковае апісанне ваенных страт Карціннай галерэі (цяпер – Мастацкі музей).

Сабраная інфармацыя рыхтуецца да апрацоўкі ў камп'ютэрным рэжыме (тут мы спадзяемся на супрацоўніцтва з прыватнымі фірмамі і фондамі). Зразумела, для ўсяго гэтага патрэбны кадры, у тым ліку і тыя, якія прайшлі стажыроўку за мяжой.

Мы спадзяемся, што ў выніку далейшых пошукаў будзе, нарэшце, вызначаны лёс скарбаў, якія зніклі з Магілёва, у тым ліку і крыжа Ефрасінні Полацкай. Нейкі час у нас лічылася, што ён знаходзіцца ў ЗША, у калекцыі Морганаў. Але ў 1990 г. на афіцыйнае запытанне мы атрымалі адказ, што ў Фундацыі Пірпонта Моргана крыжа няма. Тады ж у беларускім друку з'явіліся публікацыі, якія сведчылі, што, па ўспамінах, магілёўскія скарбы былі ў 1941 г. эвакуіраваны ў Маскву, у адзін з банкаў, дзе іх са здзіўленнем разглядваў сам Берыя[6]. Аднак "маскоўскі след" не выключае "амерыканскага": крыж і іншыя каштоўнасці маглі тайна скарыстаць для аплаты за мяжу, прыватным шляхам. Канчатковую яснасць тут можа ўнесці доступ да адпаведных фондаў маскоўскіх архіваў.

Ёсць яшчэ адна істотная акалічнасць. Вяртанне каштоўнасцей можа адбывацца ў розных формах. Гэта і апісанне, і капіраванне, і публікацыя, абменныя выстаўкі. Бясспрэчна, мае перавагі вяртанне ў прамым, фізічным сэнсе. Але для яго не заўсёды ёсць юрыдычныя падставы ды і добрая воля. Дарэчы, на гэтую добрую волю мы і разлічваем, калі спадзяемся на вяртанне бібліятэкі Храптовіча, вывезенай на часовы дэпазіт у Кіеў, а таксама экземпляраў выданняў Ф.Скарыны, якія адсутнічаюць у Беларусі і якія ў вялікай колькасці апынуліся ў Маскве, нясвіжскіх партрэтаў Радзівілаў, бяспраўна перададзеных беларускімі ўладамі Б.Беруту ў 1950 г., і, нарэшце на адраджэнне Віленскага беларускага музея ў Літве. У сваю чаргу, добрую волю павінны праяўляць і беларусы. Рэстытуцыя – не гульня ў футбол у адны вароты. Таму мы прадэманстравалі добрую волю, напрыклад, вярнуўшы Украіне частку бібліятэкі Пятлюры, перадаўшы Расіі галандскі трафейны збор кніг, які потым быў вернуты ў Нідэрланды.

Нядаўна, у час прыезду ў Беларусь расійскага віцэ-прэм'ера сп.Бальшакова, наш урад перадаў яму 15 каштоўных абразоў, і мы,

---

[6] Советская Белоруссия. 1990. 28 сент.; Вестник Могилёва. 1991. № 39.

зразумела, цяпер спадзяемся на такі ж жэст — што ў старажытны Полацк, на радзіму Ф.Скарыны, будуць вернуты выданні першадрукара.

Не раскрываючы ўсе карты, зазначу, што і нам ёсць што абмяняць з Расіяй, Францыяй, іншымі краінамі, але для гэтага трэба, каб былі заключаны двухбаковыя і шматбаковыя пагадненні, каб пытанні рэстытуцыі ўлічваліся пры падпісанні міждзяржаўных дагавораў і, нарэшце, каб было падпісана адпаведнае пагадненне паміж краінамі Садружнасці Незалежных Дзяржаў, паміж усімі еўрапейскімі краінамі. Не ўдаючыся ў падрабязнасці, скажу, што Беларусь нямала зрабіла для распрацоўкі такога пагаднення.

Верыцца, што вяртанне нацыянальных каштоўнасцей, якое раней было справай некалькіх энтузіястаў, ва ўмовах суверэннай Беларусі стане справай дзяржаўнай, часткай дзяржаўнай палітыкі, будзе служыць нашаму нацыянальнаму адраджэнню.

Габрыэле Фрайтаг
супрацоўніца Даследчыцкага цэнтра "Усходняя Еўропа" Брэменскага універсітэта, Германія

Ахова помнікаў мастацтва ў амерыканскай зоне і палітыка рэстытуцыі

Мой даклад павінен даць навукоўцам былога Савецкага Саюза агляд рэстытуцыі захопленай нацыянальна-сацыялістычнай маёмасці — той маёмасці, якая не засталася ў нямецкіх раёнах, занятых Савецкай Арміяй, а была вывезена на тэрыторыю пазнейшай ФРГ і захоўвалася пасля вайны пераважна ў амерыканскай акупацыйнай зоне. Такім чынам, амерыканская палітыка рэстытуцыі з'яўляецца цэнтральным момантам гэтага даследу.

Спачатку я хацела б закрануць лёс савецкай культурнай маёмасці ў перыяд нацысцкай акупацыі. Разбурэнне і занядбанне культурных каштоўнасцей заўсёды спадарожнічала вайне. Іх незлічоныя страты ў час Другой сусветнай вайны маюць вялікае значэнне для дзяржаў, якія ваявалі. Асабліва гэта датычыцца краін Савецкага Саюза. Рэжым тэрору, устаноўлены нацыстамі на занятых землях, пераўзыходзіў па жорсткасці акупацыйную палітыку ў Заходняй Еўропе.

У сувязі з гэтым вываз культурных каштоўнасцей праводзіўся тут асабліва бесцырымонна. Адразу ж пасля таго, як вермахт уступіў на савецкую тэрыторыю, розныя нямецкія ўстановы пачалі імкнуцца, каб атрымаць до-

ступ да культурных каштоўнасцей. З-за розных інтарэсаў некаторыя ўстанові арганізоўвалі тут сапраўдныя спаборніцтвы.

Такую сітуацыю можна яскрава прасачыць на прыкладзе Мінска. Пасля захопу летам 1941 г. горад быў моцна разбураны. Ленінская бібліятэка панесла вялікія страты з-за марадзёрства нямецкіх салдат. Ужо пры захопе горада канкурыравалі паміж сабой аддзелы Міністэрства замежных спраў і вермахта, каб атрымаць найдзеныя ў Мінску палітычныя акты і матэрыялы. Наступнымі акцёрамі на сцэне былі эсэсаўскія атрады, якія ў першыя тыдні вывезлі з горада каштоўныя карціны і іншыя аб'екты. На гэта наскардзіўся генеральны камісар Вільгельм Кубэ, які імкнуўся захаваць беларускія культурныя каштоўнасці ў сваёй уладзе.

Галоўную адказнасць за зборы культурных ўстаноў на акупаваных тэрыторыях нёс Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg (ERR). У адпаведнасці з нацысцкімі ўяўленнямі пра тысячагадовае ўладарства на Усходзе "гэты штаб бачыў сваё заданне ў стварэнні новага культурнага парадку на месцы". Толькі летам 1943 г. пачалася падрыхтоўка да масавага вывазу культурных каштоўнасцей у Германію. Гэты вываз праводзіўся этапамі, адначасова з адступленнямі нямецкіх войск з Усходу. Два самыя важныя транзітныя склады культурных каштоўнасцей Усходу знаходзіліся ў гарадах Верхняй Сілезіі Рацібор і Тропау (Raciborz і Opawa). Гэтыя гарады выкарыстоўваліся галоўным чынам як часовыя сховішчы для маёмасці з бібліятэк і архіваў Беларусі і Украіны. Іншыя часовыя склады знаходзіліся ў Кракаве, Вільнюсе, Рызе і Кёнігсбергу (цяпер Калінінград). З набліжэннем фронту нямецкае камандаванне здало, у рэшце рэшт, і гэтыя сховішчы. Большая частка вывезеных сюды матэрыялаў засталася на месцы. Пра яе лёс пасля таго, як Савецкая Армія захапіла дадзеныя рэгіёны, нам вядома вельмі мала, хаця далейшы шлях гэтых збораў у некаторых выпадках можна рэканструяваць.

Лёс вывезеных культурных каштоўнасцей у іншых выпадках можна прасачыць больш дакладна. У студзені 1944 г. Einsatzstab Rosenberg адправіў нацыянальна-сацыялістычнаму Інстытуту па даследаванню яўрэйскага пытання ў Франкфурце-на-Майне фонды мінскай юдаікі і гебраікі — усяго дваццаць тысяч тамоў. У красавіку і маі 1944 г., непасрэдна перад адступленнем нямецкіх войск з горада, адбыўся вываз экспанатаў Гістарычнага музея праз Інстэнбург (цяпер Чарняхоўск) у баварскі гарадок Хёхштэдт (Hochstadt). 30 чэрвеня 1944 г. апошнія супрацоўнікі штаба Розэнберга пакінулі Мінск.

У цэлым паэтапнае транспартаванне культурных каштоўнасцей ад месца адпраўлення і да нямецкай тэрыторыі вяло да вялікіх страт і пашкоджанняў з-за неарганізаванасці, дрэннага захавання на часовых складах і марадзёрства, а таксама з-за бамбардзіроўкі гружаных цягнікоў.

Разбурэнне і занядбанне помнікаў культуры на захопленых землях сталі прычынай занепакоенасці не толькі ў Еўропе, але і ў Злучаных Штатах Амерыкі. 20 жніўня 1943 г. прэзідэнт Рузвельт стварыў па ініцыятыве вядомых амерыканскіх гісторыкаў мастацтва і археолагаў Амерыканскую камісію па ахове і выратаванню мастацкіх і гістарычных помнікаў у зоне ваенных дзеянняў, якая ўваходзіла ў ваеннае падраздзяленне па ахове помнікаў — Monuments, Fine Arts and Archives (MFAAA). Гэтае падраздзяленне па ахове помнікаў узяло на сябе пазней адказнасць за лёс нацысцкіх складаў культурнай маёмасці.

Адпаведныя меры, якія маглі б быць прыняты саюзнікамі, абмяркоўваліся скліканай у студзені 1944 г. European Advisory Commission у Лондане. Паралельна з гэтым Саветам саюзнікаў — ЗША, Вялікабрытаніі і Савецкага Саюза — у Лондане з красавіка 1944 г. дзейнічала камісія, якая ў першую чаргу прадстаўляла інтарэсы невялікіх еўрапейскіх дзяржаў.

Асаблівыя спрэчкі выклікала перш за ўсё патрабаванне некаторых еўрапейскіх дзяржаў, у тым ліку і Францыі, правесці "replacement in Kind". Пад гэтым тэрмінам хавалася дамаганне на замену помнікаў мастацтва, разбураных ці вывезеных немцамі, адэкватнымі нямецкімі помнікамі. Пра такую кампенсацыю магла ісці размова, паводле меркавання амерыканскага, брытанскага і савецкага бакоў, толькі ў выключных выпадках, у дачыненні да асабліва каштоўных твораў мастацтва. Перагаворы не прывялі да згоды, таму што ні амерыканскі, ні савецкі бакі не былі гатовы прыняць канкрэтныя палітычныя рашэнні да заканчэння вайны.

І толькі ў студзені 1946 г. саюзнікі акрэслілі ў Кантрольным савеце паняцце "рэстытуцыя". Яна павінна была распаўсюджвацца на аб'екты, якія ў час акупацыі знаходзіліся на адпаведных тэрыторыях і былі вывезены з краіны гвалтоўным чынам. Гэтае паняцце не раскрывала дакладна, што разумець пад гвалтам, і не рабіла розніцы паміж крадзяжамі, канфіскацыяй або вымушаным продажам твораў.

Такім чынам, гэта было пагадненне, дзе не разглядаліся канкрэтныя выпадкі.

Незалежна ад указанага рашэння амерыканскае ваеннае камандаванне пачало рэстытуцыю нацысцкіх трафеяў. Пры ўваходжанні амерыканскіх войск на тэрыторыю паўднёвай Германіі былі выяўлены нямецкія трафеі. Гэта стала важнейшай задачай афіцэраў аховы помнікаў — MFAAA. Іх часта суправаджалі, адпаведна з дамоўленасцю, калегі — сувязныя афіцэры з іншых саюзных краін. Такім чынам і савецкія спецыялісты атрымалі доступ да нацысцкіх сховішчаў. Культурныя каштоўнасці, вывезеныя з Савецкага Саюза, былі размешчаны ў кляштары Буксхайм, паблізу Мемінгена, і ў замках каля Кольмберга, Банца і Хёхштэдта на Дунаі. Буксхайм

служыў для EER з 1943 г. сховішчам твораў мастацтва з Заходняй і Усходняй Еўропы.

Сярод этналагічных аб'ектаў у Буксхайме знаходзіліся таксама савецкія карціны і кнігі. У замку Кольмберг размяшчаўся вялікі збор рускіх абразоў і карцін, а таксама скульптуры, фарфор і мэбля. Яны былі вывезены з Ноўгарада, Пскова, царскіх палацаў пад Ленінградам і трапілі сюды праз Рыгу.

Кляштар Банц служыў у першую чаргу як сховішча для нямецкіх твораў мастацтва. Ён служыў таксама як "дэпо" для збору каштоўных кніг, рукапісаў і фільмаў з Еўропы, у тым ліку і з СССР. Важнейшым сховішчам культурных каштоўнасцей з Украіны і Беларусі быў замак Хёхштэдт на Дунаі. З лютага 1944 г. у ім знаходзіліся археалагічныя матэрыялы дагістарычнага часу з Украіны і Беларусі, а таксама карціны, абразы, вялікі збор твораў украінскага народнага мастацтва. Тут апынуліся вывезеныя з Мінска вясной 1944 г. экспанаты Мінскага гістарычнага музея.

У падраздзяленнях MFAAA хутка зразумелі, што неабходна перамяшчэнне асобных збораў у трывалыя, бяспечныя ад дажджоў, пажараў і рабункаў памяшканні. Маёр Л.Бансел ла Фарж, кіраўнік еўрапейскага аддзела MFAAA, загадаў стварыць цэнтралізаваныя зборныя пункты — Central Collecting Points (CCP). Два важнейшыя зборныя пункты размяшчаліся ў Мюнхене і Вісбадэне. У Вісбадэне знаходзіліся галоўным чынам экспанаты, эвакуіраваныя з нямецкіх музеяў. У Мюнхенскім "дэпазіце" захоўваліся таксама іншыя шматлікія нацысцкія трафеі, якія падлягалі рэстытуцыі замежным дзяржавам. У маі 1946 г. было падрыхтавана да работы "дэпазіта" ў Офенбаху паблізу Франкфурта — Offenbach Archival Depot (OAD). Сюды паступалі перш за ўсё культурныя каштоўнасці яўрэйскага паходжання — кнігі, архіўныя дакументы.

У Collecting Points помнікі былі сфатаграфаваны і зарэгістраваны ў картатэцы так званых property cards art (PCA). Уражвае дакладнасць апісанняў на рэгістрацыйных картах. Прадметы былі зарэгістраваны ў "рангавым" парадку — ад археалагічных знаходак і прадметаў народнай творчасці да архіўных матэрыялаў, кніг, абразоў, карцін і скульптур.

Папярэдняй умовай для рэстытуцыі аб'ектаў з Collecting Points было пісьмовае патрабаванне зацікаўленага боку. Гэтыя так званыя claims параўноўваліся з інвентарнымі спіскамі ў Collecting Points. Калі была адпаведнасць, то твор падлягаў рэстытуцыі.

Аб'екты, якія не мелі claim, але належнасць якіх не выклікала сумнення, вельмі часта таксама вярталіся.

Пад кантролем амерыканскага ваеннага камандавання з верасня 1945 г. па снежань 1948 г. адбыліся 14 рэстытуцый Савецкаму Саюзу. Тры з гэ-

тых так званых shipments былі зроблены непасрэдна з нацысцкага "дэпазіта", — абмінаючы Collecting Points, пяць shipments прыбылі з Мюнхена. з Collecting Points, чатыры — з Офенбаха і два — з Вісбадэна.

Экспанаты з Мінска, якія захоўваліся ў Мюнхене, былі перададзены 15 красавіка 1946 г. Савецкаму Саюзу. Паводле амерыканскіх звестак, гаворка ішла выключна пра экспанаты з Гістарычнага музея. Большая частка перададзенага складалася з ранніх і дагістарычных знаходак. Апрача гэтага, амерыканскае ваеннае камандаванне вярнула Савецкаму Саюзу прыблізна 360 абразоў і карцін, намаляваных алеем і акварэллю, 110 гравюр, 90 скульптур, прадметаў прыкладнога мастацтва, мэблю, фотакарткі і дакументы з Мінскага музея. У інвентарных спісах часта сустракаюцца некалькі экспанатаў пад адным нумарам. Значыць, не заўсёды магчыма вызначыць дакладную лічбу аб'ектаў. У некаторых выпадках былі пазначаны пытальнікам месцы паходжання. Апрача Мінска (Гістарычны музей) назвы іншых беларускіх гарадоў ў спісах Collecting Points Мюнхена і Вісбадэна не сустракаюцца.

Недакладныя і звесткі аб перадачы з архіўнага "дэпо" ў Офенбаху. Адпаведна з падлікам, праведзеным у 1946 г., там захоўваліся пісьмовыя дакументы з 170 беларускіх устаноў — пераважна з Мінска, Віцебска і Магілёва. Вопіс прадметаў у shimpent-lists абмяжоўваецца назвамі зборнымі: "кнігі", "архіўныя дакументы" , "часопісы", "брашуры". Як правіла, указанні на месца паходжання адсутнічаюць. Таму немагчыма ўстанавіць дакладныя звесткі пра перадачу беларускіх бібліятэк і архіваў.

Нягледзячы на ўказаную рэпатрыяцыю, рэстытуцыя савецкіх культурных каштоўнасцей праходзіла не заўсёды гладка. Спрэчкі ўзнікалі пры запытах на каштоўнасці з занятых савецкімі войскамі тэрыторый, пры вяртанні яўрэйскай маёмасці і пры запытах рускіх эміграцкіх груп.

У 1945 г. амерыканскае ваеннае камандаванне небюракратычным шляхам перадало савецкай ваеннай адміністрацыі знойдзеныя ў амерыканскай зоне архіўныя матэрыялы з Прыбалтыкі, Чэхаславакіі. У сувязі з гэтым секцыя аховы помнікаў Баварскай ваеннай адміністрацыі ў жніўні 1946 г. абнародавала мемарандум. Адпаведна з ім было загадана вылучыць у асобнае захоўванне культурныя скарбы з Прыбалтыкі і Польшчы, на якія прад'яўляў прэтэнзіі савецкі бок. Лёс гэтых матэрыялаў павінен быў абмяркоўвацца асобна. У такіх выпадках патрабаванні савецкага боку аб рэстытуцыі не задавальняліся.

У дакументах з Балтыкі гаворка пераважна ішла пра яўрэйскую маёмасць. Гэта дадаткова ўскладняла сітуацыю. Рэстытуцыя такой маёмасці была асабліва складанай для амерыканскай адміністрацыі. Знішчэнне нацыстамі яўрэяў дасягнула ва Усходняй Еўропе вельмі вялікіх памераў.

Амаль усе яўрэйскія абшчыны (рэлігійныя, культурныя, навуковыя) спынілі там сваё існаванне. Таму прадстаўнікі яўрэйскіх інтарэсаў рашуча выступалі супраць вяртання такой уласнасці, вывезенай з Усходняй Еўропы. Амерыканскі бок пайшоў насустрач гэтаму патрабаванню і перадаў большую частку падобных матэрыялаў (часткова нават неапазнаных) яўрэйскім арганізацыям у Ізраілі і ЗША.

Канфлікт у савецка-амерыканскіх адносінах узнік таксама з-за лёсу каштоўнасцей, якія належалі эмігрантам. Так, амерыканская ваенная адміністрацыя перадала ў 1948 г. музейныя экспанаты, якія належалі кубанскім казакам-эмігрантам, іх старшыні ў амерыканскай зоне.

Ва ўсіх указаных вышэй выпадках амерыканскі бок парушаў генеральнае пагадненне аб рэстытуцыі дзяржавы дзяржаве. Важную ролю пры гэтым адыгрываў рост уплыву этнічных груп у ЗША, а таксама ўскладненне адносін між Усходам і Захадам ва ўмовах халоднай вайны.

Пасля вываду амерыканскага ваеннага камандавання ў 1952 — 1953 гг. адбыліся яшчэ дзве рэстытуцыі з амерыканскага боку, а ў 1962 г. — перадача Савецкаму Саюзу з боку Федэрацыйнай рэспублікі Германіі. Гэтым была завершана рэстытуцыя савецкіх культурных каштоўнасцей з амерыканскіх сховішчаў.

Адкрытым застаецца сёння пытанне пра колькасныя суадносіны культурных каштоўнасцей, вывезеных нямецкімі войскамі з СССР, і тых, якія былі вернуты на радзіму. Дакладныя звесткі атрымаць цяжка па розных прычынах. Нягледзячы на месцамі дакладную дакументацыю, інфармацыя аб вывазе з СССР застаецца фрагментарнай. Нявыяўленымі, нават пры няўнасці дакументаў, застаюцца памеры страт на шляху ў Германію. Дакладныя лічбавыя дадзеныя прыводзяць толькі інвентарныя спісы амерыканскіх Collecting Points. Да сённяшняга дня застаецца невядомым, колькі нацысцкіх сховішчаў было выяўлена савецкімі войскамі пры іх наступленні на Захад і як паступіла ваенная адміністрацыя ў савецкай акупацыйнай зоне са знойдзенымі трафеямі. Яшчэ складаней высветліць пытанне пра суадносіны расійскіх, украінскіх і беларускіх страт. У нямецкіх і амерыканскіх дакументах яны, як правіла, значацца як "савецкія" або "рускія".

Пераклала з рускай мовы ***Улляна Шаставец***

Ирина Матвеева
научный сотрудник НМО "Российская национальная библиотека", г.Санкт-Петербург, Россия

Проблемы возвращения книжных фондов

Рассматривая проблему реституции книжных фондов не как политическую, а как историческую, как часть истории библиотек, необходимо, с моей точки зрения, обсудить следующие вопросы: физическая гибель книжных фондов; книги, вывезенные за пределы Советского Союза; возврат книжных фондов, проходивший, за некоторыми исключениями, в 1945–1953 гг. Невозможно говорить об истинных потерях книжных фондов наших библиотек без сличения (хотя бы в количественном смысле) вывезенных и возвращенных фондов.

Названную проблему пытались решить с теоретической точки зрения сотрудники группы "История библиотек" при Институте теории и истории педагогики Академии образования при Академии педагогических наук РСФСР. Эта группа существовала в 45–65-е годы. Предметом изучения была как история дореволюционных и послереволюционных библиотек, так и проблемы перемещения фондов во время и после Второй мировой войны.

Книжные фонды библиотек бывшего Советского Союза возвращались несколькими путями и в различные учреждения.

В своём докладе я хотела бы остановиться на истории Центрального хранилища музейных фондов Ленинградских пригородных дворцов (далее ЦХмф). Оно было организовано при эвакуации культурных ценностей пригородных дворцов-музеев в Новосибирск. Директором его был назначен А.М.Кучумов. В 1943 г. был организован отдел музеев и парков при комитете Управления по делам искусств Ленгорисполкома, задача которого заключалась в спасении и централизованном хранении культурных ценностей. Указанными учреждениями были организованы хранилища (в Исаакиевском соборе, на улице Красной). В 1945 г., после реэвакуации Новосибирского фонда, ЦХмф находилось в г.Пушкине, а затем переместилось в г.Павловск. Там оно существовало до 1956 г. Затем оставшийся фонд был законсервирован и передан в ведение Павловского дворца-музея.

Архив ЦХмф в настоящее время разделен на две части. В данном докладе остановимся на деятельности этого учреждения на основе основного архива (без его законсервированной части).

Фонд ЦХмф теперь состоит из 30 папок с актами поступлений, выдачи, перемещения и т.д. Среди них — Нарвский фонд (60 л.), Академический фонд (230 л.), Рижский (58 л., фонд станции Тайга (5 л.), Берлинский фонд (230 л.).

Несмотря на то, что ЦХмф было создано для хранения культурных ценностей пригородных дворцов-музеев Ленинграда, туда поступали музейные фонды из разных музеев Советского Союза, затем они рассылались по различным музеям и другим организациям. К сожалению — далеко не всегда по месту их нахождения до 1941 г.

Представим сюжеты деятельности научных сотрудников ЦХмф в 1945–1956 гг.

1946 г. Научные сотрудники выезжали в командировки в Харьков, Выру, Таллин, Тарту, Кёнигсберг и доставили в хранилище 29 предметов мебели. Для книг оборудовали хранилище в бывшей церкви Знамения. В декабре было разгружено пять вагонов с музейным грузом из Государственного книжного фонда (Москва) — по акту № 665 от 16 декабря 1946 г. В 587 ящиках находилось 85 тысяч книг музейного значения. Из них 240 ящиков принадлежали дворцам-музеям (приблизительно 33.600 книг).

Следует подчеркнуть, что в августе из Берлина (из г.Оффенбах — американская зона) в Москву прибыло восемь вагонов (около 1.055 ящиков). Известно, что это в основном были книги из научных организаций Украины и Белоруссии (приблизительно 115–116 тысяч томов) — итог работы библиотечной группы Комитета культуры при особом Комитете Совета Министров СССР по Германии за 1945 – август 1946 гг.

1947 г. Во второй половине года научные сотрудники ЦХмф занимались разборкой полученных книг по объектам. К концу года книги были отправлены в Воронеж, Смоленск, Ригу, Новгород, Киев.

1948 г. Из отдела реституции Управления репарации и поставок СВАГ в апреле месяце поступило восемь вагонов книг (приблизительно 130 тысяч томов). По данным приемки, в июне были получены 254 ящика книг, два пакета и 2.575 книг россыпью (примерно 40.000 томов). Таким образом, за 1946–1948 гг. получено Цхмф не менее 255 тысяч томов, а Московскими организациями — не менее 372 тысяч томов книг из числа вывезенных во время войны за пределы СССР.

По данным директора ЦХмф, среди культурных ценностей, возвращенных в 1948 г. из Германии, имелись экспонаты, принадлежавшие Украинской Академии наук — восемь ящиков негативов и книг, киевским музеям — 250 картин. В адрес Белорусского комитета по делам культурно-просветительных учреждений были отправлены 60 ящиков, Ростовскому краеведческому музею — 40 картин, Новгородскому музею краеведения — 314 предметов, Псковскому музею — 384 картины и книги, музеям Крыма — 15 ящиков книг, Белорусскому Государственному музею — 30 картин, Карагандинской научной станции — два ящика, Пушкинскому дому пионеров — 18 предметов, Киевскому историческому музею — 270 предметов

Все музейные ценности были переданы по месту их первоначального хранения по акту № 692 от 9 декабря 1949 г.

1949 г. Проводилось вскрытие ящиков с книгами, подбор карточек и сличение фондов с инвентарными книгами 1938 г. В августе 1949 г. из музеехранилища перенаправлено 11 посылок с предметами, направленными в Государственный Фонд по акту № 40/1809 от 7 сентября 1949 г., 9 декабря 1949 г. по акту № 692 переданы предметы музейного значения (в том числе и книги). Киевскому, Керченскому, Ростовскому, Феодосийскому, Новгородскому, Псковскому, Смоленскому краеведческим музеям и Белорусскому историческому музею. Сектором учета ЦХмф было взято на учёт 38.730 книг.

1950 г. По запросу Комитета по делам искусств при Совете Министров СССР предоставлены списки художественных произведений, возвращенных из Германии и других мест в 1945–1949 гг. в ЦХмф из числа похищенных фашистами в период Отечественной войны из музеев Советского Союза. Автору не удалось познакомиться с данным списком. Надо заметить, что сам факт собирания подобных сведений по различным музеям СССР был своеобразным подведением итогов возвращения культурных ценностей (в том числе и книг). Однако возвращение их эпизодически происходило и позже.

1951 г. По акту от 10 ноября библиотечный фонд дворцов-музеев состоял из 29522 томов книг.

1953 г. В справке от 1 сентября о ходе инвентаризации музейных ценностей в ЦХмф указано, что инвентаризация культурных ценностей по описям 1938 г. закончена. Инвентаризация книжных фондов проходила следующим образом: разбирались ящики с книгами, сверялись с описями 1938 г. и напротив записи о книге ставился один из трех штампов: "возвращено из эвакуации", "возвращено из страны", "сохранено в Лениграде" с указанием числа, месяца и года. Таким образом, поиски 64 книг инвентарных описей библиотек дворцов-музеев становятся для нас необходимой задачей. Из 180.228 музейных предметов было сохранено, эвакуировано и возвращено 63.882 предмета, а 116.346 предметов утрачено.

1954 г. По акту передачи дел числились 64 инвентарные книги 1938 г. и новые инвентарные книги дворцовых библиотек. Книги находились в различных фондах: Нарвском, Академическом, Рижском, станции Тайга, Берлинском. 20 ноября многие рукописные материалы и книги были переданы из ЦХмф в Павловский музей.

1955 г. Было принято решение о списании предметов, не имеющих значения. Среди них по Павловскому дворцу списано 76 архивных материалов по акту от 26 ноября 1954 г. (приложение "Отборочный список" отсутствует).

1956 г. В этом году фонд был законсервирован и передан в ведение архива Павловского дворца-музея. В 1956–1957 гг., по заключению сотрудника иностранного отдела Центральной городской библиотеки И.Пушкиной, фонд ЦХмф состоял из 3,5 тысяч иностранных книг XVIII – первой половины XIX в. Дальнейшее передвижение фонда неизвестно, однако сегодня несколько сот книг из дворцов-музеев находятся в Центральной городской библиотеке им. В.Маяковского.

Таким образом, в период с 1945 по 1948 г. было получено не менее двух тысяч ящиков, в каждом из которых находилось приблизительно по 120–130 книг, что вместе составляло не менее 250–300 тысяч книг. Безусловно, эти данные заставляют нас более внимательно отнестись к проблеме возвращения книжных фондов из Германии и других стран после 1945 г. Причем, по нашим данным, последние партии книг были получены смоленскими библиотеками в 1967 г. из Австрии (г. Зальцбург).

К сожалению, до настоящего времени мы не имеем целостной картины, отражающей систему вывоза советских библиотек на территорию Германии и их дальнейшую судьбу. В 1945–1946 гг. данные об ущербе, нанесенном библиотекам России, были собраны и обобщены Чрезвычайной Государственной Комиссией по установлению и расследованию злодеяний немецко-фашистских захватчиков. Однако существенным недостатком документов ЧГК является определение ущерба единым термином "вывезено и уничтожено". Кроме того, одновременно с вывозом наиболее ценных изданий, изымались и библиотечные каталоги. Для предъявления претензий по потерям библиотек в период Второй мировой войны необходимо составление списков по утраченным книжным богатствам.

В заключительной части доклада приведу некоторые сведения об уничтожении и вывозе книг из российских библиотек в период оккупации из областей России, граничащих с Белоруссией.

Брянская область. Здесь уничтожено 137 библиотек, 370 изб-читален с общим фондом в один миллион 160 тысяч томов. Полностью разрушена областная библиотека, уничтожены 30 тысяч томов.

Вывезено 10 тысяч томов из библиотеки г. Стародуба, остальные 470 тысяч томов уничтожены. Сожжена библиотека г. Унечи (35 тысяч томов).

Псковская область. Из Псковского Кремля вывезены 1026 церковных книг, среди которых — рукописные книги XVI–XVII вв. и печатные книги XVII в. Из библиотеки Педагогического института вывезены 35 тысяч томов, среди них 5 тысяч томов — книги русских ученых. Было вывезено шесть экземпляров Библии Ф.Скорины 1517–1519 гг.

Смоленская область. Уничтожены книги библиотеки Педагогического (525 тысяч томов) и Медицинского институтов, Института иностранных

языков. Разграблено и уничтожено 646 тысяч томов книг Областной библиотеки, пострадали библиотеки им. М.Горького, Детская библиотека. Вывезены книги Театральной библиотеки, ценнейшие коллекции художественного, исторического, этнографического музеев и музея природы. Из библиотек Смоленска вывезены автографы и рукописные книги, в том числе автографы Петра I, Анны Иоанновны, Петра II, Екатерины II, Николая I и другие. Среди рукописных книг — Брюсов календарь XVIII в., недельное Евангелие XV в., Молитвослов XVI в. и др. Вывезены шесть рукописных Евангелий. Были взорваны центральные библиотеки г.Вязьмы, Гжатска. Сычевки.

Приложение

Терминология проблем реституции

Термином “культурные ценности” обозначаются имущественные ценности религиозного или светского характера, имеющие большое значение для культуры данного народа — такие, как произведения искусства, рукописи, книги, другие предметы художественного, исторического, естественно-научного или археологического значения, а также научные коллекции книг, старинные рукописи и инкунабулы, архивные материалы, художественные и документальные репродукции.

Термин “перемещенные культурные ценности” означает культурные ценности, перемещенные в СССР из Германии, Австрии и союзных с Германией государств в результате Второй мировой войны и находящиеся на территории России.

Термины “репарация” и “реституция” означают виды материальной ответственности государства, виновного в совершении международной агрессии. Ответственность в виде репарации заключается в возмещении виновным государством в денежной или натуральной (поставки оборудования или других материальных ценностей) форме ущерба, который оно причинило другому государству в результате своих противоправных действий. Ответственность в виде реституции заключается в устранении или уменьшении виновным государством причиненного им другому государству ущерба путем восстановления прежнего состояния, в частности в форме возврата имущества, награбленного им с оккупированной его войсками территории другого государства.

Выступленні ў дыскусіі

Аляксандр Міхальчанка
старшыня Камітэта па архівах і справаводству пры Кабінеце Міністраў Рэспублікі Беларусь

Былы саюзны архіўны фонд, які ўтрымлівае інфармацыю аб вернутых і перамешчаных у час вайны з Германіі ў СССР каштоўнасцях, на жаль, сёння закрыты ўрадам Расійскай Федэрацыі для даследчыкаў з былых саюзных рэспублік. Мы не маем магчымасці атрымаць адтуль патрэбную нам інфармацыю пра страчаныя Беларуссю каштоўнасці, якія былі вернуты ў СССР.

Усе беларускія архівы былі перамешчаны ў час вайны. Сярод іх — дакументы па дваранскіх родах. Вельмі мала дакументаў захавалася аб падзеях з часоў акупацыі Беларусі. З Германіяй у нас склалася добрае супрацоўніцтва. Замінае тут толькі недастатковае фінансаванне.

У бліжэйшы час мы праводзім міжнародную канферэнцыю "Зарубежная Беларусіка". Прымаюцца намаганні, каб вярнуць дакументы Беларускай Народнай Рэспублікі. Мы ведаем, што частка з іх захоўваецца ў былым Цэнтральным архіве СССР, частка — у Германіі, а частка ў Францыі (там жыве жонка былога прэзідэнта БНР). Пакуль вынікі пошукаў вельмі малыя.

Габрыэле Фрайтаг
супрацоўніца Даследчага цэнтра "Усходняя Еўропа" Брэменскага універсітэта, Германія

Прапаную стварыць сумесныя Банкі інфармацыі пра вывезеныя ў час Другой сусветнай вайны з СССР каштоўнасці і вернутыя пасля вайны. Перадаю Скарынаўскаму цэнтру спіс перамешчаных рухомых аб'ектаў, якія амерыканцы перадалі СССР у 1946 г. Сярод іх былі і каштоўнасці, вывезеныя немцамі з беларускіх музеяў.

Надзея Высоцкая
загадчыца аддзела старажытнага мастацтва Нацыянальнага Мастацкага музея Рэспублікі Беларусь, доктар мастацтвазнаўства

У свой час Паўлаўскі музей перадаў Беларусі толькі частку нашых музейных экспанатаў, якія трапілі туды ў выніку рэстытуцыі. Ноўгарадскі музей, праўда, аддаў усе беларускія экспанаты.

У ДММ РБ ёсць невялікая частка твораў з нямецкімі этыкеткамі і нумарамі. Каб іх вярнуць у Германію, патрэбны інвентарны вопіс канкрэтнага музея.

Увогуле ж ДММ страціў у час апошняй вайны 99 працэнтаў свайго фонду. Пасля вайны, калі экспанаты вярталіся ў СССР бессістэмна — на Украіну, у Расію, у розныя гарады той жа Беларусі, напрыклад, у Гродна, беларускія творы выпадкова аказаліся не толькі ў РСФСР, але і на Украіне. Так, беларускія абразы з нашымі інвентарнымі нумарамі аказаліся ў львоўскіх музеях. Мы просім перадаць іх Беларусі. Адначасова мы просім украінскі бок прывезці ў Беларусь сваю выставу беларускіх каштоўнасцей, а мы маглі б прывезці на Украіну выставу ўкраінскіх абразоў. Гэта было б сімвалічным вяртаннем страчаных каштоўнасцей хаця б у кантэкст нашых культур. З Польшчай у такім плане мы ўжо супрацоўнічаем: робім абменныя выставы ў Радоме і Мінску.

Валянціна Врублеўская

намеснік старшыні Камітэта па вяртанню культурных каштоўнасцей пры СМ Украіны

Галоўную праблему перад спецыялістамі Украіны бачу ў распрацоўцы шляхоў вяртання страчаных каштоўнасцей. Наш Камітэт каардынуе намаганні ўсіх міністэрстваў, ведамстваў, якія займаюцца гэтай справай. Іх дзейнасць актыўна падтрымлівае наш Прэзідэнт, які нават звярнуўся да ўкраінскай дыяспары з заклікам аб вяртанні на Радзіму вывезеных і створаных імі на чужыне каштоўнасцей.

Камітэт заняўся стварэннем адпаведных спісаў, дзе каштоўнасці падзелены на некалькі груп: каштоўнасці, страчаныя да 1917 г.; страчаныя ў 20-30 гады; страчаныя ў Другую сусветную вайну; створаныя суайчыннікамі, якія выехалі за межы Украіны; выкрадзеныя і затрыманыя мытнямі. Трафейныя каштоўнасці, якія трапілі на Украіну пасля вайны, пакуль нікім не ўлічваюцца. У культурны кантэкст яны не ўключаны. Цяпер Камітэт ставіць перад сабой мэту: стварыць банк страчаных каштоўнасцей і банк наяўных каштоўнасцей.

Мы ўжо правялі серыю рэгіянальных музейных канферэнцый. Мэта іх — падключыць да выканання праграмы супрацоўнікаў рэгіянальных музеяў. Камітэт мяркуе стварыць асобныя камісіі па розных відах каштоўнасцей. Нашы супрацоўнікі рыхтуюць Дзяржаўную праграму дадзеных на камп'ютэрнай аснове. Яны ўжо маюць агульныя звесткі пра 51 млн. архіўных дакументаў і 50 млн. кніг, але зусім не маюць лічбаў па музейных каштоўнасцях.

Камітэт стварыў пошукавыя групы, якія працуюць над той часткай архіва Розэнберга, якая знаходзіцца ў Кіеве. Але трэба яшчэ вывучаць тыя часткі архіва Розенберга, якія знаходзяцца у Кобленцы і ў Расіі. На жаль, да расійскай часткі архіва Розэнберга няма доступу.

Камітэт выдаў пяць выпускаў матэрыялаў па дакументацыі. Цяпер ён распрацоўвае прававы Статут па пытаннях рэстытуцыі.

Савет Міністраў Украіны падтрымлівае нашу Праграму "Вернутыя імёны". Падпісаны двухбаковыя пагадненні аб супрацоўніцтве па праблемах рэстытуцыі з Венгрыяй і Брэменскім рабочым цэнтрам "Усходняя Еўропа". Дзейнічае Украінска-нямецкая камісія "Культура і вайна". Мы правялі ўжо круглы стол з немцамі. Украіна ў дні культуры Баварыі вярнула Германіі выданні Гётэ, атрымала з Германіі 700 вельмі каштоўных кніг, вывезеных у час Другой сусветнай вайны з Херсанескага музея.

Для далейшай сумеснай работы прапаную:

— стварыць Міжнародную бібліятэчную камісію ў складзе Расіі, Беларусі, Украіны, Германіі;

— распрацаваць міжнародныя юрыдычныя аспекты (прававы статус) па праблеме рэстытуцыі каштоўнасцей.

Дзеля другой прапановы Камітэт збіраецца правесці ў 1996 г. у Харкаве Міжнародны "круглы стол", на які мяркуем запрасіць і правазнаўцаў з Акадэміі навук Беларусі.

Вельмі цяжка ідуць перамовы па праблемах рэстытуцыі з Расіяй, якая нават не падпісала Мінскае пагадненне 1992 г. паміж краінамі СНД па вяртанню перамешчаных каштоўнасцей. А ў 1993 г. Расія не прыняла ўдзелу ў рабоце нарады прадстаўнікоў СНД па гэтай праблеме. Менавіта Беларусь была ініцыятарам указаных пагаднення і сустрэчы. Цяпер настаў час паўторна і настойліва звярнуцца да Расіі, каб яна падтрымала агульныя намаганні краін СНД па вяртанню перамешчаных каштоўнасцей.

Таццяна Рошчына
загадчыца аддзела рэдкіх выданняў
Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі

На жаль, у Беларусі няма канцэпцыі дзяржаўнай палітыкі адносна страчаных каштоўнасцей, таму не распрацавана і Дзяржаўная праграма па вяртанню.

У 1941 г. Нацыянальная бібліятэка мела два млн. кніг, а пасля вайны — толькі 300 тыс. Цалкам зніклі кнігі з яўрэйскага і беларускага аддзелаў. У выніку вялікіх намаганняў і пошукаў мы вярнулі частку фондаў. Але самыя каштоўныя нашы кнігі і рукапісы не вернуты па сённяшні дзень.

Інвентары кніжныя вывезены, каталогі бібліятэчныя рассыпаны, і мы дагэтуль не можам скласці поўныя спісы страчанага. Увогуле ж нам не вярнулі 1 млн. самых каштоўных кніг.

Мы таксама сутыкнуліся з праблемай трафейных кніг. Нам вядома, што многія беларускія выданні трапілі ў Маскву, Санкт-Пецярбург і іншыя гарады Расіі менавіта праз трафейны фонд.

Пакуль Расіяй не падпісана агульнае для краін СНД пагадненне па рэстытуцыі, прапаную весці двухбаковы абмен выданнямі.

Дорыс Лемермаер
кіраўнік Брэменскага Праекта, Германія

Праз 50 год пасля завяршэння Другой сусветнай вайны пара нарэшце сур'ёзна, на еўрапейскім узроўні, заняцца праблемамі рэстытуцыі каштоўнасцей. Пакуль жа мы не маем кантактаў з даследчыцкімі цэнтрамі многіх краін, якія страцілі свае каштоўнасці ў час вайны. Так, калі ў Брэмене была міжнародная канферэнцыя па гэтай праблеме, дык Беларусь на яе нават не запрасілі. Мы не ведалі, з кім у вашай краіне трэба звязвацца. Усе краіны СНД павінны даць інфармацыю аб сваіх стратах.

Неабходна абменьвацца архіўнымі матэрыяламі па нашай праблеме (хаця б на ўзроўні ксеракопій), інфармацыяй з "чорнага" і "шэрага" рынкаў, дзе часта прадаюцца перамешчаныя ў час вайны каштоўнасці; каардынаваць дзейнасць нашых экспертаў па гэтай праблеме.

Прапаную праводзіць пасяджэнні Міжнароднага круглага стала па вяртанню каштоўнасцей кожны год, устанавіць пастаянныя кантакты праз бюлетэнь, які пачынае выдавацца ў Брэмене на англійскай мове, між экспертамі ўсіх зацікаўленых краін. Запрашаю ўсіх вас удзельнічаць у падрыхтоўцы інфармацыі для гэтага бюлетэня, першы нумар якога выйдзе ў наступным месяцы.

У дыскусіі прынялі таксама ўдзел:

Дзмітрый Бубноўскі, начальнік Дзяржінспекцыі па ахове помнікаў гісторыі і культуры РБ,

*Ала Ванькові*ч, вучоны сакратар Дзяржмузея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны РБ,

Мая Яніцкая, кандыдат мастацтвазнаўства, сябра камісіі "Вяртанне" Беларускага фонда культуры.

Рэкамендацыі

Удзельнікі Міжнароднага "круглага стала" "Лёсы беларускіх матэрыяльных і духоўных каштоўнасцей у час Другой сусветнай вайны і пасля яе (перамяшчэнне, выяўленне і вяртанне)" з Беларусі, Германіі, Польшчы, Расіі і Украіны пасля абмеркавання праблемы прыйшлі да вываду аб неабходнасці наступных рэкамендацый:

1. Камісіі "Вяртанне", іншым грамадскім арганізацыям яшчэ раз звярнуцца ва ўрад РБ з прапановай стварыць дзяржаўную і навуковую структуры па выяўленню і вяртанню матэрыяльных і духоўных каштоўнасцей беларускага народа і іншых народаў Беларусі.

2. Звярнуцца ў ЮНЕСКО з просьбай правесці міжнародны сімпозіум па распрацоўцы прынцыпаў рэстытуцыі.

3. Стварыць у межах СНД і, шырэй, краін Цэнтральнай і Усходняй Еўропы структуры, якія каардынавалі б дзейнасць банкаў інфармацыі па каштоўнасцях, якія знаходзяцца на тэрыторыі іншых краін, абмен гэтай інфармацыяй і вопытам.

4. Зрабіць такія пасяджэнні традыцыйнымі; шырэй абапірацца ў вырашэнні праблем рэстытуцыі на народную дыпламатыю, праявы добрай волі.

Матэрыялы Міжнароднага "круглага стала" падрыхтавала
Мая Яніцкая

ЮРЫ ПІСКУН
МАЯ ЯНІЦКАЯ

ЛЁСЫ БЕЛАРУСКІХ КАШТОЎНАСЦЕЙ У МАСКВЕ

Папярэднія кароткія звесткі
пра паступленні беларускіх
каштоўнасцей у музеі,
бібліятэкі, архівы і
культавыя ўстановы
Масквы.

Заснаванне і фармаванне буйнейшых маскоўскіх музеяў (Дзяржаўнага гістарычнага музея, далей ДГМ, у 1872 г. і Расійскага Дзяржаўнага музея выяўленчых мастацтваў імя А. С. Пушкіна, далей РДМВМ, 1912 г.), а таксама Расійскай дзяржаўнай бібліятэкі, далей РДБ, заснаванай у складзе Маскоўскага публічнага Румянцаўскага музея ў 1862 г., адбыліся ў значнай ступені за кошт каштоўнасцей, што паступілі галоўным чынам з Гомельскай палацавай калекцыі графа М.П.Румянцава, сабранай ім у Беларусі да 1825 г., і Віленскага музея старажытнасцей, заснаванага ў 1855 г. графам Тышкевічам на базе калекцыі Лагойскага музея (сабрана братамі К. і Я. Тышкевічамі да 1842 г.) і ўласных здабыткаў, атрыманых ад мясцовых дзеячаў літаратуры, мастацтва і навукі — У. Сыракомлі, А. Кіркора. І. Кулакоўскага, Т. Нарбута, Ф. Багушэвіча, М. Бялінскага, К. Буйніцкага і інш.

Беларускія каштоўнасці траплялі ў Маскву ў выніку самых розных абставін. Сярод іх можна выдзеліць наступныя шляхі:

1. Стварэнне Румянцаўскага музея і бібліятэкі — спачатку ў Санкт-Пецярбургу на базе прыватных калекцый графа М.П. Румянцава, сабраных ім у Гомельскім палацы, перавод музея і бібліятэкі з С.-Пецярбурга ў Маскву (1826–1861).

2. Перадача рэчаў з Віленскага музея старажытнасцей у Румянцаўскі музей Масквы пасля падаўлення паўстання 1863 г.

3. Паступленні ў Румянцаўскі музей Масквы беларускіх рэчаў з Сінадальнага архіва, прыватных збораў і іншых крыніц (канец XIX – пач. XX ст.).

4. Расфармаванне ў 30-я гады нашага стагоддзя Румянцаўскага музея і бібліятэкі, папаўненне яго экспанатамі гістарычнага музея (Масква) і ўтварэнне з яго дапамогай Дзяржаўнага гістарычнага музея СССР і Дзяржаўнай бібліятэкі СССР імя Леніна; перадача часткі фондаў Дзяржаўнаму музею выяўленчых мастацтваў імя Пушкіна, Дзяржаўнаму атэістычнаму музею, Дзяржаўнаму аукцыённаму фонду і іншым установам Масквы (30-я гады нашага стагоддзя).

5. Экспедыцыі Дзяржаўнага гістарычнага музея СССР па Беларусі для збору каштоўнасцей і перадачы ў яго фонды беларускіх экспанатаў з Беларускага дзяржаўнага музея ў Мінску, Магілёўскага музея, збораў у Пінску і іншых гарадах Заходняй Беларусі ў 1939–1940 гг.

6. Перадача ў Дзяржаўны гістарычны музей СССР рэчаў з трафейнага фонда СССР (1950-я гады).

Выяўленыя ў архіўных сховішчах Масквы матэрыялы дазволілі больш канкрэтна ахарактарызаваць экспанаты, кнігі і рукапісы, якія маюць значэнне для даследавання. Сярод такіх рукапісных крыніц у першую чаргу трэба назваць наступныя:

1. У архіве РДМВМ (ф. 2, воп. 1, адз. зах. 3) захоўваюцца справаздачы Румянцаўскага музея за 1860–1890 гг. З іх вынікае, што Румянцаўскі музей быў прыняты ў казённае ведамства ў 1828 г. — пад начала Міністэрства народнай асветы. Музей першапачаткова знаходзіўся ў Санкт-Пецярбургу, а дырэктарам яго быў прызначаны барон М.А. Корф. У 1861 г. музей быў пераведзены ў Маскву, у набыты спецыяльна для яго дом Пашкова (цяпер будынак Дзяржаўнай бібліятэкі Расіі).

2. Там жа (ф. 2, воп. 1, адз. зах. 19) выяўлены арыгіналы вопісаў канфіскаваных і перададзеных у Румянцаўскі музей рэчаў Віленскага музея старажытнасцей (1865–1868 гг.). Вопіс мае загаловак: "Польское собрание. 1 июля 1868 г. Дополнительный перечень польских портретов, картин, гравюр, карикатур и разного рода других литографий". Графічныя матэрыялы, названыя ў вопісе паступленняў у Румянцаўскі музей, цяпер захоўваюцца ў аддзеле гравюры Дзяржаўнага музея выяўленчых мастацтваў імя Пушкіна ў Маскве. Вялікая колькасць (больш тысячы) гравюр і літаграфій утварае фонд, які мае назву "Польская школа".

Вялікі па аб'ёму матэрыялаў фонд "Польская школа" РДМВМ складаецца пераважна з тыражных літаграфій другой чвэрці – сярэдзіны XIX ст. (больш раннія творы трапляюцца значна радзей). Шмат якія гравюры маюць дублетныя экзэмпляры. Для культуры Беларусі яны маюць значную каштоўнасць, як іканаграфічныя матэрыялы, звязаныя з нацыянальнай гісторыяй.

З падобных меркаванняў прадстаўнікі літоўскага Міністэрства культуры дамагліся таго, што частка фонда "Польская школа" была перададзена з музея на сталае захоўванне ў Вільнюс (па акту ад 21.4.1966 г.). На перадачу матэрыялаў з фонду "Польская школа" РДМВМ Беларусь можа таксама прэтэндаваць на той падставе, што большасць матэрыялаў гэтага фонду мае непасрэднае дачыненне па сваёй тэматыцы да Беларусі. Як бачна з супастаўленняў "Вопісу перададзеных у Румянцаўскі музей — польскіх графічных адлюстраванняў з Віленскага музея" і зместу калекцыі "Польская

школа" РДМВМ, матэрыялы гэтых абодвух збораў у значнай частцы супадаюць. Тое, што аснову калекцыі "Польская школа" складае графічная калекцыя, канфіскаваная па загаду Мураўёва ў Віленскім музеі пасля 1864 г., пацвярджаюць і паметкі на асобных творах ("дозволено цензурою исключительно для музея Вильно"), і гісторыя фармавання калекцыі "Польская школа" РДМВМ на базе калекцыі Румянцаўскага музея, які атрымаў усе "изъятые" з Віленскага музея экспанаты. У сваю чаргу вядома, што аснову збору Віленскага музея да яго расфармавання ў 1864 г. складала прыватная калекцыя братоў Тышкевічаў, сабраная імі ў Беларусі. Гэтая калекцыя захоўвалася пераважна ў Лагойску. Імкнучыся стварыць агульнадаступны музей у Паўночна-заходнім краі, Тышкевічы лічылі, што такім чынам яны пакінуць пасля сябе спадчыну сваёй радзіме.

Падобным чынам у 1980-я гады ў Вільнюс на часовае захоўванне былі перададзены з маскоўскага ДГМ партрэты Янішэўскіх — узоры познесармацкага беларускага партрэтнага жывапісу, якія трапілі ў 60-я гады XIX ст. у Віленскі музей з лагойскага збору Тышкевічаў, а потым былі перададзены ў Румянцаўскі музей. На жаль, не ўдалося прасачыць лёс іншых рэчаў, вывезеных у Румянцаўскі музей з Віленскага (Тышкевічаўскага) музея. Таму варта прыкласці намаганні, каб матэрыялы фонду "Польская школа", якія маюць у большасці сваёй беларускае паходжанне, сталі хаця б вядомымі ў Беларусі.

Менавіта ў Маскоўскі публічны і Румянцаўскі музей паступіла значная колькасць абразоў "западно-русского письма" з Сінадальнага архіва, куды з "Паўночна-заходняга краю" пасля падаўлення паўстання 1863–1864 гг. і ў выніку далейшай палітыкі ліквідацыі ў беларускай царкве слядоў уніяцтва часта адсылаліся старыя дакументы, абразы і культавыя рэчы ўніяцкага паходжання.

Вядома, што з пачаткам Першай сусветнай вайны, у 1915 г., у Маскву былі эвакуіраваны: з Гродна — цудатворны абраз Божай Маці Каложскай, з Вільні — Віленская Адзігітрыя, з Супрасля — цудатворны абраз Божай Маці. Вызначыць месца знаходжання гэтых абразоў пакуль не ўдалося.

Пошукі мастацкіх каштоўнасцей, вывезеных з Беларусі ў Маскву да рэвалюцыі, ускладняюцца з-за недахопу дакументаў і з-за таго, што дарэвалюцыйныя маскоўскія музейныя фондасховішчы ў 30-я гады XX ст. істотна ператасоўваліся без афармлення належным чынам музейнай дакументацыі.

Пасля 1917 г. маскоўскімі музеямі і асобнымі даследчыкамі ажыццяўляліся экспедыцыі ў Беларусь. Так, вядомы даследчык А. Някрасаў перадаў у фотатэку Дзяржаўнай Траццякоўскай галерэі вялікую колькасць арыгінальных фотаздымкаў беларускай культавай архітэктуры, інтэр'ераў

цэркваў, фатаграфій іканастасаў, асобных абразоў, сфатаграфаваных ім у час экспедыцый у Полацк, Віцебск і іншыя гарады Беларусі ў 30-я – 40-я гады. Значная колькасць гэтых фотаздымкаў захоўваецца цяпер у фотатэцы Музея архітэктуры імя Шчусева ў Маскве.

У 30-я гады была праведзена экспедыцыя Маскоўскага Музея народнага мастацтва (раней саматужніцкі музей) па Беларусі для збору ўзораў беларускай народнай вышыўкі і ткацтва[1].

Дзяржаўны гістарычны музей СССР арганізаваў экспедыцыі ў Беларусь у 1939, 1940, 1950 гадах. Мяркуючы па дакументах аддзела ўліку ДГМ у час экспедыцый 1939 і 1940 гг. фактычна адбывалася не збіранне музейных экспанатаў, а іх “изымание” з музеяў Мінска, Магілёва, а таксама з маёнткаў, царксўных і касцельных установ далучанай да БССР Заходняй Беларусі.

Так, у калекцыйны вопіс 80400 ДГМ былі ўключаны 27 прадметаў па “Акту от 23 сентября 1939 г. о передаче из Минского исторического музея 27 предметов живописи, графики и др.”. Там сказана: “з дзяржаўнага гістарычнага музея [паступілі] рама з разьбой ... века, царскія вароты, а таксама партрэты і інш. творы жывапісу і гравюры”. Сярод твораў, якія трапілі ў 1939 г. у Маскоўскі ДГМ, аказалася:

1. “Дабравешчанне з Параскевай” — $\frac{80400}{\text{И VIII 4069}}$, каля 1744 г., латыгаўскі майстар. Да 1939 г. захоўвалася спачатку ў Віцебскім царкоўна-археалагічным музеі, а потым — у Віцебскім аддзяленні Белдзяржмузея (інв. № 510). экспанавалася на 1-ай Усебеларускай выстаўцы 1925 г. у Мінску. Апісана М. Шчакаціхіным у зб. “Віцебшчына” (с. 62) і “Каталогу аддзелу старажытнага мастацтва” (Мн., 1926. С. 18, № 23). Пасля 1925 г. была ў царкоўна-гістарычным аддзеле Мінскага аблмузея. У сувязі з закрыццём гэтага аддзела напачатку 30-х гадоў[2] — апынулася ў фондах Белдзяржмузея. Лічылася, што гэты абраз, як і астатнія абразы, што паходзілі з царквы вёскі Латыгава, былі вывезены ў час Вялікай айчыннай вайны ў Германію, а ў Маскву трапілі з трафейнымі фондамі, але дакументы ДГМ сведчаць, што гэта не так: абраз знаходзіўся там з 1939 г. на часовым захоўванні, як указана ў акце паступлення. З 1986 г. абраз на часовым захоўванні ў Музеі старажытнабеларускай культуры (МСБК) ІМЭФ АНБ (Вх–8).

2. “Нараджэнне Хрыстова”, $\frac{80400}{\text{И VIII 3356}}$, слуцкая школа, XVII ст., з Целядаўскай царквы. 138х97х8 (2,5) — тыповая беларуская іканаграфія. У картках уліку ДГМ фігуруе як часовае паступленне з Мінска ў 1939 г. Да таго

---

[1] Изобразительные мотивы в русской народной вышивке: Музей народного искусства. М., 1990. С. 186.

[2] “Навука” на службе нацдэмаўскай контррэвалюцыі. Мн., 1931. Т. 1. Ч. 1.

захоўвалася ў Белдзяржмузеі. Пасля Вялікай айчыннай вайны абраз быў змешчаны ў сталую экспазіцыю ДГМ, цяпер у яго фондах. Рэпрадукцыя змешчана М.С.Кацарам у "Истории искусств народов СССР" (т.2). Ёсць падставы, каб вярнуць гэты выдатны твор Беларусі.

3. "Вогненнае ўзыходжанне Іллі", $\frac{80400}{\text{И VIII 4999}}$, 1744 г., латыгаўскі майстар. Гісторыя абраза такая ж, як і "Дабравешчання з Параскевай" (№ 1 — у нашым пераліку). Інв. № Віцебскага аддзялення Белдзяржмузея — 502[3]. Інв. № часовага захоўвання ў МСБК ІМЭФ АНБ (Вх–6).

4. "Нараджэнне Хрыстова", $\frac{80400}{\text{И VIII 5223}}$, пач. XVIII ст., Магілёўская школа (?), з Баркулабаўскага манастыра. Паступіла на выстаўкі 1918 г. у Мінску і Вільні. Да 1939 г. — у Белдзяржмузеі ў Мінску. Старыя нумары — 3–645 (5622), на адвароце этыкетка выстаўкі 1918 г. На часовым захоўванні ў МСБК ІМЭФ АНБ (Вх–7).

5. "Божая Маці Балыкінская", $\frac{80400}{\text{И VIII 4535}}$. XIX ст. Цяпер на часовым захоўванні ў МСБК.

Акрамя таго ў калекцыйны вопіс 80400 (аб перадачы з Белдзяржмузея ў ДГМ на часовае захаванне) уключаны наступныя абразы:

6. "Тройца старазапаветная", $\frac{80400}{\text{И VIII 5223}}$. XVIII ст.

7. "Вадохрышча", XVIII ст. (?), 57x41,5x6, $\frac{80400}{\text{И VIII 4070}}$ (у крузе).

8. "Яўленне Хрыста Невядомаму святому воіну", $\frac{80400}{\text{И VIII 4082}}$. XVIII ст.(?), 62,6x44,77x9,8.

9. "Хрыстос у аблоках", $\frac{80400}{\text{И VIII 4085}}$, (металічная бляха, алей)

10 " Спас нерукатворны", $\frac{80400}{\text{И VIII 5445}}$ (у крузе, арнаментаванай раме).

Тры з апошніх пяці абразоў ужо вернуты ў Нацыянальны музей гісторыі і культуры Беларусі ў 1989 г. па дамоўленасці з ДГМ. Адначасова туды ж перададзены і іншыя творы, пазначаныя ў акце перадачы 1939 г.

Варта звярнуць увагу на тое, што вопіс 1939 г. вельмі недакладны, бо ў акце прыёму ўказваецца, што паступілі тады 27 адзінак захавання, з іх 5 абразоў. Па нашых жа падліках абразоў у гэтым паступленні было не менш дзесяці. Акрамя таго, па нумарах відаць, што прадметаў, зафіксаваных у вопісе 80400, павінна быць значна больш.

Дакладна вядома, што царская брама № 60715, ДГМ, узор беларускай пазалочанай карунковай рэзі, не была перададзена ў Мінск назад у ліку тых рэчаў, што атрымаў Нацыянальны музей гісторыі і культуры Беларусі.

Аналагічны характар мела экспедыцыя ДГМ у Беларусь 1940 г. Мяркуючы па вопісу паступленняў ("коллекционная опись ГИМа 80753"), яе ўд-

[3] Шчакаціхін М. Матэрыялы да гісторыі беларускага малярства XVII сталецця // Віцебшчына. Віцебск, 1925. С. 29.

зельнікі забралі экспанаты з Магілёўскага музея. Прывядзем фрагменты гэтага вопісу (падаецца на мове арыгінала): "Белорусская экспедиция 1940 г.".

№ 2. Потир медный посеребреный небольшого размера. На ножке несложный орнамент и надпись. XVIII в. Из Могилёвского музея.

№ 3. Кусок крашанины синей с рисунком в виде больших и малых квадратиков А–36420 (из Могилёвского музея).

№5. Набожник С — 344.

№ 6. Набожник С — 345.

№ 7. Антиминс холщёвый с отпечатками гравюры Василия Вощанки. XVII в. Р — 4003, из Могилёвского музея.

№ 13. Полотенце польской работы, С — 946.

№ 37. Рисунок карандашом (три), дар худ. Врублевского, г. Несвиж.

Па ўскосных звестках, паступленні ў ДГМ з Беларусі ў 1939–1940 гг. былі значна большымі. Так, газета "Известия" 2 лістапада 1940 г. паведаміла, што маскоўскі ДГМ у час экспедыцыі ў заходнія вобласці Беларусі вывез мэблю з маёнтка Завіша (каля Пінска), два крэслы з епіскапскага палаца ў Пінску.

Магчыма, яшчэ існуюць іншыя дакументы пра паступленні ў маскоўскі ДГМ з Беларусі ў 1939–1940 гг., якіх мы не бачылі. Варта было б адшукаць у мінскіх архівах акты выдачы з беларускіх музеяў і сховішчаў у 1939–1940 гг. рэчаў у Маскву. Верагодна, што такія дакументы існуюць.

Беларускія матэрыялы ў 1940 г. атрымаў не толькі ДГМ. Газета "Известия" 7 верасня 1940 г. пісала, што Цэнтральны антырэлігійны музей (ЦАМ, Масква) атрымаў 30 тыс. старадрукаў і рукапісаў з Пінска, з Бібліятэкі Пінскай каталіцкай семінарыі. Верагодна, што шмат якія рэчы затым былі перададзены з Цэнтральнага антырэлігійнага музея ў той жа ДГМ. Пра тое сведчыць паступленне туды наступных музейных рэчаў:

1. "Багамаці Смаленская" ў уліковых картках ДГМ фігуруе як "Богоматерь Ченстоховская", нумар И VIII 5005. На адвароце захаваўся інвентарны № ЦАМ (КИ 22710). Цяпер гэты абраз на часовым захаванні ў МСБК ІМЭФ АНБ.

2. "Вялікапакутніца Варвара", (?), XVIII ст., беларуская школа. № И VIII 5006. Блізкія нумары абодвух твораў сведчаць, што яны, відаць, паступілі з аднаго месца.

Варты ўвагі таксама калекцыйны вопіс ДГМ "57128 — акт 20 от 15.11.1933 г. (2–8 сентября 1925 г.) — на поступление из Государственного музейного фонда коллекции — часть костюмов мужских и женских, кушаков слуцких, лоскутов ткани — всего 63 №№". Паметка на палях: "57128 ткани — 49 экземпл. (22 не хватает)".

Пасля Вялікай айчыннай вайны вялікая колькасць беларускіх музейных каштоўнасцей апынулася ў Маскве — часткова яны былі эвакуіраваны пры наступленні немцаў, часткова, магчыма, паступілі пасля Перамогі ў выніку ўтварэння так званага "Трафейнага фонду". Матэрыялы гэтага фонду і дакументацыя лічыліся сакрэтнымі, пазнаёміцца з імі не было магчымасці. Музейныя рэчы з Беларусі ці то па некампетэнтнасці работнікаў Трафейнага фонду, ці то наўмысна, перадаваліся не ў беларускія музеі, а растасоўваліся па музеях Расіі. Так, пэўную колькасць даваеннага збору абразоў з Белдзяржмузея атрымалі Наўгародскі музей-запаведнік і Паўлаўскі музей (каля Ленінграда), толькі ў 60-я гады частка гэтых абразоў была перададзена ў Дзяржаўны мастацкі музей БССР, дзякуючы нястомным намаганням яго дырэктара А. В. Аладавай.

Нягледзячы на засакрэчанасць інфармацыі, удалося высветліць, што рэчы з Трафейнага фонду паступілі і ў ДГМ СССР. Гэта, напрыклад, абраз, занатаваны ва ўліковых картках ДГМ (запіс падаецца цалкам на мове арыгінала: "Богоматерь Минская — $\frac{85961}{\text{И VIII 3759}}$ — из Трофейного фонда через ЦГАДА 6 августа 1955 г.". Цяпер гэты абраз знаходзіцца на часовым захаванні ў МСБК ІМЭФ АНБ.

Пры адкрыцці доступу да дакументаў Трафейнага фонду можа быць выяўлена вялікая колькасць цікавых для беларускай музейнай справы матэрыялаў.

Ніжэй падаецца інфармацыя пра беларускія каштоўнасці, якія захоўваліся ці захоўваюцца ў канкрэтных установах Масквы.

Маскоўскі публічны Румянцаўскі музей (далей МПРМ)
(шляхі паступлення каштоўнасцей з беларускіх прыватных і музейных збораў у час яго фармавання)

Экспанаты беларускага паходжання, якія паступілі ў МПРМ на працягу 1861–1868 гг. з С.-Пецярбургскага музея Румянцава

№ п/п	Назва экспанатаў	Калі і адкуль паступілі	Крыніцы інфармацыі
1	2	3	4
1.	Збор рукапісаў — 710.	Паступілі з	"Архив библиотеки.
2.	Збор бібліятэчны: рускіх кніг — 1143 назвы; рускіх старадрукаў — 208; іншаземных кніг — 13 306;	Пецярбургскага Румянцаўскага музея ў Маскоўскі Румянцаўскі музей і	Опись 1, д. В. – 11. ЛЛ. 122–126"; знаходзіцца ў сучаснай Расійскай

1	2	3	4
	часопісаў і газет — 25; карт і планаў — 500; гравюр і эстампаў — 4 572.	Маскоўскую публічную бібліятэку (так тады называлі адзіную ўстанову). Пералічаныя тут творы Румянцаў набыў для Гомельскага палаца. З 1828 да 1861 г. яны знаходзіліся ў Румянцаўскім музеі С.Пецярбурга. З 1861 г. Румянцаўскі музей, бібліятэку і архіў перавезлі ў Маскву (Дом Пашкова, дзе цяпер размешчана Расійская дзяржаўная бібліятэка). У якім музеі цяпер знаходзяцца гэтыя творы, пакуль невядома.	дзяржаўнай бібліятэцы; Архіў ДМВМ, ф. 11, воп. 1. адз. зах. 3; Ксеракопіі са справаздач Румянцаўскага музея ў Маскве за 1860–1890 гг.; История государственной ордена В.И.Ленина библиотеки СССР им. В.И.Ленина. М.. 1953. Т. 1; История библиотеки Московского публичного Румянцевского музея. 1862–1917; М.М.Клевенский. С. 43.
3.	Збор мінералаў — 13 700 адз.		
4.	Збор этнаграфічных і археалагічных рэчаў — 163 адз.		
5.	Партрэты, карціны, статуі — 10 адз.		
6.	Гербарый — 28 пап.		
7.	Збор манет — 1728.		
8.	Скульптура: — статуя "Сусвет", скульптар Канова. Мармур; — статуя ў рост Румянцава-Задунайскага. Мармур; — бюст канцлера М.П.Румянцава. Мармур; — бюст Крузенштэрна. Бронза; — бюст Ліснянскага. Бронза; — "Актэон". Бронзавая копія скульптара Мартоса.		
9.	Жывапіс: — партрэт М.П.Румянцава (у рост), мастак Доў; — партрэт члена сям'і графа М.П.Румянцава; — партрэт члена сям'і графа М.П.Румянцава; — партрэт члена сям'і графа М.П.Румянцава; — карціна "Урачыстае шэсце Кацярыны II у Крым". 1773 г. Мастак Тарычэлі.		
10.	"Несколько десятков икон, крестов и др. реликвий этого рода".		История государственной ордена Ленина... С. 43.

У МПРМ перадалі экспанаты Віленскага музея старажытнасцей пасля яго закрыцця ў 1865 годзе. Вядома, што пераважная іх большасць паходзіла з уласных музейных калекцый уладальнікаў Лагойска Тышкевічаў, сабраных на тэрыторыі Беларусі, яны датычацца яе гісторыі.

1	2	3	4
1.	3 818 экз. археалагічных помнікаў.	Паступіла па загаду камісіі, створанай Мураўёвым. Частку калекцыі перадалі Аружэйнай палаце; у ёй — скульптурная кампазіцыя Сасноўскага з выявай Ядвігі і Ягайлы.	Иконников В.С. О польском отделении вещей, памятников и портретов, перевезённых в Румянцевский музей в 39 тюках и опись их // Вестник Зап. России. 1868. № 2; Kurjer Litewski. 1909. № 14.
2.	8 110 экз. нумізматычных помнікаў.		
3.	3948 экз. партрэтаў, гравюр, бюстаў.		
4.	487 экз. пячатак.		
5.	2097 экз. прывілеяў і аўтографаў.		
6.	19 700 тамоў кніг.	Пазней з Масквы вярнулі ў Вільню толькі 206 адзінак захавання.	
7.	541 экз. рукапісаў.		
8.	11014 экспанатаў чучалаў птушак з арніталагічнага аддзела музея.		Каханоўскі Г.А., Каханоўскі А.Г. Руплівец нашай старасветчыны. Мн.,1992. С. 9.
9.	605 відаў раслін.		
10.	408 энтамалагічных помнікаў.		
11.	Матэрыялы з археалагічных раскопак у Беларусі Я. і К.Тышкевічаў, А.Кіркора і інш.		

Ніжэй дадзены пералік экспанатаў Віленскага музея старажытнасцей, якія паступілі ў Румянцаўскі музей Масквы па акту ад 1 ліпеня 1868 г. пад назвай “Польское собрание” (лічбы пасля назвы — парадкавы нумар у гэтым вопісе).

1	2	3	4
I	**Графічныя партрэты:**		
1.	Жывапісца Арлоўскага, № 1.	У якім музеі яны захоўваюцца цяпер, пакуль невядома, таму што экспанаты МПРМ былі падзелены пасля яго ліквідацыі ў 1923 г. паміж ДГМ і ДМВМ, часткова перадалі іх у іншыя музеі РСФСР.	Архіў ДМВМ, ф. II. воп. I, спр.19. Склаў вопіс перададзеных у Маскву рэчаў Фр.Ахрамовіч.
2.	Дзеячаў Польшчы і ВКЛ, № 4.		
3.	—//—, № 5.		
4.	Дзеячаў Польшчы і ВКЛ, № 6.		
5.	Дзеячаў Польшчы і ВКЛ, № 7.		
6.	Каралевы Боны, № 10.		
7.	Ляневеля, № 21.		
8.	Іпація Пацея (выразаны з кнігі XVIII ст.), № 22.		
II	**Графічныя выявы з карцін:**		
1.	"Смерць Барбары Радзівіл", № 12.		
2.	"Ян Замойскі бярэ ў палон эрцгерцага Максіміліяна", № 3.		
3.	"Маскоўскія военачальнікі, якія штурмам бралі Смаленск, б'юць чалом перад Уладзіславам", № 18.		
4.	"Радавод Радзівілаў", № 20.		
5.	Від Вільні, № 19.		
6.	Від Вільні, № 20.		
7.	Від Вільні, № 21.		
8.	Від Вільні, № 22.		
9.	Від Вільні з Бакшты, № 37.		
10.	Помнік Жалкоўскаму па дарозе з Магілёва.		
11.	Касцёл дамініканцаў у Мінску, № 70.		
12.	Харугва князя Кароля Радзівіла (Пане Коханку), № 75.		
13.	Помнік у навагрудскай фары воінам, забітым пад Хоцімам, № 76.		

1	2	3	4
14.	Помнік Вандзе Тышкевіч у Чырвонадворскім касцёле (паблізу г. Коўна), № 78.		
15.	Помнік Віленскага епіскапа Тышкевіча, № 79.		
16.	Унутраны выгляд фары ў Навагрудку, № 100.		
17.	Сцяг, захоплены Стэфанам Чарнецкім у шведаў, захоўваўся ў Лагойску, № 28.		
III	**Малюнкі гербаў, пячатак, помнікаў, віньетак**		
IV	**Выявы святых з так званага “Польскага аддзела”**		
1.	Выява абраза “Маці Божая Вострабрамская”, № 1.		
2.	Выява абраза “Маці Божая Жыровіцкая”, № 5.		
3.	Выява абраза “Спас” з касцёла трынітарыяў у Вільні, № 6.		
4.	Выява абраза “Яўленне анёла Пясту”, № 7.		
5.	Выява абраза “Святы Казімір”, № 9.		
V	**Партрэты, карціны, гравюры і літаграфіі (пераважна тыражыраваныя)**		
1.	Партрэт Юрыя Радзівіла, епіскапа Віленскага, № 68; літаграфія.		
2.	Партрэт Тадэвуша Касцюшкі, №78.		
3.	Партрэт Хрыстафора Радзівіла, № 79.		
4.	Партрэт Іераніма-Фларыяна Радзівіла, № 145.		
Папка VI			
IV	**Гравюры з абразоў і іншых рэлігійных выяў**		
1.	Аблога Чанстаховы і з’яўленне Божай Маці, № 1.		

1	2	3	4
2.	Уваскрашэнне дзіцяці пры гробе св.Казіміра, № 3.		
3.	Абраз Багародзіцы з касцёла бернардзінцаў у Вільні, № 8.		
4.	Абраз Божай Маці, № 15.		
5.	Манстранцыя, ахвяраваная віленскім бернардзінцам, № 18.		
6.	Залаты крыж з мошчамі, ахвяраваны епіскапам Георгіем Тышкевічам, № 19.		
7.	Абраз св.Казіміра, № 23.		
8.	Багародзіца ў касцёле баніфратраў, № 24.		
9.	Цудатворны абраз "Спаса" у касцёле Чумніцкім у Беларусі, № 31.		
10.	Абраз "Божай Маці Мінскай", № 54.		
11.	Абраз "Божай Маці Барунскай", № 69.		
12.	Абраз "Божай Маці Трокскай", № 71.		
V	**Здымкі медалёў, пячатак і гербаў шляхты**		
VI	**Надмагільныя помнікі**		
1.	Аляксандра Сапегі, № 1.		
2.	Яна Танчынскага, № 3.		
3.	Станіслава Радзівіла, № 4.		
4.	Самуіла Паца, № 5.		
5.	Іосіфа Тышкевіча, № 8.		
6.	Караля Рэчы Паспалітай Станіслава Аўгуста ў касцёле дамініканцаў у Гродне, № 9.		
7.	Маршалка Малахоўскага, № 12.		
VII	**Графічныя выявы з карцін, пераплеценыя ў вялікім сшытку**		
1.	Св. Казімір, № 1.		
2.	Анёлы, № 2.		
3.	Маці Божая, № 3.		

1	2	3	4
4.	Усёбачнае вока, № 4.		
5.	Евангелісты, № 5.		
6.	Божая Маці ў Віленскім касцёле баніфратраў, № 6.		
7.	Укрыжаванне, № 7.		
8.	Сон дзяўчыны, лёс, № 8.		
9.	Эмблемы навук пры Яне III Сабескім, № 11.		
10.	Святыя Цацылія, Іосіф і Пётр; Тэрэза і інш., № 15.		
11.	Розныя механічныя прылады, № 16.		

Папаўненне МПРМ экспанатамі беларускага паходжання працягвалася да канца XIX стагоддзя не толькі за кошт Віленскага музея старажытнасцей.

1	2	3	4
1.	Барэльеф св. Казіміра.	Невядома, адкуль паступілі ў 1861 г.	Дакладная запіска Н.Ісакава па Румянцаўскаму музею за 1866 г. // Отчёт Румянцевского и Московского публичного музеев за 1866 г. М., 1898.
2.	Скульптура "Іасафат Кунцэвіч з сякерай у галаве".	Невядома, у якім музеі яны цяпер захоўваюцца.	
3.	Карціна мастака Зімлера "Смерць Іасафата Кунцэвіча".	Паступіла ў 1866 г. ад графа Ф.Ф.Бэра. Невядома, куды яе перадалі пры ліквідацыі музея.	—//—
4.	Калекцыя Севасцьянава (мяркуецца, што ў ёй таксама былі і рэчы беларускага паходжання). Яго архіў захоўваецца ў Расійскай дзяржаўнай бібліятэцы — Рукописные	Прыняў у Румянцаўскі музей Філімонаў.	Отчёты Московского публичного и Румянцевского музеев за 1895–1906 гг.

1	2	3	4
	собрания ГБЛ: Указатель. М., 1983, № 15 — Собрание Севостьянова.		
5.	Партрэт Еўфразыны Тышкевіч. 1660 г. Мастак невядомы. Палатно, алей. 89х67 см.	Быў вывезены ў 1910 г. з Віленскага музея старажытнасцей у МПРМ, адкуль трапіў ў ДГМ.	Высоцкая Н.Ф. Жывапіс Беларусі XII–XVIII стст. Мн., 1980. С. 42.
6.	Партрэты Янішэўскіх (паходзяць з Беларускай калекцыі Тышкевічаў).	З Віленскага музея старажытнасцей, пазней перадалі ў ДГМ.	Інфармацыя Ю.Піскуна.
7.	Калекцыя мастацкай зброі генерала Касакоўскага	Паступіла з Віленскага музея старажытнасцей пасля 1865 г.	Вяртанне. Мн., 1992. С.177.
8.	1093 абразы і карціны.	—//—	Тамсама.

Паступленні з сінадальнага архіва

Шмат экспанатаў атрымаў МПРМ і з Сінадальнага архіва. Пазней яны трапілі ў ДГМ.

1	2	3	4
1.	Невялічкая "шафа" (у дакуменце пазначана "шкафчик") — пераносны уніяцкі алтарык з разбяной паліхромнай выявай "Каранаванне Маці Божай" у цэнтры, а на дзверках — жывапісныя выявы апосталаў Пятра і Паўла XVIII ст.	Паступіў з Сінадальнага архіва. Пазначана: "Униатского дела XVIII в." Быў перададзены ў 1929 г. у ДГМ.	Аддзел уліку ДГМ. ГИМ 54722 № ИЗО-743 (нумары старога вопісу).
2.	"Хрыстос у цямніцы". XVIII ст.	Паступіў з Сінадальнага архіва. Пазначана: "Западно-русской работы XVIII в." Быў перададзены ў 1929 г. у ДГМ.	Аддзел уліку ДГМ. ГИМ 54722 № ИЗО-741.

Дзяржаўны гістарычны музей

Быў заснаваны ў Маскве ў 1872 г., экспазіцыю адчынілі ў 1883 г. Ніжэй даецца пералік часткі беларускіх каштоўнасцей, якія трапілі ў музей на працягу 1872–1950 гг.

1	2	3	4
1.	Этнаграфічныя калекцыі з Беларусі, сабраныя Е.Р.Раманавым у XIX ст.	Перададзены Е.Раманавым.	ЭЛІМБел. Мн., 1985. Т. 2. С. 89.
2.	Калекцыя слуцкіх, нясвіжскіх і гродзенскіх паясоў.	Частка з іх паступіла 2.8.1925 г. з Дзяржаўнага музейнага фонду. Афармлена дакументальна 15.2.1933 г. Акт № 20.	Тамсама.
3.	Скарб сярэбраных рэчаў XI–XII стст. з Полацка.	Невядома, калі паступіў.	Тамсама.
4.	Кальчуга са славянскімі надпісамі. Знойдзена ў Оршы пры перабудове ў 1857 г. манастыра, была замуравана ў сцяне.	Спачатку здалі яе ў Віленскі музей старажытнасцей, з яго — у Румянцаўскі Маскоўскі, а затым у ДГМ.	Каханоўскі Г.А., Каханоўскі А.Г. Руплівец нашай старасветчыны. Мн., 1992. С. 37.
5.	Зброя з навагрудскай і ружанскай калекцый.	Былі канфіскаваны царскімі ўладамі.	Вяртанне. Мн., 1992. С. 64.
6.	Шмат кладаў (скарбаў), знойдзеных на тэрыторыі Беларусі да 1917 г. і пасля ўтварэння СССР.		Тамсама.
7.	Археалагічныя калекцыі з Беларусі, сабраныя А.Кіркорам, Е.Раманавым, С.Чалоўскім, братамі К.і Я.Тышкевічамі, У.Завітневічам, Ю.Кухарэнкам і інш.	Перадалі самі даследчыкі.	ЭЛІМБел. Мн., 1985. Т. 2. С. 89.
8.	Археалагічныя знаходкі з беларускіх курганоў Быхаўскага павета і Заслаўя, сабраныя М.Турбіным.	М.Турбін сам перадаў у ДГМ.	Каханоўскі Г. Прадвесне навукі. Мн., 1990. С. 61.

1	2	3	4
9.	Археалагічныя знаходкі з Лепельшчыны, сабраныя М.Кусцінскім, які трымаў іх у хатнім музеі.	У 1872–1882 гг. перасылаў сам М.Кусцінскі ў толькі што створаны Маскоўскі публічны музей.	Тамсама, с. 54.
10.	Археалагічныя карты Віленскай і Гродзенскай губерній, выкананыя Ф.Пакроўскім.	Падараваў ДГМ сам аўтар.	Тамсама, с. 84, 85.
11.	Археалагічныя помнікі з курганоў басейна ракі Вілія, здабытыя Ф.Пакроўскім пры раскопках.	Перададзены Ф. Пакроўскім.	Тамсама.
12.	Слуцкі летапіс (рукапіс І чвэрці XVI ст.).	Да 1917 года знаходзіўся ў бібліятэцы графа А.Уварава, таму часам яго называюць "Увараўскім летапісам".	ЭЛІМБел. Мн., 1987. Т. 5. С. 72.
13.	Баркулабаўскі летапіс (рук. пач. XVII ст.). Напісаны ў в.Баркулабава Быхаўскага пав.	Шляхі паступлення не даследаваны. У Сінадальным фондзе № 790 (архіў).	ЭЛІМБел. Мн., 1984. Т. 1. С. 294; Вайтовіч Н. Баркулабаўскі летапіс. Мн., 1977.
14.	Рукапісы Сімяона Полацкага.	Патрабуе даследавання.	ЭЛІМБел. Мн., 1985. Т. 2. С. 89.
15.	Беларускія старадрукі, у тым ліку Ф.Скарыны (84 экз.), С.Буднага і інш.	Патрабуе даследавання.	Тамсама.
16.	Рукапісныя крыніцы па гісторыі нацыянальна-вызваленчага паўстання 1863–1864 гг., а таксама матэрыялы аб гэтых падзеях, якія паступілі з калекцыяй П.Бяссонава.	Перадаваліся па загаду ўрадавых устаноў царскай Расіі.	Вяртанне. Мн., 1992. С. 64.
17.	Графічныя матэрыялы з калекцыі барысаўскага памеш-	І.Каладзееў перадаў у 1912 г. у Маскву	Інфармацыя Т.Рошчынай.

1	2	3	4
	чыка І.Каладзеева, прысвечанай вайне 1812 г.	сваю бібліятэку з мэтай стварэння там музея, прысвечанага падзеям 1812 г. Збор разышоўся па бібліятэках Масквы. У 20-я гады частку перадалі ў БССР.	
18.	Партрэт Еўфразыны Тышкевіч (1660). Мастак невядомы. Палатно, алей. 89х67. Быў да рамонту музея ў яго экспазіцыі.	Вывезены ў 1910 г. з Віленскага музея старажытнасцей у Румянцаўскі музей Масквы. Потым перадалі ў ДГМ.	Высоцкая Н.Ф. Жывапіс Беларусі XII–XVIII стст. Мн., 1980. С. 42.

Паступленні 1905–1906 гг. з калекцыі П.Шчукіна

1	2	3	4
1.	Слуцкі пояс 1760–1778 гг. Аднабаковы, двухколерны. 359х30,8 см. Меткі: słuck słuck.	Паступіў у ДГМ з калекцыі П.Шчукіна ў 1905-1906 гг.	Якуніна Л.І. Слуцкія паясы. Мн., 1960. С. 228.
2.	Слуцкі пояс. Другая палавіна XVIII ст. Двухбаковы, чатырохколерны. 436х36 см. Меткі: укладзеныя гарызантальна літары FS.	Тое ж.	Тамсама.
3.	Слуцкі пояс. 1778–1807 гг. Двухбаковы, чатырохколерны. 408х35 см. Меткі: СЛУЦК ЖАРСКІЙ ВЪ ГРДЪ ЛЕО МА.	Тое ж.	Якуніна Л.І. Слуцкія паясы. Мн., 1960. С. 228. Іл. XVIII.
4.	Келіх 1760–1770 гг. Шкло, шліфоўка, гравіроўка. Вышыня 26 см. Выраб беларускіх мануфактур Радзівілаў.	Тое ж. № ГИМ 76755 / 2853 СТ.	Яніцкая М.М. Беларускае мастацкае шкло: (XVI–XVIII ст.). Мн., 1977. Фота 37.
5.	Келіх. Каля 1770 г. Шкло, шліфоўка, гравіроўка. Налібоцкая мануфактура Радзівілаў.	Тое ж. № ГИМ 76752 / 12855 СТ. Перададзены ў 1966 г. у Дзяржаўны	Тамсама. Фота 38.

1	2	3	4
		гісторыка-этнаграфічны музей Літвы.	
6.	Келіх. Каля 1770 г. Шкло, шліфоўка, гравіроўка. Урэцкая мануфактура Радзівілаў.	Тое ж. № ГИМ 76757 / 2860 СТ. Перададзены ў 1966 г. у Дзяржаўны гісторыка-этнаграфічны музей Літвы.	Тамсама. Фота 39.
7.	Флет. Каля 1770 г. Шкло, шліфоўка, гравіроўка. Вышыня 30 см. Выраб беларускіх мануфактур Радзівілаў.	Тое ж. № ГИМ 2168-щ / 3189 СТ.	Тамсама. Фота 77.
7.	Кілішак. Канец XVIII ст. Шкло, шліфоўка, гравіроўка. Выраб беларускіх мануфактур Радзівілаў.	Шлях паступлення невядомы.	Тамсама, Фота 86.

Паступленні 1919-1925 гг. з Гомельскай калекцыі Паскевічаў і Дзяржфонда СССР

1	2	3	4
1.	"...около ста пудов золота и серебра в монетах, драгоценностях, изделиях прикладного искусства, в фамильных сервизах, в неповторимых художественных произведениях..."	31.03.1919 г. Камісія ДГМ заслухала справаздачу эмісара В.Пашуканіса аб перадачы Гістарычнаму музею Масквы каштоўнасцей з Гомельскага палаца князя В.Паскевіча. Частка каштоўнасцей Гомельскага палаца была накіравана ў Петраград. Некаторыя каштоўнасці былі расцягнуты ў Маскве і Петраградзе па ўстановах і прыватных кватэрах. Пры	Бакуменко М. По следам сокровищ Беларуси // Рэспубліка. 1993. 26 чэрв.

1	2	3	4
		гэтым эксперты адзначылі, што па гістарычных і мастацкіх вартасцях збор каштоўнасцей з Гомельскага палаца Паскевічаў “знаходзіцца ў шасцёрцы найбольш значных з эвакуіраваных у Маскву”.	
2.	“Часть костюмов мужских и женских, кушаков слуцких, лоскутов ткани, всего 63 №№”. На палях ёсць памета: “57 128 гкани — 49 экз. (22 не хватает)”.	Паступілі ў ДГМ 2.08.1925 г. з Дзяржаўнага музейнага фонда, занесены ў калекцыйны вопіс ГИМ 57128. Акт 20 от 15.2.1933 г. (2–8 сентября 1925 г.). Так пазначана ў дакуменце.	Справаздача Ю. Піскуна аб рабоце ў аддзеле ўліку ДГМ.

Паступленні з былога Румянцаўскага музея па акту 1929 г.

У аддзеле ўліку экспанатаў ДГМ пад № 54722 “Румянцевский музей” (ГИМ, дело 9 “Каталог древностей”, 250 листов, по перечню 113). У гэтай справе згадваюцца рэчы, перададзеныя ДГМ па акту ад 4.2.1929 г. (праз 6 гадоў пасля ліквідацыі Румянцаўскага музея). З гэтай калекцыі рабіліся выдачы ў Дзяржфонд (Акт № 167 ад 12.6.1931 г.) і ў Таргсін (Акт № 133 ад 28.9.1932 г.).

З Дзяржфонда папаўняліся абласныя музеі Расіі (беларускія экспанаты там яшчэ можна адшукаць), а Таргсін распрадаваў творы, і яны назаўсёды страчаны для гісторыі Беларусі. У выніку даследавання дакументацыі аддзела ўліку ДГМ устаноўлена, што румянцаўскія паступленні там пазначаны так: “ГИМ 54722 ИЗО–339. Коллекция предметов религиозного і бытового характера, подробно наименованых в особой описи, в которой 397 номеров: архитектурная графика — 697 предметов, оружие, рукописи”. Усяго — 852 экспанаты, большасць з якіх захоўвалася ў ДГМ , мяркуючы па запісах на палях лістоў уліку. За кароткі час работы ў аддзеле ўліку ДГМ удалося высветліць, што сюды паступілі ўказаныя ніжэй фатаграфіі беларускіх храмаў і беларускія абразы, якія згадваюцца ў старым вопісе №10 Румянцаўскага музея.

1	2	3	4
Фота па Супрасльскаму манастыру №№ 204–214			
1.	Выгляд манастыра.	З Румянцаўскага музея.	Вопіс №10 Румянцаўскага музея, знаходзіцца ў аддзеле ўліку ДГМ.
2.	Выгляд манастыра.	Тое ж.	Вопіс № 10 Румянцаўскага музея.
3.	Выгляд будынкаў.	Тое ж.	Тамсама.
4.	Выгляд царквы Дабравешчання.	Тое ж.	Тамсама.
5.	Тое ж.	Тое ж.	Тамсама.
6.	Выгляд іканастаса царквы Дабравешчання.	У вопісе ёсць памылковы запіс: "Иконостас резной итальянской работы в стиле Возрождения с иконами итальянской живописи".	Тамсама.
7.	Выгляд інтэр'ера		Тамсама.
8.	Тое ж.		Тамсама.
9.	Тое ж.		Тамсама.
10.	Выгляд акна ў нішы.		Тамсама.
11.	Выява Іосіфа Солтана з кцітарскага партрэта, змешчанага ў Супрасльскім манастыры. Фота № 699.	Усе 11 фатаграфій былі набыты Румянцаўскім музеем у 1870 г. праз Акадэмію мастацтваў.	Тамсама.
12.	Выява Аляксандра Хадкевіча з кцітарскага жывапіснага партрэта, змешчанага ў Супрасльскім манастыры. Фота № 700.	Тое ж.	Тамсама.
Абразы			
1.	"Мікола" (па баках на аблоках — "Спас" і "Маці Божая"). XVIII ст. 28x42 см.	№ 365. Пазначана: "западнорусского письма XVIII в.; по полям обложен медью 4x6 вершков".	Тамсама.

1	2	3	4
2.	“Змякчэнне злых сэрцаў”. 23x21 см.	№ 372. Запіс: “Небольшая икона западно-русского письма. Письмо хорошее, натуральное”. І паметка алоўкам “В” (“Выбыла? Куды?”).	Вопіс № 10 пры передачы Румянцаўскага музея Масквы.
3.	“Укрыжаванне з прадстаячымі і пад ззяннем” XVIII ст. На адвароце — “Богамаці”, па баках — дзве паясныя выявы святых.	№ 748. Паметка захавальніка: “ДV-13” і “униатской работы XVIII в.”.	Тамсама.
4.	Невялікая “шафа”(“шкафчик”). Гэта — пераносны уніяцкі алтарык з разьбяной паліхромнай выявай “Каранаванне Маці Божай” у цэнтры “шафы”, а на расчыненых дзверцах — жывапісныя выявы апосталаў Пятра і Паўла. XVIII ст.	№ 743. Паступіла ў Румянцаўскі музей з Сінадальнага архіва.	Тамсама.
5.	“Хрыстос у цямніцы”. XVIII ст.	№ 741. Паметка ў тэксце: “западнорусской работы XVIII в. Поступил из Синодального архива”.	Тамсама.
6.	“Георгій”. Дата не ўказана.	№ 517. Паметка: “может быть южнорусской работы”.	Тамсама.
7.	“Нараджэнне Хрыстова”. 154x106 см.	№ 499. Паметка: “Рождество в белорусской редакции. Вверху Господь. 22 1/4 x 18 вершков”.	Тамсама.

Акрамя таго ў гэтым вопісе могуць быць беларускага паходжання экспанаты, запісаныя пад нумарамі 256, 481, 482, 734(Дv 876), 735(54722 ф), 736(Дv 316), 541, 548(58610 фонд), 658, 659(И VIII/3144). Зрабіць візуаль-

нае даследаванне ўказаных твораў, каб больш дакладна вызначыць месца іх узнікнення, немагчыма: у музеі ўжо больш дзесяці год ідзе капітальны рамонт.

Паступленні 1939–1940 гг. з Мінска, Магілёва, Пінска, Нясвіжа.

Мяркуючы па дакументах аддзела ўліку ДГМ, у час экспедыцыі музея па БССР у 1939 і 1940 гг. фактычна адбывалася выбіранне самых каштоўных экспанатаў з музеяў Мінска і Магілёва, а таксама з маёнткаў, цэркваў і касцёлаў далучанай да БССР Заходняй Беларусі.

Так, з вопісу ДГМ № 80400 вынікае, што супрацоўнікі забралі у Мінскім гістарычным музеі 27 экспанатаў, якія паступілі ў Маскву ў верасні 1939 г. ("Акт от 23 сентября 1939 г. о передаче из Минского исторического музея 27 предметов живописи, графики и др."). Назвы экспанатаў прыведзены на мове арыгінала.

1	2	3	4
1.	"Рама с резьбой ... века".	"Из Минского Государственного исторического музея".	Акт ДГМ ад 23.9.1939 г. Вопіс № 80400.
2.	"Царские врата".	Тое ж.	Тамсама.
3.	"Гравюры".	Тое ж.	Тамсама.
4.	"Живописные портреты и др. произведения живописи..." Больш дакладны пералік пакуль не выяўлены. Частку з гэтых экспанатаў ДГМ вярнуў Дзяржмузею БССР у 1989 г. (11 партрэтаў і 3 абразы). Яшчэ раней, у 1979 г. перадалі на часовае захаванне чатыры абразы Музею старажытнабеларускай культуры ІМЭФ Акадэміі навук Беларусі.	Тое ж.	Тамсама. (Увогуле не вернута пакуль па гэтаму акту 9 экспанатаў. — *М.Яніцкая*).

Да 1994 г. яшчэ не вернуты Беларусі наступныя творы, узятыя з Белдзяржмузея г.Мінска на часовае захаванне у 1939 г.:

1.	"Рама с резьбой".	Нумар не ўдалося ўстанавіць.	Калекцыйны вопіс № 80400.
2.	"Гравюры".	Тое ж.	Тамсама.
3.	Абраз "Нараджэнне Хрыстова" XVII ст. Пісьмо слуцкай жы-	Паступіў на часовае захаванне у 1939 г.	Акт ДГМ ад 23.9.1939 г.

1	2	3	4
	вапіснай школы. Да рамонту музея быў у экспазіцыі ДГМ. Да 1917 г. знаходзіўся ў Целядаўскай царкве на Случчыне. Памер 138х97х8 см.	з Белдзяржмузея як вынік экспедыцыі з Масквы ў Мінскія музеі. Інв. № $\frac{80400}{И\ VIII\ 3356}$.	Калекцыйны вопіс № 80400.
4.	Абраз "Тройца старазапаветная". XVIII ст.	Тое ж. № $\frac{80400}{И\ VIII\ 5223}$.	Тамсама.
5.	Абраз "Хрыстос у аблоках". Напісаны на блясе алеем.	Тое ж.	Тамсама.
6.	Царская брама, паступіла па іншаму вопісу.	№ $\frac{80400}{И\ VIII\ 4085}$ яе № 60 715.	Справаздача Ю.Піскуна.
Акрамя таго, у ДГМ захоўваюцца наступныя творы з Беларусі, якія паступілі ад розных рэлігійных устаноў і калекцыянераў:			
7.	Абраз "Вялікапакутніца Варвара". XVIII ст.(?) Дрэва, палатно; па ляўкаснаму фону разьбяны нізкарэльефны арнамент у выглядзе сланечніка.	Паступіў у ДГМ з Цэнтральнага антырэлігійнага музея. Інв. № ГИМ И VIII 5006.	Справаздача Ю.Піскуна аб рабоце ў аддзеле ўліку ДГМ.

У выніку экспедыцыі ДГМ на Беларусі у 1940 г. вывезены ў Маскву экспанаты з **Магілёўскага музея**, якія часткова зафіксаваны ў калекцыйным вопісе ДГМ (ГИМ 80753). Пакуль удалося даследаваць толькі фрагменты гэтага вопісу (прыводзяцца на мове арыгінала).

1	2	3	4
1.	Потир медный посеребряный небольшого размера. На ножке несложный орнамент и надпись. XVIII в. Из Могилёвского музея.	Паступіў з Магілёўскага музея ў ДГМ у 1940 г. Калекцыйны вопіс № 80753, п / №2 у вопісе.	Справаздача Ю.Піскуна.
2.	Кусок крашанины синей с рисунком в виде больших и малых квадратиков. А–36240 (из Могилёвского музея).	Тое ж. П / № 3 у вопісе.	Тамсама.
3.	Набожник С — 344.	П / № 5 у вопісе.	Тамсама.
4.	Набожник С — 345	П / № 6 у вопісе.	Тамсама.

1	2	3	4
5.	Антиминс холщёвый с отпечатками гравюры Василия Вощанки. XVIII в. P5 – 4003, из Могилёвского музея.	П / № 7 у вопісе.	Тамсама.
6.	Полотенце польской работы, С 946.	П / № 13 у вопісе.	Тамсама.
7.	Рисунок цветным карандашом "Украинка", из Белой церкви. И III 40265.	П / № 36 у вопісе.	Тамсама.
8.	Рисунок карандашом (три) Врублевского, (дар художника), г. Несвиж.	П / №37 у вопісе.	Тамсама.
9.	Крэсла з косці рагоў аленя.	Вывезена з Нясвіжскага замка ў 1940 г. экспедыцыяй ДГМ.	"Известия". 1940. 2 нояб.
10.	Мэбля з маёнтка Завішы (каля Пінска).	Тое ж.	"Известия". 1940. 7 сент.
11.	Два арыгінальныя разныя крэслы з епіскапскага палаца (Пінск).	Тое ж.	Тамсама.

Філіял Дзяржаўнага гістарычнага музея ў Нова-Дзявочым манастыры (Масква)

1	2	3	4
1.	Кнігі ў пазалочаных абкладах, аблачэнні з каштоўных тканін, культавыя сярэбраныя рэчы (паціры, кубкі, і інш.).	Вывезлі беларускія манахіні з Куцеінскага Успенскага манастыра ў час перасялення ў Маскву ў XVII ст.	З выставы, якая адбылася ў музеі ў 1993 г.

Міграцыя беларускіх каштоўнасцей па розных музеях і ўстановах Масквы

У музеях Маскоўскага крамля

1	2	3	4
1.	Слуцкі пояс. 1778-1807 гг. Двухбаковы, чатырохколерны. 384x36 см. Махры залотныя 10x36 см. Меткі: ВЪ ГРДЪ ЛЕО МАЖ СЛУЦК АРСКИИ.	Паступіў з дзяржаўнага музейнага фонду ў 1926 г. Атрыбуцыя І.Вішнеўскай.	Высоцкая Н.Ф. Дэкаратыўна-прыкладное мастацтва Беларусі XII–XVIII стст. Мн., 1984. № 150.
2.	Слуцкі пояс. Канец XVIII ст. Аднабаковы, двухколерны. 328x39 см. Махры залотныя 6x39 см. Меткі: SLUCKE VO GRADE.	Тое ж.	Тамсама. № 162.

У Маскоўскім музеі народнага мастацтва
(раней — Музей саматужныхпромыслаў, потым — Навукова-даследчы Інстытут мастацкай прамысловасці)

1	2	3	4
1.	Узоры беларускай народнай вышыўкі і ткацтва, а таксама шмат фота з экспанатаў, якія былі ў Беларусі ў 30-я гады XX ст.	Паступілі ў 30-я гады, як экспанаты, прывезеныя з экспедыцый.	Изобразительные мотивы в русской народной вышивке: Музей народного искусства. М., 1990. С. 186.

Цэнтральны антырэлігійны музей (ЦАМ)

Сюды ў розныя часы паступалі беларускія каштоўнасці, якія пазней перадаваліся іншым установам.

1	2	3	4
1.	Абраз “Вялікапакутніца Варвара”. XVIII ст. Дошка,	Як паступіў у ЦАМ, не высветлена.	Справаздача Ю.Піскуна аб

1	2	3	4
	ляўкас. Па ляўкаснаму фону нанесены нізкарэльефны арнамент у выглядзе сланечніка. Тэхніка, характэрная для беларускіх абразоў XVI–XVIII стст.	Перададзены у ДГМ (№ И VIII 5506).	рабоце ў аддзеле ўліку ДГМ.
2.	"Багамаці Смаленская". У ДГМ згадваецца ў картках уліку як "Чанстахоўская", № И VIII 5005. Гэта значыць, што абраз паступіў разам з вышэйзгаданым. Быў запісаны ў кнігу часовых паступленняў.	Тое ж. Меў № ЦАМ КИ-22710. Быў перададзены ў ДГМ. Цяпер — на часовым захаванні ў МСБК ІМЭФ АНБ.	Тамсама.
3.	30 тысяч тамоў старадрукаў і рукапісаў.	Паступілі ў 1940 г. з бібліятэкі Пінскай каталіцкай семінарыі (вывезены ў двух вагонах). Куды паступілі кнігі і рукапісы пазней, пакуль невядома.	Известия. 1940. 7 сент.

Дзяржаўная Траццякоўская галерэя

1	2	3	4
1.	Фотаздымкі беларускай культавай архітэктуры, у тым ліку іканастасаў, асобных абразоў, сфатаграфаваных А.Някрасавым у 1930-х гг. у час экспедыцый у Полацк, Віцебск і інш. гарады Беларусі.	У 1930-1940 гады іх перадаў аўтар, А.Някрасаў. Значная частка з іх была перададзена Музею архітэктуры імя Шчусева.	Справаздача Ю.Піскуна аб паездцы ў Маскву ў маі 1994 г.

Музей архітэктуры імя Шчусева

1	2	3	4
1.	Фотаздымкі беларускай культавай архітэктуры, зробленыя	Паступілі з Дзяржаўнай	Справаздача Ю.Піскуна 1994 г.

1	2	3	4
	А.Някрасавым на тэрыторыі БССР у 1930–1940-я гады.	Траццякоўскай галерэі пасля пера-размеркавання фота-матэрыялаў А.Някрасава.	
2.	Вялікая калекцыя беларускіх паштовак дасавецкага часу з выявамі гарадоў Беларусі.	Шляхі іх паступлення не даследаваны.	Вяртанне. Мн.,1992. С. 22.
3.	Фотаздымкі іканастасаў Усходняй Беларусі, зробленыя В.Воранавым.	Тое ж.	Інфармацыя Ю.Піскуна.
4.	Матэрыялы пра слуцкія каштоўнасці.	Знаходзяцца ў двух фондах музея.	Тамсама.

Дзяржаўны музейны фонд СССР

У гэтай установе назапашваліся каштоўнасці розных рэспублік, якія пазней пераразмеркаваліся па музеях Расіі, а часам і па музеях асобных рэспублік.

1	2	3	4
1.	Слуцкі пояс. 1778-1807 гг. Двухбаковы, чатырохколерны 334х36 см. Махры залотныя. Меткі: ВЪ ГРДЪ ЛЕО МАЖ СЛУЦКЪ АРСКІЙ.	Як паступіў — невядома. У 1926 г. пояс перадалі ў музеі Маскоўскага Крамля.	Высоцкая Н.Ф. Дэкаратыўна-прыкладное мастацтва Беларусі XII–XVIII стст. Мн., 1984. № 150.
2.	Слуцкі пояс. 1778–1807 гг. Двухбаковы, двухколерны 328х39 см. Махры залотныя 6х39 см. Меткі: SLUCKE VO GRADE.	Тое ж. № 162.	Тамсама.
3.	“Часть костюмов мужских и женских, кушаков слуцких, лоскутов ткани, всего 63 №№”. На палях вопісу ёсць паметка: “57128 ткани — 49 экз. (22 не хватает)”.	Як паступілі, не даследавана. Прадметы перадалі ў ДГМ 2–8 верасня 1925 г. Але акт быў завершаны 15.2.1933 г.	Справаздача Ю.Піскуна аб рабоце ў аддзеле ўліку.

1	2	3	4
		ДГМ. (№ 20). Вопіс ГИМ 57128.	

Дашкаўскі музей (Масква)

Асобна не існаваў; адразу ж быў вылучаны ў самастойны аддзел пад назвай "Дашкаўскі музей" у складзе Маскоўскага публічнага Румянцаўскага музея. Быў створаны на базе экспанатаў Усерасійскай этнаграфічнай выстаўкі 1867 г. у Маскве, куды трапілі і беларускія этнаграфічныя помнікі. Усе экспанаты выстаўкі перадалі ў гэты ж год Маскоўскаму публічнаму Румянцаўскаму музею. У 1924 г. у Маскве быў заснаваны Цэнтральны музей народазнаўства на базе калекцый этнаграфічных помнікаў Маскоўскага Румянцаўскага музея (у тым ліку аддзела "Дашкаўскі музей"), значную большасць якіх складалі помнікі беларускай этнаграфіі (пазней — Музей народаў СССР). У 1948 г. яго фонды, у тым ліку і беларускія этнаграфічныя экспанаты, перадалі ў Музей этнаграфіі народаў СССР (Ленінград).

Крыніцы: *Этнаграфія Беларусі. Мн., 1989. С. 545; История государственной ордена В.И.Ленина библиотеки СССР им. В.И.Ленина. М., 1953. Т. 1. История библиотеки Московского публичного Румянцевского музея. 1862–1917. С. 38.*

Маскоўскі універсітэт імя М.В.Ламаносава

1	2	3	4
1.	Збор мінералаў — 13 7000 адз. 1 гербарый ў 28 папках з Румянцаўскай калекцыі.	У 1866 г. перадалі мінералагічны і заалагічны кабінеты з Маскоўскага публічнага Румянцаўскага музея. Кабінеты былі ўтвораны з калекцыі Румянцава і Віленскага музея старажытнасцей.	История государственной ордена В.И.Ленина библиотеки СССР им. В.И.Ленина. М., 1953. Т. 1; История библиотеки Московского публичного Румянцевского музея. 1862–1917. М.М.Клевенский. С. 43.
2.	Чучал птушак — 11 014, гербарый (відаў) — 605, энтамалагічных помнікаў — 408 з Віленскага музея старажытнасцей.		

1	2	3	4
1.	Скульптурная кампазіцыя Сасноўскага з выявай Ядзвігі і Ягайлы.	Перадалі па загаду Камісіі, створанай Мураўёвым пры перадачы экспанатаў Віленскага музея старажытнасцей у Маскоўскі публічны Румянцаўскі музей. Тады ж перадалі яшчэ частку экспанатаў Віленскага музея старажытнасцей. Спіс іх удакладняецца.	Иконников В.С. О польском отделении вещей. памятников и портретов, перевезенных в Румянцевский музей в 39 тюках и опись их // Вестник Зап. России. 1868. № 2; Kurjer Litewski. 1909. № 14.

Расійскі дзяржаўны музей выяўленчых мастацтваў імя А.С.Пушкіна (далей РДМВМ). Заснаваны ў 1912 г.

Ніжэй падаецца няпоўны спіс беларускіх або звязаных з Беларуссю каштоўнасцей, якія знаходзяцца ў гэтым музеі.

У выніку даследавання вопісаў паступлення ў Маскоўскі Румянцаўскі музей экспанатаў з Віленскага музея старажытнасцей па акту ад 1.7.1868 г высветлілася, што ўсе "изъятые" па загаду Мураўёва графічныя матэрыялы былі пазней перададзены з МПРМ у РДМВМ. Перадалі больш 1000 гравюр розных часоў і тыражных літаграфій першай паловы XIX ст., якія захоўваюцца ў асобным фондзе пад назвай "Польская школа". Частку гэтага фонду перадалі на пастаяннае захоўванне па акту ад 21.4.1966 г. у Вільнюс па хадайніцтву Міністэрства культуры ЛітССР.

Ніжэй указваецца толькі частка з графічных матэрыялаў, што яшчэ засталіся ў названым фондзе і маюць цікавасць для Беларусі як іканаграфічны матэрыял па яе гісторыі.

№ п/п	Назва кампазіцыі	Шыфры фонда	Месца знаходжання ў музеі	Кароткія тлумачэнні даследчыка Ю.Піскуна
1	**2**	**3**	**4**	**5**
1.	Партрэты польскіх каралёў (літаграфіі).	77783–85	Шафа 64, верх папка № 14.	Тры аднолькавыя экземпляры літаграфій з альбома Album de Vilno. Paris.
2.	Партрэт Станіслава Ляшчынскага.	77516	Тамсама.	Тое ж.
3.	П-ты: Дамброўскага,	32342	Тамсама.	Тое ж.
4.	Касцюшкі,	32342	Ліст № 4.	Тое ж.
5.	Панятоўскага,	32342	Стары № 15.	Тое ж.
6.	Марціна Дуніна.	32343	Тамсама.	Тое ж.
	Партрэты (літаграфіі і эстампы вялікага фармату) вядомых дзеячаў ВКЛ і Рэчы Паспалітай, у тым ліку:		Шафа 64, верх, папка № 15.	Усяго 47 лістоў.
7.	П-т Валенція Ваньковіча.	32283	Тамсама.	Літаграфія з Album de Vilno. Paris.
8.	—//— Яўстахія Тышкевіча.	68481	Тамсама.	
9.	—//— Андрэя Снядэцкага.	68459	Тамсама.	Ст. інв. № 72.
10.	—//— Дамініка Радзівіла.	67857	Тамсама.	Літаграфія.
11.	—//— Адама Міцкевіча.	77160	Тамсама.	Тое ж.
12.	—//— Тадэвуша Касцюшкі.	102425	Тамсама.	Літаграфія ў авале з малюнка, зробленага ў Швейцарыі ў 1813 г.
13.	План панарамы Вільні	105736	Шафа 9, верх, папка № 29.	
14.	П-т Юзафа Панятоўскага. 30 ліпеня 1813 г.	77787	Тамсама.	Малюнак. Унізе пячатка і подпіс “Дозволено цензурою для музеума исклю-

1	2	3	4	5
				чительно". Вильно. 1863 г.
15.	П-т Барбары Радзівіл.	77513	Тамсама.	Літаграфія з арыгінала, які захоўваўся ў Нясвіжы. Album de Vilno. Paris.
16.	Жанравая кампазіцыя без назвы. З этнаграфічнай дакладнасцю пададзена беларуская ідылічная сцэнка: сяляне слухаюць казку, якую апавядае бабуля.	88049	Тамсама.	Арыгінальны медзярыт сярэдзіны XIX ст.
17.	Альбом рэпрадукцый дрэварытаў з кракаўскіх выданняў XVI–XVIII стст.	3336?	Тамсама.	На апошнім лісце пячатка "П.Д. Эттингер".
18.	Выява абраза "Св.Варвара Вялікапакутніца". XVIII ст.	32249	Тамсама.	Арыгінальны медзярыт. У подпісе згадваецца фундатар царквы Цімафей Шчарбацкі.
19.	Выява абраза "Маці Божая Ружанцовая".	31813	Тамсама.	Народны дрэварыт
20.	Выява абраза "Маці Божая Вострабрамская".	31811	Тамсама.	Народны дрэварыт.
21.	Надмагілле Льва Сапегі	31892	Тамсама.	Хромалітаграфія.
22.	Партрэт Міхала Казіміра Радзівіла	100398	Тамсама.	Гравюра Г.Ляйбовіча з Нясвіжа.
23.	Відарысы гарадоў Рэчы Паспалітай (у тым ліку і Беларусі).	Папка №13.	Шафа 9, верх.	Літаграфіі.
24.	Надмагільны помнік Радзвілаў у касцёле бернардынцаў у Вільні.	Тамсама.	Тамсама.	Тое ж.

1	2	3	4	5
25.	Відарысы Вільні і іншых гарадоў Рэчы Паспалітай.	Папка № 3.	Шафа 9, верх	Літаграфіі і афорты.
	Літаграфіі, дрэварыты і медзярыты рэлігійнага зместу			
26.	Выява абраза "Маці Божая Жыровіцкая".	31816	Шафа 9, верх, папка №2.	Народны дрэварыт.
27.	П-т Іпація Пацея.	77220	Шафа 9, верх.	Адбітак з кнігі XVIII ст.
28.	—//— Ежы Радзівіла.	68424	Тамсама.	Літаграфія.
29.	—//— Крыштафора Радзівіла.	68422	Тамсама.	Літаграфія.
30.	—//— Януша Радзівіла.	68431	Тамсама.	Тое ж.
31.	—//— Мікалая Крыштафора.	68423	Тамсама.	Тое ж.
32.	—//— Магдаліны Ясінскай.	31742	Шафа 64, верх, папка № 4.	Літаграфія. У гэтай папцы шмат інш. партрэтаў і відарысаў.
33.	Альбом гравюр роду Радзівілаў "Icones Familiae Ducalis Radivilianae ... Denno Veteribus tabulis aeneis expressae cura I. Iversenii... A.MDCCCLXXV".			

Беларускія царкоўныя каштоўнасці, эвакуіраваныя ў маскоўскія манастыры ў час Першай сусветнай вайны
(іх цяперашняе месцазнаходжанне трэба высветліць).

1	2	3	4
1.	Царкоўныя каштоўнасці	У 1915 г. з Гродзенскай епархіі эвакуі-	Справаздача архіепіскапа

1	2	3	4
		равалі царкоўныя каштоўнасці ў маскоўскія манастыры	Гродзенскага і Брэсцкага // Рас. дзярж. гістарычны архіў. С.-Пецярбург., ф. 796, воп. 442, адз. зах. 2696, л. 24 адв.
2.	Цудатворны абраз (не названы) з Супрасльскага Благавешчанскага манастыра.	У 1915 г. эвакуіраваны на часовае захаванне ў храм "Нескучного дворца" г. Масквы.	Тамсама.
3.	Старажытны Краснастоцкі цудатворны абраз Божай Маці і абраз Уладзімірскай Божай Маці, царкоўны посуд і тканіны з рызніцы.	У 1915 г. эвакуіраваны ў Маскву разам з манашкамі Краснастоцкага Багародзіцкага другакласнага манастыра Гродзенскай епархіі. Пазней перададзены ў дамавую царкву палаца ў "Нескучном саду" разам з царкоўным посудам і тканінамі з рызніцы, а частку царкоўных каштоўнасцей размясцілі ў кладоўках палаца.	Тамсама, адз.зах. 2633, лл. 21 адв.–22. Тамсама, адз.зах. 2695, л. 24 адв. Тамсама, воп. 445, адз.зах. 564, арк. 15. У 1918 г. каштоўнасці з Краснага Стоку перамясцілі ў "Екатерининскую пустыню" Маскоўскай епархіі.

Беларускія каштоўнасці з прыватных збораў, эвакуіраваныя ў Маскву ў час Першай сусветнай вайны
(іх месцазнаходжанне пакуль не выяўлена)

У 1915-1916 гг. вывезены ў Маскву:

1. Прыватны збор князёў Цеханавецкіх з Бачэйкава (2 вагоны).
2. —//— Храптовічаў-Буцянёвых з Беніцы.
3. —//— Гутэн-Чапскіх са Станькава.

4. Прыватны збор А.Браніцкага з Росі.
5. —//— І.Славінскага з Раваніч.

Беларускія выданні і рукапісы ў бібліятэках Масквы

Расійская дзяржаўная бібліятэка

1	2	3	4
У аддзеле рукапісаў:			
1.	Збор звязаных з Беларуссю рукапісаў і старадрукаў графа М.Румянцава (пач. XIX ст.). а) рукапісаў 810 адзінак; б) старадрукаў 772 адзінкі; в) кнігі ўліку паступленняў у Румянцаўскі музей.	М.Румянцаў сабраў у Гомельскім палацы архіў, бібліятэку і калекцыю твораў мастацтва. У 1826 г. яго збор перавезлі ў С.-Пецярбург, у 1828 г. стварылі там Румянцаўскі музей, які адчынілі ў 1831 г. У 1861 г. музей перавезлі ў Маскву — у дом Пашкова (цяпер у ім Дзяржбібліятэка).	Архіў РДМВМ імя Пушкіна, ф. 11, воп.1, адз. зах. 3; Ксеракопіі справаздач Румянцаўскага музея Масквы за 1860–1890 гг.
2.	Асабісты архіў І.Грыгаровіча, беларускага вучонага, які працаваў у Гомелі ў М.Румянцава — збіраў на Магілёўшчыне і Мсціслаўшчыне археаграфічныя матэрыялы, выдаў на сродкі М.Румянцава ў 1824 г. у Маскве невялікую частку сабраных ім беларускіх старажытных актаў XV–XVIII стст. (усяго 57 дакументаў). У архіве Грыгаровіча зафіксаваны 25 адзінак захавання.	Паступіў у Маскву разам з архівам і музеем Румянцава з С.-Пецярбурга.	Вяртанне-2. Мн., 1994.
3.	Фонд Дз.Струкава — замалёўкі беларускіх старажытнасцей, зробленыя мастаком	Перададзены мастаком.	

1	2	3	4
	у час экспедыцыі па Беларусі ў 60-я гг. XIX ст. Неабходна факсімільнае выданне гэтай каштоўнай крыніцы па гісторыі мастацтва Беларусі.		
4.	Рукапісы XV–XVI стст. "Толкование на Златоуст" на беларускай мове.	Шляхі паступлення не высветлены.	ЭЛіМБел. Т. 1. С. 444.
5.	Рукапісы "Павучанне Кірылы Тураўскага" (у рэдакцыях 1523, 1555 гг.).	Тое ж.	Тамсама.
6.	Рукапіс "Румянцаўскі летапіс". XVII ст.	Тое ж.	Тамсама.
7.	Аўтабіяграфія (1938) Я.Купалы і яго анкета (1941).	Тое ж.	Тамсама.
У аддзеле рэдкіх кніг:			
1.	Калекцыя магілёўскіх календароў XVIII ст.	Шляхі паступлення не даследаваны.	Вяртанне. Мн., 1992. С. 65.
2.	Дублікаты беларускіх перыядычных выданняў 20-50 гг. (захоўваюцца ў філіяле бібліятэкі ў Хімках).	Тое ж.	Тамсама, с. 22.
3.	82 экземпляры (у тым ліку дублетныя) выданняў Ф.Скарыны, а таксама буйнейшы ў свеце збор кніг беларускіх друкарняў XVI–XVIII стст.	Тое ж.	ЭЛІМБел. Т. 1. С. 444.
4.	11 інкунабулаў з Нясвіжскай бібліятэкі Радзівілаў.	Былі канфіскаваны ў 1772 г. з Нясвіжскай бібліятэкі. У Маскву перададзены ў 1842 г. з С.-Пецярбурга.	Каталог инкунабулов. М.; Л., 1963: Указатели и каталоги инкунабулов. М., 1979.

Бібліятэка Маскоўскага універсітэта

1	2	3	4
1.	Беларускія, польскія і лацінскія хронікі з Нясвіжскай	У 1772 г. іх перадалі імператарскай	Реусс. Каталог книг Московской

1	2	3	4
	бібліятэкі Радзівілаў.	Акадэміі навук у С.-Пецярбургу. У 1842 г. нясвіжскую бібліятэку пераразмеркавалі і частку яе перадалі бібліятэцы Маскоўскага універсітэта.	университетской библиотеки. М., 1831–1846. Т. 1–3.
2.	Частка кніг і рукапісаў з музея і бібліятэкі Полацкай калегіі езуітаў.	Трапіла ў XIX ст.	Каханоўскі Г.А. Археалогія і гістарычнае краязнаўства Беларусі ў XVI–XIX стст. Мн., 1984. С. 79.
3.	Універсітэцкае евангелле. Рукапісны помнік першай трэці XIII ст. Мяркуюць, што паходзіць з Полацка-Смаленскіх краёў.	Як сюды паступіла, пакуль не высветлена.	ЭЛІМБел. Мн., 1987. Т. 5. С. 364.
4.	Рукапісныя і друкаваны кнігі XVI–XVII стст., якія знаходзіліся ў БССР да 1980-х гг. Іх збіраў па вёсках і храмах дырэктар Веткаўскага музея Ф.Шкляраў.	Закуплены ў пачатку 80-х гг. XX ст. у дырэктара Веткаўскага музея (Гомельская вобл.).	Інфармацыя ад супрацоўнікаў музея.

Беларускія зборы ў архіўных сховішчах Масквы

Расійскі дзяржаўны архіў старажытных актаў

1	2	3	4
1.	Летапісны зборнік першай паловы XVI ст., які да XVIII ст.належаў бібліятэцы Супрасльскага манастыра. З'яўляецца другой часткай Суп-	Як апынуўся ў Маскве, пакуль не высветлена.	Бобровский П.О. Судьба Супрасльской рукописи, открытой... М.К.Бобровским.

1	2	3	4
	расльскага рукапісу і мае яшчэ назву "Валынскі кароткі летапіс". У ім успяваецца перамога войск ВКЛ на чале з К.Астрожскім над маскоўскімі войскамі пад Оршай у 1514 г.		СПб, 1887.
2.	Літоўская метрыка — збор дзяржаўных актаў ВКЛ, напісаных на старажытнай беларускай мове.	Была забрана з Нясвіжскага замка ў 1772 г. У Маскву перададзена ў 1842 г. з С.-Пецярбурга.	Вяртанне. Мн., 1992. С. 22.
3.	Дакументы пра крычаўскія ўладанні графа Р.Пацёмкіна, у т.л. інфармацыя аб мастаках, скульптарах, архітэктарах і музыкантах, якія працавалі ў Крычаўскім графстве.	Фонд 17.	З выпісаў М.Яніцкай у час працы ў гэтым архіве.
4.	Аўтограф Адама Міцкевіча.	Фонд 17.	Тамсама.
5.	Акты ВКЛ XVI-XVIII стст. з Віленскага архіва Радзівілаў	Фонд 17, у справе М.Румянцава.	Тамсама.
6.	Перапіска гомельскага мастака В.Сазонава (1823–1825 гг.) з М. Румянцавым.	Фонд 17, у справе М.Румянцава.	Тамсама.
7.	Дакументы аб канфіскацыі ў Расійскую казну ў 1662 г. маёмасці князя Ф.Мсціслаўскага.	Фонд 220.	Тамсама.
8.	"Опись трофеев Северной войны 1709 г." Ёсць звесткі аб трафеях, узятых на тэрыторыях Беларусі.	Фонд 396.	Тамсама.

Расійскі дзяржаўны ваенна-гістарычны музей

1	2	3	4
1.	Атлас Магілёўскай губерні (рукапісны). У ім 30 карт 1777 г.	Шляхі паступлення не даследаваны.	Фонд ВУА, спр. 18850.
2.	Атлас Полацкай губерні.	Тое ж.	Фонд ВУА, спр. 20707.
3.	Карта мяжы Смаленскай губерні з польскімі ўладаннямі. XVIII ст. Рукапісная. М: 5 вёрст.	Тое ж.	Фонд ВУА, спр. 25641.
4.	Памежная карта Пскоўскай губерні з ВКЛ. XVIII ст. Рукапісная. Маштаб: 6 вёрст.	Тое ж.	Фонд ВУА, спр. 25644.
5.	Памежная карта Пскоўскай губерні з ВКЛ. Рукапісная. Маштаб: 1 вярста.	Тое ж.	Фонд ВУА, спр. 25768.

Расійскі дзяржфільмафонд

10 дакументальных кінастужак, якія адлюстроўваюць гістарычна-культурнае жыццё Беларусі:

— аб Брэсцкім міры,

— аб гарадскіх святкаваннях 1923 г. у Віцебску і інш.

Частка дублікатаў дакументальных фільмаў, прысвечаных пераважна падзеям 30–60-х гадоў, была выкуплена Беларуссю ў 1994.

САНКТ-ПЕЦЯРБУРГСКІЯ АРХІЎНЫЯ МАТЭРЫЯЛЫ ПРА АРХЕАЛАГІЧНЫЯ (НУМІЗМАТЫЧНЫЯ) ЗНАХОДКІ І ЦЭРКВЫ БЕЛАРУСІ

У 1994 г. у выдавецтве "Беларуская энцыклапедыя" выйшаў даведнік "Дакументы па архітэктуры і картаграфіі Беларусі ў архівах Санкт-Пецярбурга і Вільні". Тады ж быў задуманы і яго працяг — пра звязаныя з Беларуссю архіўныя матэрыялы, якія захоўваюцца ў Інстытуце гісторыі і матэрыяльнай культуры Расійскай Акадэміі навук (Санкт-Пецярбург). Дзякуючы намаганням Алега Трусава Камісія па адукацыі і культуры тагачаснага Вярхоўнага Савета РБ знайшла сродкі на гэтае выданне. Але іх хапіла толькі на падрыхтоўку рукапісу. І таму, паколькі матэрыялы сабраны каштоўныя, а сродкаў на іх выданне асобным зборнікам няма, рэдкалегія рашыла ўключыць іх у "Вяртанне–3". Мы спадзяемся, што яны акажуцца карыснымі для беларускіх вучоных і краязнаўцаў, якія без камандзіроўкі ў Санкт-Пецярбург змогуць даведацца, што там захоўваецца па іх тэматыцы, заказаць патрэбныя ім копіі.

У "Вяртанні–3" у скарочаным апісанні прадстаўлены матэрыялы двух фондаў Інстытута гісторыі і матэрыяльнай культуры — фонда №1 (Імператарскай археалагічнай камісіі) і № 4 ("Метрыкі для атрымання дакладных звестак пра старажытна-праваслаўныя храмы Божыя, будынкі і мастацкія прадметы", якія запаўняліся для Імператарскага Маскоўскага археалагічнага таварыства). У першым з іх захоўваюцца "Кнігі запісу скарбаў" (справы 51, 156, 201 і інш.), "Кнігі прадметаў старажытнасці, знойдзеных пры раскопках" (спр. 35 і інш.), справаздачы асобных вучоных, археалагічнай камісіі. Звесткі пра некаторыя скарбы выдзелены ў асобныя справы. Фонд № 4 утрымлівае каштоўныя матэрыялы па гісторыі праваслаўя ў Беларусі, пра царкоўную архітэктуру і жывапіс.

Для зручнасці матэрыялы згрупаваны па губернях, размешчаны ў тым парадку, у якім ідуць справы і лісты (аркушы) спраў у фондах. Складанасць пры падрыхтоўцы зборніка заключалася ў тым, што сённяшнія межы Беларусі не супадаюць з межамі "беларускіх" губерній. Так, у Віцебскую губерню ўваходзілі Дынабургскі, Невельскі, Рэжыцкі і Себежскі паветы, тэрыторыя якіх адыйшла да Латвіі і Расіі, у Гродзенскую — Беластоцкі, Бельскі і Сакольскі паветы (цяпер Польшча), у Магілёўскую — частка

сённяшняй Смаленскай вобл., у Пінскі павет Мінскай губ. — невялікая частка сённяшняй Украіны. А тэрыторыя Лідскага і Свянцянскага паветаў Віленскай губ. цяпер падзелена паміж Беларуссю і Літвой. Таму ў дадзеным даведніку па магчымасці ўлічваецца ўся тэрыторыя названых губерній, у тым ліку іх памежныя (як правіла, этнічна беларускія) тэрыторыі. Паколькі ідэнтыфікаваць назвы за межамі сённяшняй Беларусі (ды і ў межах яе) часам было цяжка, у дужках у такіх выпадках указваюцца ранейшыя (рускія) назвы.

Трэба яшчэ ўлічыць, што вопісы ў Пецярбургу, якія сталі асноўнай крыніцай даведніка, рабіліся людзьмі, недасведчанымі ў беларускай тапаніміцы (мове). Таму некаторыя назвы там перайначаны, ідэнтыфікуюцца прыблізна. У такіх выпадках ставіцца ў дужках пытальнік. Часам сённяшняя назва разыходзіцца з ранейшай, гістарычнай. У такіх выпадках прыводзяцца абедзьве — тым больш, што гэта важна і для моваведаўцаў, і для краязнаўцаў.

Тэкст рыхтавалі супрацоўнікі Беларускага рэстаўрацыйна-праектнага інстытута і Наталля Пятровіч (Цэнтр імя Ф.Скарыны). Геаграфічны паказальнік склаў Баляслаў Харкевіч (Цэнтр імя Ф.Скарыны).

Віленская губерня
Фонд 1

1. Спр. 5, 1884 г., лл. 50–55.

   В. Маламажэйкава (цяпер Каменка) Лідскага пав. Царква.

2. Спр. 13, 1882 г., лл. 11–14.

   Аб старажытных прадметах з калекцыі В.А.Шукевіча, знойдзеных ім і іншымі асобамі ў маёнтку Нача Каняўскай воласці Лідскага пав. і іншых месцах Лідскага і Трокскага пав. і сфатаграфаваных у 1889 г. Э.А.Вальтэрам.

3. Спр. 13а, 1888 г.

   В. Малыя Даўнедні (Малые Довнедни) Дзісненскага пав.

   Аб знаходках ва ўрочышчы Узарвы каля в. Падбаранне (Подбаранье) Каняўскай воласці Лідскага пав. чалавечых костак і іржавых жалезных рэчаў.

   Пра насыпы ў засц. Чорная Лужа Свянцянскага пав., у якіх, па паданню, пахаваны салдаты, забітыя ў час вайны 1812 г.; пра знаходкі ў іх стальных сякерак, шабель, коп'яў і інш. прадметаў, а таксама чалавечых костак.

4. Спр. 13а, 1888 г., лл. 15–19 адв., 37 адв.–38, 261 адв.–274.

   Аб даследаваннях і раскопках Э.А.Вальтэрам могілак ва ўрочышчы Церамец (Теремец) Лідскага пав.

5. Спр. 13а, 1888 г., лл. 21, 69, 60, 401 адв.

   Аб даследаванні могілак паблізу мяст. Аліта (Олита) Лідскага (?) пав. на р. Нёман. Прыкладзены малюнак пячаткі Аліты 1792 г., знойдзенай у 1887 г. у будынку былога магістрата.

6. Спр. 13а, 1888 г., л. 22.

   Аб знаходцы ў студні маёнтка Стафанішкі (Стефанишки, Стефан) Дзісненскага пав. 150 манет часоў Пятра І, Кацярыны ІІ, Аляксандра І.

7. Спр. 13а, 1888 г., л. 35.

   Аб 3 кавалках каменных сякераў, знойдзеных у в. Папішкі Каняўскай воласці Лідскага пав.

8. Спр. 13а, 1888 г., л. 38 адв.

   Аб знаходцы рэштак гаршка ў час раскопак Э.А.Вальтэра ў в. Сабалюнцы Лідскага пав.

9. Спр. 13а, 1888 г., л. 51 адв.

   Звесткі В.А.Шукевіча пра раскопкі на могілках в. Шылойці (Шилойцы) Лідскага пав.

10. Спр. 13а, 1888 г., лл. 68, 79–82 адв.

    Брашура Э.А.Вальтэра "Жмудские городища и древние урочища Тельшевского уезда".

11. Спр. 13а, 1888 г., лл. 70, 77–78 адв.

Звесткі Э.А.Вальтэра пра Пеліканскі "пільтэк" каля месца ўпадзення ў р. Нёман з аднаго боку р. Собавай, а з другога боку р. Лаўдзеі, што ў Язненскай вол. Лідскага пав.

12. Спр. 13а, 1888 г., лл. 74, 90.

Звесткі Э.А.Вальтэра аб двух курганах паблізу маёнтка Стафанішкі (Стефанишки) і Вількійскага возера.

13. Спр. 13а, 1888 г., л. 156.

Знаходкі чалавечых костак у в. Перавознікі Віленскай губ.

14. Спр. 13а, 1888 г., л. 157.

Падземны ход на заставе Неваўляны (Невовляны) Віленскай губ.

15. Спр. 13а, 1888 г., лл. 157, 157 адв.

Мяст. Меднікі Шумскай вол. Віленскага пав. Звесткі аб мурах старажытнага літоўскага гарадка або крэпасці, пабудаванай, як сцвярджае паданне, Гедымінам.

16. Спр. 13а, 1888 г., лл. 168 адв.–169.

Паведамленне аб знаходцы металічнай шпоры разам з чалавечымі косткамі ў ваколіцы Харунжыцы Нядзінгаўскай вол. Трокскага пав.

17. Спр. 13а, 1888 г., л. 169 адв.

Знаходка каменных малаткоў і крэмневых стрэл ля в. Мелыдучна (?) Віленскай губ.

18. Спр. 13а, 1888 г., л. 170 адв.

Аб знаходцы чалавечых костак ля в. Прэла Віленскай губ.

19. Спр. 13а, 1888 г., лл. 176, 178.

Аб знаходцы ў 1856 г. на раллі шкілета і стальнога кап'я са згнілым дрэўкам, а таксама старажытнай зброі на могілках.

20. Спр. 13а, 1888 г., л. 177.

Пра зарослы лесам вал, што размешчаны на адлегласці 7 вёрст ад мяст. Астрына і 100 вёрст ад Гродна, насупраць в. Сіняцоўка (Синецовка) на левым беразе р. Кашары. Па паданню, там пахаваны салдаты, забітыя ў час вайны са шведамі.

21. Спр. 13а, 1888 г., л. 178 адв.

Аб знойдзеным каля в. Паддубнае (?) (Поддубли) Каняўскай вол. Лідскага пав. чалавечым чэрапе.

Аб каменных малатках ("грамавых стрэлах"), знойдзеных у в. Рымнікі (Римники) Каняўскай вол. Лідскага пав.

Пра каменныя малаткі ("грамавыя стрэлы"), знойдзеныя на землях в. Стражуны і ў іншых мясцовасцях Каняўскай вол. Лідскага пав.

22. Спр. 13а, 1888 г., л. 179.

Аб склепе каля в. Дубічы (Дубичи) Лідскага пав. (левы бераг р. Котра) на беразе возера Пеляса, дзе, па паданню, быў замак каралевы Боны.

Акоп ва ўрочышчы Памулушкі маёнтка Чапялуны (Чапелуны) Каняўскай вол. Лідскага пав. на левым беразе р. Павасункі.

Склеп з рэшткамі цаглянай сцяны ў в. Рубічы Лідскага пав.

23. Спр. 13а, 1888 г., лл. 179, 183.

Пра акоп ("пілікальніс"), што ва ўрочышчы Памулушкі маёнтка Чапялуны (Чапелуны) Каняўскай вол. Лідскага пав. на левым беразе р. Павасункі; аб круглым гарадзішчы сярод палёў маёнтка Чапялуны на правым беразе р. Васупа ў Лідскім пав.

24. Спр. 13а, 1888 г., л. 181.

Аб каменных плітах з высечанымі на іх крыжамі ва ўрочышчы Падаронаўшчына каля в. Парцы Васілішкаўскай вол. Лідскага пав.

25. Спр. 13а, 1888 г., л. 182 адв.

Аб знаходцы старажытнай зброі ў в. Раманова Каняўскай вол. Лідскага пав. каля возера Матора.

Аб знаходцы старажытнай зброі ў в. Рубічы Лідскага пав.

26. Спр. 13а, 1888 г., л. 184.

Аб камянях з выразанымі на іх знакамі ў выглядзе крыжоў на могілках в. Пузелі Каняўскай вол. Лідскага пав.

27. Спр. 13а, 1888 г., л. 188.

Аб камяні з высечаным на ім знакам у в. Папоўка Тверачскай вол. Свянцянскага пав.

Малюнкі на камянях каля в. Чальнікі Свянцянскага пав.

Пра камень з выявай на ім чалавечай ступні, што знаходзіцца на адлегласці двух вёрст ад вёсак Чальнікі і Пашуны Тверачскай вол. Свянцянскага пав.

28. Спр. 13а, 1888 г., л. 189.

Знаходкі каменных вырабаў і старажытнай зброі ў 1887 г. каля в. Мінтавішкі Свянцянскага пав.

29. Спр. 13а, 1888 г., л. 190.

Аб знаходцы старажытнай зброі ў засц. Рэксня (Рексня) Віленскай губ.

30. Спр. 13а, 1888 г., л. 193 адв.

Аб знаходцы на пачатку 40-х гадоў XIX ст. на палях урочышча Лапінкі (Лапинки) Свянцянскага пав. паблізу мяст. Свір і возера Свір каменнага малатка.

31. Спр. 13а, 1888 г., лл. 193–195.

Аб насыпанай гары ў мяст. Свір Свянцянскага пав. і аб знаходцы на ёй, а таксама на палях і агародах мястэчка костак, нажоў, медных гузікаў і іншых рэчаў.

32. Спр. 13а, 1888 г., лл. 194–195 адв.

Знаходкі чалавечых костак у мяст. Свір Свянцянскага пав.; ход ад Засвірскага касцёла да касцёла ў Свіры; насыпныя валы.

33. Спр. 13а, 1888 г., лл. 195–196.

Аб старажытных сярэбраных рэчах, знойдзеных у в. Каралеўцы Войстамскай вол. Свянцянскага пав. на р. Нарач; аб насыпных курганах (каля 20) паблізу в. Любкі Свянцянскага пав. на р. Нарач.

34. Спр. 13а, 1888 г., л. 203.

Знаходка манет у в. Пятровічы Ашмянскага пав.

35. Спр. 13а, 1888 г., л. 205.

Пра рэшткі крэпасці і замкавае возера каля фальв. Чагурка ў Ашмянскім пав.

36. Спр. 13а, 1888 г., л. 213.

Аб знаходцы чалавечых чарапоў і костак пры выкопванні склепаў у в. Паповіцы Свянцянскага пав.

37. Спр. 13а, 1888 г., л. 215.

Пра знаходку ў 1839 г. у час капання ямы пад бульбу на месцы, дзе раней быў паганскі храм, у в. Хоўхлава (Ховхлы) Трыфанскай вол. Вілейскага пав. чалавечай галавы вялікіх памераў.

38. Спр. 13а, 1888 г., л. 216 адв.

Маёнтак Маладзечна Вілейскага пав. Аб знаходцы паблізу замка князёў Агінскіх у балоце і р. Ушы штыкоў, шабляў і іншай зброі, што, па паданню, была згублена французамі.

39. Спр. 13а, 1888 г., л. 217.

Аб узгорку на левым беразе р. Вязынкі каля в. Вязынскай вол. Вілейскага пав., на якім знойдзены чалавечыя косткі, рэшткі адзення цёмна-сіняга колеру і галуна.

Аб узгорку, што называюць французскай магілай, размешчаным на адлегласці 1 вярсты ад в. Новае Ілья (цяпер Ілья) Вязынскай вол. Вілейскага пав., дзе знаходзілі чалавечыя косткі.

40. Спр. 13а, 1888 г., л. 222.

Аб знаходцы чалавечых костак каля в. Томан Дзісненскага пав.

41. Спр. 13а, 1888 г., л. 223.

Аб камянях з малюнкамі на іх у мяст. Падброддзе (Подбродье) Дзісненскага пав.

Пра выбрукаваную бярвеннем дарогу, згодна з паданнем, пабудаваную князем Вітаўтам, што вяла з урочышча Цітаўшчына (у Дзісненскім пав.) у накірунку да вёсак Вялікія і Малыя Давыдкі, і пра насып у канцы гэтай дарогі каля р. Зайніцы.

42. Спр. 13а, 1888 г., лл. 224–224 адв.

Пра знаходку старажытнай зброі ў фальв. Тупічана (Тупичино) Дзісненскага пав.

43. Спр. 13а, 1888 г., л. 224 адв.

Знаходкі чалавечых костак у в. Перавусава (Переусово) Дзісненскага пав.

44. Спр. 13а, 1888 г., лл. 240, 242 адв.

Згадка Э.Вальтэра пра калекцыю літоўскіх старажытнасцей памешчыка В.Кейстут-Гедыміна.

45. Спр. 13а, 1888 г., лл. 240 адв., 242 адв.

Згадка аб калекцыі літоўскіх старажытнасцей, што належала В.Вейтку ў мяст. Аліта (Олита).

46. Спр. 13а, 1888 г., л. 242 адв.

Згадка аб бронзавых і жалезных рэчах, знойдзеных у час земляных работ у вёсках Бакшышкі і Лікішкі Аляксандраўскай вол. Свянцянскага пав., што захоўваліся ў калекцыі В.А.Вейткі. Са справаздачы Э.А.Вальтэра.

47. Спр. 13а, 1888 г., л. 249.

Апісанне прадметаў з раскопак В.А.Шукевіча на Пузельскіх могілках.

48. Спр. 13а, 1888 г., лл. 261 адв., 274.

Аб раскопках Э.А.Вальтэрам курганоў і могільнікаў каля в. Папішкі Каняўскай вол. Лідскага пав.

49. Спр. 27, 1906 г.

Дзённікі і матэрыялы аб археалагічных раскопках В.А.Шукевіча ў 1889 г. у Лідскім і Трокскім пав.

50. Спр. 29, 1908 г.

Аб куплі старажытных прадметаў, знойдзеных у кургане каля в. Цагельня Свянцянскага пав.

51. Спр. 35, 1869 г., л. 65.

Аб перадачы ў музей у Вільні 84 польскіх солідаў, знойдзеных у 1884 г. у Ашмянскім пав.

52. Спр. 43, 1889 г .

Аб старажытных прадметах з калекцыі В.А.Шукевіча, знойдзеных ім і іншымі асобамі ў маёнтку Нача Каняўскай вол. Лідскага пав. і іншых месцах Лідскага і Трокскага пав. і сфатаграфаваных у 1889 г. Э.А.Вальтэрам.

Дзённікі і іншыя матэрыялы аб археалагічных раскопках Э.А.Вальтэра ў 1889 г. у Лідскім і Трокскім пав. Некаторыя матэрыялы аб раскопках у 1888 г.

53. Спр. 43, 1889 г., лл. 11, 17, 27 адв.

Аб купленых Э.А.Вальтэрам у 1889 г. розных старажытных рэчах, зной-

дзых у в. Падбражалле (Подброжалье) Еўеўскай вол. Трокскага пав. і іншых мясцовасцях Лідскага і Трокскага пав.

54. Сп43, 1889 г., лл. 11, 17, 27 адв., 112 адв., 121 адв.

Абаскопках Э.А.Вальтэра ў 1889 г. у маёнтку Пузелі Лідскага пав. і іншых мясцовасцях Лідскага і Трокскага пав. і апісанне рэчаў, знойдзеных у час раскопак.

55. Сп43, 1889 г., л. 21.

Аб знойдзеных у Свянцянскім пав. каменных сякерах і клінах, што захоўліся ў калекцыі А.Шчукінаса.

56. Сп43, 1889 г., лл. 112 адв.–121 адв..

Вопісы старажытных рэчаў, знойдзеных Э.А.Вальтэрам у 1888 г. ва ўрочышчы Церамец (Теремец) Лідскага пав. і іншых мясцовасцях.

Апісанне старажытных прадметаў, знойдзеных Э.А.Вальтэрам у в. Мямо (Мемона) Лідскага пав. і іншых месцах у час раскопак у 1888 г.

57. Сп43, 1889 г., лл. 113, 122.

Аб знойдзеных у в. Сабалюнцы Лідскага пав. рэштках керамічнага посуду.

58. Сп65, 1884 г., лл. 180–182.

Перадача старажытных рэчаў са знаходак Е.Р.Раманава ў 1891 г. на Люцынскім (Люцин) могільніку (з вопісам) музею. Вільня, 15 лютага 18[?] г.

59–60. пр. 103, 1890 г., лл. 21, 34–36, 44.

Аб рэчах, знойдзеных В.А.Шукевічам у час раскопак курганоў каля в. Мантаты (Монтаты) Лідскага пав.

Аб рэчах, знойдзеных на ўзараных курганах каля в. Смільгіні Каняўскай вол. Лідскага пав.

Аб прадметах, знойдзеных на ўзараных курганах каля в. Пазгрында (Пазгрында) Каняўскай вол. Лідскага пав.

Чарцёж гарадзішча Пілікальніс каля фальв. Чапялуны (Чапелуны) Лідскага пав.

61. Сп185, 1890 г., лл. 2, 4.

Аб перадачы ў музей знаходак з раскопа І.І.Іохера ў маёнтку Нарбутаў Грабелы (Грабелы) Віленскай губ. Вільна, 1891.

62. Сп187, 1904 г.

Аб раскопках В.А.Шукевіча ў Трокскім і Лідскім пав.

63–64. пр. 293, 1895 г., лл. 354 адв., 355, 430 адв.–431.

Перапіска аб перасылцы сярэбраных зліткаў (23 цэлых і 6 кавалкаў) для перадачы іх у Гістарычны музей. Вёска Рускі Рог (Русский Рог) Віленскага пав. 1904 г.

Аб куплі старажытных прадметаў, знойдзеных у кургане каля в. Цагельня Свянцянскага пав.

Фонд 4

65. Спр. 1023.

Метрычная кніга парафіяльнага касцёла ў імя Св. Ганны ў маёнтку Мосар Дзісненскага пав.

66. Спр. 1024.

Метрычная кніга парафіяльнага касцёла ў імя Пятра і Паўла ў мяст. Ражанка Лідскага пав.

67. Спр. 1026.

Метрычныя кнігі парафіяльнага касцёла ў імя Св. Юзафа ў мяст. Шашолі Віленскага пав.

68. Спр. 1031.

Метрычная кніга парафіяльнага касцёла ў імя Цнатлівага Зачацця Прасвятой Дзевы Марыі ў мяст. Паставы Дзісненскага пав.

69. Спр. 1035.

Метрычная кніга парафіяльнага касцёла ў імя Св. Архангела Міхаіла ў г. Ашмяны Віленскай губ.

70. Спр. 1036.

Метрычная кніга касцёла Успення Прасвятой Дзевы Марыі ў Адэльску Віленскай губ.

71. Спр. 1037.

Метрычная кніга парафіяльнага касцёла ў мяст. Сурвілішкі Ашмянскага пав.

72. Спр. 1057.

Метрычная кніга парафіяльнага касцёла ў мяст. Стара-Германавічы (цяпер Германавічы) Віленскай губ.

73. Спр. 1073.

Метрычныя кнігі касцёла Св. Апостала Андрэя ў мяст. Лынтупы Свянцянскага пав.

74. Спр. 1077.

Метрычная кніга парафіяльнага касцёла ў імя Успення Прасвятой Багародзіцы Дзевы Марыі ў Мёрах Віленскай губ.

75. Спр. 1079.

Метрычная кніга парафіяльнага касцёла ў імя Св. Міхаіла Архангела ў мяст. Міхалішкі Віленскай губ.

76. Спр. 1080.

Метрычная кніга касцёла ў імя Св. Яна Хрысціцеля ў м. Мсцібава.

77. Спр. 1082.
Метрычная кніга касцёла ў імя Успення Багародзіцы ў Налібаках.

78. Спр. 1083.
Метрычная кніга парафіяльнага касцёла ў імя Прасвятой Багародзіцы ў в. Онькавічы (Оньковичи) Віленскай губ.

79. Спр. 1084.
Метрычная кніга парафіяльнага касцёла ў імя Прасвятой Багародзіцы ў в. Параф'янава Віленскай губ.

Віцебская губерня

Фонд 1

80. Спр. 2, 1861 г.
Пра помнік генералу Кульневу на беразе Дрысы

81. Спр. 2, 1861 г., лл. 1–4.
Гістарычны нарыс пра помнік Барклаю-дэ-Толі.

82. Спр. 4, 1877 г.
Пісьмо Археалагічнай Камісіі палкоўніку батальёна Афрасімаву з просьбай паведаміць пра знаходкі старажытнасцей пры раскопках курганоў і правядзенні земляных работ на беразе Дзвіны.

83. Спр. 5, 1865 г., лл. 2, 8–9, 11.
Блясінскі курган у Люцынскім пав. Віцебскай губ. Пра даручэнне Віцебскага губернскага статыстычнага камітэта члену камітэта О.В.Дуве сабраць звесткі пра Блясінскі курган.

84. Спр. 5, 1865 г., лл. 2, 8–9, 16.
Аб знойдзеным у маёнтку Рэпішча Полацкага пав., каля "Рагнедзінага кургана" каменным малатку і інш. звесткі пра курган.

85. Спр. 5, 1865 г., л. 9.
Апісанне рэштак цагляных пабудоў на гары Гарадок каля возера Нешчадра Полацкага пав.

86. Спр. 5, 1865 г., лл. 15–16.
Аб знаходцы ў 1865 г. у г. Дынабургу паблізу дамбы ў час пабудовы дома двух бронзавых пярсцёнкаў.

87. Спр. 5, 1876 г.
Аб знаходцы ва Усайскай вол. Лепельскага пав. селянінам в. Зарэчча скарбу сярэбраных талераў, польскіх і літоўскіх солідаў XVII ст. Перададзены на пераплаўку.

88. Спр. 5, 1876 г., лл. 1–4.
Аб прысылцы ў камісію Віцебскага губернскага статыстычнага камітэта

1 ф. 60 зал. + 11 ф. 74 зал. манет. Адпраўлены на Манетны двор. Вызначэнне: брабанцкія талеры 1631–1694 гг., медныя польскія і літоўскія манеты 1660–1666 гг.

89. Спр. 6, 1868 г.

Аб знаходцы ў 1868 г. пры перабудове свірна скарбу з 255 сярэбраных манет XVII і пач. XVIII ст., у ліку якіх рубель 1730 г., іспанскі талер 1684 г., галандскі талер 1694 г., орта іспанская 1660 г. і інш. аўстрыйскія, шведскія і прускія манеты.

90. Спр. 6, 1869 г., л. 19.

Упамінанне пра розныя сярэбраныя (з выявамі і надпісамі) блюды, чашы і сасуды сасанідскага і сярэднеазіяцкага характару, сярэбраныя і бронзавыя шыйныя колцы, бранзалеты і іншыя ўпрыгожанні X і больш ранніх стагоддзяў, знойдзеныя ў Пермскай, Вяцкай, Віцебскай і Смаленскай губернях.

91. Спр. 6, 1869 г., л. 20 адв.

Упамінанне пра старажытныя бронзавыя ўпрыгожанні, набытыя ў сялян Віцебскай губ.

92. Спр. 6, 1869 г., л. 35 адв.

Пра знаходкі ў час апрацоўкі зямлі ў маёнтку Людвікова Дынабургскага пав. розных старажытных металічных вырабаў, а таксама пра раскопкі А.Крузэ ў гэтай мясцовасці. Прыкладзены малюнкі і выразка з газеты "Виленский вестник" (№ 206, 15.9.1887 г.). 30.9.1891 г. усе гэтыя рэчы былі перададзены ў Гістарычны музей.

93. Спр. 6, 1897 г.

Бібліяграфічны спіс твораў аб старажытнасцях Віцебскай губ.

94. Спр. 6, 1917 г.

Аб стварэнні ў 1917 г. Рэжыцкага гісторыка-этнаграфічнага таварыства. Пра камяні полацкага князя Барыса (каля 1126 г.), што знаходзяцца пасярэдзіне р. Заходняя Дзвіна ў г. Дзісне.

95. Спр. 7, 1893 г.

Аб раскопках Е.Р.Раманава ў Віцебскай губ. Аб раскопках праф. Л.Ю.Шапялевіча ў Віцебскай губ.

96. Спр. 8, л. 27.

Аб перадачы Маскоўскаму Публічнаму музею двух бронзавых пярсцёнкаў, знойдзеных у 1865 г. у г. Дынабургу (Динабург).

97. Спр. 8, 1862 г., л. 27.

Аб знойдзеным у маёнтку Рэпішча (Репище) Полацкага пав., каля "Рагнедзінага кургана" каменным малатку і інш. звесткі пра курган.

98. Спр. 8, 1862 г., л. 27 адв.

Спіс археалагічных знаходак ў г. Дынабург, якія ў 1870 г. былі перададзены ў Маскоўскі музей.

Спіс рэчаў, знойдзеных у Полацкім пав., якія ў 1870 г. меліся быць перададзены Маскоўскаму Публічнаму музею.

99. Спр. 8, 1864 г., лл. 10, 16.

Упамінанне аб пастанове Віцебскага губернскага статыстычнага камітэта ад 2.08.1864 г. аб зборы звестак пра помнікі даўніны Віцебскай губ. з пераказам вынікаў даследаванняў курганоў і іншых земляных помнікаў.

100. Спр. 9, 1885 г., лл. 1–8.

Пра скарб, знойдзены ў час апрацоўкі агарода ў в. Барадаўкі (Бородавки) Смаляніцкай вол. Лепельскага пав. Ён складаўся з 1860 рыжскіх, прускіх, лівонскіх і інш. сярэбраных і медных манет XVII ст.

101. Спр. 9, 1885 г., лл. 1–27.

Прысылка манет Віцебскім губернскім статыстычным камітэтам (1871–1900).

102. Спр. 9, 1885 г., лл. 9–17.

Аб прысылцы Віцебскім губернскім статыстычным камітэтам ў Археалагічную камісію 148 літоўскіх і польскіх 1509–1560 гг. манет, знойдзеных у в. Цеплюкі Замашанскай вол. Дрысенскага пав. Перададзены на пераплаўку.

103. Спр. 9, 1885 г., лл. 18–27.

Аб прысылцы Віцебскім губернскім статыстычным камітэтам 1000 сярэбраных літоўскіх 1509–1557 гг. манет (1 ф. і 83 залатн.), знойдзеных у в. Бінаконіч(ы) (Биноконич(и)). Пераплаўлены (справаздача Археалагічнай Камісіі за 1882–1888 гг. С. XCVI).

104. Спр. 9, 1887 г., л. 27.

Пра рэчы, здабытыя пры даследаванні магіл у Віцебскай губ. Э.А.Вальтэрам, А.А.Іохерам і Е.Р.Раманавым у 1888–1890 гг. і змешчаныя на выставе Археалагічнай Камісіі ў 1891 г.

105. Спр. 13, 1858 г., лл. 1–25.

Гістарычны нарыс пра помнік Барклаю-дэ-Толі.

106. Спр. 13, 1859 г., лл. 1–2, 26–27.

Аб прысылцы Віцебскім губернскім статыстычным камітэтам у Археалагічную Камісію пяці манет, знойдзеных паблізу руін замка ў г. Люцыне (Люцин) і купленых у 1852 г. (рэвельская XV ст., тры дэрпцкіх XIV–XV стст., рыжская XV ст.). Вернуты ў камітэт, бо такія ёсць у Эрмітажы.

106а. Спр. 13а, 1888 г., лл. 3–9.

"Гістарычны нарыс аб старажытнасці княства Полацкага", складзены І.Ф.Сыцянка.

106б. Спр. 13а, 1888 г., лл. 10–25.

"Гістарычны дзявочы погляд на старажытнасці княства Полацкага" (склад. І.Ф.Сыцянка).

107. Спр. 13а, 1888 г., л. 229.

Аб рэштках старой карчмы, старым калодзежы і слядах зямлянкі, у якой, згодна з паданнем, разбойнікі захоўвалі багацце ў мясцовасці па дарозе ад мяст. Сцярпяны (Стерпяны) Рэжыцкага пав. на станцыю Трэпянгоф і аб пошуках ва ўказаных месцах скарбаў.

108. Спр. 13а, 1888 г., л. 280.

Аб адпраўцы ў Маскоўскае таварыства аматараў прыродазнаўства, антрапалогіі і этнаграфіі для вымярэння дзевяці чарапоў, знойдзеных Э.Вальтэрам у 1888 г. пры раскопках курганоў у Віцебскай губ.

109. Спр. 15, 1865 г., лл. 9 адв.–10.

Пра каменныя прылады, знойдзеныя ў Віцебскай губ.

110. Спр. 15, 1877 г.

Аб скарбе, знойдзеным у канаве былой паштовай дарогі, каля в. Тапаротка (Тапоротка) Казакаўскай вол. Веліжскага пав., які складаўся з глінянага гаршка з 753 сярэбранымі літоўскімі, прускімі і інш. манетамі XVI ст. Перададзены ў пераплаўку.

111. Спр. 15, 1877 г., лл. 6–11.

Пра скарб, знойдзены на зямлі маёнтка Шкалбаны, які яшчэ называецца ваенныя магілы ў в. Чыліпіна (Чилипино). Скарб утрымліваў бранзалеты, шыйныя колцы, паясны абруч і іншыя ўпрыгожанні і бронзавыя рэчы IX–X стст. Прыкладзена апісанне скарбу.

112. Спр. 15, 1895 г.

Прысылка манет Віцебскім губернскім статыстычным камітэтам (1871–1900 гг.).

113. Спр. 16, 1877 г.

Аб знаходцы бронзавых упрыгожанняў у в. Чыліпіна (Чилипино) Люцынскага пав. і аб передачы іх 20.9.1891 г. у Эрмітаж.

114. Спр. 16, 1877 г., лл. 1–11.

Прысылка манет Віцебскім губернскім статыстычным камітэтам (1871–1900 гг.).

115. Спр. 17, 1895 г.

Аб знаходцы старажытных манет (5 экз. сярэбр., 17 зал., 72 іншых металічных) у в. Кавалёва Себежскага пав. Перададзены ў Віцебскі музей.

116. Спр. 20, 1881 г.

Пра знаходку на агародзе ў в. Замошша Бельскай вол. Лепельскага пав. 90 польскіх, прускіх, брабанцкіх і інш. манет, што не заслугоўваюць захоўвання, і аб передачы іх на пераплаўку.

117. Спр. 20, 1881 г., л. 1–10.

Аб прысылцы Віцебскім губернскім статыстычным камітэтам 79 сярэбраных манет з 90 выкапаных свіннёй на гумне каля току. Адпраўлены

на манетны двор, 11 штук пакінуты ў губернскім статыстычным камітэце. Манеты польскія, прускія 1662–1684 гг., брабанцкія Альберта, Лізаветы і Філіпа IV.

118. Спр. 20, 1889 г., лл. 57–59.

Упамінанне аб археалагічных працах члена Маскоўскага археалагічнага таварыства А.М.Семянтоўскага па Віцебскай і Магілёўскай губернях.

119. Спр. 20, 1889 г., лл. 60–68.

Перапіска аб фатаграфіях для 1 выпуска "Древностей Северо-Западного края" двух шыйных бронзавых абручоў, бронзавай спражкі і каменнага малатка, знойдзеных у Віцебскай губ. (з фатаграфіямі).

120. Спр. 20, 1889 г., лл. 73–74.

Аб розных бронзавых упрыгожаннях (бранзалетах, шыйных колцах, спражках, крыжыках, спіралях), знойдзеных у Дынабургскім пав. і перададзеных у 1884 г. у Эрмітаж.

Аб перададзеных у Эрмітаж у 1878 г. бронзавых упрыгожаннях (пярсцёнкі, ланцужкі, бранзалеты, шыйныя колцы і інш.) і ў 1879 г. чатырох сярэбраных шыйных колцаў, знойдзеных у Люцынскім пав.

121. Спр. 21, 1880 г.

Аб знаходцы ў 20 сажнях ад кургана Бугор Веліжскага пав. паблізу мяст Усвят 882 сярэбраных манет --- эльбінгскіх, рыжскіх і інш. XVII ст. Не заслугоўваюць на захаванне. Перададзены на пераплаўку.

122. Спр. 22, 1867 г., лл. 4–5.

Пра існаванне "змей-магілы" ў Веліжскім пав.

123. Спр. 22, 1867 г., лл. 4–8.

Аб знаходцы чырвонца 1648 г. у Веліжскім пав.

124. Спр. 22, 1872 г., лл. 1–5.

Пра знаходку паміж азёрамі Лосвідскае (Лукі) і Утла (Вутла?) каля в. Заборцы Віцебскага пав. трох фрагментаў старажытных сярэбраных шыйных абручоў на полі пад дзёрнам. Былі дасланы ў Археалагічную камісію Віцебскім губернскім статыстычным камітэтам.

125. Спр. 22, 1872 г., лл. 6–8.

Аб знаходцы на полі ў Бегленкаўскай вол. 186 сярэбраных манет, сярэбранага пярсцёнка і дутага шарыка. Перададзены ў Эрмітаж 14.12.1872 г. Былі прысланы ў Археалагічную камісію Віцебскім губернскім статыстычным камітэтам (справаздача Археалагічнай камісіі за 1872 г. С. XXVII).

126. Спр. 23, 1875 г., лл. 1–3.

Прысылка манет Віцебскім губернскім статыстычным камітэтам (1871–1900 гг.).

127. Спр. 25, ч. III, 1890 г., лл. 51–52.

Перапіска з архіерэем аб прысылцы ў Акадэмію мастацтваў метрык помнікаў старажытнай архітэктуры.

128. Спр. 26, 1862 г., лл. 154–155.

Пра знішчэнне помнікаў у час будаўніцтва чыгункі Нова-Сакольнікі - Віцебск.

129. Спр. 26, 1873 г.

Аб знаходцы ў в. Родзькі (Родьки) Халамерскай вол. Гарадоцкага пав. 60 літоўскіх, рускіх і польскіх манет XVI–XVII стст., а таксама старажытных рэчаў. З іх дзве сярэбраныя завушніцы перададзены ў Эрмітаж.

130. Спр. 26, 1873 г., лл. 1–8.

Прысылка манет Віцебскім губернскім статыстычным камітэтам (1871–1900 гг.).

131. Спр. 26, 1873 г., лл. 3–9.

Аб прысылцы Віцебскім губернскім статыстычным камітэтам ў Археалагічную камісію каменнага малатка, знойдзенага ў Вышкаўскім возеры Дынабургскага пав.

Аб прысылцы Віцебскім губернскім статыстычным камітэтам манет, знойдзеных у лесе паміж пнёў каля в. Вялікія Стродзішкі (Великие Стродишки). Манеты рэвельскія, рыжскія, курляндскія, гатландскія, лівонскія 1560–1577 гг. былі заліты ў алавяным сасудзе, які знаходчык разбіў. Перададзены Іверсену за 5 р. 75 кап.

132. Спр. 26, 1876 г.

Аб скарбе, знойдзеным паблізу канавы ў в. Дубнікі Міхалаўшчынскай вол. Полацкага пав. у дзвюх вярстах ад м. Бешанковічы, куды ўваходзілі 43 сярэбраныя зеландскія, галандскія і інш. манеты XVII ст. Аб перадачы іх на пераплаўку. Заўвага аб частых знаходках старажытных манет у гэтай мясцовасці.

133. Спр. 26, 1876 г., лл. 7–11.

Аб знаходцы каля фальв. Фрашкі Люцынскага пав. старажытных сярэбраных шыйных абручоў і аб перадачы іх у Эрмітаж.

134. Спр. 26, 1878 г., лл. 1–6.

Аб знаходцы ў в. Замошша Лепельскага пав. 160 старажытных сярэбраных манет Яна Казіміра і інш. XVII ст.; аб перадачы іх на пераплаўку.

135. Спр. 26, 1878 г., лл. 1–13.

Аб прысылцы Віцебскім губернскім статыстычным камітэтам манет і шыйных абручоў.

136. Спр. 26, 1878 г., лл. 7, 8, 8а, 9–13.

Апісанне і малюнак алоўкам У.Мядзведзева чатырох знойдзеных у 1878 г. у в. Мішкінёва (Мишкинево) Люцынскага пав. шыйных абручоў.

137. Спр. 26, 1886 г.

Пра знаходку бронзавых упрыгожанняў у в. Кручары (Кручеры) Дынабургскага пав.

138. Спр. 27, 1905 г.

Аб раскопках праф. Л.Ю.Шапялевіча ў Віцебскай губ.

139. Спр. 29, 1886 г., лл. 1–7.

Пра знаходку пры апрацоўцы агарода ў в. Батукалава Лепельскага пав. 140 дацкіх, брандэнбургскіх, польскіх і іншых сярэбраных манет XVII ст.

140. Спр. 29, 1886 г., лл. 8–25.

Аб скарбе, знойдзеным пры апрацоўцы зямлі ў в. Кучары Ужвальдскай вол. Дынабургскага пав., які складаўся з розных старажытных медных упрыгожанняў.

141. Спр. 31, 1902 г.

Аб раскопках праф. Л.Ю.Шапялевіча ў Віцебскай губ.

142. Спр. 32, 1890 г.

Аб раскопках Завітневіча ў Рэжыцкім пав.

143. Спр. 33, 1890 г.

Аб перадачы 29.10.1894 г. знаходак з Люцынскага могільніка Расійскаму Археалагічнаму таварыству.

Справаздача і перапіска пра раскопкі часткі паганскіх могілак на Камаровай гары ў г. Люцыне (Люцин), якія праводзіў у 1890 г. член Маскоўскага Археалагічнага таварыства.

144. Спр. 34, 1879 г., лл. 1–6.

Аб прысылцы Віцебскім губернскім статыстычным камітэтам 125 сярэбраных манет, знойдзеных пры ўзорванні зямлі. Вызначэнне: пражскія грошы Венцаслава III. Адпраўлены на Манетны двор.

145. Спр. 35, л. 2.

Аб знаходцы ў в. Родзькі (Родьки) Халамерскай вол. Гарадоцкага пав. 60-ці літоўскіх, рускіх і польскіх манет XVI–XVII стст., а таксама старажытных рэчаў. З іх дзве сярэбраныя завушніцы перададзены ў Эрмітаж.

146. Спр. 35, л. 88.

Аб знаходцы ў маёнтку Струнне (Струнь) (16 вёрст ад Полацка) скарбу сярэбраных куфічных манет VIII–X стст. (25 цэлых і 14 палавінак). Дзесяць з іх перададзены ў Эрмітаж 6.7.1890 г., астатнія вернуты гаспадару маёнтка Філіпчанку.

147. Спр. 35, 1869 г., лл. 7–8.

Аб знаходках старажытных рэчаў у Дынабургскім пав.

148. Спр. 35, 1869 г., л. 8.

Знаходка скарбу сярэбраных куфічных і германскіх манет X ст. у сарака вярстах ад Люцына — у Макашанскай вол. Рэжыцкага пав., а таксама розных старажытных рэчаў. Адна з двух сярэбраных фібул перададзена ў Эрмітаж.

148а. Спр. 35, 1869 г., л. 94.

Аб знаходцы скарбу манет каля в. Плоткі (Плотки) Дынабургскага пав. з пяці сярэбраных манет. Перададзены ў Эрмітаж 9.11.1890 г. Астатнія — у Віленскі музей старажытнасцей 11.9.1891 г.

149. Спр. 36, 1873 г.

Пра знаходку ў час капання канавы ў м. Усвят, у 20 сажнях ад кургана "Бугор" (Веліжскі пав.) 882 сярэбраных манет XVII ст. эльбінгскіх, рыжскіх і інш. Перададзены на пераплаўку.

150. Спр. 36, 1873 г., л. 11 адв.

Аб прысылцы ў камісію Віцебскага губернскага статыстычнага камітэта 1 ф. 60 зал. + 11 ф. 74 зал. манет. Адпраўлены на Манетны двор. Вызначэнне: брабанцкія талеры 1631–1694 гг., медныя польскія і літоўскія манеты 1660–1666 гг.

151. Спр. 36, 1873 г., л. 17.

Аб скарбе, знойдзеным паблізу канавы ў в. Дубінкі Міхалоўшчынскай вол. Полацкага пав. у двух вярстах ад мяст. Бешанковічы, куды ўваходзілі 43 сярэбраныя зеландскія, галандскія і інш. манеты XVII ст. Аб перадачы іх на пераплаўку. Заўвагі аб частых знаходках старажытных манет у гэтай мясцовасці.

152. Спр. 36, 1873 г., л. 24 адв.

Аб скарбе, знойдзеным у канаве былой паштовай дарогі, каля в. Тапаротка (Тапоротка) Казакаўскай вол. Веліжскага пав., які складаўся з гліпянага гаршка з 753 сярэбранымі літоўскімі, прускімі і інш. манетамі XVI ст. Перададзены на пераплаўку.

153. Спр. 36, 1873 г., л. 26.

Аб знаходцы 100 старажытных манет у в. Запалы Вылдзенскай вол. Люцынскага пав.

154. Спр. 36, 1873 г., л. 57 адв.

Аб прысылцы Віцебскім губернскім статыстычным камітэтам 125 сярэбраных манет, знойдзеных пры ўзорванні зямлі. Вызначэнне: пражскія грошы Венцаслава III. Адпраўлены на Манетны двор.

155. Спр. 37, 1871 г., лл. 1–6.

Аб прысылцы Віцебскім губернскім статыстычным камітэтам 232 сярэбраных манет, знойдзеных у Лепельскім пав. у 1870 г. Перададзены ў Гістарычны музей 15.4.1888 г.

156. Спр. 38, 1883 г., лл. 1–9.

Аб скарбе, знойдзеным пры рамонце плота ў в. Каханавічы Дрысенскага пав. Складаўся з 1579 літоўскіх, данцыгскіх, эльбінгскіх і іншых манет XVI ст. Адпраўлены на пераплаўку.

157. Спр. 38, 1883 г., лл. 9–20.

Пра скарб, знойдзены пры апрацоўцы поля пад г. Сураж, які складаўся з 478 сярэбраных рускіх, брабанцкіх і польскіх манет XVII ст. Перададзены на пераплаўку.

158. Спр. 39, 1883 г., лл. 28–35.

Знаходка скарбу сярэбраных куфічных і германскіх манет X ст. у сарака вярстах ад Люцына — у Макашанскай вол. Рэжыцкага пав., а таксама розных старажытных рэчаў. Адна з двух сярэбраных манет перададзена ў Эрмітаж.

159. Спр. 41, 1882 г., лл. 1–7.

Пра манеты, знойдзеныя ў час пракладкі канавы. Вызначэнне: пражскія, баварскія, вюртэмбергскія, саксонскія 1743–1808 гг. Адпраўлены на Манетны двор.

160. Спр. 41, 1882 г., лл. 1–12.

Прысылка манет Віцебскім губернскім статыстычным камітэтам (1871–1900 гг.).

161. Спр. 41, 1882 г., лл. 7–8.

Аб знаходках старажытных рэчаў у Дынабургскім пав.

162. Спр. 41, 1882 г., лл. 8–12.

Аб знаходцы ў в. Эглі Дынабургскага пав. бронзавых рэчаў з прыкладзенымі іх малюнкамі.

163. Спр. 42, 1887 г.

Аб раскопках А.Крузэ паблізу воз. Ступаны (?) (справаздача, план і выразка з газеты “Виленский вестник” № 206 ад 15.9.1887 г.).

Пра знаходкі ў час апрацоўкі зямлі ў маёнтку Людвікова Дынабургскага пав. розных старажытных металічных вырабаў, а таксама пра раскопкі А.Крузэ ў гэтай мясцовасці. Прыкладзены малюнкі і выразка з газеты “Виленский вестник” (15.9.1887 г.). 30.9. 1891 г. усе гэтыя рэчы былі перададзены ў Гістарычны музей.

164. Спр. 42, 1887 г., лл. 1–34.

Раскопкі 1886 і 1887 г. на чыг. станцыі Рушоны Дынабургскага пав.

165. Спр. 42, 1887 г., лл. 4, 10–11, 12.

Аб продажы скупшчыкам старажытных рэчаў у Дынабургскім пав.

166. Спр. 43, 1889 г., л. 20 адв.

Згадка пра адбойнік і малаток, знойдзеныя ў в. Людвікова Дынабургскага пав. і ахвяраваныя А.Крузэ Віленскаму музею (у 1889 г. сфатаграфаваны Э.А.Вальтэрам).

167. Спр. 44, 1898 г., л. 9.

Даручэнне Д.М.Струкаву даследаваць пячорныя храмы ў Полацку, від Спаскага храма ў Полацку. Малюнкі Д.М.Струкава.

168. Спр. 44, 1917 г.

Аб раскопках П.С.Рыкава ў Рэжыцкім і Люцынскім пав.

169. Спр. 45, 1899 г.

Пра знаходку жалезнага мяча ў мясцовасці паміж станцыямі Удрыца і Себеж у час будаўніцтва Маскоўска-Віндаўскай чыгункі. Перапіска і фотаздымак.

170. Спр. 47, 1900 г.

Кніга запісу скарбаў (шабля перададзена ў Артылерыйскі музей).

171. Спр. 49, 1888 г., лл. 1–8.

Аб знаходцы ў маёнтку Струнне (Струнь) (16 вёрст ад Полацка) скарбу сярэбраных куфічных манет VIII–X стст. (25 цэлых і 14 палавінак). Дзесяць з іх перададзены ў Эрмітаж 6.7.1890 г., астатнія вернуты гаспадару маёнтка Філіпчанку.

172. Спр. 49, 1889 г., лл. 8–14.

Аб знаходцы ў 1888 г. у в. Ахрэмцы Дрысенскага пав. на правым беразе р. Дрысы 24 сярэбраных куфічных манет, умейядскіх, абасідскіх і таджыкскіх II–III стст. з вопісам. Перададзены ў Віцебскі губернскі статыстычны камітэт і Эрмітаж 5.7.1890 г. (спр. 49, 1888; спр. 72, 1887 г., л. 72).

173. Спр. 49, 1894 г.

Перапіска аб передачы ў Музей этнаграфіі і антрапалогіі Акадэміі навук рэчаў і рэштkaў пахавання, знойдзеных Е.Р.Раманавым у час раскопак 1893 г. у в. Маслабоева (Маслобоево).

Перапіска аб передачы ў Музей этнаграфіі і антрапалогіі Акадэміі навук рэчаў і рэштkaў пахавання ў в. Рэлінгі, знойдзеных Е.Р.Раманавым у 1893 г. у час раскопак.

Перапіска аб передачы ў Музей этнаграфіі і антрапалогіі Акадэміі навук рэчаў і рэштkaў пахавання, знойдзеных Е.Р.Раманавым у в. Ясмуйж у час раскопак.

174. Спр. 51, л. 36.

Аб скарбе, знойдзеным пры рамонце плота ў в. Каханавічы Дрысенскага пав. Складаўся з 1579 літоўскіх, данцыгскіх, эльбінгскіх і іншых манет XVI ст. Аддадзены на пераплаўку.

175. Спр. 51, 1882 г., л. 14 адв.

Пра манеты, знойдзеныя ў час пракладкі канавы. Вызначэнне: пражскія, баварскія, вюртэмбергскія, саксонскія 1743–1808 гг. Адпраўлены на Манетны двор.

176. Спр. 51, 1882 г., л. 40.

Пра скарб, знойдзены пры апрацоўцы поля пад г. Сураж, які складаўся з 478 сярэбраных рускіх, брабанцкіх і польскіх манет XVII ст. Перададзены на пераплаўку.

176а. Спр. 51. 1882 г., л 112 адв.

Аб прысылцы Віцебскім губернскім статыстычным камітэтам у Археалагічную камісію 148 літоўскіх і польскіх 1509–1560 гг. манет, знойдзеных у в. Цеплюкі (Теплюки) Замашанскай вол. Дрысенскага пав. Перададзены на пераплаўку.

177. Спр. 51, 1882 г., л. 128.

Аб прысылцы Віцебскім губернскім статыстычным камітэтам 1000 сярэбраных літоўскіх 1509–1557 гг. манет (2 ф. і 83 залатн.), знойдзеных у в. Бінаконіч(ы) (Биноконеч(и)). Пераплаўлены (справаздача Археалагічнай Камісіі за 1882–1888 гг. С. XCVI).

178. Спр. 51, 1888 г., л. 93.

Пра скарб, знойдзены ў час апрацоўкі агарода ў в. Барадаўкі (Бородавки) Смалянецкай вол. Лепельскага пав. Ён складаўся з 1680 рыжскіх, прускіх, лівонскіх і інш. сярэбраных манет XVII ст.

179. Спр. 54, 1904 г.

Аб раскопках праф. Л.Ю.Шапялевіча ў Віцебскай губ.

180. Спр. 54, 1905 г.

Аб раскопках Н.С.Абрамава ў Веліжскім пав.

181. Спр. 59, 1887 г., лл. 1–6.

Аб знаходцы сямі сярэбраных бельгійскіх і брабанцкіх манет 1660–1695 гг. у в. Карэвіна (Коревино) Невельскага пав. Перададзены ў музей Эстонскага вучонага таварыства (г.Юр'еў).

182. Спр. 65, 1891 г.

Аб перадачы 14.12.1891 г. 21 жалезнай сякеры і васьмі жалезных наканечнікаў коп'яў, знойдзеных на Люцынскім могільніку, у Артылерыйскі музей.

183. Спр. 65, 1891 г., лл. 1–189.

Справаздача і перапіска пра раскопкі часткі паганскіх могілак на Камаровай гары ў г. Люцыне (Люцин), якія праводзіў у 1890 г. член Маскоўскага Археалагічнага таварыства.

184. Спр. 67, 1886 г., л. 86.

Аб знаходках старажытных рэчаў у Дынабургскім пав.

185. Спр. 68, 1888 г., л. 74 адв.

Аб знаходках старажытных рэчаў у Дынабургскім пав.

186. Спр. 69, 1886 г., л. 11 адв.

Аб прысылцы Віцебскім губернскім статыстычным камітэтам 232 сярэбраных манет, знойдзеных у Лепельскім пав. у 1870 г. Перададзены ў Гістарычны музей 15.4. 1888 г.

187. Спр. 69, 1886 г., л. 18 адв.

Пра знаходку бронзавых вырабаў у в. Кручары (Кручеры) Дынабургскага пав. 30.9.1891 г. Перададзены ў Гістарычны музей.

188. Спр. 69, 1887 г., лл. 531–532.

Перапіска з МУС па пытанню самавольнага рамонту кафедральнага сабора ў Полацку.

189. Спр. 69, 1888 г.

Спіс рэчаў, перададзеных Віцебскім губернскім будаўнічым камітэтам Д.А.Сабанееву для аналізу.

190. Спр. 72, 1887 г.

Аб знаходцы ў маёнтку Струнне (Струнь) (16 вёрст ад Полацка) скарбу сярэбраных куфічных манет VIII–X стст. (25 цэлых і 14 палавінак). Дзесяць з іх перададзены ў Эрмітаж 6.7.1890 г., астатнія вернуты гаспадару маёнтка Філіпчанку.

Пра знаходку старажытных рэчаў у Галянскім прыходзе Рэжыцкага пав. (у 1892 г. перададзены ў Эрмітаж).

191. Спр. 72, 1887 г., л. 128.

Аб знаходцы ў в. Сувары (Суворы) Віцебскага пав. скарбу з 116 сярэбраных літоўскіх і польскіх манет XVI ст. Дзесяць з іх "уступлены" Н.Ліхачову 26.2.1890 г., астатнія перададзены на пераплаўку.

192. Спр. 72, 1887 г., л. 171.

Аб знаходцы скарбу манет каля в. Плоткі Дынабургскага пав. Пяць сярэбраных манет перададзены ў Эрмітаж 9.11.1890 г. Астатнія — у Віленскі музей старажытнасцей 11.9.1891 г.

193. Спр. 72, 1887 г., л. 264.

Аб знаходцы старажытных манет у маёнтку Клюкіна Полацкага пав. Перададзены ў Віленскі музей старажытнасцей.

194. Спр. 72, 1887 г., л. 278 адв.

Аб знаходцы бронзавых упрыгожанняў у Рэжыцкім пав. і перадачы іх у Гістарычны музей.

Аб прысылцы ў Археалагічную Камісію Віцебскага губернскага статыстычнага камітэта бронзавых упрыгожанняў, знойдзеных у Рэжыцкім пав., і манетных скарбаў, знойдзеных у Невельскім, Лепельскім і Полацкім пав.

195. Спр. 76, 1901 г.

Аб раскопках граф. Л.Ю.Шапялевіча ў Віцебскай губ.

196. Спр. 78, 1897 г.

Пра тое, што мяркуецца раскапаць Замкавую гару ў г. Віцебску (пера-

піска, фотаздымкі: агульны выгляд гары, план Віцебскіх замкаў XVII ст., гістарычная даведка).

197. Спр. 78, 1915 г.

Аб раскопках П.С.Рыкава ў Віцебскай губ.

198. Спр. 89, 1890 г., л. 21.

Згадка пра калекцыю рэчаў з Люцынскага могільніка, перададзеную ў 1897 г. з Археалагічнай камісіі ў Археалагічны інстытут.

199. Спр. 89, 1891 г., лл. 1–3.

Аб прысылцы ў Археалагічную камісію абразоў з мяст. Краслаўка.

200. Спр. 94, 1889 г., лл. 3–7.

Аб знаходцы ў в. Сувары (Суворы) Віцебскага пав. скарбу з 116 сярэбраных літоўскіх і польскіх манет XVI ст. Дзесяць з іх "уступлены" Н.Ліхачову 26.2.1890 г., астатнія перададзены на пераплаўку.

201. Спр. 94, 1889 г., лл. 8–9.

Аб знаходцы ў лесе каля маёнтка Замошша 4 пудоў 1 фунта медных манет к. XVIII – пач. XIX ст. Прысланы ў Археалагічную камісію. 13 экз. — вернуты. Камісія паведаміла Віцебскаму губернскаму статыстычнаму камітэту, што клад можа быць перададзены знаходчыкам.

202. Спр. 98, 1893 г.

Аб перадачы 5.7.1893 г. у Віленскі музей старажытнасцей 157 рускіх сярэбраных манет, знойдзеных на тэрыторыі Віцебскай губ.

203. Спр. 99, 1894 г.

Аб знаходцы 60 сярэбраных рыжскіх, рэвельскіх і дэрпцкіх шылінгаў XVII ст. у в. Арэхава Себежскага пав. Перададзены ў Віленскі музей старажытнасцей 22.9.1894 г.

204. Спр. 109, 1896 г.

Аб знаходцы каля в. Мікавічы (Миковичи) Полацкага пав. медных рускіх манет. Перададзены Зубаву.

205. Спр. 110, 1891 г.

Аб знаходцы ў в. Унзолы Дынабургскага пав. скарбу з рыжскіх солідаў. Перададзены ў Віленскі музей 10.2.1892 г.

206. Спр. 110, 1900 г.

Аб раскопках праф. Л.Ю.Шапялевіча ў Віцебскай губ.

207. Спр. 110, 1901 г.

Аб паездцы Л.Ю.Шапялевіча ў 1901 г. у мяст. Езярышча (Озерище) (дзённік, вытрымкі са справаздачы аб паездцы, газетная выразка і перапіска).

Аб прысылцы старажытных прадметаў, знойдзеных у час раскопак на тэрыторыі Віцебскай губ.

Дзённік і вытрымкі са справаздачы. Дзённік аб археалагічнай экскурсіі Л.Ю.Шапялевіча ў мясцовасць паблізу в. Горкі былога Гарадоцкага пав.

Пра абследаванне Л.Ю.Шапялевічам ў 1901 г. гарадзішча каля в. Васькава (Васьково) Невельскага пав. Віцебскай губ. (дзённік, газетная выразка, вынятая са справаздачы, перапіска).

208. Спр. 110, 1901 г., л. 15.

Згадка ў дзённіку Л.Ю.Шапялевіча аб старажытных рэчах, набытых ім у 1901 г. у в. Турчына (Турчино) і в. Царова Невельскага пав.

209. Спр. 112, 1890 г.

Апісанне знаходак у 1890 і 1892 гг. пры раскопцы могілак у в. Галяны (Голяны) Рэжыцкага пав. — бронзавых упрыгожанняў (шыйныя грыўны, спіральныя бранзалеты, пярсцёнкі, падвескі, фібулы і інш.) — з малюнкамі і фотаздымкамі.

210. Спр. 113, 1890 г., лл. 76 адв.–77.

Пра знаходку старажытных бронзавых упрыгожанняў у Галянскім прыходзе Рэжыцкага пав. (15.10.1892 г. перададзены ў Эрмітаж).

211. Спр. 121, 1897 г.

Перапіска і справаздача аб паездцы Д.М.Струкава ў 1897 г. у г. Віцебск для агляду помнікаў археалогіі.

212. Спр. 121, 1897 г., лл. 16–18.

Справаздача Д.М.Струкава аб паездцы ў 1897 г. у г. Полацк.

213. Спр. 121, 1897 г., л. 18.

Справаздача Д.М.Струкава пра агляд старажытнасцей у Маркавым манастыры паблізу г. Віцебска.

214. Спр. 124, 1893 г.

Аб знойдзеных у в. Ладзейна(?) (Лоденки) Лепельскага пав. 14 экз. сярэбраных манет, перададзеных у Віцебскі губернскі статыстычны камітэт 27.9.1893 г.

215. Спр. 130, 1888 г., лл. 229 адв.–230.

Пра курганы, якія знаходзяцца ля дарогі ад Сцярпянскага касцёла ў в. Варкляны (Воркляны); былі раскапаны ў 1872 г. доктарам Леманам і У.Балодай — імі былі знойдзены чалавечыя косці, кап'ё, частка металічнага ланцуга, абломкі жалеза, кавалкі рэменя, вугаль.

216. Спр. 132, 1895 г.

Аб знаходцы (22 ф. 23 1/2 зал.) манет у в. Бяляны Дрысенскага пав. Талер "уступлены" Іверсену, астатнія перададзены ў Віцебскі губернскі статыстычны камітэт.

217. Спр. 139, 1900 г.

Аб раскопках праф. Л.Ю.Шапялевіча ў Віцебскай губ.

218. Спр. 139, 1900 г., лл. 19–24.

Аб аглядзе Л.Ю.Шапялевічам могілак у в. Стаякіна Невельскага пав. (дзённік, спіс знаходак).

Абследаванне Л.Ю.Шапялевічам у 1900 г. могілак у в. Алешкава (Олешково) Невельскага пав. (дзённік. вопіс знаходак).

Дзённік Л.Ю.Шапялевіча і спіс знаходак на могілках у в. Якушкава (Якушково) Невельскага пав.

219. Спр. 139, 1900 г., л. 22 адв.

Аб паездцы Л.Ю.Шапялевіча ў 1900 г. у в. Касілава (Косилово), Крываносава (Кривоносово) Невельскага пав.

220. Спр. 139, 1900 г., л. 25.

Аб экскурсіі Л.Ю.Шапялевіча ў 1900 г. у ваколіцы в. Каратай Невельскага пав.

221. Спр. 139, 1902 г., л. 22.

Агляд Л.Ю.Шапялевічам у 1902 г. гарадзішча ля в. Галубы (Голубы) Невельскага пав. (упамінанне ў дзённіку).

222. Спр. 143, 1894 г.

Аб самавольных раскопках курганоў паблізу в. Плісы (Плисы) Невельскага пав. Перададзены ў Віцебскі музей.

223. Спр. 148, 1892 г., лл. 1–22.

Аб знаходцы ў час баранавання поля ў в. Кузьміно (Кузьмино) Себежскага пав. 1575 экз. манет у глінянай скарбонцы. Скарбонка і 38 экз. манет перададзены ў Віленскі музей 14.10.1892 г.; 32 экз. — у Віцебскі губернскі статыстычны камітэт; 29 экз. — у Археалагічны інстытут. Астатнія 1 ф. 40 1/2 залатніка аддадзены на пераплаўку.

224. Спр. 151, 1891 г., лл. 1–10.

Калекцыя каменных прылад, знойдзеных на тэрыторыі Віцебскай губ. у 1891–1896 гг.

225. Спр. 152, 1891 г.

Аб знаходцы ў маёнтку Клюкіна Полацкага пав. 15 сярэбраных галандскіх манет. Перададзены Віленскаму музею старажытнасцей 13.2.1892 г.

226. Спр. 158, 1911 г.

Аб раскопках Н.А.Рэдзькі ў Віцебскай губ.

227. Спр. 161, 1897 г.

Аб знаходцы ў в. Кулінава Лепельскага пав. шасці сярэбраных манет. Перададзены ў Віцебскі музей.

228. Спр. 171, 1892 г.

Аб знаходцы сярэбраных рэчаў у в. Шолахава Невельскага пав., аб перадачы іх у Эрмітаж 5.10.1893 г.

229. Спр. 171, 1892 г., лл. 1–26.

Заява Н.Н.Еўраінава ў Археалагічную камісію пра знаходку ў Невельскім пав. пры апрацоўцы поля сярэбраных рэчаў у скрутку з бяросты (8.10.1892 г.). Малюнак знаходак алоўкам, фотаздымкі іх, аб перадачы іх у Эрмітаж 5.10.1893 г.

230. Спр. 171, 1903 г.

Кніга запісу скарбаў.

231. Спр. 173, 1892 г., лл. 1–9.

Аб знаходцы на беразе воз. Коша (Кошо) 14 экз. сярэбраных брабанцкіх, увольскіх, штэйермаркскіх, іспанскіх, польскіх і інш. манет 1623–1632 гг.

232. Спр. 182, 1894 г.

Аб перадачы Рускаму Археалагічнаму таварыству калекцыі старажытных рэчаў, якія знойдзены ў 1891 г. у час даследавання могільніка ў г. Люцын.

233. Спр. 183, 1890 г.

Аб знаходцы 46 рускіх медных манет XVIII ст. у в. Крыжава (Крыжово). Перададзены ў Віленскі музей 11.9.1891 г.

234. Спр. 192, 1891 г.

Аб знаходцы бронзавых рэчаў у в. Шкрабы Рэжыцкага пав., аб перадачы іх у гістарычны музей 6.6.1892 г.

235. Спр. 192, 1891 г., лл. 1–16.

Аб знаходцы ў мясцовасці Гагрына паблізу г. Невеля манет.

Аб прысылцы ў Археалагічную камісію манет з маёнтка Быстран (Быстрен) Лепельскага пав.; аб знаходцы манет у в. Валеўкі Полацкага пав.

Прысылка манет Віцебскім губернскім статыстычным камітэтам (1871–1900 гг.).

236. Спр. 196, 1908 г.

Аб знаходцы скарбу з 82 солідаў у в. Субачава Віцебскага пав. Вернуты Віцебскаму губернскаму статыстычнаму камітэту.

237. Спр. 202, 1897 г.

Пра скарб з м. Усвят Веліжскага пав., які складаўся са 102 сярэбраных манет. Перададзены ў Віленскі музей.

238. Спр. 204, 1899 г.

Аб старажытных рэчах, знойдзеных у 1899 г. на могільніку паблізу ст. Вышкі Дынабургскага пав. (тры фотаздымкі, апісанне знаходак).

239. Спр. 207, 1890 г., лл. 20, 102–102 адв.

Аб прапанове Віленскаму аддзяленню падрыхтоўчага камітэта па правядзенню IX Археалагічнага з'езда абследаваць месца знаходак бронзавых рэчаў на могілках касцёла ў в. Галяны (Голяны) Рэжыцкага пав.

240. Спр. 207, 1890 г., л. 39.

Упамінанне аб знішчэнні археалагічных помнікаў у в. Бачэйкава Лепельскага пав. і іншых месцах Віцебскай губ.

Упамінанне аб знішчэнні археалагічных помнікаў у Вышыдскай і Вазынскай воласцях Веліжскага пав., Дубакрайскай і Казьянскай воласцях Га-

радоцкога пав., Ізабелінскай і Крэйцбургскай воласцях Дынабургскага пав., Замакшанскай воласці Дрысенскага пав., Гутаўскай воласці і в. Косарава Лепельскага пав. і Коўнацкай вол. Рэжыцкага пав. Упамінанне аб знішчэнні гарадзішча Герсіка (Герцике) Дынабургскага пав.

Упамінанне аб знішчэнні археалагічных помнікаў ў Болецкай вол. і іншых месцах Віцебскай губ.

241. Спр. 207, 1890 г., л. 42 адв.

Упамінанне пра абследаванне Е.Р.Раманавым у 1892 г. пры праверцы матэрыялаў для археалагічнай карты Віцебскай губ. Сушкоўскай і Прыдруйскай валасцей і пас. Прыдруйск Дрысенскага пав.

242. Спр. 207, 1890 г., л. 100 адв.

Спіс рэчаў, сабраных Е.Р.Раманавым у в. Чорная (Черная) Себежскага пав. і в. Чачы Рэжыцкага пав.

Спіс прадметаў, знойдзеных Е.Р.Раманавым у в. Федзькава Себежскага пав.

Спіс старажытных прадметаў, сабраных Е.Р.Раманавым каля в. Лавішчы (Ловищи) Себежскага пав. і каля в. Лейна-Колы (Лейно-Колы). Спіс прадметаў, сабраных ім на могільніку ў маёнтку Людвікова (Людвиково) Дынабургскага пав. Пра раскопкі Е.Р.Раманавым і Сізовым у 1890 і 1891 г. могільніка ў в. Люцын (Люцин) Віцебскай губ.

243. Спр. 207, 1890 г., л. 101.

Спіс рэчаў, сабраных Е.Р.Раманавым у 1899 г. у в. Грыцкава (Грицково) Себежскага пав.

Указальнік прадметаў, сабраных Е.Р.Раманавым у маёнтку Верана (Верино) Себежскага пав.

244. Спр. 207, 1890 г., лл. 100–100 адв.

Спіс рэчаў, сабраных Е.Р.Раманавым у в. Шакелева Себежскага пав. і в. Шкэбеты Дынабургскага пав.

245. Спр. 207, 1890 г., лл. 101–102.

Пра раскопкі Е.Р.Раманавым і Сізовым у 1890 і 1891 гг. могільніка ў в. Люцын Віцебскай губ.

246. Спр. 207, 1890 г., лл. 102 адв.–103.

Спіс рэчаў, сабраных Е.Р.Раманавым у в. Чорная (Черная) Себежскага пав. і в. Чачы Рэжыцкага пав.

Спіс прадметаў, сабраных Е.Р.Раманавым у в. Вялікая Строда (Большая Строда) Рэжыцкага пав.

Указальнік прадметаў, сабраных Е.Р.Раманавым у в. Славейты (Словейты) Рэжыцкага пав. і в. Старая Слабада (Старая Слобода).

247. Спр. 207, 1890 г., лл. 103–103 адв.

Спіс старажытных рэчаў, сабраных Е.Р.Раманавым каля в. Лавішчы (Ло-

вищи) Себежскага пав., каля в. Лейна-Колы. Спіс прадметаў, сабраных ім на могільніку ў маёнтку Людвікова Дынабургскага пав.

248. Спр. 207, 1890 г., л. 164.

Аб пастаноўцы на абмеркаванне IX Археалагічнага з'езда пытання пра гарадзішча "Царград" (Герцике).

249. Спр. 215, 1892 г., л. 1.

Пра знаходку ў в. Яменец, што ў 12 вярстах ад Невеля, каменнай формы для адліўкі перайманняў куфічных манет.

250. Спр. 215, 1892 г., лл. 4 адв.–5.

Пра знаходку старажытных рэчаў у в. Галяны (Голяны) Рэжыцкага пав. (у 1892 г. перададзены ў Віленскі музей).

251. Спр. 215, 1892 г., лл. 16 адв.–17, 20–21.

Аб прысылцы Археалагічнай камісіі 1575 манет (сярод іх 1 сярэбраная. 59 залатых). З іх: 38 экз. перададзены Віленскаму музею, 32 экз. — Віцебскаму губернскаму статыстычнаму камітэту, 29 — Археалагічнаму інстытуту; астатнія пераплаўлены. Аб прысылцы з Віцебскай губ. 14 сярэбраных манет. 13 з іх вернуты.

252. Спр. 215, 1892 г., лл. 16 адв.–17, 36 адв.–37.

Аб перадачы Віцебскім статыстычным камітэтам у Археалагічную Камісію 32 манет.

253. Спр. 215, 1892 г., лл. 56 адв.–57.

Аб прысылцы ў Археалагічную Камісію Віцебскім губернскім статыстычным камітэтам часткі скуранога пояса з бронзавымі ўпрыгожаннямі і часткі бранзалета, знойдзеных у в. Юрздыкі Люцынскага пав.

254. Спр. 215, 1892 г., лл. 59 адв.–60 адв.

Аб знаходцы 60 сярэбраных рыжскіх, рэвельскіх і дэрпцкіх шылінгаў XVII ст. у в. Арэхава Себежскага пав. Перададзены ў Віленскі музей старажытнасцей 22.9.1894 г.

255. Спр. 215, 1892 г., лл. 71 адв.–72.

Пра знаходку паблізу в. Плісы Невельскага пав. глінянага гаршка, жалезных кап'я і сякеры.

256. Спр. 220, 1890 г., лл. 39 адв.–40.

Аб знаходцы 46 рускіх медных манет XVIII ст. у в. Крыжава (Крыжово). Перададзены ў Віленскі музей 11.9.1891 г.

257. Спр. 220, 1890 г., лл. 43 адв.–44.

Аб знаходцы бронзавых упрыгожанняў у в. Чыліпіна (Чилипино) Люцынскага пав. і аб перадачы іх 20.9.1891 г. у Эрмітаж.

258. Спр. 220, 1890 г., лл. 45 адв.–46.

Аб раскопках Завітневіча ў Рэжыцкім пав.

259. Спр. 220, 1890 г., лл. 48 адв.–49.

Пра знаходкі ў час апрацоўкі зямлі ў маёнтку Людвікова Дынабургскага пав. розных старажытных металічных вырабаў, а таксама пра раскопкі А.Крузэ ў гэтай мясцовасці. Прыкладзены малюнкі і выразка з газеты "Виленский вестник" (№ 206, 15.9.1887 г.). 30.9.1891 г. усе гэтыя рэчы былі перададзены ў Гістарычны музей.

Пра знаходку бронзавых упрыгожанняў ў в. Кручары Дынабургскага пав.

260. Спр. 220, 1890 г., лл. 59 адв.–60.

Аб знаходцы ў в. Унзолы Дынабургскага пав. скарбу з рыжскіх солідаў. Перададзены ў Віленскі музей 10.2.1892 г.

Аб знаходцы ў маёнтку Клюкіна Полацкага пав. 15 сярэбраных галандскіх манет. Перададзены Віленскаму музею старажытнасцей 13.2.1892 г..

261. Спр. 220, 1890 г., лл. 61 адв.–62.

Пра знаходку ў в. Яменец, што ў 12 вярстах ад Невеля, каменнай формы для адліўкі фальшывых куфічных манет. Перададзена ў Эрмітаж 5.3.1892 г. Гальванапластычная копія перададзена ў Гістарычны музей.

262. Спр. 220, 1890 г., лл. 80 адв.–81.

Перапіска Е.Р.Раманава аб набыцці калекцыі старажытных рэчаў ад Л.Фохта, а таксама аб маючых адбыцца раскопках на могільніку вучонага сакратара Расійскага Гістарычнага музея В.У.Сізова (з малюнкамі і апісаннямі знойдзеных рэчаў).

263. Спр. 220, 1890 г., лл. 93 адв.–94.

Аб знаходцы сярэбраных рэчаў у в. Шолахава (Шолохово) Невельскага пав., аб перадачы іх у Эрмітаж 5.10.1893 г.

264. Спр. 220, 1890 г., лл. 106 адв.–107.

Аб знаходцы 60 сярэбраных рыжскіх, рэвельскіх і дэрпцкіх шылінгаў XVII ст. у в. Арэхава Себежскага пав. Перададзены ў Віленскі музей старажытнасцей 22.9.1894 г.

265. Спр. 220, 1890 г., лл. 108 адв.–109.

Аб перадачы 14.12.1891 г. 21 жалезнай сякеры і васьмі жалезных наканечнікаў коп'яў, знойдзеных на Люцынскім могільніку, у Артылерыйскі музей.

Аб перадачы 29.10.1894 г. знаходак з Люцынскага могільніка Расійскаму Археалагічнаму таварыству.

266. Спр. 220, 1891 г., лл. 60 адв.–67.

Аб знаходцы бронзавых рэчаў у в. Шкрабы Рэжыцкага пав., аб перадачы іх у Гістарычны музей 6.6.1892 г.

267. Спр. 222, 1899 г.

Аб знаходцы скарбу з 69 сярэбраных манет у в. Шавёлкі Дрысенскага пав. Перададзены ў Віленскі музей.

268. Спр. 237, 1894 г.

Аб надпісах на розных прадметах старажытнасці XI–XIV стст., што зафіксаваны ў г. Дзісне.

Пра розныя прадметы XI–XIV стст. з надпісамі на іх, г. Полацк.

269. Спр. 293, лл. 48 адв.–49, 391 адв.–397.

Аб знаходцы 162 сярэбраных манет у в. Рыкішна (Рикишно) Невельскага пав. Перададзены П.В.Зубаву. Аб знаходцы ў в. Селядцова Лепельскага пав. 10 сярэбраных манет. Вернуты Віцебскаму губернскаму статыстычнаму камітэту.

270. Спр. 293, лл. 49 адв.–50.

Пра знаходку ў в. Фальварак Полацкага пав. скарбу з 96 сярэбраных манет. Перададзены П.В.Зубаву.

271. Спр. 293, лл. 88 адв.–89.

Аб знаходцы скарбу з медных солідаў паблізу в. Цяцюліна (Тетюлино) Віцебскага пав. Перададзены Віцебскаму губернскаму статыстычнаму камітэту.

272. Спр. 293, лл. 167 адв.–168.

Аб знаходцы ў в. Трэйчына (Трейчино) Віцебскага пав. скарбу з рускіх і польскіх сярэбраных манет. Рускія "ўступлены" Л .В.Зубаву, польскія перададзены ў Віленскі музей.

273. Спр. 293, лл. 175 адв.–176.

Аб знаходцы скарбу з 69 сярэбраных манет у в. Шавёлкі Дрысенскага пав. Перададзены ў Віленскі музей.

274. Спр. 293, лл. 264 адв.–265.

Аб прысылцы Віцебскім губернскім статыстычным камітэтам 16 сярэбраных манет, знойдзеных у в. Целяшова (Телешово, каля г. Невеля) Невельскага пав. Вернуты камітэту.

275. Спр. 293, лл. 442 адв.–443.

Аб знаходцы скарбу з 82 солідаў у в. Субачава Віцебскага пав. Вернуты Віцебскаму губернскаму статыстычнаму камітэту

276. Спр. 293, 1895 г., лл. 3 адв.–4.

Аб знаходцы старажытных манет (5 экз. сярэбр., 17 зал., 72 іншых металічных) у в. Кавалёва Себежскага пав. Перададзены ў Віцебскі музей.

277. Спр. 293, 1895 г., лл. 17 адв.–18.

Аб прысылцы ў Археалагічную камісію Віцебскім губернскім камітэтам скарбу сярэбраных манет (1 ф. 26 залатнікоў), знойдзенага ў в. Гарбачэва Дрысенскага пав. Пераплаўлены (спр. 143, 1895 г.).

278. Спр. 293, 1895 г., лл. 49 адв.–50.

Аб знаходцы каля в. Мікавічы (Миковичи) Полацкага пав. медных рускіх манет. Перададзены Зубаву.

279. Спр. 293, 1895 г., лл. 82 адв.–83.
Пра знаходку на Замкавай гары ў Віцебску свінцовай пячаткі.

280. Спр. 293, 1895 г., лл. 85 адв.–86.
Аб знаходцы (22 фунты 23 1/2 залатніка) манет у в. Бяляны Дрысенскага пав. Талер "уступлены" Іверсену, астатнія перададзены ў Віцебскі губернскі статыстычны камітэт.

281. Спр. 293, 1895 г., лл. 89 адв.–90.
Аб знаходцы ў в. Кулінава Лепельскага пав. шасці сярэбраных манет. Перададзены ў Віцебскі музей.

282. Спр. 293, 1895 г., лл. 95 адв.–96.
Пра скарб з м. Усвят Веліжскага пав., які складаўся са 102 сярэбраных манет. Перададзены ў Віленскі музей.

283. Спр. 293, 1895 г., лл. 137 адв.–138.
Аб знаходцы ў в. Гармуціна Віцебскай губ. (164 фунты і 15 1/4 залатніка) манет. Перададзены Зубаву (спр. 223, 1898 г.).

284. Спр. 293, 1895 г., лл. 152 адв.–153.
Пра знаходку жалезнага мяча ў мясцовасці паміж станцыямі Удрыца і Себеж у час будаўніцтва Маскоўска-Віндаўскай чыгункі. Перапіска і фотаздымак.

285. Спр. 293, 1895 г., лл. 215 адв.–216.
Прысылка манет Віцебскім губернскім статыстычным камітэтам (1871–1900 гг.).

286. Спр. 293, 1895 г., лл. 259 адв.–260.
Аб перасылцы Археалагічным камітэтам старажытнай шаблі з в. Максімава Віцебскага пав.

287. Спр. 293, 1895 г., лл. 292 адв.–293.
Аб знаходцы манет у Дзвінскім пав. (7 сярэбр., 23 1/2 зал.). Вернуты ў Віцебскі губернскі статыстычны камітэт (спр. 197, 1902 г.).

288. Спр. 293, 1895 г., лл. 322 адв.–323, 467 адв.–468.
Аб знаходцы ў Полацку скарбу з 513 сярэбраных манет 1620 г. Вернуты Віцебскаму губернскаму статыстычнаму камітэту. Прысылка сярэбраных манет і зліткаў з г. Полацка.

289. Спр. 293, 1895 г., лл. 327 адв.–328.
Аб прысланай у Археалагічную Камісію каменнай сякеры, знойдзенай у маёнтку Пуцілава Віцебскага пав.

290. Спр. 293, 1895 г., лл. 336 адв.–337 адв.
Знаходка двух медных бранзалетаў у в. Бычкова Себежскага пав. (перададзены у Гістарычны музей).

291. Спр. 293, 1895 г., лл. 405 адв.–406.

Аб прысылцы з маёнтка Рэўтаўскае (Ревтовское) у Археалагічную Камісію бронзавых упрыгожанняў і жалезных наканечнікаў коп'яў.

292. Спр. 349, 1913 г.
Аб раскопках Віцебскай Вучонай архіўнай камісіяй у Віцебскай губ.

Фонд 4

293. Спр. 5, 1865 г., лл 1, 8 адв.–9.
Звесткі А.Р.Гернгроса аб Рагнедзіным кургане ў Віцебскай губерні і аб знаходцы на ім каменнай сякеры.

294. Спр. 310.
Метрыка царквы ў імя Узвышэння Крыжа Господня і Сімяона Стоўпніка ў г. Веліж (Велиж).

295. Спр. 311.
Метрыка царквы ў імя Св .Пераўвасаблення ў мяст. Усвят Веліжскага пав.

296. Спр. 312.
Метрыка царквы ў імя Богаз'яўлення (Хрышчэння Господня) у г. Віцебску.

297. Спр. 313.
Метрыка царквы ў імя Прарока Іллі ў г. Віцебску.

298. Спр. 314.
Метрыка царквы ў імя Св. Апосталаў Пятра і Паўла ў г. Віцебску.

299. Спр. 315.
Метрыка царквы ў імя Жывапачатковай Тройцы ў в. Гарані Віцебскага пав.

300. Спр. 316.
Метрыка царквы ў імя Св. Цудатворца Мікалая ў в. Курына Віцебскага пав.

301. Спр. 317.
Метрыка царквы ў імя Св. Апосталаў Пятра і Паўла ў в. Ласасіна Віцебскага пав.

302. Спр. 318.
Метрыка царквы ў імя Свяціцеля Мікалая Цудатворца ў в. Любасова (Любашкова) Віцебскага пав.

303. Спр. 319.
Метрыка царквы Раства Прасвятой Багародзіцы ў в. Слабада Віцебскага пав.

304. Спр. 320.
Метрыка Гадулінскага (в. Тадуліна) Успенскага базыльянскага манастыра Віцебскага пав.

305. Спр. 321.

Метрыка царквы ў імя Успення Прасвятой Багародзіцы ў в. Фальковічы (Фальковичи) Віцебскага пав.

306. Спр. 322.

Метрыка царквы ў імя Св. Пакутніка Георгія ў в. Бяскатава Гарадоцкага пав.

307. Спр. 323.

Метрыка царквы ў імя Успення Божай Маці ў в. Віраўля Гарадоцкага пав.

308. Спр. 324.

Метрыка царквы ў імя Узвышэння Крыжа Господня ў в. Вышадкі (Вышедское) Гарадоцкага пав.

309. Спр. 325.

Метрыка царквы ў імя Св. Мікалая Цудатворца ў мястэчку Езярышча Гарадоцкага пав.

310. Спр. 326.

Метрыка царквы ў імя Прасвятой Багародзіцы і Св. Мікалая Цудатворца ў в. Зайкава (Зайковцы) Гарадоцкага пав.

311. Спр. 327.

Метрыка царквы ў імя Пакрова Прасвятой Багародзіцы ў в. Механ[illegible] Гарадоцкага пав.

312. Спр. 328.

Метрыка царквы Прападобнай Ефрасінні ў в. Рудня Гарадоцкага пав.

313. Спр. 329.

Метрыка царквы ў імя Апосталаў Пятра і Паўла на Стайкінскіх могілках Гарадоцкага пав.

314. Спр. 330.

Метрыка царквы ў імя Цара Канстанціна ў в. Ліцвінава (?) (Липинткола) Гарадоцкага пав.

315. Спр. 331.

Метрыка царквы ў імя Св. Архангела Міхаіла ў г. Дрысе (цяпер Верхнядзвінск).

316. Спр. 332.

Метрыка царквы ў імя Свяціцеля і Цудатворца Мікалая ў м. Мікалаева Дрысенскага пав.

317. Спр. 333.

Метрыка царквы ў імя Св. Георгія Пераможца на могілках в. Новыя Замшаны Дрысенскага пав.

318. Спр. 334.

Метрыка царквы ў імя Пакрова Прасвятой Багародзіцы ў в. Лісна Дрысенскага пав.

319. Спр. 335.

Метрыка царквы ў імя Прапад. Ануфрыя Вялікага ў в. Боркавічы (?) (Порновичи) Дрысенскага пав.

320. Спр. 336.

Метрыка царквы ў імя Пераўвасаблення Господня ў в. Таболкі Дрысенскага пав.

321. Спр. 337.

Метрыка царквы ў імя Успення Прасвятой Багародзіцы ў в. Царкоўна Дрысенскага пав.

322. Спр. 338.

Метрыка царквы ў імя Пакрова Прасвятой Багародзіцы ў в. Бачэйкава Лепельскага пав.

323. Спр. 339.

Метрыка царквы ў імя Раства Прасвятой Багародзіцы ў в. Свяча Лепельскага пав.

Метрыка царквы ў імя Пакрова Прасвятой Багародзіцы ў в. Казаноўка і царквы ў імя Успення Прасвятой Багародзіцы ў в. Сялец Лепельскага пав.

Метрыка царквы ў імя Св. Тройцы ў в. Вярхоўе Лепельскага пав.

Метрыка царквы ў імя Успення Св. Ганны ў в. Ведрына (Ведрино) Лепельскага пав.

324. Спр. 340.

Метрыка царквы ў імя Міхаіла Архангела ў мяст. Ветрына Лепельскага пав.

325. Спр. 341.

Метрыка царквы ў імя Св. Мікалая Цудатворца ў в. Маракаўшчына (Мороковщина) Лепельскага пав.

326. Спр. 342.

Метрыка царквы ў імя Прасвятой Тройцы ў в. Нача Лепельскага пав.

327. Спр. 343.

Метрыка царквы ў імя Пераўвасаблення Господня ў мяст. Чашнікі Лепельскага пав.

Метрыка царквы ў імя Св. Георгія Пераможца ў в. Копцевічы Лепельскага пав.

Метрыка царквы ў імя Свяціцеля і Цудатворца Мікалая ў в. Цяпіна Лепельскага пав.

328. Спр. 344.

Метрыка царквы ў імя Мікалая Цудатворца ў в. Стрыжава (Стрихево) Лепельскага пав.

Метрыка царквы ў імя Успення Багародзіцы ў в. Дабрыгоры Лепельскага пав.

Метрыка царквы ў м. Бешанковічы Лепельскага пав.

329. Спр. 345.

Метрыка царквы ў імя Св. Прарока Іллі ў в. Цётча Лепельскага пав.

330. Спр. 346.

Метрыка царквы ў імя Пакрова Прасвятой Багародзіцы ў в. Усая (Усай) Лепельскага пав.

Метрыка царквы ў імя Св. Іосіфа Абручніка ў в. Хоціна Лепельскага пав.

331. Спр. 347.

Метрыка царквы ў імя Св. Духа ля маёнтка Чыпоўшчына (Чиповщина) Лепельскага пав.

332. Спр. 348.

Метрыка сабора ў імя Успення Багародзіцы ў г. Невель.

333. Спр. 349.

Метрыка Спаса-Праабражэнскага манастыра (з цэрквамі) у г. Невель.

334. Спр. 350.

Метрыка царквы ў імя Св. Тройцы, Узнясення Крыжа Гасподня і Архістратыга Міхаіла ў в. Глабан (Глобан) Невельскага пав.

335. Спр. 351.

Метрыка царквы ў імя Іаана Прадцечы, Узвышэння Крыжа Гасподня і Свяціцеля Мітрафана ў в. Гульцяі (Гультяи) Невельскага пав.

336. Спр. 352.

Метрыка царквы ў імя Георгія Пераможца на р. Удрая Невельскага пав.

Метрыка царквы ў імя Св. Тройцы ў в. Пупавічы (Пуповичи) Невельскага пав.

337. Спр. 353.

Метрыка царквы ў імя Нараджэння Іаана Прадцечы ў в. Іванава (Иваново) Невельскага пав.

338. Спр. 354.

Метрыка царквы ў імя Прасвятой Багародзіцы на пагосце в. Новахаванск (Новохованск) Невельскага пав.

339. Спр. 355.

Метрыка царквы ў імя Успення Божай Маці ў в. Пясчанкі (Песчанки) Невельскага пав.

340. Спр. 356.

Метрыка царквы ў імя Сашэсця Святога Духа ў в. Плісы (Плисы) Невельскага пав.

341. Спр. 357.

Метрыка царквы ў імя Св. Параскевы Пятніцы ў в. Парэчча Невельскага пав.

342. Спр. 358.
Метрыка царквы ў імя Пакрова Багародзіцы, Мікалая Цудатворца і Св. Яўфімія Новага ў в. Ракіціна (Рокитино) Невельскага пав.

343. Спр. 359.
Метрыка царквы ў імя Пакрова Прасвятой Багародзіцы ў в. Тапары Невельскага пав.

344. Спр. 360.
Метрыка царквы ў імя Архістратыга Міхаіла ў в. Траханава (Троханово) Невельскага пав.

345. Спр. 361.
Метрыка царквы ў імя Св. Архістратыга Міхаіла ў в. Чарняцова (Чернецово) Невельскага пав.

346. Спр. 362.
Метрыка царквы ў імя Пакрова Прасвятой Багародзіцы ў г. Полацку.

347. Спр. 363.
Метрыка Полацкага Багаяўленскага манастыра.

348. Спр. 364.
Метрыка Спаса-Ефрасіннеўскага манастыра (з цэрквамі) у г. Полацку.

349. Спр. 365.
Метрыка царквы ў імя Узнясення Гасподня Бельскага прыходу Полацкага пав.

350. Спр. 366.
Метрыка царквы ў імя Барыса і Глеба ў в. Гарбачэва Полацкага пав.

351. Спр. 367.
Метрыка царквы ў імя Св. Апосталаў Пятра і Паўла ў в. Заборскае (Заборское) Полацкага пав.

352. Спр. 368.
Метрыка царквы ў імя Пакрова Прасвятой Багародзіцы ў в. Махірава (Мохорево) Полацкага пав.

353. Спр. 369.
Метрыка царквы ў імя Св. Ануфрыя Вялікага ў в. Обаль Полацкага пав.

354. Спр. 370.
Метрыка царквы ў імя Раства Багародзіцы, Мікалая і Благаславення ў мяст. Сіроціна Полацкага пав.

355. Спр. 371.
Метрыка царквы Страсцей Хрыстовых і Узвышэння Крыжа Гасподня ў в. Струнне (Струнь) Полацкага пав.

356. Спр. 372.

Метрыка царквы ў імя Дабравешчання ў в. Туроўля Полацкага пав.

357. Спр. 373.

Метрыка царквы ў імя Сашэсця Св. Духа на Апосталаў у Полацкім пав. (на пагосце каля возера). Месца знаходжання дакладна не ўказана.

358. Спр. 375.

Метрыка царквы ў імя Пакрова Багародзіцы ў Рэжыцкім пав. (у справе без указ. канкр. месца).

359. Спр. 377.

Метрыка царквы ў імя Пакрова Багародзіцы ў в. Вярбінава (Вербиново) Себежскага пав.

360. Спр. 378.

Метрыка царквы ў імя Пакрова Прасвятой Багародзіцы каля воз. Дзедзіна Себежскага пав.

361. Спр. 379.

Метрыка царквы ў імя Св. Архангела Міхаіла ў в. Колпіна Себежскага пав.

362. Спр. 380.

Метрыка царквы ў імя Св. Георгія Пераможца ў в. Кіцкаўка (Кицковка) Себежскага пав.

363. Спр. 381.

Метрыка царквы ў імя Св. Тройцы ў в. Лідзіна (Лидино) Себежскага пав.

364. Спр. 382.

Метрыка царквы Раства Багародзіцы ў в. Магільна (Могильно) Себежскага пав.

365. Спр. 383.

Метрыка царквы ў імя Пакрова Багародзіцы на могілках в. Нішча (Нище) Себежскага пав.

366. Спр. 384.

Метрыка царквы ў імя Пакрова Багародзіцы ў в. Томсіна (Томсино) Рэжыцкага пав.

Гродзенская губерня

Фонд 1

367. Спр. 5, 1884 г., лл. 50–56.

Дакладная запіска свяшчэнніка Е.Міхайлоўскага аб рамонце старажытнага храма ў в. Сынковічы Слонімскага пав., які, згодна з паданнем, пабудаваны ў X ці XII ст.

368. Спр. 6, 1869 г., л. 36.

Пра медныя крыжыкі і складні, розныя гліняныя, бронзавыя і жалезныя вырабы, свінцовыя кляймёныя пласцінкі, знойдзеныя ў час раскопак Н.П.Авенарыуса ў Драгічыне і прысланыя ў 1887 г. у Археалагічную камісію.

369. Спр. 6, 1889 г., л. 18.

Аб археалагічных раскопках у г. Драгічыне Кобрынскага пав. Гродзенскай губ., праведзеных Н.П. Авенарыусам у 1886 г.

370. Спр. 7, 1880 г., лл. 1–14.

Пра знаходку ў г. Ваўкавыску 65 і 570 сярэбраных манет, 11 палавінак і 4 фунтаў і 56 залатнікоў медных манет. Апісанне мясцовасці, дзе быў знойдзены скарб. Манеты брабанцкія, галандскія, польскія, літоўскія, рыжскія, данцыгскія, прускія, шведскія 1576–1644 гг.

371. Спр. 8, 1894 г.

Пра знаходку арыштантамі ў г. Кобрыне 2.10.1893 г. пры разбіўцы сада на зямлі рымска-каталіцкага касцёла сярэбраных царкоўных і іншых рэчаў і перадачу іх у Віленскі музей старажытнасцей 26.10.1894 г.

372. Спр. 9, 1887 г., л. 27.

Аб здабытых Н.П.Авенарыусам і В.З.Завітневічам у час раскопак 1880–1890 гг. у г. Гродне рэчах, якія ў 1891 г. былі прадстаўлены на выставе Археалагічнай камісіі.

373. Спр. 9а, 1890 г., л. 50.

Згадка аб двух чарапах, знойдзеных Н.Авенарыусам у Гродзенскай губ.

374. Спр. 12, 1886 г., л. 32.

Аб перадачы ў Гістарычны музей 14 сярэбраных манет, знойдзеных у Бельскім пав. 1886 г.

375. Спр. 13.

Пра знаходку чалавечых чарапоў у г. Драгічыне Гродзенскай губ. Два чарапы перададзены ў Маскоўскае Таварыства аматараў прыродазнаўства і антрапалогіі 14.10.1891 г.

376. Спр. 13, лл. 1–156.

Раскопкі Н.П.Авенарыуса ў Гродзенскай губ. у 1888-1890 гг.

377. Спр. 13а, л. 38 адв.

Справаздача Э.А.Вальтэра аб знаходках у мяст. Дзятлава Слонімскага пав.

378. Спр. 13а, л. 237.

Пра старажытныя могілкі, што размешчаны на адлегласці паўтары вярсты ад в. Ельня Слонімскага пав.

379. Спр. 13а, лл. 281–283.

Пра перадачу 30.9.1897 г. у Віленскі музей скарбу манет, набытага Э.А.Вальтэрам у Слонімскім пав.

380. Спр. 13а, 1882 г., лл. 231–232.

Адбітак артыкула "Notatki archeologiczne Michała Fedorowskiego z Słonima. Kurhany pod Wiszowem przez Zygmunta Glogera" (з часопіса "Pamiętnik Fizyograficzny", 1882. Т. 2.).

381. Спр. 13а, 1886 г., л. 176 адв.

Аб знаходках сялянамі ў 1840 і 1870 гг. на астраўку Берштаўскага возера паблізу в. Бершты Гродзенскага пав. шведскіх манет часоў Карла XII.

382. Спр. 13, 1888 г., л. 19.

Раскопкі Н.П.Авенарыуса ў 1888 г. у мясцовасці паміж вв. Калінаўкай і Ганёндз (Гониондз) Беластоцкага пав.

383. Спр. 13, 1888 г., лл. 18, 26 адв.–34 адв.

Звесткі ў справаздачы Н.П.Авенарыуса пра курганы ў в. Гродзіск Бельскага пав.

384. Спр. 13, 1888 г., лл. 20 адв.–21, 41.

Раскопкі Н.П.Авенарыуса ва ўрочышчы Грабняк Бельскага пав. (справаздача, апісанне).

385. Спр. 13, 1888 г., лл. 21 адв.–26 адв., 56.

Аб недаследаваных каменных могільніках у в. Баратынец Ляшскі (Боротынец Ляшский) Бельскага пав. Справаздача Н.П.Авенарыуса ў 1888 г., археалагічная карта.

386. Спр. 13а, 1888 г., лл. 41–43.

Фотаздымкі Каложскага манастыра ў г. Гродне.

387. Спр. 13а, 1888 г., л. 177.

Аб знаходцы ў 1840 г. вялікай колькасці чалавечых касцей на паўднёва-заходняй частцы берага Берштаўскага возера ў Глыбокаўскім прыходзе Гродзенскага пав.

388. Спр. 13а, 1888 г., л. 237.

Звесткі пра два старажытныя могільнікі на адлегласці шасці з паловай вёрст ад в. Бярдовічы Слонімскага пав. у запісцы Э.А.Вальтэра "Материалы к изучению древних могил Слонимского уезда Гродненской губ." і аб старажытных могілках ва ўрочышчы Бяроза каля в. Куцэйкі Слонімскага пав.

389. Спр. 13а, 1888 г., л. 241.

Пра знойдзеныя ў магілах на тэрыторыі Бельскага пав. рэчы, якія ўвайшлі ў калекцыю Віленскага музея, у тым ліку пра вялікі залаты пярсцёнак са званочкамі. Звесткі са справаздачы Э.Вальтэра аб прыватных калекцыях і выпадковых знаходках на Літве і Жмудзі 12 мая 1889 г.

390. Спр. 13а, 1888 г., лл. 241 адв.–242 адв.

Аб знойдзенай у г. Драгічыне каробачцы са 175 свінцовымі амулетамі, праслiцамі і пацеркамі. Каробачку з амулетамі М.Янушэвіч ахвяраваў Віленскаму музею старажытнасцей.

391. Спр. 13а, 1888 г., л. 242.

Аб калекцыі каменных прылад, якія былі знойдзены каля мястэчка Воўпа (Волпа) Ваўкавыскага пав. і ў іншых месцах Літвы, Жмудзі, Польшчы і Падляшша, і належалі З.Глогеру, са справаздачы Э.Вальтэра "Аб прыватных калекцыях і выпадковых знаходках на Літве і Жмудзі" 12 мая 1889 г.

392. Спр. 13а, 1888 г., л. 286 адв.

Аб рэстаўрацыі Белай Вежы ў в. Белавежа (цяпер Камянец) Пружанскага пав.

393. Спр. 15, 1865 г., лл. 9 адв.–10.

Аб каменных прыладах, знойдзеных у Гродзенскай губ.

394. Спр. 16, 1868 г.

Пра скарб з 1128 манет, у тым ліку сярэбраных солідаў, рыжскіх, ліфляндскіх, польскіх і літоўскіх, знойдзеных у в. Літвінкі Кобрынскага пав.

395. Спр. 17, 1885 г.

Пра знаходку ў в. Дзевяткі Кобрынскага пав. пяці польскіх і пражскіх сярэбраных манет 1623–1625 гг.

396. Спр. 17, 1885 г., лл. 4–27.

Пра знаходку ў в. Бужыскі (Бужиски) Бельскага пав. у зямлі, па якой праходзіць вуліца, у абломку глінянага сасуда пяці сярэбраных зліткаў і дзевяці шыйных абручоў (ёсць замалёўкі). Перададзены Гістарычнаму музею 22.7.1885 г.

397. Спр. 17, 1885 г., лл. 28–33.

Пра знаходку ў в. Нехалсты (Нехолстов) Матыкальскай вол. Брэсцкага пав. скарбу з адной сярэбранай і 458 медных польскіх, рыжскіх, літоўскіх, лівонскіх, данцыгскіх, брабанцкіх, пражскіх манет 1623–1660 гг. Перададзены на Манетны двор для пераплаўкі.

398. Спр. 26, 1862 г., лл. 61–62.

Пра знаходку ў час капання рова для закладкі падмурка клыка невядомай жывёліны даўжынёй паўтара аршына.

399. Спр. 26, 1862 г., лл. 63–71.

Аб знаходцы ў 1885 г. у час земляных работ паблізу г. Ваўкавыска ва ўрочышчы Мышкава Гара побач з узгоркам пад назвай Шведская Гара наканечніка старажытнай пікі з сярэбранай насечкай на дзяржальні.

400. Спр. 28, лл. 1–10.

Пра знойдзены на агародзе пры капанні канавы ў в. Клімавічы Стара-

вескай вол. Слонімскага пав. скарбу (вагой чатыры з паловай фунты) сярэбраных літоўскіх і польскіх манет 1509–1565 гг. Перададзены на Манетны двор для пераплаўкі.

401. Спр. 28, 1890 г.

Аб могільніках з перагародкамі з доліхацафальнымі касцякамі ў старажытным Падляшшы (частка Гродзенскай і Сядлецкай губ.) у ваколіцах Беластока і Драгічына.

Аб фатаграфічных здымках розных старажытных рэчаў з Гродзенскай і Ломжынскай губ., якія належалі графу Л. дэ Флеры.

402. Спр. 31, 1871 г.

Перапіска аб знойдзеных (па чутках) старажытных рэчах на Брэст-Літоўскай чыгунцы.

403. Спр. 35, лл. 3–5.

Пра знаходку ў в. Пасынкі шасці сярэбраных і 29 медных польскіх, прускіх, венгерскіх, аўстрыйскіх, рускіх манет 1531–1800 гг. Вернуты ў Гродзенскі губернскі статыстычны камітэт.

404. Спр. 35, лл. 6–12.

Пра знаходку на агародзе ў в. Пашукі Брэсцкага пав. скарбу з 304 сярэбраных рыжскіх, літоўскіх, польскіх, шатландскіх, эльбінгскіх манет 1623–1647 гг. Перададзены на Манетны двор для пераплаўкі.

405. Спр. 35, лл. 10–23.

Пра знаходку ва ўрочышчы Дубрава каля в. Аровічы Сакольскага пав. пацерак, манет і абломкаў рымскіх манет часоў Антаніна Пія, Марка Аўрэлія, Фаўстына і Траяна. 14 манет, пацеркі і абломкі перададзены ў Гродзенскі губернскі статыстычны камітэт 20.8.1890 г.

406. Спр. 35, л. 77.

Пра знаходку ў в. Пугачова Брэсцкага пав. у адным з двароў скарбу з 220 манет (у гліняным гаршку). 220 манет "уступлены" Н.Ліхачову 26.2.1890 г., 50 экземпл. перададзены ў Гродзенскі губернскі статыстычны камітэт, 170 экз. пераплаўлены на Манетным двары.

407. Спр. 35, л. 90.

Пра знаходку ў в. Арловічы (Орловичи) 14 сярэбраных манет, пацерак і абломкаў сярэбраных упрыгожанняў. Перададзены ў музей Гродзенскага губернскага статыстычнага камітэта 26.8.1890 г.

408. Спр. 35, 1869 г., л. 25.

Перадача ў Гістарычны музей 30.11.1885 г. сярэбраных зліткаў і шыйных колцаў, знойдзеных у Бельскім павеце (спр.51, 1881, лл. 107 адв.–108).

409. Спр. 35, 1869 г., л. 36.

Пра знаходку ў г. Ваўкавыску наканечніка кап'я. Перададзена ў Эрмітаж 12.4.1888 г.

410. Спр. 35, 1869 г., л. 38.

Аб знаходцы манет у Бельскім павеце. Перададзены ў Гістарычны музей 15.4.1888 г.

411. Спр. 35, 1869 г., л. 65.

Перадача польскіх і пражскіх манет, знойдзеных у Бельскім пав., у Гродзенскую гімназію 6.2.1889 г.

412. Спр. 35, 1869 г., л. 94.

Пра скарб (шэсць фунтаў) з 700 сярэбраных і 28 медных манет, знойдзены на выгане в. Мінявічы Гродзенскага пав. 74 экз. сярэбраных і 28 медных адпраўлены Гродзенскаму губернатару для музея Гродзенскага губернскага статыстычнага камітэта, астатнія пераплаўлены на Манетным двары.

413. Спр. 35, 1884 г., лл. 21–30.

Аб знаходцы землякопамі на ўчастку чыгункі паміж Варшаўска-Цярэспальскай і Мухавецкай лініямі (Маскоўска-Брэсцкай чыгункі) 151 сярэбранай манеты. Манеты польскія, прускія, літоўскія 1657–1686 гг. Перададзены на пераплаўку.

414. Спр. 35, 1887 г., лл. 1–9.

Аб знаходцы ў маёнтку Александрыя графіні М.Патоцкай у Брэсцкім пав. брабанцкага талера 1623 г. Перададзены ў Гродзенскі губернскі статыстычны камітэт 21.3.1890 г.

415. Спр. 36, 1873 г., л. 55.

Пра знойдзены на агародзе пры капанні канавы ў в. Клімавічы Стараваскай вол. Слонімскага пав. скарбу (вагой чатыры з паловай фунты) сярэбраных літоўскіх і польскіх манет 1509–1565 гг. Перададзены на Манетны двор для пераплаўкі.

416. Спр. 36, 1873 г., л. 61.

Пра знаходку манет у г. Ваўкавыску.

417. Спр. 37, 1886 г., лл. 1–10.

Пра знаходку на правым беразе р. Буг каля в. Гранна (Гранно) Бельскага пав. 14 сярэбраных манет, сярод іх польскія 1621–1627 гг., іспанскі талер 1628 г. Перададзены ў Гістарычны музей 15.4.1888 г.

418. Спр. 37, 1886 г., лл. 14–22.

Перапіска пра скарб, які быццам бы быў закапаны ў час вайны 1812 г. на адлегласці паўмілі ад г. Беластока (нібы складаецца з сямі бочак з грашыма).

419. Спр. 38, 1890 г., лл. 1–3, 5, 13.

Аб маючых адбыцца ў 1890 г. раскопках Н.П.Авенарыуса ў Беластоцкім павеце па берагах р. Бобр для праверкі выказанай у справаздачы за 1889 г. думкі аб месцы жыхарства там старажытных яцвягаў.

420. Спр. 38, 1890 г., л. 5.

Аб курганах з паленымі касцямі і аб каменных магілах жалезнага веку, знойдзеных Н.П.Авенарыусам у Бельскім пав.

Раскопкі Н.П.Авенарыуса ў Гродзенскай губ. у 1888–1890 гг.

421. Спр. 38, 1890 г., лл. 9 адв.–11.

Пра выяўленыя ў час сапёрных работ на Замкавай гары ў Драгічыне Бельскага пав. цагляныя падмуркі і аб знойдзеных там жа фрагментах кафлі з узорамі (замалёўкі кафлі).

422. Спр. 41, лл. 1–19.

Аб знаходцы ў в. Шарбіна (Шербина) Брэсцкага пав. скарбу са 137 сярэбраных манет XVII і XVIII стст.

423. Спр. 41, 1867 г., лл. 1–19.

Пра знаходку скарбу са 106 сярэбраных і 222 медных польскіх, літоўскіх, брандэнбургскіх солідаў у в. Падлужжа (Подлужа) Брэсцкага пав. Перададзены на Манетны двор.

424. Спр. 42, л. 7.

Пра Барыса-Глебскую царкву на Каложы ў г. Гродне.

425. Спр. 42, лл. 13, 28.

Пра калекцыю рэчаў каменнага веку, якую сабраў граф Л. дэ Флеры ў сваім маёнтку Кэмпе Краснянскай вол. Беластоцкага пав.

426. Спр. 42, 1889 г., лл. 1–77.

Раскопкі Н.П.Авенарыуса ў Гродзенскай губ. у 1888–1890 гг.

427. Спр. 42, 1889 г., лл. 7–12, 28, 29, 66, 67.

Апісанне і справаздача аб аглядзе ў 1889 г. Н.П.Авенарыусам вежы ў Камянцы-Літоўскім Брэсцкага пав., пабудаванай у 1276 г. вялікім князем Уладзімірам Васільевічам, і перапіска аб мерах аховы яе (з фотаздымкамі).

428. Спр. 42, 1889 г., лл. 13 адв.–14.

Згадка аб сямі стаянках каменнага веку, адкрытых З.Глогерам у пясчаных дзюнах на правым беразе р. Бабёр у Беластоцкім пав.

429. Спр. 42, 1889 г., лл. 51–53.

Аб розных старажытных рэчах, знойдзеных у г. Драгічыне і на беразе р. Буг, якія ў 1888 г. набыў для Археалагічнай Камісіі Н.П.Авенарыус.

430. Спр. 43.

Перапіска аб двух касцяных грабянях і кафельных плітках, знойдзеных у 1894 г. у абвале Драгічынскага гарадзішча (Замкавай гары), і інш. прадметах.

431. Спр. 43, 1889 г., лл. 7, 20, 100.

Аб калекцыі старажытнасцей Шнейдэра з Бельскага пав., якая знаходзілася ў Віленскім музеі (у 1889 г. была прагледжана і сфатаграфавана

Э.А.Вальтэрам). Аб археалагічных даследаваннях Н.П.Авенарыуса ў Бельскім пав.

432. Спр. 43, 1889 г., л. 20 адв.

Аб рэчах, знойдзеных у в. Галаўлі (Головля) Слонімскага пав., сфатаграфаваных у 1889 г. Э.А.Вальтэрам у Віленскім музеі, дзе яны захоўваюцца.

433. Спр. 43, 1889 г., л. 100.

Аб археалагічных даследаваннях у г. Драгічыне Бельскага пав.

434. Спр. 51, л. 68 адв.

Пра знаходку на агародзе ў в. Пашукі Брэсцкага пав. скарбу з 304 сярэбраных рыжскіх, літоўскіх, польскіх, шатландскіх, эльбінгскіх манет 1623–1647 гг. Перададзены на Манетны двор.

435. Спр. 51, л. 133 адв.

Пра знаходку ў в. Нехалсты (Нехолстов) Матыкальскай вол. Брэсцкага пав. скарбу з адной сярэбранай і 458 медных польскіх, рыжскіх, літоўскіх, лівонскіх, данцыгскіх, брабанцкіх, пражскіх манет 1623–1660 гг. Перададзены на Манетны двор.

436. Спр. 51, 1882 г., л. 82.

Аб знаходцы землякопамі на ўчастку чыгункі паміж Варшаўска-Цярэспальскай і Мухавецкай лініямі (Маскоўска-Брэсцкай чыгункі) 151 сярэбранай манеты. Манеты польскія, прускія, літоўскія 1657–1686 гг. Перададзены на пераплаўку.

437. Спр. 51, 1882 г., л. 94 адв.

Пра знаходку ў в. Дзевяткі Кобрынскага пав. пяці польскіх і пражскіх сярэбраных манет 1623–1625 гг.

438. Спр. 51, 1882 г., л. 118 адв.

Пра знаходку ў г. Ваўкавыску наканечніка кап'я. Перададзены ў Эрмітаж 12.4.1888 г.

439. Спр. 55, л. 26.

Аб раскопках Н.П.Авенарыусам у 1887 г. курганоў паблізу в. Чорна-Вялікае (Чёрно-Великое) Бельскага пав. і іншых месцах губ. Дадаткі: справаздача, малюнкі, фотаздымкі, планы, вопісы.

Са справаздачы Н.П.Авенарыуса аб яго раскопках ва ўрочышчы Гай Лісоўскі Бельскага пав. на адлегласці шасці-сямі вёрст ад г. Драгічына.

440. Спр. 55, л. 27.

Аб даследаваннях Н.П.Авенарыусам у 1887 г. "каменных могільнікаў" каля в. Наройкі Бельскага пав. і інш. месцах губ.

Звесткі аб раскопках П.Шпілеўскага і Шлейдзера ў 1862 г. у в. Данцелева (Дантелево) Бельскага пав.

441. Спр. 55, 1886 г.

Аб раскопках курганоў Н.П.Авенарыусам у 1887 г. у г. Драгічыне і яго ваколіцах на беразе р. Заходні Буг. Дадаткі: справаздача, малюнкі, фотаздымкі, планы, вопіс.

442. Спр. 55, 1886 г., л. 24 адв.

Выяўленне рэштак Прачысценскага сабора і царквы ў імя Св. Мікалая ў г. Драгічыне Бельскага пав.

443. Спр. 55, 1886 г., л. 33б.

Малюнак алоўкам царквы ў імя Св. Варвары ў г. Драгічыне Бельскага пав.

444. Спр. 62, 1886 г., л. 72.

Аб знаходцы ў маёнтку графіні Патоцкай у Брэсцкім пав. брабанцкага талера. Перададзены ў Гродзенскі статыстычны камітэт (21.3.1890 г.).

445. Спр. 64, 1885 г., л. 37.

Пра знаходку ў в. Бужыскі (Бужиски) Бельскага пав. у зямлі, па якой праходзіць вуліца, у абломку глінянага сасуда пяці сярэбраных зліткаў і дзевяці шыйных абручоў (ёсць замалёўкі). Перададзены Гістарычнаму музею 22.7.1885 г.

446. Спр. 67, 1886 г., лл. 78 адв.–79.

Археалагічныя даследаванні Н.П.Авенарыуса ў Бельскім пав.

447. Спр. 68, 1888 г., лл. 67–67 адв.

Археалагічныя даследаванні Н.П.Авенарыуса ў Бельскім пав.

448. Спр. 68, 1895 г.

Пералік крэмневых вырабаў, знойдзеных на беразе возера Доўгае Гродзенскага пав.

449. Спр. 68, 1895 г., лл. 7, 10, 12.

Аб старажытных рэчах, знойдзеных у басейне р. Котра Гродзенскага пав. (фотаздымкі).

450. Спр. 69, л. 21.

Пра знаходку на правым беразе р. Буг каля в. Гранна (Гранно) Бельскага пав. 14 сярэбраных манет, сярод іх польскія 1621–1627 гг., іспанскі талер 1628 г. Перададзены ў Гістарычны музей 15.4.1888 г.

451. Спр. 72, л. 81.

Аб перадачы Гродзенскім губернскім статыстычным камітэтам манет і ўпрыгожанняў, знойдзеных у 1888 г. у Сакольскім пав., у музей.

452. Спр. 72, л. 125.

Пра скарб манет, знойдзены ў в. Шастакова Брэсцкага пав. Перададзены на Манетны двор.

453. Спр. 72, л. 129.

Пра знойдзены ў в. Філявічы Лідскага пав. скарб сярэбраных манет. 24

штукі вернуты знаходчыку скарбу настаўніку Ясінскаму, 79 перададзены ў музей Гродзенскага губернскага статыстычнага камітэта, астатнія перададзены на Манетны двор для пераплаўкі.

454. Спр. 72, 1887 г., л. 280 адв.

Пра знойдзены ў фальварку Жылічы Гродзенскага пав. скарб з 550 медных і 26 сярэбраных іспанскіх, польскіх, літоўскіх манет 1622–1666 гг. Вернуты ў Гродзенскі губернскі статыстычны камітэт.

455. Спр. 75, 1892 г., лл. 1–10.

Пра скарб сярэбраных манет у в. Быстрыца Кобрынскага пав. Вызначэнне Іохера: нізкапробныя прускія і шведскія сярэбраныя манеты XVIII ст. Перададзены на пераплаўку.

456. Спр. 85, 1895 г.

Аб знойдзеным у мяст. Азярніца Слонімскага пав. скарбе з 2522 сярэбраных рускіх, польскіх, літоўскіх, венгерскіх і інш. манет XV–XVII стст. Перададзены на Манетны двор.

457. Спр. 89, 1911 г.

Аб раскопках С.А.Дубінскага ў Гродзенскай губ.

458. Спр. 92, лл. 38–44.

Пра знаходку ў в. Пугачова Брэсцкага пав. у адным з двароў скарбу з 220 манет (у гліняным гаршку). 220 манет "уступлены" Н.Ліхачову 26.2.1890 г., 50 экземпляраў перададзены ў Гродзенскі губернскі статыстычны камітэт, 170 экз. пераплаўлены на Манетным двары.

459. Спр. 92, 1889 г., лл. 1–9, 37.

Пра знойдзены на агародзе ў в. Шастакова Брэсцкага пав. скарб (у гаршку) сярэбраных (40 штук) іспанскіх 1622–1682 гг., аўстрыйскіх і бельгійскіх 1660–1693 гг. манет. Манеты перададзены ў краму Нордстрэма і Паўлава за 54 руб. 40 кап.

460. Спр. 92, 1889 г., лл. 10–12.

Аб паведамленні ў Археалагічную камісію настаўніка з в. Бершты Гродзенскага пав. пра тое, што адзін селянін знайшоў каля тысячы манет пач. XVI ст. Вызначэнне І.Талстога: манеты польскія, эльбінгскія, прускія, літоўскія, брандэнбургскія 1531–1562 гг. добрай захаванасці.

461. Спр. 92, 1889 г., лл. 13–15, 18–34.

Аб прысылцы настаўнікам Ясінскім у Гродзенскі губернскі статыстычны камітэт 24 манет, знойдзенных ім у Берштаўскай вол. Гродзенскага пав., і 576 сярэбраных манет, знойдзеных у той жа воласці сялянамі. 24 манеты вернуты; з 579 манет 79 экземпляраў перададзены музею Гродзенскага губернскага статыстычнага камітэта (19.1.1890 г.), астатнія манеты аддадзены на пераплаўку. Вызначэнне Іохера: 1) знаходка Ясінскага — польскія і шведскія манеты 1624–1767 гг.; 2) знаходка сялян — польскія, прускія, данцыгскія, эльбінгскія, літоўскія манеты 1447–1627 гг.

462. Спр. 92, 1889 г., лл. 16, 17, 25.

Пра запіску настаўніка Берштаўскага народнага вучылішча А.А.Ясінскага аб гістарычных і археалагічных даследаваннях наваколля Берштаў у Гродзенскім пав.

463. Спр. 92, 1896 г.

Аб даследаванні падземных хадоў пад Нёманам і сутарэнняў Старога замка і Замкавай гары ў г. Гродне.

464. Спр. 97, 1903 г.

Пра знаходку ў в. Лешня (?) (Лешенки) Брэсцкага пав. скарбу з 19 сярэбраных і 1564 медных манет. Вернуты ў Гродзенскі губернскі статыстычны камітэт.

465. Спр. 116, 1905 г.

Пра знаходку ў мяст. Крынкі Гродзенскага пав. скарбу з 246 экземпляраў сярэбраных манет. Вернуты ў Гродзенскі губернскі статыстычны камітэт.

466. Спр. 121, 1889 г.

Аб знаходцы сярэбраных польскіх, 4 літоўскіх і інш. манет, знойдзеных у 1889 г. на станцыі Уладава Гродзенскага пав.

467. Спр. 161, 1895 г.

Аб знойдзеных на ўзараным полі 686 сярэбраных манетах, у ліку якіх брабанцкія, галандскія талеры, польскія, прускія і венгерскія манеты XVII ст.

468. Спр. 162, 1893 г.

Пра знаходку паблізу фальварка Падгур'е Лашанскай вол. Гродзенскага пав. скарбу з 1560 медных манет. Вернуты ў Гродзенскі губернскі статыстычны камітэт.

469. Спр. 163, 1902 г.

Пра скарб з 26 сярэбраных манет, знойдзены каля в. Заполле Слонімскага пав. Вернуты ў Гродзенскі губернскі статыстычны камітэт.

470. Спр. 164, 1900 г.

Пра знаходку ў Слонімскім пав. 44 сярэбраных рымскіх манет. Вернуты ў Гродзенскі губернскі статыстычны камітэт.

471. Спр. 164, 1912 г.

Аб раскопках С.А.Дубінскага ў Гродзенскай губ.

472. Спр. 172, лл. 1–15.

Пра скарб (шэсць фунтаў) з 700 сярэбраных і 28 медных манет, знойдзены на выгане в. Мінявічы Гродзенскага пав. 74 экз. сярэбраных і 28 медных адпраўлены Гродзенскаму губернатару для музея Гродзенскага губернскага статыстычнага камітэта, астатнія пераплаўлены на Манетным двары.

473. Спр. 177, 1898 г.

Раскопкі Паеўскім у 1898 г. кургана на беразе р. Лыны паблізу в. Угляны Брэсцкага пав. (кароткая справаздача, дзённік).

474 Спр. 179, 1893 г.

Пра знаходку ў мяст. Чарнаўчыцы Брэсцкага пав. 92 сярэбраных і двух медных манет. Медныя вернуты ў Гродзенскі губернскі статыстычны камітэт, сярэбраныя перададзены на Манетны двор.

475. Спр. 188, 1898 г.

Аб перадачы Гродзенскім губернскім статыстычным камітэтам 14 сярэбраных манет упраўляючаму акцызнымі зборамі.

476. Спр. 197, 1891 г., лл. 1–4.

Пра знойдзены ў фальварку Жылічы Гродзенскага пав. скарб з 550 медных і 26 сярэбраных іспанскіх, польскіх, літоўскіх манет 1622–1666 гг. Вернуты ў Гродзенскі губернскі статыстычны камітэт.

477. Спр. 205, 1900 г.

Аб выяўленым старажытным жывапісе і сховішчы ў царкве ў в. Луконіца Слонімскага пав.

478. Спр. 207, лл. 1–14.

Пра скарб з 67 сярэбраных польскіх, цівольскіх, лівонскіх, гельдэрнскіх манет 1624–1651 гг., знойдзены ў в. Плоска Брэсцкага пав. Перададзены ў Віленскі музей 5.4.1893 г.

479. Спр. 207, 1890 г., л. 4.

Аб археалагічных раскопках Авенарыуса, Вальтэра і Завітневіча ў Гродзенскай, Віленскай і Мінскай губ.

480. Спр. 208, 1892 г., лл. 1–21.

Пра знойдзены ў в. Манчакі (Манчаково) Брэсцкага пав. скарб з 1271 сярэбранай манеты (амстэрдамскія, брусельскія, вестфрысландскія, зеландскія, галандскія, утрэхцкія, фландрскія, кельцкія, польскія, літоўскія 1689–1699, 1704 гг.). Перададзены на Манетны двор на пераплаўку.

481. Спр. 211, 1897 г.

Рэстаўрацыя княжацкай вежы “Белая Вежа” у Камянцы Літоўскім (перапіска, акты, каштарысы, чарцёж-праект даху, фотаздымкі).

482. Спр. 213, 1895 г., лл. 21–23.

Фотаздымкі і перапіска аб кляймёных днішчах гліняных сасудаў, знойдзеных на Драгічынскім гарадзішчы.

483. Спр. 215, лл. 44 адв.–45.

Пра знаходку паблізу фальв. Падгур’е Машанскай вол. Гродзенскага пав. скарбу з 1560 медных манет. Вернуты ў Гродзенскі губернскі статыстычны камітэт.

484. Спр. 215, лл. 47 адв.–48.

Пра знаходку ў мяст. Чарнаўчыцы Брэсцкага пав. 92 сярэбраных і двух медных манет. Медныя вернуты ў Гродзенскі губернскі статыстычны камітэт, сярэбраныя перададзены на Манетны двор.

485. Спр. 215, лл. 52 адв.–53.

Пра знаходку арыштантамі ў г. Кобрыне 2.10.1893 г. пры разбіўцы сада на зямлі рымска-каталіцкага касцёла сярэбраных царкоўных і іншых рэчаў і перадачу іх у Віленскі музей старажытнасцей 26.10.1894 г.

486. Спр. 215, 1892 г., лл. 25 адв.–26.

Аб прысылцы ў Камісію знойдзеных у Гродзенскай губ. 67 сярэбраных манет, якія былі перададзены ў Віленскі музей, а таксама 1271сярэбранай манеты, адпраўленых на пераплаўку.

487. Спр. 220, лл. 52 адв.–53.

Пра знаходку чалавечых чарапоў у г. Драгічыне Гродзенскай губ. Два чарапы перададзены ў Маскоўскае Таварыства аматараў прыродазнаўства і антрапалогіі 14.10.1891 г.

488. Спр. 220, 1890 г., лл. 52 адв.–53.

Аб раскопках курганоў Н.П.Авенарыусам у 1887 г. у г. Драгічыне і яго ваколіцах на беразе р. Заходні Буг. Дадаткі: справаздача, малюнкі, фотаздымкі, планы, вопіс.

489. Спр. 220, 1894 г., лл. 107 адв.–108.

Пра знаходку арыштантамі ў г. Кобрыне 2.10.1893 г. пры разбіўцы сада на зямлі рымска-каталіцкага касцёла сярэбраных царкоўных і іншых рэчаў і перадачу іх у Віленскі музей старажытнасцей 26.10.1894 г.

490. Спр. 221, 1890 г., лл. 66 адв., 80 адв., 90.

Перапіска аб захаванні ад далейшага разбурэння Каложскай Барыса-Глебскай царквы XII ст. у Гродне (з планамі, фотаздымкамі, апісаннямі).

491. Спр. 224, 1902 г.

Аб вяртанні ў Гродзенскі губернскі статыстычны камітэт скарбу сярэбраных манет агульнай вагой дзесяць фунтаў 75 залатнікоў, знойдзенага ў Слонімскім пав.

492. Спр. 229, 1903 г.

Пра скарб з 230 сярэбраных манет, знойдзены ў в. Лышчыцы Брэсцкага пав. Вернуты ў Гродзенскі губернскі статыстычны камітэт.

493. Спр. 233, 1894 г.

Перапіска аб захаванні ад далейшага разбурэння Каложскай Барыса-Глебскай царквы XII ст. у Гродне (з планамі, фотаздымкамі, апісаннямі).

494. Спр. 258, 1897 г.

Выпадковыя знаходкі медных шведскіх і літоўскіх манет XVII ст. у г. Ваўкавыску. Перададзены ў Віленскі музей.

Пра выпадковыя знаходкі сярэбраных польскіх і прускіх манет XVII і XVIII стст. у мяст. Мсцібава Ваўкавыскага пав. Перададзены ў Віленскі музей.

495. Спр. 286, 1901 г.

Пра знаходку ў Сакольскім пав. скарбу з 191 сярэбранай манеты. Вернуты ў Гродзенскі губернскі статыстычны камітэт.

496. Спр. 293, лл. 10 адв.–11.

Аб знойдзеным у мяст. Азярніца Слонімскага пав. скарбу з 2522 сярэбраных рускіх, польскіх, літоўскіх, венгерскіх і інш. манет XV–XVII стст. Перададзены на Манетны двор.

497. Спр. 293, лл. 85 адв.–86.

Пра выпадковыя знаходкі прускіх, данцыгскіх, утрэхцкіх, брабанцкіх сярэбраных манет XVII ст. у в. Станелевічы Ваўкавыскага пав. Перададзены ў Віленскі музей старажытнасцей.

498. Спр. 293, лл. 102 адв.–103.

Пра выпадковыя знаходкі сярэбраных польскіх і прускіх манет XVII і XVIII стст. у мяст. Мсцібава Ваўкавыскага пав. Перададзены ў Віленскі музей.

499. Спр. 293, лл. 130 адв.–131.

Аб перадачы Гродзенскім губернскім статыстычным камітэтам 14 сярэбраных манет упраўляючаму акцызнымі зборамі.

500. Спр. 293, лл. 204 адв.–205.

Пра знаходку ў Слонімскім пав. 44 сярэбраных рымскіх манет. Вернуты ў Гродзенскі губернскі статыстычны камітэт.

501. Спр. 293, лл. 262 адв.–263.

Пра знаходку ў Сакольскім пав. скарбу з 191 сярэбранай манеты. Вернуты ў Гродзенскі губернскі статыстычны камітэт.

502. Спр. 293, лл. 286 адв.–287.

Пра скарб з 26 сярэбраных манет, знойдзены каля в. Заполле Слонімскага пав. Вернуты ў Гродзенскі губернскі статыстычны камітэт.

503. Спр. 293, лл. 296 адв.–297.

Аб вяртанні ў Гродзенскі губернскі статыстычны камітэт скарбу сярэбраных манет агульнай вагой дзесяць фунтаў 75 залатнікоў, знойдзенага ў Слонімскім пав.

504. Спр. 293, лл. 321 адв.–322.

Пра знаходку ў в. Лешня (?) (Лешенки) Брэсцкага пав. скарбу з 19 сярэбраных і 1564 медных манет. Вернуты ў Гродзенскі губернскі статыстычны камітэт.

505. Спр. 293, лл. 340 адв.–341.

Пра скарб з 230 сярэбраных манет, знойдзены ў в. Лышчыцы Брэсцкага пав. Вернуты ў Гродзенскі губернскі статыстычны камітэт.

506. Спр. 293, лл. 394 адв.–395.

Пра знаходку ў мяст. Крынкі Гродзенскага пав. скарбу з 246 экземпляраў сярэбраных манет. Вернуты ў Гродзенскі губернскі статыстычны камітэт.

507. Спр. 293, лл. 462 адв.–463.

Пра знойдзены ў в. Змяёўцы Слонімскага пав. скарб са 196 сярэбраных манет. Вернуты ў Гродзенскі губернскі статыстычны камітэт.

508. Спр. 293, лл. 472 адв.–473.

Пра знаходку ва ўрочышчы Рызнікі Беластоцкага пав. 19 талераў і 12 грашовікаў.

509. Спр. 293, лл. 475 адв.–476.

Вяртанне ў Гродзенскі губернскі статыстычны камітэт чатырох сярэбраных польскіх манет, знойдзеных у в. Рыскі Гродзенскага пав.

510. Спр. 293, 1895 г., лл. 19 адв.–20.

Аб знойдзеных на ўзараным полі 686 сярэбраных манетах, у ліку якіх брабанцкія, галандскія талеры, польскія, прускія і венгерскія манеты XVII ст.

511. Спр. 293, 1895 г., лл. 103 адв.–104.

Выпадковыя знаходкі медных шведскіх і літоўскіх манет XVII ст. у г. Ваўкавыску. Перададзены ў Віленскі музей.

512. Спр. 293, 1895 г., лл. 217 адв.–218.

Аб знаходцы ў в. Вялікая Курніца Брэсцкага пав. вялікай колькасці манет, сярод якіх 253 сярэбраныя. Перададзены ў Гродзенскі музей.

513. Спр. 295, 1914 г.

Аб раскопках С.А.Дубінскага ў Гродзенскай губ.

Фонд 4

514. Спр. 1028.

Метрыка бернардынскага касцёла ў імя Узвышэння Св. Крыжа ў г. Гродне.

515. Спр. 1029.

Метрыка касцёла ў імя Дабравешчання ў г. Гродне.

516. Спр. 1046.

Метрыка рымска-каталіцкага парафіяльнага касцёла ў імя Раства Багародзіцы і Св. Мікалая ў г. Бельску.

517. Спр. 1049.

Метрыка касцёла ў імя Дабравешчання Багародзіцы ў г. Гродне.

518. Спр. 1063.

Метрыка парафіяльнага касцёла ў імя Замілавання Прасвятой Багародзіцы ў в. Залессе Сакольскага пав.

519. Спр. 1064.

Метрыка парафіяльнага касцёла ў імя Узвышэння Крыжа ў мяст. Іванава Кобрынскага пав.

520. Спр. 1071.

Метрыка парафіяльнага касцёла ў імя Св. Ганны ў мяст. Крынкі Гродзенскага пав.

521. Спр. 1085.

Метрыка парафіяльнага касцёла ў імя Св. Тройцы ў в. Рудкі Бельскага пав.

522. Спр. 1099.

Метрыка Францішканскага касцёла ў імя Прасвятой Дзевы Марыі ў г. Гродне.

523. Спр. 1100.

Метрыка касцёла ў імя Св. Тройцы ў в. Шылавічы (Шидловичи) Ваўкавыскага пав.

Магілёўская губерня

Фонд 1

524. Спр. 3, 1862 г., лл. 1–2.

Аб падробленай манеце Пятра І ў выглядзе сярэбранага рубля, знойдзенай у Гомельскім пав. і перададзенай ў 1862 г. у Эрмітаж для калекцыі рускіх падробленых манет.

525. Спр. 3, 1864 г.

Аб старажытных візантыйскіх і іншых манетах, знойдзеных на берагах Дняпра.

526. Спр. 3, 1896 г.

Звесткі пра курганы каля станцыі Асінаўка Маскоўска-Брэсцкай чыгункі Аршанскага пав.

527. Спр. 3, 1896 г., лл. 18–21.

Звесткі Г.У.Кагана пра курганы паблізу маёнтка Мікольшчына (Никольщина) Аршанскага пав.

528. Спр. 4, 1884 г.

Пра знаходку ў Сенненскім пав. 59 старажытных капеечак. Перададзены ў Магілёўскую гімназію 6.2.1889 г.

529. Спр. 4, 1884 г., лл. 18–23.

Пра знойдзены ў в. Душкі Горацкага пав. сярэбраны флорын, які быў перадзены ў Гістарычны музей 12.3.1885 г.

530. Спр. 4, 1884 г., лл. 24–28.

Пра знойдзены ў в. Раманаўка Гомельскага пав. скарб сярэбраных літоўскіх манет часоў князя Аляксандра 1511–1562 гг. Каля 400 штук прададзены прыватным асобам. Дастаўленыя ў Камісію 12 штук перададзены на Манетны двор.

531. Спр. 4, 1884 г., лл. 29–35.

Пра знойдзены ў маёнтку Старажышча (Сторожище) скарб з 57 сярэбраных манет Міхаіла Фёдаравіча і Аляксея Міхайлавіча. Перададзены ў Магілёўскую класічную гімназію 6.2.1889 г.

532. Спр. 4, 1887 г., лл. 118 адв.–120.

Аб прысылцы з г. Клімавічы малюнкаў розных манет для вызначэння іх Археалагічнай камісіяй і набыцця іх арыгіналаў. Прыкладзены малюнкі.

533. Спр. 4, 1892 г., лл. 61–62.

Пра знаходку костак маманта ў Аршанскім пав.

534. Спр. 5, лл. 35–35 адв.

Аб старажытнасцях г. Мсціслава.

535. Спр. 6, 1869 г., лл. 19 адв., 36.

Пра скарб з сярэбраных рускіх грыўняў, знойдзены ў 1885 г. у Магілёўскай губ.

536. Спр. 7, 1893 г.

Пра раскопкі Е.Р.Раманава ў Сенненскім пав.

537. Спр. 11, 1917 г.

Аб знойдзеным пры карчаванні пнёў ва ўрочышчы Лахманаўка маёнтка Стараград Доўскай вол. Рагачоўскага пав. пяці сярэбраных талераў Філіпа IV іспанскага 1600, 1601, 1625 і 1651 гг. і Фердынанда III 1639 г.

538. Спр. 12, 1886 г., лл. 32 адв., 35.

Пра знаходку скарбу сярэбраных манет у Горацкім пав. Перададзены ў Гістарычны музей 15.4.1888 г.

539. Спр. 13, 1866 г., лл. 1–5.

Пра знаходку ў в. Баркалабава Быхаўскага пав. 100 польскіх сярэбраных манет XVI ст. Перададзены на Манетны двор для пераплаўкі.

540. Спр. 14, лл. 1–9.

Пра знаходку сярэбранага злітка з кляймом на дарозе з в. Студзянец Магілёўскага пав. у мяст. Горы Чавускага пав., ляжаў на паверхні зямлі. Перададзены ў Эрмітаж 10.8.1889 г. Гальванапластычная копія перададзена ў Гістарычны музей 10.8.1889 г. (спр. 67, л. 87; спр. 68, л. 78 адв.; спр. 69, л. 4 адв.).

541. Спр. 14, лл. 10–13.

Пра скарб з 384 сярэбраных і медных брабанцкіх, фрысландскіх, гельдэрнскіх, дзевеншырскіх, брандэнбургскіх, польскіх 1622–1652 гг. і рускіх часоў Аляксея Міхайлавіча манет, знойдзеных у в. Ірвяніца Горацкага пав. Перададзены ў Гістарычны музей 15.4.1888 г.

542. Спр. 14, лл. 14–16.

Пра знаходку ў в. Лабанаўка Чэрыкаўскага пав. дзевяці сярэбраных брабанцкіх талераў XVII ст. Перададзены на Манетны двор.

543. Спр. 14, лл. 17–32 адв.

Пра знаходку ў в. Парэчча Аршанскага пав. скарбу з англасаксонскіх, германскіх, куфічных X–XI стст., візантыйскіх і Святога Уладзіміра манет, дробных упрыгожанняў. "Найбольш цікавыя" перададзены ў Эрмітаж, 88 куфічных манет перададзены ў Магілёўскі музей, 43 дырхемы — у Гістарычны музей.

544. Спр. 14, 1863 г., лл. 1–13.

Пра скарб сярэбраных заходнееўрапейскіх манет 1615–1649 гг., знойдзены ў в. Алешкавічы Бялыніцкай вол. Магілёўскага пав. Перададзены на пераплаўку (Манетны двор).

545. Спр. 14, 1886 г.

Пра знаходку скарбу ўсходніх манет у Магілёўскай губ. Частка 22.11.1888 г. перададзена ў Гістарычны музей.

546. Спр. 14, 1886 г., лл. 1–10.

Аб знаходцы на дарозе з в. Студзянец ў мяст. Горы за дзве вярсты ад мяст. Горы сярэбранага манетнага злітка.

547. Спр. 15, 1859 г., лл. 1–8.

Аб знойдзеным у мяст. Горы Чавускага пав. скарбе з 545 манет. У Археалагічную камісію дасланы дзесяць манет польскіх і прускіх, астатнія адасланы на Манетны двор на пераплаўку. З прысланых дзве прускія манеты XVII ст. перададзены ў Эрмітаж, астатнія вернуты ў Магілёўскі губернскі статыстычны камітэт.

548. Спр. 15, 1865 г., лл. 9 адв.–10.

Пра знойдзены ў Дняпры ў Магілёўскай губ. каменны малаток, які быў вывезены ў Гётынген.

549. Спр. 18, 1901 г.

Аб знойдзеных у в. Сялец (Сяльцо) Рагачоўскага пав. польскіх, рыжскіх, прускіх, данцыгскіх і літоўскіх сярэбраных манетах XVII ст.

550. Спр. 22, 1885 г.

Пісьмо Археалагічнай камісіі Ф.І.Паскевічу аб дастаўцы для разгляду і выканання малюнкаў рэчаў, знойдзеных у курганах Гомельскага пав. 1 л.

551. Спр. 22, 1894 г.

Перапіска пра скарб з дзевяці сярэбраных і трох залатых манет, рускага рубля, утрэхцкіх і брабанцкіх, дзевяці галандскіх манет XVI–XVII стст., знойдзеных сялянамі в. Лявонаўка паблізу в. Ермалаеўкі. Перададзены на пераплаўку.

552. Спр. 24, 1862 г., лл. 1–6.

Пра знойдзеную ў г. Оршы 121 сярэбраную манету, у ліку якіх 11 — Густава Адольфа, 56 — Сігізмунда III, чатыры брандэнбургскія Георга Вільгельма, 18 — рыжскіх 1620 г. і 32 польскія і літоўскія.

553. Спр. 25, 1864 г., лл. 1–11.

Пра скарб з 312 сярэбраных прускіх, брандэнбургскіх, бургундскіх, польскіх, саксонскіх і іншых манет XVII–XVIII стст. Знойдзены пры апрацоўцы агарода ў мяст. Ляды (Лядов) Кісялеўскай вол. Горацкага пав.

554. Спр. 30, 1860 г., лл. 1–3.

Пра знаходку ў мяст. Бялынічы Магілёўскага пав. скарбу з 3700 польскіх і літоўскіх медных манет XVII ст. Вернуты ў Магілёўскі губернскі статыстычны камітэт.

555. Спр. 32, 1868 г., лл. 1–5.

Пра скарб з 2000 медных манет, знойдзены ў скарбонцы на агародзе ў г. Чавусы.

556. Спр. 32, 1889 г.

"Вытрымка з часопіса" і інш. перапіска аб раскопках генерала Н.Е.Брандэнбурга ў 1889 г. каля в. Гразівец (Гразівіца) на адлегласці ў тры вярсты ад г. Оршы.

557. Спр. 32, 1903 г.

Пра раскопкі С.Н. Сяргеева ў Магілёўскай губ.

558. Спр. 33, лл. 58–60.

Пра раскопкі Е.Р.Раманавым курганнай групы ў в. Галаўлёўка (Головлевка) Клімавіцкага пав.

559. Спр. 33, 1890 г., лл. 54–62.

Справаздача і перапіска пра раскопкі курганоў ва ўрочышчы Баравец паблізу мяст. Касцюковічы Клімавіцкага пав. на беразе р. Жадункі (прыток Бесядзі), а таксама ў вв. Дубейкава і Гамееўка, праведзеныя ў 1890 г. членам Маскоўскага Археалагічнага таварыства Е.Р.Раманавым.

560. Спр. 34, 1897 г.

Раскопкі Е.Р.Раманава ў Гомельскім пав., у Магілёве і Рагачоўскім пав.

561. Спр. 35, л. 8.

Пра знойдзены ў полі паблізу в. Глыбоцкае (Глубоцкое) Гомельскага пав. скарб, які складаўся з пакладзеных у скураны мех усходніх манет IX–X стст., караляў і бранзалета. Каралі перададзены ў Эрмітаж, бранзалет і дзве манеты — у Магілёўскі музей.

562. Спр. 35, л. 65.

Пра знаходку ў Сенненскім пав. 59 старажытных капеечак. Перададзены ў Магілёўскую гімназію 6.2.1889 г.

563. Спр. 35, л. 72.

Пра знаходку сярэбранага злітка з кляймом на дарозе з в. Студзянец Магілёўскага пав. у мяст. Горы Чавускага пав., які ляжаў на паверхні зямлі. Перададзены ў Эрмітаж 10.8. 1889 г. Гальванапластычная копія перададзена ў Гістарычны музей 10.8.1889 г. (спр. 67, л. 87; спр. 68, л. 78 адв.; спр. 69, л. 4 адв.).

564. Спр. 35, л. 76.

Пра скарб з 140 медных шведскіх, польскіх і прускіх солідаў, знойдзены паблізу в. Замошша Сенненскага пав. Перададзены ў мясцовую (Магілёўскую) класічную гімназію 29.11.1889 г., а потым у Музей Магілёўскага губернскага статыстычнага камітэта.

565. Спр. 35, 1869 г., л. 24.

Пра знойдзены ў в. Душкі Горацкага пав. сярэбраны флорын, які быў перададзены ў Гістарычны музей 12.3.1885 г.

566. Спр. 35, 1869 г., л. 38.

Пра знаходку скарбу сярэбраных манет у Горацкім пав. Перададзены ў Гістарычны музей 15.4.1888 г.

567. Спр. 35, 1869 г., лл. 42–51.

Пра знаходку ў 1889 г. на сенакосе ва ўрочышчы Свірэжа Магілёўскай губ. 46 старажытных сярэбраных манет (рускія вялікакняжацкія і царская палушка Івана Васільевіча, капейкі Фёдара Іванавіча, польскія грошы 1594 г., грошы Аляксандра, літоўскія грошы 1509–1565 гг., рымскія, соліды Сігізмунда III, нямецкі грош 1562 г., венгерскія соліды 1561 г.).

568. Спр. 35, 1869 г., л. 56.

Пра знаходку ў Аршанскім пав. скарбу ўсходніх і еўрапейскіх манет перыяду сярэдневякоўя. Перададзены ў Эрмітаж 4.11.1888 г.

569. Спр. 35, 1869 г., л. 63.

Пра знаходку скарбу ўсходніх манет у Магілёўскай губ. Частка 22.11.1888 г. перададзена ў Гістарычны музей.

570. Спр. 35, 1869 г., л. 95.

Аб знойдзеным у г. Горкі скарбе з 30 сярэбраных яфімкаў "з прызнакам". Перададзены ў Эрмітаж 10.11.1890 г. адзін яфімак, астатнія пераплаўлены.

571. Спр. 38.

Пра знаходку старажытных рэчаў і манет у маёнтку Крычаў (чатыры сярэбраныя і тры медныя літоўскія, рыжскія і германскія манеты XVI

ст., гліняны гаршчок, пяньковая люлька і розныя старажытныя медныя ўпрыгожанні) і дакументаў гаспадара маёнтка В.С. Галынскага з яго архіва, на якіх стаяць подпісы цароў Івана і Пятра Аляксеевічаў і польскіх каралёў.

572. Спр. 38, 1868 г., лл. 1–11.

Пра знойдзены недалёка ад курганоў, дзе па паданню былі разбіты шведы, у в. Рабінаўка Быхаўскага пав. скарб з 762 старажытных сярэбраных манет і саржавелай жалезнай брошкі. Перададзены на Манетны двор.

573. Спр. 38, 1888 г., лл. 1–6.

Пра знаходку ў зямлі ў в. Сава Горацкага пав. скуранога кашалька з сям'ю сярэбранымі і 382 меднымі манетамі (галандскімі, прускімі, польскімі, шведскімі, рыжскімі, лівонскімі 1622–1652 гг.). Перададзены ў Віленскі музей. 12.8.1891 г.

574. Спр. 38, 1888 г., лл. 7–11, 16–21.

Пра знойдзены ў фальварку Карпавічы Латыгаўскай вол. Сенненскага пав. скарб сярэбраных манет вагой каля чвэрці гарнца, у тым ліку літоўскіх паўграшовікаў князя Аляксандра і Сігізмунда І, польскіх манет Сігізмунда Аўгуста. Манеты ляжалі ў прагнілым гліняным гаршку.

575. Спр. 44, 1884 г., лл. 1–37.

Пра знойдзены ў полі паблізу в. Глыбоцкае (Глубоцкое) Гомельскага пав. скарб, які складаўся з пакладзеных у скураны мех усходніх манет IX-X стст., караляў і бранзалета. Каралі перададзены ў Эрмітаж, бранзалет і дзве манеты — у Магілёўскі музей.

576. Спр. 47, 1885 г., лл. 1–3.

Пра знаходку ў г. Быхаве 148 сярэбраных літоўскіх, шведскіх, рыжскіх, лівонскіх, прускіх, эльбінгскіх манет 1632–1653 гг. Аляксея Міхайлавіча, Міхаіла Фёдаравіча.

577. Спр. 47, 1885 г., лл. 1–11.

Пра знаходку скарбу ў шкляной бутэльцы з 603 сярэбраных польскіх, польска-саксонскіх і прускіх манет 1660–1704 гг., каля в. Іскань (Исконты) Быхаўскага пав.

578. Спр. 47, 1909 г.

Аб раскопках С.А.Гатцука ў Клімавіцкім пав.

579. Спр. 51, л. 54.

Пра знойдзены ў полі паблізу в. Глыбоцкае (Глубоцкое) Гомельскага пав. скарб, які складаўся з пакладзеных у скураны мех усходніх манет IX–X стст., караляў і бранзалета. Каралі перададзены ў Эрмітаж, бранзалет і дзве манеты — у Магілёўскі музей.

580. Спр. 51, л. 84.

Пра знойдзеныя ў маёнтку Старажышча (Сторожище) 57 сярэбраных ма-

нет Міхаіла Фёдаравіча і Аляксея Міхайлавіча. Перададзены ў Магілёўскую класічную гімназію 6.2.1889 г.

581. Спр. 51, 1882 г., л. 70.

Пра знаходку скарбу з манет у в. Бахата (Бохота) Мсціслаўскага пав.

582. Спр. 51, 1882 г., л. 112.

Пра знаходку скарбу з манет у г. Быхаве (данцыгскія, дацкія і польскія XVII ст.).

583. Спр. 51, 1890 г.

Перапіска аб старажытным металічным сасудзе, быццам бы знойдзеным каля Гомеля.

584. Спр. 62, 1886 г., лл. 17–31.

Пра скарб, знойдзены ў Магілёўскай губ, на зямлі памешчыка Хамянтоўскага, з двух фунтаў сярэбраных умеядскіх, абасідскіх і інш. манет. 88 куфічных манет перададзены ў Магілёўскі музей, 43 — у Гістарычны музей 28.11.1888 г. Найбольш цікавыя экземпляры перададзены ў Эрмітаж 4.11.1888 г. Абломкі і астатнія манеты перададзены на Манетны двор (адзін фунт 20 залатн.).

585. Спр. 69, 1886 г., л. 24.

Пра скарб з 384 сярэбраных і медных брабанцкіх, фрысландскіх, гельдэрнскіх, дзевеншырскіх, брандэнбургскіх, польскіх 1622–1652 гг. і рускіх часоў Аляксея Міхайлавіча манет, знойдзеных у в. Ірвяніца (Ирвеница) Горацкага пав. Перададзены ў Гістарычны музей 15.4.1888 г.

586. Спр. 72, л. 52.

Пра знаходку ў зямлі ў в. Сава Горацкага пав. скуранога кашалька з сям`ю сярэбранымі і 382 меднымі манетамі (галандскімі, прускімі, польскімі, шведскімі, рыжскімі, лівонскімі 1622-1652 гг.). Перададзены ў Віленскі музей 12.8.1891 г.

587. Спр. 72, л. 88 адв.

Пра знаходку старажытных рэчаў і манет у маёнтку Крычаў (чатыры сярэбраныя і тры медныя літоўскія, рыжскія і германскія манеты XVI ст., гліняны гаршчок, пяньковая люлька і розныя старажытныя медныя ўпрыгожанні) і дакументаў гаспадара маёнтка В.С.Галынскага з яго архіва, на якіх стаяць подпісы цароў Івана і Пятра Аляксеевічаў і польскіх каралёў.

588. Спр. 72, л. 130 адв.

Аб знаходцы манет у в. Шалаеўка Быхаўскага пав. Перададзены на пераплаўку.

589. Спр. 72, л. 131.

Пра скарб з 140 медных шведскіх, польскіх і прускіх солідаў, знойдзены паблізу в. Замошша Сенненскага пав. Перададзены ў мясцовую (Магі-

лёўскую) класічную гімназію 29.11.1889 г., а потым у Музей Магілёўскага губернскага статыстычнага камітэта.

590. Спр. 72, л. 213 адв.

Пра знаходку на агародзе ў в. Ордаць Горацкага пав. 11 сярэбраных манет: тры галандскія і бельгійскія талеры 1625–1699 гг. і восем манет Філіпа IV, Карла II, зеландскія, фландрскія, 1656–1699 гг. Перададзены ў Магілёўскі музей 6.7.1891 г.

591. Спр. 72, л. 274 адв.

Пра скарб з 1000 сярэбраных літоўскіх паўграшовікаў 1501–1564 гг., знойдзены паблізу в. Затон (Затонь) Рагачоўскага пав. Два экз. манет перададзены ў Эрмітаж, астатнія перададзены на пераплаўку.

592. Спр. 72, 1887 г., л. 272 адв.

Пра скарб з сярэбраных манет, знойдзены ў в. Верычава (Веричево) Рагачоўскага пав. 5 манет перададзены ў Эрмітаж 2.12.1891 г., астатнія пераплаўлены (зальцбургскі чырвонец 1543 г., сярэбраныя вюртэмбергскія, бельгійскія, прускія, польскія, данцыгскія, рыжскія, літоўскія, дацкія, шведскія 1520–1647 гг.).

593. Спр. 72, 1887 г., л. 274.

Пра знаходку ў в. Крывуліна Магілёўскага пав. 15 каронных орт Аўгуста III, якія 2.12.1891 г. былі перададзены ў Віленскі музей.

594. Спр. 73, 1900 г.

Пра знаходку сярэбраных польскіх, літоўскіх і іншых манет XVII ст. у 1900 г. у мяст. Дуброўна Горацкага пав.

595. Спр. 74, 1896 г.

Пра знаходку заходнееўрапейскіх, польскіх, літоўскіх і прускіх сярэбраных манет XVI–XVII стст. у в. Бабоўка Рагачоўскага пав.

Пра знойдзены ў в. Бабоўка Рагачоўскага пав. пры капанні магілы скарб, які складаўся з 291 сярэбранай і меднай манеты, у ліку якіх гельдэрынскі талер 1651 г., чвэрць брабанцкага талера 1631 г., палова саксонскага талера 1560 г. і польскія 8 - і 16-грашовікі, рымскія паўтаракі, лівонскія і прускія соліды XVII ст.

596. Спр. 79, 1897 г.

Выпадковыя знаходкі манет у в. Чарных (Черных) Магілёўскага пав. Перададзены ў Кіеўскі універсітэт.

597. Спр. 90, 1905 г.

Пра прысланыя ў Камісію два талеры, знойдзеныя ў в. Малое Бушкава. Вернуты ў Магілёўскі губернскі статыстычны камітэт.

598. Спр. 94, 1901 г.

Пра скарб з іспанскіх, нідэрландскіх, польскіх, шведскіх і прускіх сярэбраных манет XVIII ст., знойдзены ў 1901 г. у в. Захарполе (Захарпольская) Рагачоўскага пав.

599. Спр. 97, 1889 г., лл. 1–12.

Пра знаходку на полі ва ўрочышчы Ціса каля в. Шалаеўка Чыгірынскай вол. Быхаўскага пав. 114 пражскіх грошаў.

600. Спр. 97, 1889 г., лл. 13–20.

Пра скарб з 140 медных шведскіх, польскіх і прускіх солідаў, знойдзены паблізу в. Замошша Сенненскага пав. Перададзены у мясцовую (Магілёўскую) класічную гімназію 29.11.1889 г., а потым у Музей Магілёўскага губернскага статыстычнага камітэта.

601. Спр. 100, 1892 г., лл. 1–13.

Пра знаходку скарбу з 310 сярэбраных манет польскіх Яна Казіміра, Яна III, Аўгуста II 1702 г., прускіх Фрыдрыха Вільгельма 1709 г. у в. Палгор'е Магілёўскага пав. Вернуты ў Магілёўскі губернскі статыстычны камітэт.

602. Спр. 106, 1894 г.

Пра знаходку скарбу з сярэбраных і медных манет у алавяным сасудзе ў в. Віляхаўка Рагачоўскага пав. Перададзены на пераплаўку. Сасуд перададзены ў Віленскі музей старажытнасцей.

603. Спр. 109, 1904 г.

Пра знаходку 45 сярэбраных манет у в. Красніца (Красницы). Вернуты ў Магілёўскі губернскі статыстычны камітэт.

604. Спр. 110, 1895 г.

Аб сярэбраных і медных лівонскіх, рыжскіх, польскіх і іншых манетах XVII ст., знойдзеных у 1895 г. у в. Буракі (Буряки) Горацкага пав.

605. Спр. 111, 1895 г.

Пра скарб з 63 польскіх і прускіх сярэбраных манет XVII ст., знойдзены ў 1895 г. у в. Зубры Горацкага пав.

606. Спр. 112.

Пра знаходку скарбу з манет у г. Быхаве (данцыгскія, дацкія і польскія XVII ст.).

607. Спр. 117, 1894 г.

Перапіска пра скарб з сямі сярэбраных утрэхцкіх і іншых манет XVII ст., знойдзеных у в. Стан Гарадзецкай вол. Чавускага пав.

608. Спр. 117, 1900 г.

Пра знаходку польскіх і прускіх сярэбраных манет у в. Судзілы Клімавіцкага пав.

609. Спр. 118, 1894 г.

Перапіска аб знойдзеным у в. Ходасавічы Гарадзецкай вол. Рагачоўскага пав. скарбе з 42 сярэбраных польскіх, брауншвейгскіх, утрэхцкіх, гельдэрынскіх і іншых талераў XVII ст

610. Спр. 119, 1898 г.

Выпадковыя знаходкі сярэбраных манет і зліткаў у 1898 г. у в. Стражэвічы Сенненскага пав. Перададзены ў Магілёўскі музей.

611. Спр. 123, 1909 г.

Пра знаходку ў в. Пагуляй 12 сярэбраных манет. Вернуты ў Магілёўскі губернскі статыстычны камітэт.

612. Спр. 124, 1904 г.

Пра раскопкі ў Рагачоўскім пав. Карачаеўскага-Волка.

613. Спр. 129, 1904 г.

Пра знаходку ў маёнтку Ількавічы Магілёўскага пав. жалезнай сякеры. Перададзена ў Магілёўскі музей.

614. Спр. 131, 1901 г.

Пра скарб з іспанска-нідэрландскіх, галандскіх, польскіх і іншых манет XVII ст., знойдзены ў 1901 г. у в. Крыўск Рагачоўскага пав.

615. Спр. 132, 1901 г.

Пра скарб з польскіх, шведскіх і прускіх манет XVII ст., знойдзены ў 1901 г. у мяст. Копысь Горацкага пав.

616. Спр. 133.

Пра скарб з 310 сярэбраных манет (два ф. 35 д.), знойдзены ў Магілёўскай губ. Перададзены на Манетны двор. Аб прысланым Магілёўскім губернскім статыстычным камітэтам скарбе з 52 сярэбраных манет. Перададзены на Манетны двор для пераплаўкі.

617. Спр. 133, 1892 г., лл. 1–20.

Пра скарб з 52 сярэбраных польскіх манет 1663–1666 гг., знойдзены паблізу в. Добуж Быхаўскага пав.

618. Спр. 141, 1894 г.

Перапіска пра скарб, знойдзены сялянамі в. Будзілава Чарэйскай вол. Сенненскага пав. пры капанні ямы, які складаўся з 229 польскіх, брандэнбургскіх, брусельскіх і інш. манет XVII–XVIII стст. (былі насыпаны ў гаршчок).

619. Спр. 145, 1900 г.

Аб знаходцы ў 1900 г. галандскіх талераў і манет Сігізмунда III каля станцыі Лотва Рагачоўскага пав.

Пра знаходку ў час будаўніцтва ў Рагачоўскім пав. Віцебска-Жлобінскага ўчастка чыгункі скарбу з 512 сярэбраных і 104 медных манет. Медныя перададзены ў Віленскі музей, сярэбраныя — на пераплаўку на Манетны двор.

620. Спр. 145, 1900 г., л. 4.

Пра скарб польскіх, прускіх і іншых манет XVII ст., знойдзены ў 1900 г. паблізу в. Навасёлкі Рагачоўскага пав.

621. Спр. 147, 1895 г.

Аб брабанцкіх талерах XVII ст., знойдзеных у в. Ладынец (Лодинцы) Сенненскага пав.

622. Спр. 148, 1895 г.

Пра крыж і манету XVII ст., знойдзеныя ў г. Сянно ў 1895 г. Малюнак крыжа.

623. Спр. 151, 1893 г.

Пра скарб з 92 сярэбраных манетных зліткаў у в. Задруцце Рагачоўскага пав. Частка ахвяравана розным установам, частка прададзена, частка пакінута ў Рускім Археалагічным таварыстве 29.10.1894 г.

624. Спр. 154, 1899 г.

Аб знаходцы сярэбраных польскіх, брабанцкіх і іншых манет XVII ст. у в. Загусціна (Загустино) Клімавіцкага пав.

625. Спр. 155, 1900 г.

Пра знойдзены ў 1900 г. у в. Ходараўка Сенненскага пав. скарб з сярэбраных літоўскіх, рыжскіх, лівонскіх і эльбінгскіх манет XVII ст.

626. Спр. 155, 1903 г.

Пра скарб з 11 залатых і 38 сярэбраных манет, знойдзены ў в. Забор'е Сенненскага пав. Частка манет вернута ў Магілёўскі губернскі статыстычны камітэт, а частка пакінута.

627. Спр. 155, 1905 г.

Пра знойдзены ў мяст. Крычаў скарб з 646 сярэбраных манет. Перададзены ў Віленскі музей.

628. Спр. 156, 1903 г.

Пра знойдзены ў в. Стражэвічы Сенненскага пав. скарб з 318 сярэбраных манет, залатога злітка, двух сярэбраных зліткаў, сярэбранага пярсцёнка, абломкаў сярэбраных зліткаў і ўпрыгожанняў.

629. Спр. 159, 1896 г.

Пра знойдзены ў в. Кудзіна (Кудино) Бялыніцкай вол. Магілёўскага пав. скарб з сярэбраных манет, у ліку якіх флорын Фердынанда II, чвэрць брабанцкага талера 1644 г., рыжскія, шведскія, літоўскія, прускія солiды, польскія, літоўскія і эльбінгскія XVII ст. грошы, дзяньга Івана IV.

630. Спр. 159, 1901 г.

Пра знойдзены ў в. Тушавая (Тушевое) Горацкага пав. скарб з польскіх і прускіх манет XVII–XVIII стст. Дастаўлены ў Камісію ў 1901 г.

Пра скарб з брабанцкіх і іспанскіх манет XVII ст., знойдзены ў в. Красуліна Горацкага пав.

631. Спр. 160, 1890 г., лл. 1–5 адв., 6–14.

Аб папярэдніх разведках на р. Іпуць насупраць г. Гомеля і аб знаходцы там студэнтам Н.Ф.Балашэўскім стаянкі першабытнага чалавека з крэмневымі прыладамі і чарапкамі.

632. Спр. 161, 1891 г.

Пра знаходку ў в. Крывуліна Магілёўскага пав. 15 каронных орт Аўгуста III, якія 2.12.1891 г. былі перададзены ў Віленскі музей.

633. Спр. 162, 1898 г.

Пра выпадковыя знаходкі сярэбраных талераў XVII і XVIII ст. у в. Міхайлаўка Клімавіцкага пав. Часткова перададзены ў Магілёўскі музей.

634. Спр. 162, 1905 г.

Пра знаходку ў в. Падсосны Аршанскага пав. дзевяці сярэбраных манет. Вернуты ў Магілёўскі губернскі статыстычны камітэт.

635. Спр. 167, 1891 г., лл. 500, 503, 518.

Аб высылцы двух сярэбраных манетных зліткаў з Магілёўскага скарбу Пенсільванскаму універсітэту ў Злучаных Штатах Амерыкі.

636. Спр. 167, 1899 г.

Пра знаходку скарбу з сярэбраных і медных заходнееўрапейскіх і польскіх манет 1625–1706 гг. у маёнтку Вейна Быхаўскага пав. у 1899 г.

637. Спр. 170, 1902 г.

Пра скарб са 145 сярэбраных манет, знойдзены ў в. Касенкі (Косенки) Аршанскага пав.

638. Спр. 172, лл. 1–14.

Пра скарб з сярэбраных манет, знойдзены ў в. Верычава (Веричево) Рагачоўскага пав. 5 манет перададзены ў Эрмітаж 2.12.1891 г., астатнія пераплаўлены (зальцбургскі чырвонец 1543 г., сярэбраныя вюртэмбергскія, бельгійскія, прускія, польскія, данцыгскія, рыжскія, літоўскія, данскія, шведскія 1520–1647 гг.).

639. Спр. 172, 1901 г.

Аб іспанскіх, польскіх, шведскіх і прускіх манетах XVII–XVIII стст., знойдзеных на беразе Дняпра насупраць мяст. Буйнічы Магілёўскага пав. Адпраўлены ў Магілёўскі губернскі статыстычны камітэт.

640. Спр. 173, 1899 г.

Пра знаходку сярэбраных рускіх, польскіх і інш. манет XVIII ст. у в. Пецькі Горацкага пав.

641. Спр. 175, 1894 г.

Пра скарб з 5 залатых чырвонцаў (утрэхцкага, гельдэрынскага, феетфрыдляндскага і цвольскага) і 94 сярэбраных польскіх, галандскіх, браўншвейгскіх і іншых манет XVII ст., знойдзены ў в. Казакова Аршанскага пав. Вернуты ў Магілёўскі губернскі статыстычны камітэт.

642. Спр. 176, 1891 г., лл. 1–8.

Пра знаходку ў в. Крывуліна Магілёўскага пав. 15 каронных орт Аўгуста III, якія 2.12.1891 г. былі перададзены ў Віленскі музей.

643. Спр. 177, 1891 г., лл. 1–14.

Пра скарб з 1000 сярэбраных літоўскіх паўграшовікаў 1501–1564 гг., знойдзены паблізу в. Затон (Затонь) Рагачоўскага пав. Два экз. манет перададзены ў Эрмітаж, астатнія на пераплаўку.

644. Спр. 180, 1895 г.

Аб знойдзеных у 1895 г. у в. Цяплуха (Теплуха) Горацкага пав. дзесяці брабанцкіх, утрэхцкіх, дэваншырскіх, гельдэрынскіх і іншых сярэбраных талерах 1685–1698 гг.

645. Спр. 182, 1898 г.

Пра знаходку ў в. Мікіцінічы Горацкага пав. скарбу заходнееўрапейскіх манет XVII ст.

646 Спр. 184, 1890 г., лл. 1–16.

Аб знойдзеным у г. Горкі скарбе з 30 сярэбраных яфімкаў "з прызнакам". Перададзены ў Эрмітаж 10.11.1890 г. адзін яфімак, астатнія пераплаўлены.

647. Спр. 184, 1904 г.

Пра раскопкі Е.Р.Раманава ў Быхаўскім, Магілёўскім і Рагачоўскім пав.

648. Спр. 185, 1900 г., лл. 2, 208.

Пра знаходку талераў і польскіх орт XVII ст., выяўленых у 1900 г. у в. Будавішча(?) (Будогоще) Мсціслаўскага пав.

649. Спр. 186, 1893 г.

Пра знойдзеныя ў в. Лакуці(?) (Локута) Горацкага пав. 12 сярэбраных манет. Перададзены на Манетны двор.

650. Спр. 187, 1894 г.

Пра знойдзеныя пры апрацоўцы поля ў в. Валосавічы Рагачоўскага пав. 44 сярэбраныя манеты (пражскія грошы Венцаслава III і Карла I).

651. Спр. 190, 1891 г., лл. 1–10.

Пра знаходку скарбу з 165 сярэбраных літоўскіх манет часоў Ягайлы, Сігізмунда I і Сігізмунда-Аўгуста, рыжскіх часоў Стафана Баторыя і Сігізмунда III 1535, 1586 і 1589 гг. у в. Дамамерычы Клімавіцкага пав. Пераплаўлены з-за дрэннай захаванасці. 10 лл.

652. Спр. 190, 1908 г.

Пра скарб з 52 сярэбраных манет, знойдзены ў мяст. Дашкаўка Быхаўскага пав. Вернуты ў Магілёўскі губернскі статыстычны камітэт.

653. Спр. 196, 1903 г.

Пра знаходку каля хут. Радуцін Рагачоўскага пав. дзвюх сярэбраных і пяці медных манет. Вернуты ў Магілёўскі губернскі статыстычны камітэт, колькасць не ўказана.

654. Спр. 197, 1890 г., лл. 1–11.

Пра знаходку на агародзе ў в. Ордаць Горацкага пав. 11 сярэбраных манет: трох галандскіх і бельгійскіх талераў 1625–1699 гг. і васьмі манет Філіпа IV, Карла II, зеландскіх, фландрскіх 1656–1699 гг. Перададзены ў Магілёўскі музей 6.7.1891 г.

655. Спр. 197, 1895 г.

Пра знаходку скарбу з сярэбраных манет у в. Глушэц (Глушца) Гомельскага пав. Перададзены на пераплаўку.

656. Спр. 197, 1903 г.

Пра скарб з 175 сярэбраных манет, знойдзены ў в. Заложжа Магілёўскага пав. Перададзены ў Магілёўскі губернскі статыстычны камітэт.

657. Спр. 198, 1892 г., лл. 1–8.

Пра скарб са 115 сярэбраных і каля 700 медных манет (капейкі часоў Міхаіла Фёдаравіча, соліды лівонскія і рыжскія), знойдзены паблізу в. Каз'яны (Козьяны) Горацкага пав. Большая частка манет аказаліся фальшывымі. Вернуты асобе, якая знайшла скарб.

658. Спр. 198, 1901 г.

Пра знаходку ў засценку Любінічы Горацкага пав. скарбу з 541 цэлай і 673 абломкаў усходніх сярэбраных манет. 47 купіў Эрмітаж, 56 — Пецярбургскі універсітэт, астатнія перададзены ў Казанскі універсітэт.

659. Спр. 199, 1900 г.

Пра сярэбраныя талеры XVII ст., знойдзеныя ў 1900 г. каля в. Паліцкае (Палицкое) ва ўрочышчы Лясное Клімавіцкага пав.

660. Спр. 201, 1901 г.

Пра знаходку ў в. Стапурова (Стапырава) рускіх сярэбраных манет. Перададзены ў Магілёўскі музей.

661. Спр. 207, 1894 г.

Аб прысылцы ў Археалагічную камісію 21 табліцы са старажытнымі рэчамі, знойдзенымі ў час раскопак 1892–1893 гг. у Магілёўскай губ.

662. Спр. 207, 1902 г.

Пра скарб са 155 сярэбраных талераў, знойдзены ў в. Любча Чэрыкаўскага пав. Восем талераў перададзены ў Кіеўскі музей, астатнія вернуты ў Магілёўскі губернскі статыстычны камітэт.

663. Спр. 211, 1898 г.

Перапіска пра знаходку сярэбраных гельдэрынскіх, брабанцкіх і польскіх манет XVII ст. у в. Анікавічы Горацкага пав.

664. Спр. 215, лл. 9 адв.–10.

Пра скарб з 310 сярэбраных манет (два ф. 35 зал.), знойдзены ў Магілёўскай губ. Перададзены на Манетны двор. Аб прысланым Магілёўскім губернскім статыстычным камітэтам скарбе з 52 сярэбраных манет. Перададзены на Манетны двор для пераплаўкі.

665. Спр. 215, лл. 37 адв.–38.

Пра скарб са 140 сярэбраных манет з в. Вялікая Машчаніца Магілёўскага пав. Вернуты ў Магілёўскі губернскі статыстычны камітэт.

666. Спр. 215, лл. 43 адв.–44.

Пра скарб з 92 сярэбраных манетных зліткаў у в. Задруцце Рагачоўскага пав.

667. Спр. 215, лл. 48 адв.–49.

Пра знойдзеныя ў в. Лакуці (Локута) Горацкага пав. 12 сярэбраных манет. Перададзены на Манетны двор.

668. Спр. 215, лл. 54 адв.–55.

Перапіска пра скарб з дзевяці сярэбраных і трох залатых манет, рускага рубля, утрэхцкіх і брабанцкіх, дзесяці галандскіх манет XVI–XVII стст., знойдзены сялянамі в. Лявонаўка паблізу в. Ермалаеўкі. Перададзены на пераплаўку.

669. Спр. 215, лл. 57 адв.–58.

Аб прысылцы ў Археалагічную камісію 21 табліцы са старажытнымі рэчамі, знойдзенымі ў час раскопак 1892–1893 гг. у Магілёўскай губ.

670. Спр. 215, лл. 61 адв.–62.

Перапіска пра скарб з сямі сярэбраных утрэхцкіх і іншых манет XVII ст., знойдзены ў в. Стан Гарадзецкай вол. Чавускага пав.

671. Спр. 215, лл. 62 адв.–63.

Перапіска аб знойдзеным у в. Ходасавічы (Ходосовичи) Гарадзецкай вол. Рагачоўскага пав. скарбу з 42 сярэбраных польскіх, браўншвейгскіх, утрэхцкіх, гельдэрынскіх і іншых талераў XVII ст.

672. Спр. 215, лл. 66 адв.–67.

Перапіска пра скарб, знойдзены сялянамі в. Будзілава Чарэйскай вол. Сенненскага пав. пры капанні ямы, які складаўся з 229 польскіх, брандэнбургскіх, брусельскіх і інш. манет XVII–XVIII стст. (былі насыпаны ў гаршчок).

673. Спр. 215, лл. 69 адв.–70.

Пра скарб з 5 залатых чырвонцаў (утрэхцкага, гельдэрынскага, веетфрыдляндскага і цвольскага) і 94 сярэбраных польскіх, галандскіх, браушвейгскіх і іншых манет XVII ст., знойдзены у в. Казакова Аршанскага пав. Вернуты ў Магілёўскі губернскі статыстычны камітэт.

674. Спр. 215, лл. 70 адв.–71.

Пра знойдзеныя пры апрацоўцы поля ў в. Валосавічы Рагачоўскага пав. 44 сярэбраныя манеты (пражскія грошы Венцаслава III і Карла I).

675. Спр. 215, 1899 г., лл. 49 адв.–50.

Пра знаходку скарбу з 51 сярэбранай манеты ў в. Батунь (Батуны) Быхаўскага пав. Перададзены на пераплаўку.

676. Спр. 217, 1895 г.

Пра скарб з германскіх, бельгійскіх і польскіх сярэбраных манет XVII ст., знойдзеных у в. Званец Рагачоўскага пав.

677. Спр. 220, лл. 18 адв.–19.

Пра знаходку на агародзе ў в. Ордаць Горацкага пав. 11 сярэбраных манет: тры галандскія і бельгійскія талеры 1625–1699 гг. і восем манет Філіпа IV, Карла II, зеландскія, фландрскія 1656–1699 гг. Перададзены ў Магілёўскі музей 6.7.1891 г.

678. Спр. 220, лл. 25 адв.–26.

Пра знаходку ў зямлі ў в. Сава Горацкага пав. скуранога кашалька з сям[illegible] сярэбранымі і 382 меднымі манетамі (галандскімі, прускімі, польскімі, шведскімі, рыжскімі, лівонскімі 1622–1652 гг.). Перададзены ў Віленскі музей 12.8.1891 г.

679. Спр. 220, лл. 60 адв.–61.

Пра скарб з 1000 сярэбраных літоўскіх паўграшовікаў 1501–1564 г., знойдзены паблізу в. Затон (Затонь) Рагачоўскага пав. Два экз. манет перададзены ў Эрмітаж, астатнія перададзены на пераплаўку.

680. Спр. 220, 1890 г., лл. 56 адв.–57.

Пра знаходку ў в. Крывуліна Магілёўскага пав. 15 каронных орт Аўгуста III, якія 2.12.1891 г. былі перададзены ў Віленскі музей.

681. Спр. 220, 1890 г., лл. 107 адв.–108.

Пра знаходку скарбу з сярэбраных і медных манет у алавяным сасудзе ў в. Віляхаўка Рагачоўскага пав. Перададзены на пераплаўку. Сасуд перададзены ў Віленскі музей старажытнасцей.

682. Спр. 223, 1902 г.

Аб знаходцы ў в. Вячэрына (Вечерино) Горацкага пав. трох талераў. Перададзены ў Кіеўскі музей.

683. Спр. 230, 1898 г.

Пра знаходку ў в. Хімы (Химово) Аршанскага пав. залатога утрэхцкага чырвонца і сярэбраных германскіх манет канца XV – пачатку XVII ст. Перададзены ў Кіеўскі універсітэт.

684. Спр. 231, 1898 г.

Пра знаходку медных рускіх манет XVII ст. у засценку Русінава (Русінава) Ульянавіцкай вол. Сенненскага пав.

685. Спр. 237, 1894 г.

Аб камяні "Кравец" у маёнтку Гарадок або Стоўскі Сенненскага пав. з надпісам на ім і выявай крыжа.

686. Спр. 248, 1889 г.

Пра знаходку ў в. Смол[ы?] Мсціслаўскага пав. рускіх медных манет XVIII ст. Перададзены ў Магілёўскі музей.

687. Спр. 249, 1898 г., лл. 18–19.

Аб ахове царквы ў імя Раства Багародзіцы у в. Галавенчыцы Магілёўскай губ., пабудаванай Пятром I і перанесенай з в. Лясная (фотаздымкі і планы царквы, яе месцазнаходжанне).

688. Спр. 250, 1910 г.

Пра знойдзены ў мяст. Расна Чавускага пав. скарб з залатых і сярэбраных манет і двух пярсцёнкаў. Вернуты ў Магілёўскі губернскі статыстычны камітэт.

689. Спр. 252, 1899 г., лл. 179 адв.–180.

Аб знаходцы ў 1889 г. нідэрландскіх талераў у засценку Гарнова Сенненскага пав.

690. Спр. 261, 1897 г.

Аб прысланым у Археалагічную камісію шкляным шарыку, знойдзеным у в. Шыбекі Аршанскага пав.

691. Спр. 268, 1895 г.

Аб польскіх і шведскіх сярэбраных манетах XVII ст., знойдзеных у 1895 г. у в. Хамінічы Горацкага пав.

692. Спр. 293, лл. 13 адв.–14.

Аб сярэбраных і медных лівонскіх, рыжскіх, польскіх і іншых манетах XVII ст., знойдзеных у 1895 г. у в. Буракі (Буряки) Горацкага пав.

Пра скарб з 63 польскіх і прускіх сярэбраных манет XVII ст., знойдзены ў 1895 г. у в. Зубры Горацкага пав.

693. Спр. 293, лл. 17 адв.–18.

Аб брабанцкіх талерах XVII ст., знойдзеных у в. Ладынец (Лодинцы) Сенненскага пав.

Пра крыж і манету XVII ст., знойдзеныя ў г. Сянно ў 1895 г. Малюнак крыжа.

694. Спр. 293, лл. 22 адв.–23.

Аб знойдзеных у 1895 г. у в. Цяплуха (Теплуха) Горацкага пав. дзесяці брабанцкіх, утрэхцкіх, дэваншырскіх, гельдэрынскіх і іншых сярэбраных талерах 1685–1698 гг.

695. Спр. 293, лл. 24 адв.–25.

Пра знаходку скарбу з сярэбраных манет у в. Глушэц (Глушца) Гомельскага пав. Перададзены на пераплаўку.

696. Спр. 293, лл. 27 адв.–28.

Пра скарб з германскіх, бельгійскіх і польскіх сярэбраных манет XVII ст., знойдзены ў в. Званец Рагачоўскага пав. Перададзены ў Віленскі музей.

697. Спр. 293, лл. 33 адв.–34.

Аб польскіх і шведскіх сярэбраных манетах XVII ст., знойдзеных у 1895 г. у в. Хамінічы Горацкага пав.

698. Спр. 293, лл. 43 адв.–44.

Пра знойдзены ў в. Бабоўка Рагачоўскага пав. пры капанні магілы скарб, які складаўся з 291 сярэбранай і меднай манеты, у ліку якіх гельдэрынскі талер 1651 г., чвэрць брабанцкага талера 1631 г., палова саксонскага талера 1560 г. і польскія 8- і 16-грашовікі, рымскія паўтаракі, лівонскія і прускія соліды XVII ст.

699. Спр. 293, лл. 57 адв.–58.

Пра знойдзены ў в. Кудзіна Бялыніцкай вол. Магілёўскага пав. скарб з сярэбраных манет, у ліку якіх флорын Фердынанда II, чвэрць брабанцкага талера 1644 г., рыжскія, шведскія, літоўскія, прускія соліды, польскія, літоўскія і эльбінгскія XVII ст. грошы, дзяньга Івана IV.

700. Спр. 293, лл. 78 адв.–79.

Выпадковыя знаходкі манет у в. Чарных (Черных) Магілёўскага пав. Перададзены ў Кіеўскі універсітэт.

701. Спр. 293, лл. 103 адв.–104.

Аб прысланым у Археалагічную Камісію шкляным шарыку, знойдзеным у в. Шыбекі Аршанскага пав.

702. Спр. 293, лл. 120 адв.–121.

Аб знаходцы на дарозе з в. Студзянец у мяст. Горы ў двух вярстах ад мяст. Горы сярэбранага манетнага злітка.

Выпадковыя знаходкі сярэбраных манет і зліткаў у 1898 г. у в. Стражэвічы Сенненскага пав. Перададзены ў Магілёўскі музей.

703. Спр. 293, лл. 127 адв.–128.

Пра выпадковыя знаходкі сярэбраных талераў XVII і XVIII ст. у в. Міхайлаўка Клімавіцкага пав. Часткова перададзены ў Магілёўскі музей.

704. Спр. 293, лл. 130 адв.–131.

Пра знаходку ў в. Мікіцінічы Горацкага пав. скарбу з заходнееўрапейскіх манет XVII ст.

705. Спр. 293, лл. 134 адв.–135.

Перапіска пра знаходку сярэбраных гельдэрынскіх, брабанцкіх і польскіх манет XVII ст. у в. Анікавічы Горацкага пав.

706. Спр. 293, лл. 138 адв.–139.

Пра знаходку ў в. Хімы (Химово) Аршанскага пав. залатога утрэхцкага чырвонца і сярэбраных германскіх манет канца XV – пачатку XVII ст. Перададзены ў Кіеўскі універсітэт.

Пра знаходку медных рускіх манет XVIII ст. у засценку Русінава Ульянавіцкай вол. Сенненскага пав.

707. Спр. 293, лл. 166 адв.–167.

Аб знаходцы сярэбраных польскіх, брабанцкіх і іншых манет XVII ст. у в. Загусціна (Загустино) Клімавіцкага пав.

708. Спр. 293, лл. 167 адв.–168.

Пра знаходку скарбу з сярэбраных і медных заходнееўрапейскіх і польскіх манет 1625–1706 гг. у маёнтку Вейна Быхаўскага пав. у 1899 г.

709. Спр. 293, лл. 168 адв.–169.

Пра знаходку сярэбраных рускіх, польскіх і іншых манет XVII ст. у в. Пецькі Горацкага пав.

710. Спр. 293, лл. 179 адв.–180.

Пра знаходку ў в. Смол[ы?] Мсціслаўскага пав. рускіх медных манет XVIII ст. Перададзены ў Магілёўскі музей.

711. Спр. 293, лл. 197 адв.–198, 477 адв.–478.

Пра знойдзены ў в. Суткі Аршанскага пав. скарб з 56 сярэбраных манет. Вернуты ў Магілёўскі губернскі статыстычны камітэт.

712. Спр. 293, лл. 201 адв.–202.

Пра знаходку ў час будаўніцтва ў Рагачоўскім пав. Віцебска-Жлобінскага ўчастка чыгункі скарбу з 512 сярэбраных і 104 медных манет.

713. Спр. 293, лл. 202 адв.–203.

Пра знойдзены ў 1900 г. у в. Ходараўка Сенненскага пав. скарб з сярэбраных літоўскіх, рыжскіх, лівонскіх і эльбінгскіх манет XVII ст.

714. Спр. 293, лл. 207 адв., 256 адв.–257.

Пра знаходку скарбу з манет у в. Будзішча Сенненскага пав. Вернуты ў Магілёўскі губернскі статыстычны камітэт.

715. Спр. 293, лл. 209 адв.–210.

Пра сярэбраныя талеры XVII ст., знойдзеныя ў 1900 г. каля в. Паліцкае (Палицкое) ва ўрочышчы Лясное Клімавіцкага пав.

716. Спр. 293, лл. 226 адв.–227.

Аб знойдзеных у в. Сяльцо Рагачоўскага пав. польскіх, рыжскіх, прускіх, данцыгскіх і літоўскіх сярэбраных манетах XVII ст.

717. Спр. 293, лл. 235 адв.–236.

Пра скарб з іспанскіх, нідэрландскіх, польскіх, шведскіх і прускіх сярэбраных манет XVIII ст., знойдзены ў 1901 г. у в. Захараўская (Захаровская) Рагачоўскага пав.

718. Спр. 293, лл. 240 адв.–241.

Пра скарб з польскіх, шведскіх і прускіх манет XVII ст., знойдзены ў 1901 г. у мяст. Копысь Горацкага пав.

Пра скарб з іспанска-нідэрландскіх, галандскіх, польскіх і іншых манет XVII ст., знойдзены ў 1901 г. у в. Крыўск Рагачоўскага пав.

719. Спр. 293, лл. 245 адв.–246.

Пра знойдзены ў в. Тушавая (Тушевое) Горацкага пав. скарб з польскіх і прускіх манет XVII–XVIII стст. Дастаўлены ў Камісію ў 1901 г.

Пра скарб з брабанцкіх і іспанскіх манет XVII ст., знойдзены ў в. Красуліна Горацкага пав.

720. Спр. 293, лл. 247 адв.–248.

Пра знаходку на беразе р. Днепр у Магілёўскай губ. скарбу з 75 сярэбраных і двух медных манет (68 залатнікоў). Адпраўлены ў Магілёўскі губернскі статыстычны камітэт.

721. Спр. 293, лл. 250 адв.–251.

Пра знаходку ў в. Стапурова (Стопырево) рускіх сярэбраных манет. Перададзены ў Магілёўскі музей.

Пра знаходку ў засц. Любінічы Горацкага пав. скарбу з 541 цэлай і 673 абломкаў усходніх сярэбраных манет. 47 купіў Эрмітаж, 56 — Пецярбургскі універсітэт, астатнія перададзены ў Казанскі універсітэт.

722. Спр. 293, лл. 287 адв.–288.

Пра скарб са 145 сярэбраных манет, знойдзены ў в. Косенкі Аршанскага пав.

723. Спр. 293, лл. 293 адв.–294.

Пра скарб са 155 сярэбраных талераў, знойдзеных у в. Любча Чэрыкаўскага пав. Восем талераў перададзены ў Кіеўскі музей, астатнія вернуты ў Магілёўскі губернскі статыстычны камітэт.

724. Спр. 293, лл. 296 адв.–297.

Аб знаходцы ў в. Вячэрына (Вечерино) Горацкага пав. трох талераў. Перададзены ў Кіеўскі музей.

725. Спр. 293, лл. 329 адв.–330.

Пра знойдзены ў в. Стражэвічы (Стрежевичи) Сенненскага пав. скарб з 318 сярэбраных манет, залатога злітка, двух сярэбраных зліткаў, сярэбранага пярсцёнка, абломкаў сярэбраных зліткаў і упрыгожанняў.

Пра скарб з 11 залатых і 38 сярэбраных манет, знойдзены ў в. Забор'е Сенненскага пав. Частка манет вернута ў Магілёўскі губернскі статыстычны камітэт, а частка пакінута.

726. Спр. 293, лл. 335 адв.–336.

Пра знаходку каля хут. Радуцін Рагачоўскага пав. двух сярэбраных і пяці медных манет.

Пра скарб з 175 сярэбраных манет, знойдзены ў в. Заложжа (Залозье) Магілёўскага пав. Перададзены ў Магілёўскі губернскі статыстычны камітэт.

727. Спр. 293, лл. 364 адв.–365.

Пра знаходку 45 сярэбраных манет у в. Красніца (Красницы). Вернуты ў Магілёўскі губернскі статыстычны камітэт.

728. Спр. 293, лл. 366 адв.–367.

Пра знаходку ў маёнтку Ількавічы Магілёўскага пав. жалезнай сякеры. Перададзена ў Магілёўскі музей.

729. Спр. 293, лл. 375 адв.–376.

Пра знаходку скарбу з 212 сярэбраных манет у в. Подак (Подок) Сенненскага пав. Вернуты ў Магілёўскі губернскі статыстычны камітэт.

Пра скарб з 437 сярэбраных манет, які быў знойдзены ў в. Баравіч (Борович) Сенненскага пав. Вернуты ў Магілёўскі губернскі статыстычны камітэт.

730. Спр. 293, лл. 193 адв.–194, 196 адв.–197.

Пра знаходку сярэбраных польскіх, літоўскіх і іншых манет XVII ст. у 1900 г. у мяст. Дуброўна Горацкага пав.

731. Спр. 293, лл. 391 адв.–392.

Пра прысланыя ў Камісію два талеры, знойдзеныя ў в. Малое Бушкава. Вернуты ў Магілёўскі губернскі статыстычны камітэт.

732. Спр. 293, лл. 398 адв.–399.

Пра знойдзены ў мяст. Крычаў скарб з 646 сярэбраных манет. Перададзены ў Віленскі музей.

733. Спр. 293, лл. 400 адв.–401.

Пра знаходку ў в. Падсосны (Подсосны) Аршанскага пав. дзевяці сярэбраных манет. Вернуты ў Магілёўскі губернскі статыстычны камітэт.

733а. Спр. 293, 1895 г., лл. 406 адв.–407.

Пра скарб з 101 сярэбранай манеты, знойдзены ў в. Біры (Биры) Чавускага пав. Вернуты ў Магілёўскі губернскі статыстычны камітэт.

734. Спр. 293, лл. 425 адв.–426.

Пра знаходку ў мяст. Хальч Гомельскага пав. медных манет.

735. Спр. 293, лл. 432 адв.–433.

Пра скарб з 615 сярэбраных манет, знойдзены ў Магілёўскай губ. Адпраўлены ў Магілёўскі губернскі статыстычны камітэт.

736. Спр. 293, лл. 441 адв.–442.

Пра знаходку скарбу з 66 сярэбраных манет у в. Хадзілавічы (Ходиловичи) Рагачоўскага пав. Вернуты ў Магілёўскі губернскі статыстычны камітэт.

Пра скарб з 52 сярэбраных манет, знойдзены ў мяст. Дашкаўка Быхаўскага пав.

737. Спр. 293, лл. 450 адв.–451.

Пра знаходку 135 медных манет у в. Плешчыцы Горацкага пав.

738. Спр. 293, лл. 452 адв.–453.

Пра знаходку ў в. Пагуляй (Погуляй) 12 сярэбраных манет. Вернуты ў Магілёўскі губернскі статыстычны камітэт.

739. Спр. 293, лл. 457–458.

Пра знаходку медных манет XVII ст. у в. Барокі (Барань?) Аршанскага пав. Перададзены ў Магілёўскі губернскі статыстычны камітэт.

740. Спр. 293, лл. 474 адв.– 475.

Пра знойдзены ў мяст. Расна Чавускага пав. скарб з залатых і сярэбраных манет і двух пярсцёнкаў. Вернуты ў Магілёўскі губернскі статыстычны камітэт.

741. Спр. 293, лл. 477 адв.–478.

Пра знаходку ў в. Елькаўшчына (Другая Елькаўшчына) Магілёўскага пав. 24 сярэбраных манет. Адна з іх узята ў Эрмітаж, астатнія вернуты ў Магілёўскі губернскі статыстычны камітэт.

Пра знаходку ў мяст. Бабінавічы каменнага малатка.

742. Спр. 293, 1895 г., лл. 406 адв.–407 адв.

Пра скарб з 101 сярэбранай манеты, знойдзены ў в. Біры (Биры) Чавускага пав. Вернуты ў Магілёўскі губернскі статыстычны камітэт.

743. Спр. 293, 1895 г., лл. 446 адв.–447.

Пра знаходку ў в. Андрухі Горацкага пав. скарбу з 30 талераў. Вернуты ў Магілёўскі губернскі статыстычны камітэт.

744. Спр. 365, 1913 г.

Пра раскопкі "Таварыства па вывучэнню Магілёўскай губ." у Магілёўскай губ.

745. Спр. 1804, 1904 г.

Раскопкі Е.Р.Раманава ў Гомельскім пав.

Фонд 4

747. Спр. 634.

Метрыка Гарадзецкай царквы Быхаўскага пав.

Метрыка Батуньскай царквы Быхаўскага пав.

Метрыка Глухскай царквы (в. Глухі) Быхаўскага пав. (каля паштовага тракта ў Быхаў).

Метрыка царквы ў в. Ханава (Ханово) Быхаўскага пав. (каля дарогі на Магілёў).

Метрыка царквы ў імя Св. Пераўвасаблення Гасподня ў г. Быхаве.

748. Спр. 637.

Метрыка царквы ў імя Багародзіцы ў в. Чыгірынка (Чигирино) Быхаўскага пав.

Метрыка царквы ў імя Архістратыга Міхаіла ў в. Баркалабава Быхаўскага пав.

Метрыка царквы ў імя Успення Багародзіцы ў в. Макраны Быхаўскага пав.

749. Спр. 638.

Метрыка царквы ў імя Успення Багародзіцы ў мяст. Новы Быхаў.

750. Спр. 639.
Метрыка царквы ў імя Пераўвасаблення Гасподня ў в. Хлебні Быхаўскага пав.

751. Спр. 640.
Метрыка царквы ў імя Св. Іллі Прарока ў г. Гомелі.

752. Спр. 641.
Метрыка царквы ў імя Нараджэння Багародзіцы ў в. Васільеўка Гомельскага пав.

753. Спр. 642.
Метрыка царквы ў імя Нараджэння Багародзіцы ў в. Старыя Юркавічы Гомельскага пав.

754. Спр. 643.
Метрыка Гарадзецкай царквы ў імя Пакрова Багародзіцы Горацкага пав.

755. Спр. 644.
Метрыка царквы ў імя Св. Мікалая Цудатворца ў в. Гарадзішча Горацкага пав.

756. Спр. 645.
Метрыка царквы ў імя Св. Іллі Прарока ў в. Заходы Горацкага пав.

757. Спр. 647.
Метрыка царквы ў імя Раства Багародзіцы ў в. Маслакі (Маслаково) Горацкага пав.

758. Спр. 648.
Метрыка царквы ў імя Успення Багародзіцы ў в. Машанакі (Мошенки) Горацкага пав.

759. Спр. 649.
Метрыка царквы ў імя Пакутніцы Параскевы ў в. Плешчыцы Горацкага пав.

760. Спр. 650.
Метрыка царквы ў імя Св. Пакутніка Георгія і царквы ў імя Пакрова Багародзіцы ў мяст. Расасна Горацкага пав.

761. Спр. 651.
Метрыка царквы ў імя Дабравешчання ў в. Савіна Горацкага пав.

762. Спр. 652.
Метрыка царквы ў імя Пераўвасаблення Гасподня ў в. Смяжэй (Смежей) Горацкага пав.

763. Спр. 653.
Метрыка царквы ў імя Пакрова Багародзіцы ў в. Стараселле (Старое Сельца) Горацкага пав.

764. Спр. 654.

Метрыка царквы ў імя Пераўвасаблення Гасподня ў в. Якаўлевічы Горацкага пав.

765. Спр. 655.

Метрыка царквы ў імя Архістратыга Міхаіла ў в. Баханы (Боханава) Клімавіцкага пав.

766. Спр. 656.

Метрыка царквы ў імя Гасподня ў в. Бярозкі Клімавіцкага пав.

767. Спр. 657.

Метрыка царквы ў імя Пакрова Прасвятой Багародзіцы ў мяст. Бялынкавічы Клімавіцкага пав.

768. Спр. 658.

Метрыка царквы ў імя Нараджэння Багародзіцы ў в. Бяседавічы Клімавіцкага пав.

769. Спр. 659.

Метрыка царквы ў імя Пакрова Багародзіцы ў в. Гаўрыленка Клімавіцкага пав.

770. Спр. 660.

Метрыка царквы ў імя Св. Духа ў в. Забычанне Клімавіцкага павета.

771. Спр. 661.

Метрыка царквы ў імя Архангела Міхаіла ў в. Машавое (Мошева) Клімавіцкага пав.

772. Спр. 662.

Метрыка царквы ў імя Казанскай Божай Маці ў в. Прусіна Клімавіцкага пав.

773. Спр. 663.

Метрыка царквы ў імя Св. Мікалая Цудатворца ў в. Сялецк (Селицкая) Клімавіцкага пав.

774. Спр. 664.

Метрыка царквы ў імя Св. Тройцы ў в. Хоцімск Клімавіцкага пав.

775. Спр. 665.

Метрыка царквы ў імя Пераўвасаблення Гасподня і царквы ў імя Пакрова Багародзіцы ў в. Хоцімск (Хоцімскае) Клімавіцкага пав.

776. Спр. 666.

Метрыка царквы ў імя Аляксандра Неўскага ў г. Магілёве.

777. Спр. 667.

Метрыка царквы ў імя Пятра і Паўла ў прадмесці Магілёва, якое называлася Лупалава або Маскоўскае.

778. Спр. 668.

Метрыка царквы ў імя Пятра і Паўла і Св. Пакутніцы Варвары ў Магілёве.

779. Спр. 669.

Метрыка царквы ў імя Нараджэння Багародзіцы ў мяст. Бялынічы Магілёўскага пав.

780. Спр. 670.

Метрыка царквы ў імя Успення Багародзіцы ў мяст. Бялынічы Магілёўскага пав.

781. Спр. 671.

Метрыка царквы ў імя Св. Апосталаў Пятра і Паўла ў в.Ількавічы Магілёўскага пав.

782. Спр. 672.

Метрыка царквы ў імя Аляксандра Неўскага і царквы ў імя Пятра і Паўла ў мяст. Княжыцы Магілёўскага пав.

783. Спр. 673.

Метрыка царквы ў імя Св. Тройцы ў мяст. Круча Магілёўскага пав.

784. Спр. 674.

Метрыка царквы ў імя Св. Георгія Пакутніка ў в. Кудзіна Магілёўскага пав.

785. Спр. 675.

Метрыка царквы ў імя Пакутніцы Параскевы ў в. Адмута (Отмута) Магілёўскага пав.

786. Спр. 676.

Метрыка царквы ў імя Пятра і Паўла ў в. Паўлавічы Магілёўскага пав.

787. Спр. 677.

Метрыка царквы ў імя Св. Пакутніцы Параскевы і царквы ў імя Святціцеля Мікалая ў в. Цяцерын Магілёўскага пав.

788. Спр. 678.

Метрыка царквы ў імя Св. Тройцы ў в. Царковішча (Церковищи) Магілёўскага пав.

789. Спр. 679.

Метрыка царквы ў імя Св. Тройцы ў в. Шапялевічы Магілёўскага пав.

790. Спр. 680.

Метрыка царквы ў імя Успення Багародзіцы ў в. Шупені Магілёўскага пав.

791. Спр. 681.

Метрыка царквы ў імя Нараджэння Багародзіцы ў в. Шчэгліца Магілёўскага пав.

792. Спр. 682.

Метрыка царквы ў імя Св. Прарока ў мяст. Александрыя Аршанскага пав.

793. Спр. 683.

Метрыка царквы ў імя Св. Апосталаў Пятра і Паўла ў в. Варанцэвічы Аршанскага пав.

Метрыка царквы ў імя Успення Багародзіцы ў в. Багрынава Аршанскага пав.

794. Спр. 684.

Метрыка царквы ў імя Успення Багародзіцы ў в. Алёнавічы (Алеоновичи) Аршанскага пав.

795. Спр. 685.

Метрыка царквы ў імя Св. Мікалая Цудатворца ў в. Жураўлі (Журавль) Аршанскага пав. (прыпісанай да Алёнавіцкай).

796. Спр. 686.

Метрыка царквы ў імя Св. Мікалая Цудатворца ў в. Коханава Аршанскага пав.

797. Спр. 687.

Метрыка царквы ў імя Успення Багародзіцы ў в. Новае Сяло Аршанскага пав.

798. Спр. 688.

Метрыка царквы ў імя Пятра і Паўла ў мяст. Абольцы (Оболен) Аршанскага пав.

799. Спр. 689.

Метрыка царквы ў імя Пакрова Прасвятой Багародзіцы ў фальв. Віззенічы, прыпісанай да Аболецкай царквы Пятра і Паўла.

800. Спр. 690.

Метрыка царквы ў імя Успення Багародзіцы ў в. Рэпухава Аршанскага пав.

801. Спр. 691.

Метрыка царквы у імя Пераўвасаблення Гасподня і царквы ў імя Пятра і Паўла ў в. Слабодка Аршанскага пав.

802. Спр. 692.

Метрыка царквы ў імя Пакутніцы Варвары ў мяст. Смаляны Аршанскага пав.

803. Спр. 693.

Метрыка царквы ў імя Св. Аляксея ў мяст. Смаляны Аршанскага пав.

804. Спр. 694.

Метрыка царквы ў імя Сыйсця Св. Духа на Апосталаў у в. Сакалянка (?) (Сокольни) Аршанскага пав.

805. Спр. 695.

Метрыка царквы ў імя Пакрова Багародзіцы ў мяст. Талачын Аршанскага пав.

806. Спр. 696.

Метрыка царквы ў імя Пакрова Багародзіцы ў в. Нямкі (Немка) Рагачоўскага пав.

Метрыка царквы ў імя Сыйсця Св. Духа ў в. Фёдараўка Аршанскага пав.

807. Спр. 696а.

Метрыка царквы ў імя Св. Мікалая Цудатворца ў в. Барталамееўка Рагачоўскага пав.

808. Спр. 697.

Метрыка царквы ў імя Нараджэння Багародзіцы ў ваколіцы Новыя Грамыкі Рагачоўскага пав.

809. Спр. 698.

Метрыка царквы ў імя Васілія Вялікага ў в. Залессе Рагачоўскага пав.

810. Спр. 700.

Метрыка царквы ў імя Георгія Пераможца ў в. Нісімкавічы Рагачоўскага пав.

811. Спр. 701.

Метрыка царквы ў імя Успення Багародзіцы ў в. Пералёўка (Перелеевка) Рагачоўскага пав.

812. Спр. 702.

Метрыка царквы ў імя Св. Мікалая Цудатворца ў в. Палессе Рагачоўскага пав.

813. Спр. 703.

Метрыка царквы ў імя Архістратыга Міхаіла ў в. Рэчкі (Речка) Рагачоўскага пав.

814. Спр. 704.

Метрыка царквы ў імя Нараджэння Багародзіцы ў ваколіцы Свацілавічы Рагачоўскага пав. і царквы ў імя Св. Мікалая ў ваколіцы Жалезнікі таго ж пав.

815. Спр. 705.

Метрыка царквы ў імя Св. Мікалая Цудатворца ў в. Стаўбун (Столбун) Рагачоўскага пав.

816. Спр. 706.

Метрыка царквы ў імя Пакрова Багародзіцы ў в. Стрэшын Рагачоўскага пав.

817. Спр. 707.

Метрыка царквы ў імя Нараджэння Багародзіцы ў мяст. Шарсцін (Шерстино) Рагачоўскага пав.

818. Спр. 708.
Метрыка царквы ў імя Св. Мікалая Цудатворца ў г. Сянно.

819. Спр. 709.
Метрыка царквы ў імя Пакрова Багародзіцы ў г. Сянно.

820. Спр. 710.
Метрыка царквы ў імя Св. Іллі Прарока ў в. Алексінічы Сенненскага пав.

821. Спр. 711.
Метрыка царквы ў в. Белая Цэрква (Белоцерковье) Сенненскага пав.

822. Спр. 712.
Метрыка царквы ў імя Св. Апосталаў Пятра і Паўла ў в. Калоднікі (Колодники) Сенненскага пав. (каля р. Балютчанка).

823. Спр. 713.
Метрыка царквы ў імя Успення Багародзіцы ў в. Вялікае Сяло (Великоселье) Сенненскага пав.

824. Спр. 714.
Метрыка царквы ў імя Успення Багародзіцы ў в. Высокі Гарадзец Сенненскага пав.

825. Спр. 715.
Метрыка царквы ў імя Сашэсця Св. Духа на Апосталаў у в. Вядзец (Вядца) Сенненскага пав.

826. Спр. 716.
Метрыка царквы ў імя Св. Георгія Пераможца ў в. Вяцера (Вятер) Сенненскага пав.

826а. Спр. 717.
Метрыка царквы ў імя Св. Апосталаў Пятра і Паўла ў в. Гілі (Гилей) Сенненскага пав.

827. Спр. 718.
Метрыка царквы ў в. Гурэц (Гурцы) Сенненскага пав.

828. Спр. 719.
Метрыка царквы ў імя Сашэсця Св. Духа ў в. Забор'е Сенненскага пав.

829. Спр. 720.
Метрыка царквы ў імя Святой Тройцы ў в. Канева Сенненскага пав.

830. Спр. 721.
Метрыка царквы ў імя Св. Апосталаў Пятра і Паўла ў в. Касенічы (Косеничи) Сенненскага пав.

831. Спр. 722.
Метрыка царквы ў в. Лісічына Сенненскага пав.

832. Спр. 723.
Метрыка царквы ў імя Марыі Магдалены і Уваскрашэння Хрыстова ў мяст. Лукомль Сенненскага пав.

833. Спр. 724.

Метрыка царквы ў імя Нараджэння Багародзіцы ў в. Няклюдава Сенненскага пав.

834. Спр. 725.

Метрыка царквы ў імя Пакрова Багародзіцы ў в. Нямойта (Немойте) Сенненскага пав.

835. Спр. 726.

Метрыка царквы ў імя Палажэння Рызы Багародзіцы ў в. Новая Беліца Сенненскага пав.

836. Спр. 727.

Метрыка царквы ў імя Пакрова Багародзіцы ў в. Пачаевічы Сенненскага пав.

837. Спр. 728.

Метрыка царквы ў імя Св. Георгія Пераможца ў в. Рыдамля Сенненскага пав.

838. Спр. 729.

Метрыка царквы ў імя Св. Мікалая Цудатворца ў мяст. Расна Сенненскага пав.

839. Спр. 730.

Метрыка царквы ў імя Іллі Прарока ў в. Худава (каля возера Сялява).

840. Спр. 731.

Метрыка царквы ў імя Архістратыга Міхаіла ў в. Ульянавічы Сенненскага пав.

841. Спр. 732.

Метрыка царквы ў імя Уваскрашэння Гасподня ў мяст. Чарэя Сенненскага пав.

842. Спр. 733.

Метрыка царквы ў імя Мікалая Цудатворца ў мяст. Чарэя Сенненскага пав.

843. Спр. 734.

Метрыка царквы ў імя Пакрова Багародзіцы ў в. Шаўрова (Шеврово) Сенненскага пав.

844. Спр. 735.

Метрыка царквы ў імя Пакрова Багародзіцы ў в. Вейна Быхаўскага пав.

845. Спр. 736.

Метрыка царквы ў імя Уваскрашэння Хрыстова ў г. Чавусы Магілёўскай губ.

846. Спр. 737.

Метрыка царквы ў імя Успення Багародзіцы ў в. Галееўка(?) (Галени) Чавускага пав.

847. Спр. 738.

Метрыка царквы ў імя Св. Тройцы ў г. Чэрыкаве.

848. Спр. 739.

Метрыка царквы ў імя Успення Багародзіцы ў в. Басценавічы Чэрыкаўскага пав.

849. Спр. 740.

Метрыка царквы ў імя Св. Апосталаў Пятра і Паўла ў в. Бязводзічы Чэрыкаўскага пав.

850. Спр. 741.

Метрыка царквы ў імя Св. Іллі Прарока ў в. Верамейкі Чэрыкаўскага пав.

851. Спр. 742.

Метрыка царквы ў імя Георгія Пераможца ў в. Вародзькаў (Вородьково) Чэрыкаўскага пав.

852. Спр. 743.

Метрыка царквы ў імя Св. Пераўвасаблення Гасподня ў в. Вярхоўцы (Верховцы) Чэрыкаўскага пав

853. Спр. 744.

Метрыка царквы ў імя Узнясення Гасподня ў в. Доўгае Чэрыкаўскага пав.

854. Спр. 745.

Метрыка царквы ў імя Св. Іллі Прарока ў мяст. Крычаў Чэрыкаўскага пав.

855. Спр. 746.

Метрыка царквы ў імя Успення Багародзіцы ў мяст. Крычаў Чэрыкаўскага пав.

856. Спр. 747.

Метрыка царквы ў імя Успення Прасвятой Багародзіцы ў в. Лабанаўка Крычаўскага пав.

857. Спр. 748.

Метрыка царквы ў імя Успення Прасвятой Багародзіцы ў мяст. Маляцічы Чэрыкаўскага пав.

858. Спр. 749.

Метрыка царквы ў імя Пакрова Багародзіцы ў в. Валасова (Волосово) Чэрыкаўскага пав.

859. Спр. 750.

Метрыка царквы ў імя Архістратыга Міхаіла ў в. Язёры (Езеры) Магілёўскай губ.

860. Спр. 751.

Метрыка царквы ў імя Пераўвасаблення Хрыстова ў в. Кісцяні Магілёўскай губ.

861. Спр. 752.

Метрыка царквы ў імя Св. Мітрафана ў в. Казловічы Магілёўскай губ.

862. Спр. 753.

Метрыка царквы ў імя Іллі Прарока ў в. Какоўчына Магілёўскай губ.

863. Спр. 754.

Метрыка царквы ў імя Апосталаў Пятра і Паўла і Св. Пакутніка Георгія ў мяст. Нічыпаровічы Магілёўскай губ.

864. Спр. 755.

Метрыка царквы ў імя Успення Багародзіцы ў в. Славені (Словень) Магілёўскай губ.

865. Спр. 756.

Метрыка царквы ў імя Раства Багародзіцы ў в. Тайманава Магілёўскай губ.

866. Спр. 757.

Метрыка царквы ў імя Іллі Прарока ў в. Целяшы Магілёўскай губ.

Фонд 6

867. Спр. 51, 1846 г., л. 14.

Паведамленне ў Археалагічную камісію Магілёўскага губернатара аб земляным умацаванні ў мяст. Друцк Магілёўскага пав.

868. Спр. 64, 1839 г.

Аб знаходцы сярэбраных манет у губерні.

869. Спр. 91, 1843 г.

Аб знаходцы манеты С.Ганчаровым.

Мінская губерня

Фонд 1

870. Спр. 4, лл. 3–18, 26, 28, 29.

Перапіска Мінскага губернскага статыстычнага камітэта з Археалагічнай камісіяй аб высылцы знойдзеных у губерні манет.

871. Спр. 4, лл. 3 адв., 15, 27.

Пра знойдзены ў г. Мазыры гліняны гляк з меднымі шведскімі, брандэнбургскімі і польскімі манетамі XVII ст. З 350 штук у Археалагічную камісію даслана 261 штука — яны перададзены ў Эрмітаж.

872. Спр. 4, лл. 17, 19–25.

Пра знаходку скарбу з 121 сярэбранай польскай манеты Сігізмунда III (85 з паловай залатнікоў). Перададзены на Манетны двор для пераплаўкі.

873. Спр. 4, лл. 17 адв., 20–25.

Пра знаходку ў в. Лозкі (Лозок) Барысаўскага пав. скарбу з 545 (84 залатнікі) сярэбраных манет. Перададзены на Манетны двор для пераплаўкі.

874. Спр. 4, 1870 г., лл. 1–3, 16–18.

Пра знаходку ў Мазырскім пав. меднай манеты з яўрэйскім надпісам (згублена).

875. Спр. 4, 1870 г., лл. 26–29.

Пра знаходку ў в. Завайць Нараўлянскай вол. Рэчыцкага пав. скарбу старажытных сярэбраных манет. Перададзены ў Эрмітаж.

876. Спр. 4, 1883 г., лл. 33–34.

Пра быццам бы знойдзены ў маёнтку Горваль Рэчыцкага пав. скарб (згадваецца ў справе Мінскай крымінальнай палаты, дасланай Міністэрствам юстыцыі для прагляду).

877. Спр. 4, 1885 г., л. 17 адв.

Пра знаходку каля в. Пустошка Бабруйскага пав. у гліняным гаршку скарбу з сярэбраных манет агульнай вагой чатыры фунты. Перададзены на Манетны двор для пераплаўкі.

878. Спр. 9, 1887 г., л. 27.

Пра рэчы, знойдзеныя Н.П.Авенарыусам і В. В.Завітневічам у час раскопак 1888–1890 гг. у Мінскай губ. і змешчаныя на выставе Археалагічнай камісіі ў 1891 г.

879. Спр. 10, 1873 г.

Пра знаходку ў в. Козенкі (Каженка) Мінскай губ. скарбу з сярэбраных рымскіх манет, сярэбранага пярсцёнка і сярэбранага злітка. Перададзены ў Эрмітаж.

880. Спр. 11, лл. 1–6.

Пра прысланы ў Археалагічную Камісію Мінскім губернскім статыстычным камітэтам скарб з 520 сярэбраных манет, знойдзены ў в. Ляскавічы Бабруйскага пав. (агульная вага адзін фунт 45 залатнікоў). Перададзены на Манетны двор для пераплаўкі.

881. Спр. 11, лл. 17–22.

Аб прысылцы Мінскім губернскім статыстычным камітэтам скарбу з 136 сярэбраных ліфляндскіх, рыжскіх, літоўскіх, эльбінгскіх, прускіх манет 1623–1658 гг. (16 залатнікоў), знойдзеных у маёнтку Стары Барысаў.

882. Спр. 11, лл. 23–24 адв.

Пра прысланыя ў Археалагічную камісію Мінскім губернскім статыстычным камітэтам дзве алавяныя талеркі і іншыя рэчы і 13 старажытных манет, знойдзеных на адлегласці адной вярсты ад мяст. Петрыкаў. Усё вернута як “не маючае археалагічнага значэння”.

883. Спр. 11, 1873 г., лл. 7–12.

Аб прысылцы ў Археалагічную камісію Мінскім губернскім статыстычным камітэтам 1080 старажытных сярэбраных прускіх 1679–1720 гг., польскіх 1663–1683 гг., брабанцкага талера 1672 г. манет (восем фунтаў 87 залатнікоў). Адпраўлены на Манетны двор на пераплаўку.

884. Спр. 11, 1873 г., лл. 13–16.

Пра знаходку ў в. Каменка Мазырскага пав. скарбу з 21 сярэбранай рымскай манеты і сярэбраных вырабаў. Манеты "ўступлены" Ю.Б.Іверсу за восем рублёў з капейкамі, а рэчы перададзены ў Эрмітаж (ёсць малюнак).

885. Спр. 11, 1873 г., лл. 25–31.

Пра знаходку 134 вялікіх і дробных сярэбраных польскіх і прускіх манет у в. Глевічы (Глевичи) Рэчыцкага пав. Перададзены на Манетны двор.

886. Спр. 16, 1874 г., лл. 1–6.

Пра знаходку ва ўрочышчы Грушавіцы (Грушевицы) Рэчыцкага пав. 65 сярэбраных польскіх, рыжскіх і інш. манет XVII ст. Перададзены на Манетны двор.

887. Спр. 16, 1874 г., лл. 7–12.

Аб перадачы на пераплаўку старажытных сярэбраных манет, знойдзеных у Зембінскай вол. Барысаўскага пав.

888. Спр. 16, 1875 г., лл. 1–5.

Пра знойдзены ў в. Пральнікі Мінскага пав. скарб з 390 старажытных сярэбраных рыжскіх, лівонскіх, літоўскіх, эльбінгскіх, прускіх манет 1618–1654 гг. Перададзены на Манетны двор для пераплаўкі.

889. Спр. 17, 1871 г., лл. 2–4, 6–11.

Матэрыялы пра кафедральны Пятра-Паўлаўскі сабор у г. Мінску: апісанне М.Аўдзеевым нагробка ў саборы, малюнак М.Аўдзеева нагробка ў Мінскім Пятра-Паўлаўскім саборы.

890. Спр. 20, 1887 г., лл. 1–56.

Дзённікі і перапіска аб раскопках дацэнта Кіеўскай духоўнай акадэміі В.З.Завітневіча ў 1886–1887 гг. у Мінскім, Ігуменскім, Барысаўскім і Рэчыцкім пав., а ў 1889 г. — у Мазырскім пав. (з апісаннямі знойдзеных рэчаў).

891. Спр. 20, 1889 г., л. 28 адв.

Дзённікі і перапіска дацэнта Кіеўскай духоўнай акадэміі В.З.Завітневіча пра раскопкі ў Мазырскім пав.

892. Спр. 20, 1889 г., лл. 40–41 адв.

Пра раскопкі дацэнта Кіеўскай духоўнай акадэміі В.З.Завітневіча ў 1886–1887 гг. у Ігуменскім, Барысаўскім і Рэчыцкім паветах Мінскай губ.

893. Спр. 20, 1889 г., лл. 41 адв.–42.

Справаздача В.З.Завітневіча аб раскопках у 1886–1887 гг. могільніка паблізу г. Барысава і ў іншых месцах Мінскай губ.

894. Спр. 20, 1889 г., лл. 75–77.

Справаздача Мінскага губернскага статыстычнага камітэта пра старажытныя рэчы, якія захоўваюцца ў яго памяшканні.

895. Спр. 21, 1887 г., лл. 1–6.

Пра знаходку ва ўрочышчы Уборкі каля в. Грабёнка Ігуменскага пав. шасці сярэбраных брабанцкіх 1633 г., польскіх і прускіх 1661–1687 гг. манет. Перададзены ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт 23.2.1889 г.

896. Спр. 24, лл. 1–9.

Пра знойдзены ў мяст. Крошын Навагрудскага пав. скарб з 132 цэлых і сямі абломкаў літоўскіх, рыжскіх, данцыгскіх 1509–1618 гг. сярэбраных манет (34 залатнікі). Перададзены ў Віленскі музей старажытнасцей 24.4.1892 г.

897. Спр. 25, 1867 г.

Пра знаходку ў двары дома ў в. Ганькавічы Пінскага пав. скарбу з 496 польскіх сярэбраных манет XVII ст.

898. Спр. 26, лл. 1–8.

Пра знаходку на полі ля в. Якшыцы Ігуменскага пав. польскіх, шведскіх і літоўскіх сярэбраных паўтаракаў і солідаў XVII ст. 51 экземпляр перададзены ў Віленскі музей 10.7.1891 г.

899. Спр. 32, лл. 45–46.

Дзённік і іншыя матэрыялы аб раскопках В.З.Завітневічам у 1892 г. 245 кургадоў у розных месцах Рэчыцкага пав.

900. Спр. 32, 1890 г., лл. 61–66.

Дзённік і іншыя матэрыялы пра раскопкі дацэнтам Кіеўскай духоўнай акадэміі В.З.Завітневічам у 1890 г. 245 курганоў у розных месцах Рэчыцкага пав. і ў тым ліку паміж вв. Адамаўка, Сцяпанаўка, Заспа (з апісаннямі знойдзеных рэчаў).

901. Спр. 33, 1883 г., лл. 1–14.

Пра знаходку арандатарамі фальв. Грывец (Гривец) Ігуменскага пав. скарбу з 301 сярэбранай манеты (100 залатнікоў). Сярод іх — польскія, літоўскія, рыжскія, лівонскія, прускія, эльбінгскія, шведскія талеры і інш. 1546–1654 гг., дзяньга 1736 г. Адпраўлены на манетны двор.

902. Спр. 34, лл. 21–26.

Пра знаходку ў в. Вялікія Карнышы Навагрудскага пав. 11 сярэбраных польскіх Яна Казіміра і Яна Сабескага, а таксама прускіх 1686 г. манет. Перададзены на Манетны двор.

903. Спр. 34, лл. 27–32.

Пра скарб з 48 сярэбраных галандскіх, брабанцкіх, польскіх, шведскіх манет 1622–1654 гг., знойдзены ў в.Азярцо Мінскага пав. Перададзены на Манетны двор для пераплаўкі (25 залатнікоў).

904. Спр. 34, 1887 г., лл. 1–5.

Аб знойдзеным каля в. Бухлічы Пінскага пав. каменным малатку (з малюнкам). Вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

905. Спр. 34, 1887 г., лл. 6–9, 34–36.

Запытанне Археалагічнай камісіі пра знойдзены ў г. Слуцку скарб сярэбраных манет.

906. Спр. 34, 1887 г., лл. 10–20.

Паведамленне аб падземных склепах, абкружаных мураванай сцяной са скляпеннем працягласцю ў вярсту ў мяст. Заслаўе Мінскага пав. Дадатак: друкаваны артыкул А.Слупскага.

907. Спр. 34, 1887 г., лл. 14 адв.–19 адв.

Гісторыка-археалагічныя звесткі пра г. Тураў.

908. Спр. 35, л. 2.

Пра знаходку ў в. Козенкі (Каженка) Мінскай губ. скарбу з сярэбраных рымскіх манет, сярэбранага пярсцёнка і сярэбранага злітка. Перададзены ў Эрмітаж.

909. Спр. 35, л. 31.

Пра знаходку ў г. Слуцку галандскага сярэбранага талера XVII ст. Перададзены ў Эстонскае вучонае таварыства ў Юр'еве 16.1.1888 г.

910. Спр. 35, л. 68.

Пра знойдзены ў Мінскай губ. скарб з 59 усходніх і 120 нямецкіх манет XI ст. Перададзены ў Гістарычны музей 11.2.1889 г.

911. Спр. 35, л. 71.

Аб перадачы манет, знойдзеных у 1877 г. у Ігуменскім пав. Мінскаму губернскаму статыстычнаму камітэту.

Пра знаходку ва ўрочышчы Уборкі каля в. Грабёнка Ігуменскага пав. шасці сярэбраных брабанцкіх 1633 г., польскіх і прускіх 1661–1687 гг. манет. Перададзены ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт 23.2.1889 г.

912. Спр. 36, лл. 1–4.

Аб прысылцы ў Археалагічную камісію Мінскім губернскім статыстычным камітэтам знойдзенага ў Брагінскай вол. Рэчыцкага пав. скарбу з 200 сярэбраных (146 залатнікоў) польскіх, літоўскіх, швейнфурцкіх, рыжскіх манет 1507–1626 гг.

913. Спр. 36, л. 3.

Пра знаходку ў в. Каменка Мазырскага пав. скарбу з 21 сярэбранай рымскай манеты і сярэбраных вырабаў. Манеты "ўступлены"

Ю.Б.Іверсу за восем рублёў з капейкамі, а рэчы перададзены ў Эрмітаж (ёсць малюнак).

914. Спр. 36, л. 4.

Пра прысланыя ў Археалагічную камісію Мінскім губернскім статыстычным камітэтам дзве алавяныя талеркі і іншыя рэчы і 13 старажытных манет, знойдзеных на адлегласці адной вярсты ад мяст. Петрыкаў. Усё вернута як "не маючае археалагічнага значэння".

915. Спр. 36, лл. 3, 6.

Аб прысылцы Мінскім губернскім статыстычным камітэтам скарбу з 136 сярэбраных ліфляндскіх, рыжскіх, літоўскіх, эльбінгскіх, прускіх манет 1623–1658 гг. (16 залатнікоў), знойдзеных у маёнтку Стары Барысаў.

916. Спр. 36, лл. 5–13.

Пра знойдзены ў в. Новы Двор Старасельскай вол. Мінскага пав. скарб з 399 старажытных сярэбраных арабскіх і нямецкіх манет IX-XI стст. З іх 44 арабскія манеты перададзены 31.12.1884 г. у Эрмітаж, 139 манет — на Манетны двор для пераплаўкі; 33 арабскія манеты 13.3.1874 г. перададзены ў Эрмітаж, 59 арабскіх і 120 нямецкіх манет XI ст. 11.2.1889 г. — у Гістарычны музей. Арабскія манеты прадстаўлены абасідскімі, саманідскімі, зіярыдскімі, бувейгідскімі, хамданскімі, хамданідскімі, іхшыдскімі і варварскімі падробкамі іх.

917. Спр. 36, л. 7.

Пра скарб манет, знойдзены ў Зембінскай вол. Барысаўскага пав.

918. Спр. 36, л. 8 адв.

Пра знойдзены ў в. Пральнікі Мінскага пав. скарб з 390 старажытных сярэбраных рыжскіх, лівонскіх, літоўскіх, эльбінгскіх, прускіх манет 1618–1654 гг. Перададзены на Манетны двор для пераплаўкі.

919. Спр. 36, л. 15 адв.

Пра знойдзеныя ва ўрочышчы Баравіца Рэчыцкага пав. 15 сярэбраных польскіх, літоўскіх і іншых манет XVI і XVII стст.

920. Спр. 36, лл. 15–16.

Пра знаходку скарбу з польскіх, літоўскіх, прускіх, данцыгскіх 1511–1665 гг. і рускіх часоў Фёдара Іванавіча і Барыса Фёдаравіча манет, ва ўрочышчы Баравіца. Прададзены Ю.Б.Іверсу.

921. Спр. 36, лл. 18–20.

Пра знаходку 80 медных манет у в. Маўчаны Рэчыцкага пав. Перададзены ў Эрмітаж.

922. Спр. 36, л. 28.

Пра скарб з шасці сярэбраных манет, знойдзены ва ўрочышчы Уборкі Ігуменскага пав.

923. Спр. 38, 1890 г., л. 5.

Пра курганы з сядзячымі шкілетамі жалезнага веку ў Барысаўскім пав., абследаваныя ў 1890 г. Н.П.Авенарыусам.

924. Спр. 38, 1890 г., л. 6.

Пра групу высокіх курганоў паміж мяст. Шчорсы і Нягневічы Навагрудскага пав.

925. Спр. 38, 1890 г., лл. 8 адв.–9.

Аб могільніку паміж Навагрудкам і Карэлічамі, каля в. Воўкавічы, даследаваным у 1890 г. Н.П.Авенарыусам.

926. Спр. 42, лл. 1–10.

Пра знаходку ў в. Вяляцічы Барысаўскага пав. скарбу з адной залатой (78 залатнікоў) і 76 сярэбраных манет, у тым ліку і галандскага чырвонца 1767 г.; рускіх і прускіх манет 1661–1767 гг.

927. Спр. 42, лл. 16 адв.–24.

Пра раскопкі у в. Есьманы (Есьмоны) Барысаўскага пав. Сіпачова ў 1863–64 гг., Шыманоўскага ў 1887 г., Авенарыуса ў 1889 г.

928. Спр. 42, 1889 г., л. 25 адв.

Пра калекцыю каменных прылад. сабраную членам Мінскага губернскага статыстычнага камітэта Г.Татурам у Ігуменскім пав.

929. Спр. 42, 1889 г., лл. 16 адв.–24 адв., 27, 32.

Аб гарадзішчы на беразе р. Чарняўкі каля в. Буда (Буднікі) Барысаўскага пав., на якім знойдзены медны наканечік кап'я і абломак глінянай пліткі з малюнкамі (кафлі?).

Аб сабраных і набытых Н.П.Авенарыусам у в. Заазер'е і іншых месцах Барысаўскага пав. каменных сякерах і долатах.

930. Спр. 43, 1888 г., лл. 6–14.

Пра вырыты свіннёй на вуліцы в. Быстрыца Слуцкага пав. скарб з рыжскіх і літоўскіх солідаў 1625–1653 гг. Перададзены на Манетны двор.

931. Спр. 43, 1888 г., лл. 15–17.

Пра 16 сярэбраных манет цароў Васіля Іванавіча, Івана Васільевіча. Фёдара і Барыса Гадунова, прызначаных у 1888 г. на аўкцыённы продаж судовым прыставам пры з'ездзе міравых суддзяў Ігуменскага пав.

932. Спр. 44, 1890 г.

Пра знаходку ў 1890 г. у маёнтку Вялікія Зямовішчы (Зимовище) Мазырскага пав. скарбу з 307 медных і сярэбраных манет, закапаных у гліняным гаршку. Сярод іх — польскі грош 1600 г., траякі Сігізмунда III 1624 і 1625 гг., прускі траяк 1622 г., соліды Яна Казіміра, Хрысціны і Карла.

933. Спр. 44, 1890 г., лл. 1–4.

Пра знаходку ў маёнтку Вялікія Зямовішчы Мазырскага пав. скарбу у гліняным гаршку з 307 сярэбраных і медных польскіх і прускіх манет 1600–1625 гг. Вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

934. Спр. 48, 1871 г., л. 18.

Запытанне Археалагічнай камісіі пра знойдзены ў г. Слуцку скарб сярэбраных манет.

935. Спр. 48, 1882 г., лл. 1–13.

Пра знаходку ў в. Тумент(ы?) Пінскага пав. скарбу з 24 сярэбраных манет (25 залатнікоў) брабанцкіх, альдэнбургскіх, польскіх, шведскіх 1617–1626 гг. Перададзены на Манетны двор на пераплаўку.

936. Спр. 48, 1882 г., лл. 14–19.

Пра знаходку ў в. Туры (Турово) Ігуменскага пав. скарбу з 561 нізкапробнай сярэбранай польскай, лівонскай, літоўскай, рыжскай, эльбінгскай 1621–1653 гг., шатландскай Карла II манеты. Вернуты, бо "не ўяўлялі цікавасці", Мінскаму губернскаму статыстычнаму камітэту.

937. Спр. 51, л. 20 адв.

Пра знаходку ў в. Тумент(ы?) Пінскага пав. скарбу з 24 сярэбраных манет (25 залатнікоў) брабанцкіх, альдэнбургскіх, польскіх, шведскіх 1617–1626 гг. Перададзены на Манетны двор на пераплаўку.

938. Спр. 51, л. 21.

Пра знаходку ў в. Туры (Турово) Ігуменскага пав. скарбу з 561 нізкапробнай сярэбранай польскай, лівонскай, літоўскай, рыжскай, эльбінгскай 1621–1653 гг., шатландскай Карла II манеты. Вернуты, бо "не ўяўлялі цікавасці".

939. Спр. 51, л. 34.

Пра знаходку арандатарамі фальв. Грывец Ігуменскага пав. скарбу з 301 сярэбранай манеты (100 залатнікоў). Сярод іх — польскія, літоўскія, рыжскія, лівонскія, прускія, эльбінгскія, шведскія талеры і інш. 1546–1654 гг., дзяньга 1736 г. Адпраўлены на Манетны двор.

940. Спр. 60, 1900 г.

Аб рымскіх манетах позняга перыяду, знойдзеных паблізу ад г. Мінска і дастаўленых у 1901 г. А.Краўзэ.

941. Спр. 69, л. 70 адв.

Пра знойдзеныя ў Навагрудскім пав. сярэбраныя манеты. Перададзены на Манетны двор для пераплаўкі.

942. Спр. 69, л. 81.

Пра скарб з 48 сярэбраных галандскіх, брабанцкіх, польскіх, шведскіх манет 1622–1654 гг., знойдзены ў в. Азярцо Мінскага пав. Перададзены на Манетны двор для пераплаўкі (25 залатнікоў).

943. Спр. 71, 1889 г., лл. 1–6.

Пра знаходку ў в. Сякерычы Слуцкага пав. скарбу з 18 сярэбраных (14 залатнікоў) і дробных медных (18 фунтаў 15 залатнікоў) солідаў і шасціграшовікаў Яна Казіміра. Перададзены на Манетны двор для пераплаўкі.

944. Спр. 71, 1889 г., лл. 7–12.

Аб знаходцы скарбу, які вырыла свіння на двары ў в. Дрэбск Пінскага пав. (Кажан-Гарадзецкая вол.) з чатырох сярэбраных і 1200 медных манет, у ліку якіх соліды, грашовікі і шасціграшовік Яна Казіміра і грашовікі Фрыдрыха III. Перададзены на Манетны двор.

945. Спр. 72, л. 5 адв.

Пра знаходку ў г. Слуцку галандскага сярэбранага талера XVII ст. Перададзены ў Эстонскае вучонае таварыства ў Юр'еве 16.1.1888 г.

946. Спр. 72, л. 82 адв.

Пра вырыты свіннёй на вуліцы в. Быстрыца Слуцкага пав. скарб з рыжскіх і літоўскіх солідаў 1625–1633 гг. Перададзены на Манетны двор.

947. Спр. 72, л. 109 адв.

Пра знаходку ў в. Сякерычы Слуцкага пав. скарбу з 18 сярэбраных (14 залатнікоў) і дробных медных (18 фунтаў 15 залатнікоў) солідаў і шасціграшовікаў Яна Казіміра. Перададзены на Манетны двор для пераплаўкі.

948. Спр. 72, л. 148.

Аб знаходцы скарбу, які вырыла свіння на двары ў в. Дрэбск Пінскага пав. (Кажан-Гарадзецкая вол.) з чатырох сярэбраных і 1200 медных манет, у ліку якіх соліды, грашовікі і шасціграшовік Яна Казіміра і грашовік Фрыдрыха III. Перададзены на Манетны двор.

949. Спр. 72, л. 162 адв.

Пра знаходку ў маёнтку Вялікія Зямовішчы (Зимовище) Мазырскага пав. скарбу ў гліняным гаршку з 307 сярэбраных і медных польскіх і прускіх манет 1600–1625 гг. Вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

950. Спр. 72, л. 178.

Пра скарб са 132 сярэбраных і 16 медных манет, знойдзены ў в. Барыскавічы Мазырскага пав. Перададзены ў Віленскі музей старажытнасцей 12.7.1891 г.

951. Спр. 72, л. 182.

Пра знаходку на раллі ва ўрочышчы Горкі Мазырскага пав. скарбу з 21 сярэбранага рубля (адзін фунт, 30 з паловай залатнікоў) 1720–1789 гг. Вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

952. Спр. 72, л. 205.

Пра знаходку ў агародзе ў маёнтку Асарэвічы Рэчыцкага пав. 119 сярэбраных манет, у ліку якіх польскія траякі 1597 г., грошы Сігізмунда III, нямецкія грошы 1597–1601 гг., прускі грош Альбрэхта, літоўскія паўграшовікі Сігізмунда I, Сігізмунда Аўгуста і Аляксандра, царскія капейкі Івана, Фёдара, Барыса, Дзмітрыя і Васіля Шуйскага. Вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

953. Спр. 72, л. 215.

Пра знаходку ў Мазырскім пав. манет, абломка меднага крыжа і бляхі. Манеты вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт (як нявартыя захавання). Крыж і бляха перададзены ў Гістарычны музей 10.7.1891 г.

954. Спр. 77, 1909 г.

Пра знаходку ў в. Ліпляны Мазырскага пав. скарбу з 1182 манет. Вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

955. Спр. 87, 1903 г., лл. 320 адв.–321.

Пра знаходку ў в. Лошніца Барысаўскага пав. скарбу з 72 сярэбраных манет (73 з чвэрцю залатнікі). Вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

956. Спр. 91, 1915 г.

Аб раскопках Ю.В.Шавельскага ў Мінскім, Барысаўскім і Ігуменскім пав.

957. Спр. 92, 1905 г., лл. 392 адв.–393.

Пра знаходку ў мяст. Семежава Слуцкага пав. скарбу з медных манет (адзін пуд, 11 фунтаў, 45 залатнікоў). Вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

958. Спр. 92, 1908 г.

Пра знаходку ў мяст. Столін Пінскага пав. скарбу з 80 сярэбраных манет. Вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

959. Спр. 94, 1893 г., лл. 36 адв.–37.

Пра скарб з 464 сярэбраных манет, знойдзены ў маёнтку Блонь Барысаўскага пав.

960. Спр. 94, 1899 г.

Пра знаходку сярэбраных кубачка і 200 заходнееўрапейскіх манет XVII ст. у в. Дворышча Рэчыцкага пав. (фота). Кубак перададзены ў Эрмітаж, сем з паловай талераў — у Кіеўскі універсітэт, астатнія — на Манетны двор.

961. Спр. 96, 1897 г.

Пра знаходку ў в. Каменка Мінскага пав. скарбу з 524 сярэбраных манет. Перададзены для пераплаўкі на Манетны двор.

962. Спр. 98, лл. 1–7.

Пра скарб са 132 сярэбраных і 16 медных манет, знойдзены ў в. Барыскавічы Мазырскага пав. Перададзены ў Віленскі музей старажытнасцей 12.7.1891 г.

963. Спр. 100, 1890 г.

Пра знаходку на полі ля в. Якшыцы Ігуменскага пав. польскіх, шведскіх і літоўскіх сярэбраных паўтаракаў і солідаў XVII ст. 51 экземпляр перададзены ў Віленскі музей 10.7.1891 г.

964. Спр. 104, 1895 г.

Пра знойдзеныя ў засц. Клешаў Слуцкага пав. сярэбраныя (21 шт.) польскія орты 1629 г., паўтаракі Сігізмунда III, пражскія грошы. Вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

965. Спр. 105, 1895 г.

Пра скарб, знойдзены ў час капання калодзежа ў в. Лешня Быстрыцкай вол. Слуцкага пав. з 264 сярэбраных польскіх, брандэнбургскіх, рускіх манет XVII ст. (адзін фунт 88 залатнікоў). Перададзены на Манетны двор для пераплаўкі.

966. Спр. 109, 1890 г., лл. 1–4.

Пра знаходку ва ўрочышчы Выдра Якшыцкай вол. Ігуменскага пав. польскіх, шведскіх і літоўскіх сярэбраных паўтаракаў і солідаў.

967. Спр. 111, 1890 г., лл. 1–4.

Пра знаходку на раллі ва ўрочышчы Горкі Мазырскага пав. скарбу з 21 сярэбранага рубля (адзін фунт, 30 з паловай залатнікоў) 1720–1789 гг. Вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

968. Спр. 111, 1900 г.

Пра знаходку ў 1900 г. у в. Таль Бабруйскага пав. скарбу з дзесяці сярэбраных і 90 медных рускіх і польскіх манет. Перададзены ў Мінскі музей.

969. Спр. 113, 1909 г.

Пра знаходку ў в. Глухавічы Рэчыцкага пав. скарбу медных манет (вагой адзін пуд дзевяць фунтаў). Дасланыя ў камітэт, 40 экземпляраў вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

970. Спр. 115, 1907 г.

Пра знаходку ў в. Лешня (Лешни) Мазырскага пав. скарбу з 59 сярэбраных манет у скарбонцы. Чатыры манеты перададзены ў Эрмітаж, скарбонка прададзена, астатнія манеты вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

971. Спр. 130, 1893 г.

Пра знаходку ў в. Мужанка Барысаўскага пав. 12 сярэбраных манет. Вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

972. Спр. 133, 1906 г.

Пра знаходку скарбу (277 манет) у мяст. Койданава (цяпер г. Дзяржынск) Мінскага пав. Вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

973. Спр. 136, 1906 г., лл. 414 адв.–415.

Пра знойдзены ў в. Ржаўка Быхаўскага пав. скарб з 125 сярэбраных манет. Вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

974. Спр. 140, лл. 1–3.

Пра знаходку на раллі ў в. Каменка Мазырскага пав. медных солідаў

Хрысціны і Карла Густава 1638–1685 гг. Вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

975. Спр. 140, 1890 г.

Пра знаходку ва ўрочышчы Бокава каля в. Каменка Мазырскага пав. на ворыве старажытных медных манет, у ліку якіх соліды Хрысціны і Карла Густава 1638–1685 гг.

976. Спр. 148, 1893 г.

Пра скарб з аднаго залатога чырвонца, 102 сярэбраных і шасці медных манет, знойдзены ў в. Кабыльчыцы Слуцкага пав. Залаты чырвонец перададзены ў Эрмітаж, астатнія вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

977. Спр. 151, 1895 г.

Пра знойдзены пры апрацоўцы агарода ў мяст. Капыль Слуцкага пав. скарб з 172 сярэбраных польскіх і рымскіх солідаў часоў Сігізмунда III. Перададзены на Манетны двор для пераплаўкі.

978. Спр. 152, 1893 г.

Пра скарб з сярэбраных манет (92 шт., каля 68 залатнікоў), знойдзены ў в. Малая Балвань. Перададзены на Манетны двор для пераплаўкі.

979. Спр. 160, 1894 г.

Пра знойдзены ў мяст. Рубяжэвічы Мінскага пав. скарб з дзесяці сярэбраных і 700 медных польскіх і літоўскіх манет XVII ст. Вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

980. Спр. 163, 1909 г.

Пра знаходку ў в. Азярычына Ігуменскага пав. пяці сярэбраных польскіх манет. Вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

981. Спр. 164, 1896 г.

Перапіска пра выцягнутыя з р. Беразіны паблізу в. Студзёнка Барысаўскага пав. у час ачысткі р. чалавечыя чарапы, зброю, баявую амуніцыю і бытавыя рэчы, якія належалі французскай арміі, што адступала ў 1812 г.

982. Спр. 169, 1890 г.

Пра знаходку ў агародзе ў маёнтку Асарэвічы Рэчыцкага пав. 119 сярэбраных манет, у ліку якіх польскія траякі 1597 г., грошы Сігізмунда III, нямецкія грошы 1597–1601 гг., прускі грош Альбрэхта, літоўскія паўграшовікі Сігізмунда I, Сігізмунда Аўгуста і Аляксандра, царскія капейкі Івана, Фёдара, Барыса, Дзмітрыя і Васіля Шуйскага. Вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

983. Спр. 175, 1893 г.

Пра знаходку ў г. Нясвіжы 5 сярэбраных манет. Вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

984. Спр. 175, 1899 г.

Пра знаходку ў в. Свяды Барысаўскага пав. сярэбраных польскіх і прускіх манет XVII ст. (139 штук вагой адзін фунт дзесяць залатнікоў). Вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

985. Спр. 178, 1899 г.

Пра знаходку залатога чырвонца ў мяст. Горваль Рэчыцкага пав. Вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

986. Спр. 181, 1903 г.

Пра знаходку ў в. Праспект (Проспект) Мінскага пав. скарбу з 230 медных манет. Вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

987. Спр. 182, лл. 1–9.

Апісанне старажытных рэчаў, знойдзеных у час раскопак В.З.Завітневіча ў в. Чэрнікаўшчына Мінскага пав.

988. Спр. 182, 1891 г., лл. 1–9.

Аб куплі калекцыі старажытнасцей з Мінскага, Ігуменскага, Барысаўскага і Рэчыцкага пав.

989. Спр. 184, 1893 г.

Пра знаходку ў засц. Прылукі Навагрудскага пав. скарбу з 150 сярэбраных манет (20 залатнікоў). Перададзены ў Віленскі музей старажытнасцей 22.3.1894 г.

990. Спр. 184, 1904 г.

Пра раскопкі Е.Р.Раманава ў Рэчыцкім пав.

991. Спр. 190, 1893 г., лл. 48 адв.–49.

Пра знаходку ў в. Хатынічы Пінскага пав. скарбу з 76 сярэбраных манет (76 залатнікоў). Перададзены на Манетны двор на пераплаўку.

992. Спр. 193, 1904 г.

Пра знаходку ў в. Ралы (Раллы) Навагрудскага пав. скарбу з 385 сярэбраных манет. Вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

993. Спр. 196, 1895 г.

Пра знойдзены ў мяст. Рубяжэвічы Мінскага пав. скарб з 123 сярэбраных манет (90 залатнікоў), сярод якіх прускія шасціграшовікі 1681–1686 гг., польскія 1660–1684 гг. Перададзены на Манетны двор для пераплаўкі.

994. Спр. 198, 1893 г.

Пра скарб манет з Мінскай губ., які вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

995. Спр. 203, 1890 г., лл. 1–6.

Пра знаходку ў Мазырскім пав. манет, абломка меднага крыжа і бляхі. Манеты вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт (як няварты захавання). Крыж і бляха перададзены ў Гістарычны музей 10.7.1891 г.

996. Спр. 206, 1902 г.

Пра знаходку ў г. Слуцку чатырох залатых манет (сем залатнікоў). Вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

997. Спр. 209, 1904 г.

Пра знаходку ў в. Капланцы (Капланец) Ігуменскага пав. скарбу з 27 сярэбраных манет. Вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

998. Спр. 212, 1901 г.

Пра знаходку скарбу ў в. Пупелічы Барысаўскага пав. з дзвюх залатых, 656 сярэбраных манет. Эрмітаж купіў тры талеры. Астатнія вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

999. Спр. 215, лл. 3 адв.–4.

Пра знойдзены ў Мінскай губ. скарб з 132 цэлых і 7 абломкаў манет. Перададзены ў Віленскі музей.

1000. Спр. 215, лл. 4 адв.–5.

Пра скарб з 25 медных, 76 сярэбраных і адной залатой манеты, знойдзены ў Мінскай губ. Вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

1001. Спр. 215, лл. 36 адв.–37.

Пра скарб з 464 сярэбраных манет, знойдзены ў маёнтку Блонь Барысаўскага пав.

1002. Спр. 215, лл. 40 адв.–41.

Пра знаходку ў в. Мужанка Барысаўскага пав. 12 сярэбраных манет. Вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

1003. Спр. 215, лл. 43 адв.–44.

Пра скарб з аднаго залатога чырвонца, 102 сярэбраных і шасці медных манет, знойдзены ў в. Кабыльчыцы Слуцкага пав. Залаты чырвонец перададзены ў Эрмітаж, астатнія вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

1004. Спр. 215, лл. 45 адв.–46.

Пра скарб з сярэбраных манет (92 шт., каля 68 залатнікоў), знойдзены ў в. Малая Балвань. Перададзены на Манетны двор для пераплаўкі.

1005. Спр. 215, лл. 46 адв.–47.

Пра знаходку ў г. Нясвіжы 75 сярэбраных манет. Вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

1006. Спр. 215, лл. 48 адв.–49.

Пра знаходку ў в. Хатынічы Пінскага пав. скарбу з 76 сярэбраных манет (79 залатнікоў). Перададзены на Манетны двор на пераплаўку.

1007. Спр. 215, лл. 49 адв.–50.

Перадача скарбу манет, знойдзенага ў Мінскай губ., Мінскаму губернскаму статыстычнаму камітэту.

1008. Спр. 215, лл. 68 адв.–69.

Пра знойдзены ў мяст. Рубяжэвічы Мінскага пав. скарб з дзесяці сярэбраных і 700 медных польскіх і літоўскіх манет XVII ст. Вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

1009. Спр. 215, лл. 73 адв.–74.

Пра знойдзены ў в. Лецкаўшчына Мінскага пав. скарб з 501 з паловай сярэбранай куфічнай (саманідскай) манеты 816–911 гг. (агульная вага тры фунты 63 залатнікі). 47 манет перададзены ў Эрмітаж, 383 — у Віленскі музей старажытнасцей 4.1.1895 г., астатнія — для пераплаўкі на Манетны двор.

1010. Спр. 220, лл. 19 адв.–20.

Пра знаходку на полі ля в. Якшыцы Ігуменскага пав. польскіх, шведскіх і літоўскіх сярэбраных паўтаракаў і солідаў XVII ст., 51 экземпляр перададзены ў Віленскі музей 10.7.1891 г.

1011. Спр. 220, лл. 99 адв.–100.

Пра знаходку ў засц. Прылукі Навагрудскага пав. скарбу з 150 сярэбраных манет (20 залатнікоў). Перададзены ў Віленскі музей старажытнасцей 22.3.1894 г.

1012. Спр. 220, лл. 100 адв.–111.

Пра знойдзены ў в. Лецкаўшчына Мінскага пав. скарб з 501 з паловай сярэбранай куфічнай (саманідскай) манеты 816–911 гг. (агульная вага тры фунты 63 залатнікі). 47 манет перададзены ў Эрмітаж, 383 — у Віленскі музей старажытнасцей 4.1.1895 г., астатнія — для пераплаўкі на Манетны двор.

1013. Спр. 220, 1890 г., лл. 63 адв.–64.

Пра знойдзены ў мяст. Крошын Навагрудскага пав. скарб з 132 цэлых і сямі абломкаў літоўскіх, рыжскіх, данцыгскіх 1509–1618 гг. сярэбраных манет (34 залатнікі). Перададзены ў Віленскі музей старажытнасцей 24.4.1892 г.

1014. Спр. 220, 1902 г.

Пра знаходку ў в. Лошніца Мінскага (?) пав. скарбу з 65 сярэбраных талераў (4 фунты 38 залатнікоў). Перададзены ў Віленскі музей старажытнасцей.

1015. Спр. 231, 1904 г., лл. 381 адв.–382.

Пра знойдзены ў в. Сухарава Мінскага пав. скарб з 2414 сярэбраных манет (5 фунтаў 43 залатнікі). 22 экземпляры перададзены ў Эрмітаж, астатнія вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

1016. Спр. 262, 1900 г.

Пра знаходку ў 1900 г. у в. Кузьмічы Мазырскага пав. скарбу з польскіх, шведскіх і прускіх сярэбраных і медных манет XVII ст. (285 штук). Перададзены ў Мінскі музей.

1017. Спр. 266, 1902 г.

Пра знаходку ў мяст. Слабада Мінскага пав. скарбу з 24 цэлых і сямі абломкаў сярэбраных зліткаў (восем фунтаў 20 залатнікоў). 23 злiткi перададзены ў Гістарычны музей 19.11.1915 г.

1018. Спр. 280, 1910 г.

Пра скарб з 1360 сярэбраных манет, знойдзены ў в. Макарычы Бабруйскага пав. Частка перададзена ў Эрмітаж, астатнія вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

1019. Спр. 293, лл. 12 адв.–13.

Пра знойдзеныя ў засц. Клешаў Слуцкага пав. сярэбраныя (21 шт.) польскія орты 1629 г., паўтаракі Сігізмунда III, пражскія грошы. Вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

Пра скарб з 264 сярэбраных манет (вага — адзін фунт 88 залатнікоў), знойдзены ў в. Лешня (Лешни) Слуцкага пав. Перададзены на Манетны двор для пераплаўкі.

1020. Спр. 293, лл. 18 адв.–19.

Пра знойдзены пры апрацоўцы агарода ў мяст. Капыль Слуцкага пав. скарб з 172 сярэбраных польскіх і рымскіх солідаў часоў Сігізмунда III. Перададзены на Манетны двор для пераплаўкі.

1021. Спр. 293, лл. 24 адв.–25.

Пра знойдзены ў мяст. Рубяжэвічы Мінскага пав. скарб з 123 сярэбраных манет (90 залатнікоў), сярод якіх прускія шасцігрошовікі 1681–1686 гг., польскія 1660–1684 гг. Перададзены на Манетны двор для пераплаўкі.

1022. Спр. 293, лл. 28 адв.–29.

Пра знойдзены ва ўрочышчы Стайкі (Стайка) Бацэвіцкай вол. Мінскага пав. скарб з 172 сярэбраных прускіх талераў 1682 і 1685 гг., польскіх чатырох шасцігрошовікаў 1677, 1678, 1681–1684, 1754–1756 гг. Перададзены на Манетны двор для пераплаўкі.

1023. Спр. 293, лл. 80 адв.–81.

Пра знаходку ў в. Каменка Мінскага пав. скарбу з 524 сярэбраных манет. Перададзены для пераплаўкі на Манетны двор.

1024. Спр. 293, лл. 147 адв.–148.

Пра 31 сярэбраную і адну медную манеты, знойдзеныя ў в. Кабыльчыцы Слуцкага пав., якія "ўступлены" Карпаву.

1025. Спр. 293, лл. 160 адв.–161.

Пра знаходку сярэбраных кубачка і 200 заходнееўрапейскіх манет XVII ст. у в. Дворышча Рэчыцкага пав. (фота). Кубак перададзены ў Эрмітаж, сем з паловай талераў — у Кіеўскі універсітэт, астатнія — на Манетны двор.

1026. Спр. 293, лл. 169 адв.–170.

Пра знаходку залатога чырвонца ў мяст. Горваль Рэчыцкага пав. Вернугы ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

1027. Спр. 293, лл. 216 адв.–217.

Пра перадачу Мінскаму музею дзесяці сярэбраных і 90 медных манет, знойдзеных у 1900 г. у в. Таль Бабруйскага пав.

1028. Спр. 293, лл. 221 адв.–222.

Пра знаходку ў 1900 г. у в. Кузьмічы Мазырскага пав. скарбу польскіх, шведскіх і прускіх сярэбраных манет XVII ст. (285 штук сярэбраных і медных). Перададзены ў Мінскі музей.

1029. Спр. 293, лл. 251 адв.–252.

Пра знаходку скарбу ў в. Пупелічы Барысаўскага пав. з дзвюх залатых, 656 сярэбраных манет. Эрмітаж купіў тры талеры. Астатнія вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

1030. Спр. 293, лл. 293 адв.–294.

Пра знаходку ў г. Слуцку чатырох залатых манет (сем залатнікоў). Вернуты у Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

1031. Спр. 293, лл. 295 адв.–296.

Пра знаходку ў в. Лошніца Мінскага(?) пав. скарбу з 65 сярэбраных талераў (4 фунты 38 залатнікоў). Перададзены ў Віленскі музей старажытнасцей.

1032. Спр. 293, лл. 301 адв.–302.

Пра знаходку ў мяст. Слабада Мінскага пав. скарбу з 24 цэлых і сямі абломкаў сярэбраных зліткаў (восем фунтаў 20 залатнікоў). 23 зліткі перададзены ў Гістарычны музей 19.11.1915 г.

1033. Спр. 293, лл. 314 адв.–315.

Аб прысланых у Археалагічную камісію Мінскім губернскім статыстычным камітэтам трох залатых фібулах, знойдзеных у 1901 г.

1034. Спр. 293, лл. 320 адв.–321.

Пра знаходку ў в. Лошніца Барысаўскага пав. скарбу з 72 сярэбраных манет (73 з чвэрцю залатнікі). Вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

1035. Спр. 293, лл. 333 адв.–334.

Пра знаходку ў в. Праспект Мінскага пав. скарбу з 230 медных манет. Вернуты у Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

1036. Спр. 293, лл. 374 адв.–375.

Пра знаходку ў в. Ралы (Раллы) Навагрудскага пав. скарбу з 385 сярэбраных манет.

1037. Спр. 293, лл. 377 адв.–378.

Пра знаходку ў в. Капланцы (Капланец) Ігуменскага. пав. скарбу з 27 сярэбраных манет. Вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

1038. Спр. 293, лл. 381 адв.–382.

Пра знойдзены ў в. Сухарава Мінскага пав. скарб з 2414 сярэбраных манет (пяць фунтаў 43 залатнікі). 22 экземпляры перададзены ў Эрмітаж, астатнія вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

1039. Спр. 293, лл. 392 адв.–393.

Пра знаходку ў мяст. Семежава Слуцкага пав. скарбу з медных манет (адзін пуд, 11 фунтаў, 45 залатнікоў). Вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

1040. Спр. 293, лл. 414 адв.–415.

Пра знаходку скарбу манет у мяст. Койданава (цяпер Дзяржынск) Мінскага пав. (277 манет). Вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

Пра знойдзены ў в. Ржаўка Быхаўскага пав. скарб з 125 сярэбраных манет.

1041. Спр. 293, лл. 425 адв.–426.

Пра знаходку ў в. Лешня (Лешни) Мазырскага пав. скарбу з 59 сярэбраных манет у скарбонцы. Чатыры манеты перададзены ў Эрмітаж, скарбонка прададзена, астатнія манеты вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

1042. Спр. 293, лл. 434 адв.–435.

Пра знаходку ў мяст. Столін Пінскага пав. скарбу з 80 сярэбраных манет. Вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

1043. Спр. 293, лл. 449 адв.–450.

Пра знаходку ў в. Ліпляны Мазырскага пав. скарбу з 1182 манет.

1044. Спр. 293, лл. 452 адв.–453.

Пра знаходку ў в. Глухавічы Рэчыцкага пав. скарбу медных манет (вагой адзін пуд дзевяць фунтаў). Дасланыя ў камісію 40 экземпляраў вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

1045. Спр. 293, лл. 456 адв.–457.

Пра знаходку ў в. Азярычына Ігуменскага пав. пяці сярэбраных польскіх манет. Вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

1046. Спр. 293, лл. 476 адв.–477.

Пра скарб з 1360 сярэбраных манет, знойдзены ў в. Макарычы Бабруйскага пав. Частка перададзена ў Эрмітаж, астатнія вернуты ў Мінскі губернскі статыстычны камітэт.

1047. Спр. 385.

Метрыка царквы ў імя Св. Мікалая Цудатворца ў г. Бабруйску.

1048. Спр. 386.

Метрыка царквы ў імя Мікалая Свяціцеля ў г. Бабруйску.

1049. Спр. 387.

Метрыка царквы ў імя Нараджэння Св.Яна Прадцечы ў в. Бортнікі Бабруйскага пав.

1050. Спр. 388.

Метрыка царквы ў імя Нараджэння Багародзіцы ў в. Балашэвічы (Болосовичи) Бабруйскага пав.

1051. Спр. 389.

Метрыка Вязоцкай (в. Вяззе) царквы ў імя Св. Іллі Прарока Бабруйскага пав.

1052. Спр. 390.

Метрыка царквы ў імя Пакрова Багародзіцы ў в. Галынка Бабруйскага пав.

1053. Спр. 391, 392.

Метрыкі царквы ў імя Пакладання Рызы Багародзіцы ў в. Гарбацэвічы Бабруйскага пав.

1054. Спр. 393.

Метрыка царквы ў імя Св. Мікалая Цудатворца ў в. Дуброва Бабруйскага пав.

1055. Спр. 394.

Метрыка царквы ў імя Пакутніка Георгія ў в. Залужжа (Залужье) Бабруйскага пав.

1056. Спр. 395.

Метрыка царквы ў імя Георгія Пераможца ў в. Загалле Бабруйскага пав.

1057. Спр. 396, 397.

Метрыкі царквы ў імя Успення Божай Маці ў мяст. Казімірава Бабруйскага пав.

1058. Спр. 398.

Метрыка царквы ў імя Дабравешчання Прасвятой Дзевы Марыі ў в. Каралеўская Слабада Бабруйскага пав.

1059. Спр. 399.

Метрыка царквы ў імя Свяціцеля Васілія Вялікага ў в. Карытнае Бабруйскага пав.

1060. Спр. 400.

Метрыка царквы ў імя Георгія Пераможца ў в. Касарычы Бабруйскага пав.

1061. Спр. 401.

Метрыка царквы ў імя Яна Багаслова ў в. Міхалёва Бабруйскага пав.

1062. Спр. 402.

Метрыка царквы ў імя Нараджэння Багародзіцы ў в. Асавец (Осовечи) Бабруйскага пав.

1063. Спр. 403.

Метрыка царквы ў імя Раства Багародзіцы ў в. Панюшкавічы Бабруйскага пав.

1064. Спр. 404.

Метрыка царквы ў імя Пятра і Паўла ў мяст. Побалава Бабруйскага пав.

1065. Спр. 405, 406.

Метрыкі царквы ў імя Мікалая Цудатворца ў мяст. Свіслач Бабруйскага па .

1066. Спр. 407.

Метрыка царквы ў імя Мікалая Цудатворца ў мяст. Урэчча Бабруйскага пав.

1067. Спр. 408.

Метрыка царквы ў імя Пераўвасаблення Господня ў в.Языль Бабруйскага пав.

1068. Спр. 109, 410.

Метрыкі царквы ў імя Сашэсця Св. Духа ў мяст. Беразіно Бабруйскага пав.

1069. Спр. 411, лл. 1–10.

Метрыка царквы ў імя Пераўвасаблення Господня ў в. Вяляцічы Барысаўскага пав.

1070. Спр. 412, 413.

Метрыкі царквы ў імя Нараджэння Багародзіцы ў в. Валасевічы Барысаўскага(?) пав.

1071. Спр. 414, 415.

Метрыкі царквы ў імя Нараджэння Багародзіцы ў в. Гняздзілава (Гнездилов) Барысаўскага пав.

1072. Спр. 416.

Метрыка царквы ў імя Нараджэння Багародзіцы ў в. Рудня Дземіяхоўская (Рудня Демеховская) Барысаўскага пав.

1073. Спр. 417.

Метрыка царквы ў імя Св. Іллі Прарока ў в. Дзмітравічы (Дмитрово) Барысаўскага пав.

1074. Спр. 418.

Метрыка царквы ў імя Георгія Пераможца у в. Латыгава (Латыгово) Барысаўскага пав.

1075. Спр. 419, 420.

Метрыкі царквы ў імя Архістратыга Міхаіла ў мяст. Зембін Барысаўскага пав.

1076. Спр. 421, 422.

Метрыкі царквы ў імя Пераўвасаблення Гасподня ў в. Камень Барысаўскага пав.

1077. Спр. 423.

Метрыка царквы ў імя Узвышэння Крыжа Гасподня ў мяст. Мсціж Барысаўскага пав.

1078. Спр. 424.

Метрыка царквы ў імя Пятра і Паўла ў в. Неманіца Барысаўскага пав.

1079. Спр. 425, 426.

Метрыкі царквы ў імя Крыжа Гасподня ў в. Альберавічы (Ольберовичи) Барысаўскага пав.

1080. Спр. 427.

Метрыка царквы ў імя Кузьмы і Дзям'яна ў в. Свяда (Связы) Барысаўскага пав.

1081. Спр. 428.

Метрыка царквы ў імя Мікалая Цудатворца у мяст. Смалявічы Барысаўскага пав.

1082. Спр. 429.

Метрыка царквы ў імя Св. Пакутніка Георгія у в. Тумілавічы Барысаўскага пав.

1083. Спр. 430, 431.

Метрыкі царквы ў імя Успення Багародзіцы ў мяст. Халопенічы Барысаўскага пав.

1084. Спр. 432.

Метрыка царквы ў імя Пакрова Багародзіцы ў в. Цеплякова (Тепляково) Ігуменскага пав.

1085. Спр. 433.

Метрыка царквы ў імя Нараджэння Багародзіцы ў г. Ігумен (цяпер Чэрвень).

1086. Спр. 434.

Метрыка царквы ў імя Св. Тройцы ў в. Блонь Ігуменскага пав.

1087. Спр. 435.

Метрыка царквы ў імя Св. Тройцы ў в. Блужа Ігуменскага пав.

1088. Спр. 436.

Метрыка царквы ў імя Успення Божай Маці ў в. Блужа Ігуменскага пав.

1089. Спр. 437.

Метрыка царквы ў в. Варонічы Ігуменскага пав.

1090. Спр. 438.

Метрыка царквы ў імя Св. Пакутніка Георгія ў в. Даўгінава Барысаўскага пав.

1091. Спр. 439, 440.

Метрыкі царквы ў імя Св. Кузьмы і Дзям'яна ў в. Зборск Ігуменскага пав.

1092. Спр. 441, 442.

Метрыкі царквы ў імя Пакрова Багародзіцы ў в. Капланцы Ігуменскага пав.

1093. Спр. 443, 446.

Метрыкі царквы ў мяст. Пухавічы Ігуменскага пав.

1094. Спр. 444.

Метрыка царквы ў імя Успення Багародзіцы на ст. Мар'іна Горка Ігуменскага пав.

1095. Спр. 445.

Метрыка царквы ў імя Пакрова Багародзіцы ў в. Навасёлкі Ігуменскага пав.

1096. Спр. 447, 448.

Метрыкі царквы ў імя Успення Багародзіцы ў мяст. Смілавічы Ігуменскага пав.

1097. Спр. 449.

Метрыка царквы ў імя Пакрова Багародзіцы ў в. Цеплякова (Тепляково) Ігуменскага пав.

1098. Спр. 450.

Метрыка царквы ў імя Кузьмы і Дзям'яна ў в. Цытва Ігуменскага пав.

1099. Спр. 451.

Метрыка царквы ў імя Іллі Прарока ў мяст. Шацк Ігуменскага пав.

1100. Спр. 452.

Метрыка манастыра ў імя Св. Духа ў г. Мінску.

1101. Спр. 453.

Метрыка царквы ў імя Спаса-Пераўвасаблення ў г. Мінску.

1102. Спр. 454.

Метрыка царквы ў імя Св. Пакутніцы Кацярыны ў г. Мінску.

1103. Спр. 455.

Метрыка сабора ў імя Св. Апосталаў Пятра і Паўла ў г. Мінску.

1104. Спр. 456.

Метрыка царквы ў імя нараджэння Яна Прадцечы ў в. Віцкаўшчына (Витьковичи) Мінскага пав.

1105. Спр. 457.

Метрыка царквы ў імя Св. Успення Багародзіцы ў мяст. Волма Мінскага пав.

1106. Спр. 458.

Метрыка царквы ў імя Св. Мікалая Цудатворца ў в. Гарадзішча Мінскага пав.

1107. Спр. 459.

Метрыка царквы ў імя Св. Апосталаў Пятра і Паўла ў в. Гаруцішкі Мінскага пав.

1108. Спр. 461.

Метрыка царквы ў імя Пакрова Багародзіцы ў в. Доры Мінскага пав.

1109. Спр. 462.

Метрыка царквы ў імя Св. Тройцы ў в. Івянец Мінскага пав.

1110. Спр. 463.

Метрыка царквы ў імя Пераўвасаблення Гасподня ў мяст. Заслаўе (Изяслав) Мінскага пав.

1111. Спр. 464.

Метрыка царквы ў імя Нараджэння Багародзіцы ў мяст. Заслаўе (Изяслав) Мінскага пав.

1112. Спр. 465.

Метрыка царквы ў імя Св. Тройцы ў в. Кіявец Мінскага пав.

1113. Спр. 466.

Метрыка царквы ў імя Пакрова Багародзіцы ў мяст. Койданава (цяпер Дзяржынск) Мінскага пав.

1114. Спр. 467, 468.

Метрыкі царквы ў імя Успення Багародзіцы ў в. Крыжагорка(?) Мінскага пав. (Крестогорская церковь). Цяпер — тэрыторыя Раўбіч.

1115. Спр. 469.

Метрыка царквы ў імя Аляксандра Неўскага ў в. Вялікія Крывічы (Кривичи) Мінскага пав.

1116. Спр. 470, 471.

Метрыкі царквы ў імя Нараджэння Багародзіцы ў в. Ліцвяны (Литвяны) Мінскага пав.

1117. Спр. 472, 473.

Метрыкі царквы ў імя Успення Багародзіцы ў мяст. Новы Свержань Мінскага пав.

1118. Спр. 474.

Метрыка царквы ў імя Св. Духа ў мяст. Астрашыцкі Гарадок Мінскага пав.

1119. Спр. 475.

Метрыка царквы ў імя Нараджэння Багародзіцы ў в. Прылукі Мінскага пав.

1120. Спр. 476.

Метрыка царквы ў імя Пераўвасаблення Гасподня ў мяст. Ракаў Мінскага пав.

1121. Спр. 478.

Метрыка царквы ў імя Пераўвасаблення Гасподня ў Мінскім пав. каля возера Рудзіцкае.

1122. Спр. 479.

Метрыка царквы ў імя Мікалая Цудатворца ў мяст. Станькава Мінскага пав.

1123. Спр. 480.

Метрыка царквы ў імя Нараджэння Багародзіцы ў маёнтку Старое Сяло Мінскага пав.

1124. Спр. 481, 482.

Метрыкі царквы ў імя Марыі Магдалены ў мяст. Стаўбцы Мінскага пав.

1125. Спр. 483.

Метрыка царквы ў імя Св. Ганны ў мяст. Стаўбцы Мінскага пав.

1126. Спр. 484.

Метрыка саборнай царквы ў імя Св. Архістратыга Міхаіла ў г. Мазыры

1127. Спр. 485, 486.

Метрыкі саборнай царквы ў імя Параскевы ў г. Мазыры.

1128. Спр. 487.

Метрыка Брагіна-Сялецкай царквы ў імя Пераўвасаблення Гасподня Мазырскага пав.

1129. Спр. 488.

Метрыка царквы ў імя Іллі Прарока ў в. Велямічы Мазырскага пав.

1130. Спр. 489, 490.

Метрыкі царквы ў імя Узвышэння Крыжа Гасподня ў в. Верасніца Мазырскага пав.

1131. Спр. 491, 492.

Метрыкі царквы ў імя Св. Тройцы ў мяст. Ельск Мазырскага пав.

1132. Спр. 493.

Метрыка царквы ў імя Нараджэння Багародзіцы ў мяст. Лахва(?) Мазырскага пав.

1133. Спр. 494.

Метрыка царквы ў імя Св. Духа ў мяст. Лахва Мазырскага (?) пав.

1134. Спр. 495.

Метрыка царквы ў імя Прасвятой Тройцы ў в. Лельчыцы Мазырскага пав.

1135. Спр. 496.

Метрыка царквы ў імя Мікалая Цудатворца ў в. Лучыцы Мазырскага пав.

1136. Спр. 497.

Метрыка царквы ў імя Архістратыга Міхаіла ў в. Людзяневічы Мазырскага пав.

1137. Спр. 498.

Метрыка царквы ў імя Нараджэння Багародзіцы ў в. Малешаў(?) (Малешковичи) Мазырскага пав.

1138. Спр. 499.

Метрыка царквы ў імя Яна Багаслова ў в. Мілевічы Мазырскага пав.

1139. Спр. 500.

Метрыка царквы ў імя Нараджэння Багародзіцы ў в. Міхалкі (Михалково) Мазырскага пав.

1140. Спр. 501.

Метрыка царквы ў імя Св. Тройцы ў в. Макарычы Мазырскага пав.

1141. Спр. 502–504.

Метрыкі царквы ў імя Успення Багародзіцы ў в. Морач (Морочь) Мазырскага пав.

1142. Спр. 505.

Метрыка царквы ў імя Пакрова Багародзіцы ў в. Астражанка(?) (Острог) Мазырскага пав.

1143. Спр. 506, 508.

Метрыкі царквы ў імя Уваскрэсення Хрыстова ў мяст. Петрыкаў Мазырскага пав.

1144. Спр. 507.

Метрыка царквы ў імя Св. Мікалая, Св. Васіля, Св. Прарока Іллі ў мяст. Петрыкаў Мазырскага пав.

1145. Спр. 509.

Метрыка царквы ў імя Сцяпана Першапакутніка ў в. Пагост Мазырскага пав.

1146. Спр. 510, 511.

Метрыкі царквы ў імя Архістратыга Міхаіла ў в. Рубель Мазырскага пав.

1147. Спр. 512.

Метрыка царквы ў імя Св. Дзмітрыя Міратачывага ў в. Скароднае Мазырскага пав.

1148. Спр. 513.

Метрыка царквы ў імя Успення Багародзіцы ў в. Скрыгалаў Мазырскага пав.

1149. Спр. 514.

Метрыка царквы ў імя Раства Багародзіцы ў мяст. Смедзіна (Смедино) Мазырскага пав.

1150. Спр. 515.

Метрыка царквы ў імя Мікалая Цудатворца ў в. Стараселле Мазырскага пав.

1151. Спр. 516, 517.

Метрыкі царквы ў імя Пакрова Багародзіцы ў в. Старажоўцы Мазырскага пав.

1152. Спр. 518.

Метрыка царквы ў імя Прарока Іллі ў г. Тураве.

1153. Спр. 519, 520.

Метрыкі царквы ў імя Пакрова Багародзіцы ў в. Хварастова (Хворостово) Мазырскага пав.

1154. Спр. 521.

Метрыка царквы ў імя Св. Тройцы ў в. Бярозаўка Навагрудскага пав.

1155. Спр. 522.

Метрыка царквы ў імя Барыса і Глеба ў г. Навагрудку.

1156. Спр. 523.

Метрыка царквы ў імя Св. Тройцы ў мяст. Гарадзішча Навагрудскага пав.

1157. Спр. 524, 525.

Метрыкі царквы ў імя Св. Тройцы ў в. Дарава Навагрудскага(?) пав.

1158. Спр. 525.

Метрыка царквы ў імя Узнясення Гасподня ў в. Стайкі Пінскага пав.

1159. Спр. 526, 527.

Метрыкі царквы ў імя Узнясення Гасподня ў мяст. Ярэмічы Навагрудскага пав.

1160. Спр. 528.

Метрыка царквы ў імя Св. Тройцы ў в. Загор’е Навагрудскага пав.

1161. Спр. 529.

Метрыка царквы ў імя Св. Тройцы ў мяст. Ішкальдзь Навагрудскага пав.

1162. Спр. 530.

Метрыка царквы ў імя Пакрова Багародзіцы ў мяст. Крывошын Навагрудскага пав.

1163. Спр. 531.

Метрыка царквы ў імя Прарока Іллі ў мяст. Любча Навагрудскага пав.

1164. Спр. 532.

Метрыка царквы ў імя Св. Тройцы ў мяст. Мір Навагрудскага пав.

1165. Спр. 533.

Метрыка царквы ў імя Св. Мікалая Цудатворца ў в. Мяжэвічы (Межевичи) Навагрудскага пав.

1166. Спр. 534.

Метрыка царквы ў імя Мікалая Цудатворца ў г. Навагрудку.

1167. Спр. 535.

Метрыка царквы ў імя Св. Тройцы ў в. Востраў Навагрудскага пав.

1168. Спр. 536.

Метрыка царквы ў імя Аляксандра Неўскага ў мяст. Сталовічы (Столовичи) Навагрудскага пав.

1169. Спр. 537.

Метрыка царквы ў імя Дзмітрыя Вялікапакутніка ў в. Шчорсы Навагрудскага пав.

1170. Спр. 538.

Метрыка царквы ў імя Фёдара Цірона ў г. Пінску.

1171. Спр. 539.

Метрыка царквы ў імя Архістратыга Міхаіла ў в. Бяляны (Беляны) Пінскага пав.

1172. Спр. 540.

Метрыка царквы ў імя Св. Тройцы ў в. Вічын Пінскага пав.

1173. Спр. 541.

Метрыка царквы ў імя Нараджэння Багародзіцы ў в. Глінка Пінскага пав.

1174. Спр. 542, 543.

Метрыкі царквы ў імя Пакрова Багародзіцы ў в. Дольск (Дольская ц.) Пінскага пав. (цяпер Любашава).

1175. Спр. 544.

Метрыка царквы ў імя Св. Тройцы ў мяст. Гародная (Гродня) Пінскага пав.

1176. Спр. 545, 546.

Метрыкі царквы ў імя Нараджэння Багародзіцы ў в. Дубенец Пінскага пав.

1177. Спр. 547.

Метрыка царквы ў імя Пераваўсаблення Господня ў в. Дзятлавічы Пінскага пав.

1178. Спр. 548.

Метрыка царквы ў імя Пераўвасаблення Господня ў мяст. Жоўкіна Пінскага пав.

1179. Спр. 549.

Метрыка царквы ў імя Пакрова Багародзіцы ў мяст. Пагост (цяпер Загародскі Пагост) Пінскага пав.

1180. Спр. 550.

Метрыка царквы ў в. Качанавічы Пінскага пав.

1181. Спр. 551.

Метрыка царквы ў імя Мікалая Цудатворца ў в. Купяцічы Пінскага пав.

1182. Спр. 552, 553.

Метрыкі царквы ў імя Успення Багародзіцы ў в. Лешчанка(?) (Лещенка) Пінскага пав.

1183. Спр. 554, 555.

Метрыкі царквы ў імя Аляксандра Неўскага ў мяст. Любашава (Любешево) Пінскага пав.

1184. Спр. 556, 557.

Метрыкі царквы ў імя Мікалая Цудатворца ў в. Любель(?) (Любезь) Пінскага пав.

1185. Спр. 558.

Метрыка царквы ў імя Нараджэння Багародзіцы ў в. Муравіна (Моровино) Мазырскага пав.

1186. Спр. 559.

Метрыка царквы ў імя Св. Пакутніцы Параскевы ў в. Морач (Морочно) Пінскага пав.

1187. Спр. 560.

Метрыка царквы ў імя Успення Багародзіцы ў в. Новы Двор Пінскага пав.

1188. Спр. 562.

Метрыка царквы ў імя Узвышэння Крыжа Господня ў в. Аброва Пінскага пав.

1189. Спр. 563.

Метрыка царквы ў імя Крыжа Господня ў в. Ахова Пінскага пав.

1190. Спр. 565.

Метрыка царквы ў імя Нараджэння Багародзіцы ў в. Востраў Пінскага пав.

1191. Спр. 566, 572.

Метрыкі царквы ў імя Пакрова Багародзіцы Багаяўленскага манастыра ў г. Пінску.

1192. Спр. 567, 573.

Метрыкі царквы ў імя Нараджэння Багародзіцы ў в. Парэчча Пінскага пав.

1193. Спр. 568, 569.

Метрыкі царквы ў імя Нараджэння Багародзіцы ў мяст. Парахонск Пінскага пав.

1194. Спр. 570, 571.

Метрыкі царквы ў імя Пакрова Багародзіцы ў в. Паршавічы (цяпер Бярозавічы) Пінскага пав.

1195. Спр. 574.

Метрыка царквы ў імя Узвышэння Крыжа Господня ў в. Святая Воля Пінскага пав.

1196. Спр. 576.

Метрыка царквы ў імя Успення Багародзіцы ў в. Хатынічы (Хатеничи) Пінскага пав.

1197. Спр. 577.

Метрыка царквы ў імя Пераўвасаблення Господня ў в. Язвішчы (Язвичи) Пінскага пав.

1198. Спр. 578, 579.

Метрыкі царквы ў імя Мікалая Свяціцеля ў г. Рэчыца.

1199. Спр. 580, 595.

Метрыкі царквы ў імя Узвышэння Крыжа Господня ў мяст. Мухаеды (Мухоедово) Рэчыцкага пав.

1200. Спр. 581.

Метрыка царквы ў імя Узвышэння Крыжа Господня ў в. Бабчын (Бабчино) Рэчыцкага пав.

1201. Спр. 582.

Метрыка царквы ў імя Св. Мікалая Цудатворца ў в. Белая Сарока (Белосороки) Рэчыцкага пав.

1202. Спр. 583.

Метрыка царквы ў імя Св. Мікалая і царквы Св. Ціхана ў мяст. Брагін Рэчыцкага пав.

1203. Спр. 584.

Метрыка Брагіна-Сялецкай царквы ў імя Пераўвасаблення Господня Рэчыцкага пав.

1204. Спр. 585.

Метрыка царквы ў імя Нараджэння Багародзіцы ў мяст. Брагін Рэчыцкага пав.

1205. Спр. 586.

Метрыка царквы ў імя Нараджэння Багародзіцы ў в. Дзямідаў (Демидово) Рэчыцкага пав.

1206. Спр. 587.

Метрыка царквы ў імя Св. Мікалая Цудатворца ў в. Дзяражычы Рэчыцкага пав.

1207. Спр. 588.

Метрыка царквы ў імя Св.Тройцы ў в. Дземяхі (Демехово) Рэчыцкага пав.

1208. Спр. 589.

Метрыка царквы ў імя Св. Тройцы ў в. Дудзічы Рэчыцкага пав.

1209. Спр. 590.

Метрыка царквы ў імя Нараджэння Багародзіцы ў в. Яўтушкава Рудня (Евтушковичи) Рэчыцкага пав.

1210. Спр. 591.

Метрыка царквы ў імя Успення Багародзіцы ў в. Жары (Жарово) Рэчыцкага пав.

1211. Спр. 592, 593.

Метрыкі царквы ў імя Св. Мікалая Цудатворца ў мяст. Лоеў Рэчыцкага пав.

1212. Спр. 594.

Метрыка царквы ў імя Св. Пакутніка Георгія ў в. Маканавічы Рэчыцкага пав.

1213. Спр. 596.

Метрыка царквы ў імя Пятра і Паўла ў в. Навасёлкі (Новосельская церковь) Рэчыцкага пав.

1214. Спр. 597.

Метрыка царквы ў імя Св. Тройцы ў в. Астрагляды (Остроглядовичи) Рэчыцкага пав.

1215. Спр. 598.

Метрыка царквы ў імя Нараджэння Багародзіцы ў в. Аравічы Рэчыцкага пав.

1216. Спр. 599, 600.

Метрыкі царквы ў імя Прарока Іллі ў в. Сведскае Рэчыцкага пав.

1217. Спр. 601.

Метрыка царквы ў імя Успення Багародзіцы ў в. Свірыдавічы Рэчыцкага пав.

1218. Спр. 602.

Метрыка царквы ў імя Архістратыга Міхаіла ў в. Стралічаў (Страличево) Рэчыцкага пав.

1219. Спр. 603.

Метрыка царквы ў імя Св. Іаана Багаслова ў в. Сухавічы Рэчыцкага пав.

1220. Спр. 604.

Метрыка царквы ў імя Св. Іаана Багаслова ў в. Хобнае (Хобы) Рэчыцкага пав.

1221. Спр. 605.

Метрыка царквы ў імя Пакрова Багародзіцы ў мяст. Хойнікі Рэчыцкага пав.

1222. Спр. 606, 607.

Метрыкі царквы ў імя Нараджэння Багародзіцы ў мяст. Юравічы Рэчыцкага пав.

1223. Спр. 608.

Метрыка царквы ў імя Георгія Пераможца ў г. Слуцку.

1224. Спр. 609.

Метрыка Свята-Троіцкага манастыра ў г. Слуцку.

1225. Спр. 610.

Метрыка царквы ў імя Уваскрасення Хрыстова ў г. Слуцку.

1226. Спр. 611, 612.

Метрыкі царквы ў імя Св. Апосталаў Пятра і Паўла ў в. Бялевічы Слуцкага пав.

1227. Спр. 613.

Метрыка царквы ў імя Іаана Прадцечы ў в. Блячына Слуцкага пав.

1228. Спр. 614, 615.

Метрыкі царквы ў імя Іаана Прадцечы ў в. Гавязна (Говезно) Слуцкага(?) пав.

1229. Спр. 616.

Метрыка царквы ў імя Св. Мікалая ў в. Грозава Слуцкага пав.

1230. Спр. 617, 618.

Метрыкі царквы ў імя Успення Багародзіцы ў в. Забелы Слуцкага пав.

1231. Спр. 619.

Метрыка царквы ў імя Успення Багародзіцы ў в. Заўшычы Слуцкага пав.

1232. Спр. 620.

Метрыка царквы ў імя Пакрова Багародзіцы ў в. Зубкі Слуцкага пав.

1233. Спр. 621, 622.

Метрыкі царквы ў імя Узвышэння Крыжа Господня ў в. Іванава Слуцкага пав.

1234. Спр. 623.

Метрыка царквы ў імя Уваскрасення Хрыстова ў мяст. Койданава (цяпер Дзяржынск) Мінскага пав.

1235. Спр. 624.

Метрыка царквы ў імя Нараджэння Багародзіцы ў мяст. Брагін Слуцкага(?) пав.

1236. Спр. 625.

Метрыка царквы ў імя Св. Мікалая Цудатворца ў в. Малева Слуцкага пав.

1237. Спр. 626, 627.

Метрыкі царквы ў імя Св. Георгія Пакутніка ў в. Макраны Слуцкага пав.

1238. Спр. 628.

Метрыка царквы ў імя Георгія Пераможца ў г. Нясвіж Слуцкага пав.

1239. Спр. 629.

Метрыка царквы ў імя Іаана Прадцечы ў мяст. Пагост Слуцкага пав.

1240. Спр. 630.

Метрыка царквы ў імя Пакрова Багародзіцы ў мяст. Семежава Слуцкага пав.

1241. Спр. 631.

Метрыка царквы ў імя Св. Мікалая Цудатворца ў мяст. Старобін Слуцкага пав.

1242. Спр. 632.

Метрыка царквы ў імя Св. Мікалая Цудатворца ў мяст. Цімкавічы Слуцкага пав.

1243. Спр. 633.

Метрыка царквы ў імя Узвышэння Крыжа ў в. Цапра Слуцкага пав.

1244. Спр. 635.

Метрыка царквы ў імя Прарока Іллі ў в. Журавічы Быхаўскага пав.

1245. Спр. 636.

Метрыка царквы ў імя Св. Тройцы ў в. Зімніцы Быхаўскага пав.

Фонд 6

1246. Спр. 73, 1841 г.

Пра знаходку 112 манет у Мазырскім пав.

Геаграфічны паказальнік

Назвы населеных пунктаў, якія не існуюць, адпаведнікі якіх не былі знойдзены ў сучасных беларускіх слоўніках або якія знаходзяцца за межамі сучаснай Беларусі, падаюцца без перакладу на беларускую мову і бяруцца ў квадратныя дужкі. У простых дужках указаны разначытанні (паміж сучасным напісаннем і архіўнай крыніцай). Знак запытання ставіцца ў тым выпадку, калі разначытанне значнае.

А

Б

В

І

К

Л

М

Н

О

Р

С

Т

У

Паказальнік склаў ***Баляслаў Харкевіч***

БЕЛАРУСКІЯ АРХІВЫ І АРХІЎНЫЯ МАТЭРЫЯЛЫ, ВЫВЕЗЕНЫЯ Ў РАСІЮ Ў КАНЦЫ XVIII – ПАЧАТКУ XX СТ.

Ніжэй даецца пералік — змест некаторых дакументаў Цэнтральнага навуковага архіва Акадэміі навук Беларусі (фонд 67, вопіс 1, справа 9), якія сведчаць пра месцазнаходжанне на тэрыторыі Расійскай Федэрацыі (па стану на 1925 год) архіваў і архіўных матэрыялаў, што былі вывезены з Беларусі або адносяцца да яе гісторыі — з указаннем крыніц, на аснове якіх атрыманы гэтыя звесткі .

Правапіс дакументаў пры падрыхтоўцы да публікацыі асучаснены.

Мікалай Токараў,
кандыдат гістарычных навук,
старшы навуковы супрацоўнік Інстытута гісторыі АН Беларусі

Цэнтральны дзяржаўны архіў
12 верасня 1925 г. № 1096

У Прэзыдыум Цэнтральнага выканаўчага камітэта Саветаў БССР

Дакладная запіска

У звязку з паглыбленнем беларускае культуры і развіццём навуковай думкі з'яўляецца неадкладнай патрэбай у сучасны момант вярнуць на Беларусь усе тыя каштоўнасці, якія могуць служыць справе адраджэння краю. Сярод гэтых культурных каштоўнасцяў знаходзяцца архіўныя матэрыялы, адносныя да стану Беларусі ў дарэвалюцыйныя часы.

Пры царызме беларускія архіўныя дакументы былі разрознены і распылены па многіх гарадах былой Расіі. На месцы, у Беларусі засталіся малакаштоўныя, няпоўныя часткі архіўных матэрыялаў. Некаторыя фонды вывезены з Беларусі поўнасцю, і па многіх галінах культурнага і дзяржаўнага будаўніцтва ў сучасны момант не засталося ніякіх ведаў ад мінулага.

Цэнтрархіў БССР пастаянна атрымлівае запросы ад устаноў і даследчыкаў аб прадастаўленні ім для карыстання тыя ці іншыя матэрыялы і веды. Пры вывучэнні Беларусі з боку эканомікі, гісторыі, палітычнага і грамадзянскага руху і інш. як асабова даследчыкам, так установам і арганізацыям заўсёды прыходзіцца звяртацца ў Цэнтрархіў РСФСР і УССР, што выклікае лішнія паездкі, пры чым не кожны даследчык мае магчымасць рабіць гэтакія паездкі.

Такія архівы, як Літоўская Метрыка, якая складае ў сабе поўную групу дакументаў да гісторыі Беларусі, знаходзіцца ў Маскве; архіў старадаўніх актавых кніг Віцебскай і Магілёўскай губ. знаходзіцца ў Яраслаўлі, звалены ў кучу і парахнее; матэрыялы Фабрычнай інспекцыі на Беларусі раскінуты па архівах Масквы, Ленінграда і Кіева; матэрыялы па ўраджайнасці на Беларусі знаходзяцца ў Ленінградзе.

Без ведаў стану мінулага немажліва навукова ўстанавіць праблему планавай гаспадаркі, немажліва ўвязаць прамысловасць сучасную і будучую без даных аб прамысловасці ў мінулым, немажлівы гэтаксама ніякія грунтоўныя поўныя выведы Беларусі пры такой раскіданасці беларускіх архіўных матэрыялаў па розных мясцох СССР. Дзеля гэтага необходна ўсе архіўныя матэрыялы, якія маюць адносіны да Беларусі, вылучыць з архіваў РСФСР і УССР і змясціць іх у архівахраніліішчы Цэнтрархіва БССР. Такіх архіўных матэрыялаў, прыблізна, будзе каля 1000– 1500 пудоў.

Дзеля ажыцяўлення гэтага Цэнтрархіў БССР лічыць неабходным:

1. Скласці пры Цэнтрархіве БССР спецыяльную камісію па звароту архіўных матэрыялаў на Беларусь у складзе: ад Цэнтрархіва — т.т. Жылуновіча і Мялешкі, ад Інбелкульта — т.т. праф. Доўнар-Запольскага і Даўгяла і ад Гістпарта — т.Барашка. Камісія павінна:

а) апрадзяліць матэрыялы, падлеглыя звароту і высветліць стан спрэчных матэрыялаў, б) устанавіць парадак звароту архіваў на Беларусь і апрадзяліць месца іх заховы.

2. Увайсці з прадстаўленнем у ЦВК СССР аб выданні пастановы наконт перадачы ўсіх беларускіх архіўных матэрыялаў з Саюзных архіваў Цэнтрархіва БССР. Дзеля чаго утварыць Камісію з прадстаўнікоў Цэнтрархіва БССР і тых Саюзных Цэнтрархіваў, з чыіх архівахраніліішчаў будзе вылучацца матэрыял для перадачы Беларусі.

3. На ўсе расходы па ўзвароту Беларускіх архіўных матэрыялаў пусціць грошы з запаснога фонда ЦВК БССР.

Высунутая ў гэтай дакладной запісцы прапанова абгаворана і згоджана з Прэзідыумам Інбелкульта.

Дадатак: Прымерны спіс архіўных матэрыялаў, падлеглых да звароту на Беларусь.

Аўт. пад Нам. загадчыка
*Цэнтрархіва БССР **Мялешка***
(без подпісу)
*Згодна: Сакратар **Баброўскі***

№ пп	Назва архіўных матэрыялаў (асобных дакументаў, фондаў і інш.) і якога часу	Калі, адкуль узяты і куды перададзены	Дзе знаходзяцца	Адкуль узяты веды
1	**2**	**3**	**4**	**5**
1.	Аршанскага гарадскога магістрата	Па загаду цара Мікалая I былі адасланы ў Пецярбургскую Археаграфічную камісію ў 1837 годзе.		Акты, относящиеся к истории Западной России. СПб., 1848. Т. 1. Б. 1–21. Т. 4. Б. V.
2.	Аршанскага Куцеінскага манастыра	—//—		Акты юридические или собрание форм
3.	Берасцейскага гарадскога магістрата	—//—		старинного делопроизводства. СПб.,
1838.				
				Б. 11.
4.	Бельскага гарадскога магістрата	—//—		
5.	Беластоцкага Кругапольнага кіраўніцтва	—//—		—//—
6.	Вяліжскага гарадскога магістрата	—//—		—//—
7.	Віленскага трыбунала	—//—		—//—
8.	Віленскага капітула	—//—		—//—
9.	Віцебскай казённай і грамадзянскай Палаты	—//—		—//—
10.	Ваўкавыскага павятовага суда	—//—		—//—
11.	Горадзенскага гарад-	—//—		—//—

1	2	3	4	5
	скога магістрата			
12.	Мглінскага павятовага з'езда	—//—		—//—
13.	Менскі парафіяльны архіў	—//—		—//—
14.	Магілёўскі парафіяльны архіў	—//—		—//—
15.	Магілёўскі Семінарый	—//—		—//—
16.	Магілёўскай гарадской думы і ратушы	—//—		—//—
17.	Мсціслаўскага павятовага з'езда	—//—		—//—
18.	Полацкі парафіяльны архіў	—//—		—//—
19.	Слонімскі павятовы з'езд	—//—		—//—
20.	Чарнігаўскай гарадской думы і ратушы	—//—		—//—
21.	Чарнігаўскага губ. кіраўніцтва	—//—		—//—
22.	Чарнігаўскай казённай і грамадзянскай палаты	—//—		—//—
23.	Рослаўскага гарадскога магістрата	—//—		—//—
24.	Рослаўскага гарадскога вучылішча	У Арол і Масальск у 1812 г.		Попов. Осмотр Бекетовым Смоленских училищ по нашествии Наполеона; Жукович. Сообщение о архивах западнорусских униатских митрополитов. Петроград, 1915.
25.	Архіў уніяцкіх мітрапалітаў	У Пецярбургскі Сінадальны архіў у 1845 г.		—//—

1	2	3	4	5
26.	Копіі з Архіва Радзівілаў у Нясвіжы	У Пецярбург у 1772 г. (б. Публ.бібл.)		Попов. Отечественная война 1812 г. Русская старина. 1877 г.
27.	Рукапісы Супрасльскага манастыра	У пачатку XIX ст. з Супрасльскага манастыра	Масква і Пецярбург	П.Бобровский. Судьба Супрасльской Рукописи. Журнал Министерства народного просвещения. 1887 г. Т. Х. Б. 268, 303.
28.	Архівы гор. Полацка, Мсціслаўля і Віцебска		Масква	Там жа. Б. 390. 388.
29.	Беларускія дакументы XV ст. – XVI ст.		Бібліятэка Уваравых, Масква, Барсава, Масква, Сімсана у Цверы	Карский. Белорусы. Т. 1. Б. 376, 381; В.Арсеньев. Роспись Ручи-Смоленск. Старин. В. 1. Ч. 2: Опись рукоп., принад.Симсону. Тверь, 1903: Б.1–2: Романов. Первоисточники для ист. Могилевск. края; Хроника г. Могилева (Чтение в общ. Истории и Древн. Российск. 1887. Б. III).
30.	Аўтэнтычныя граматы смаленскіх і літоўскіх князёў	У бібліятэку Галоўнага архіва былога Міністэрства замежных спраў		Собрание государств. грамот и договоров. хранящихся в Государств. коллегии иностранных дел. Ч. 1. 1813.
31.	Скарочаны Літоўскі летапіс	Архангельскаму царкоўнаму Археалагічнаму камітэту		Богуславский. Сокращенная Литовская летопись XVI в. Смоленская Старина. Вып. 1. Ч.11. 1911. Смоленск.

1	2	3	4	5
32.	Радаслоўе Літоўскага княства	—//—		—//—
33.	Сказанне аб Меркурыі Смаленскім	—//—		Богуславский. Сказание о Меркурии Смоленском по рукописям, собранным в XVI в. в Антониев-Сийском монастыре.
34.	Беларускія дакументы	У бібліятэку С.-Пецярбургскага Галоўнага штаба		А.Сапунов. Материалы по истории и географии Дисненского и Вилейского уездов Виленской губернии. Витебск, 1896. Б. 10, 103.
35.	Полацкая рэвізія — дакументы XV і XVI стст.	У вайскова-вучоны Архіў Галоўнага штаба	Цяпер там	Лаппо. Полоцкая ревизия 1552. (Чтение в Обществе истории и древностей российских 1905. 11. Б VII).
36.	Беларускія рукапісы XV ст.		Маскоўскім архіве Міністэрства зам. спраў	Там жа, 375
37.	Рукапіс 1317 г.		С.-Пецярбургскай Акадэміі навук	Там жа, 370
38.	Баркулабаўскі летапіс і інш. дакументы XV–XVII стст.	У XVII ст. з Быхаўшчыны у Маскоўскую Сінадальную бібліятэку	Маскоўскай Сінадальнай бібліятэцы	370, 378, 382, 389, 391, 395, 397. М.Довнар-Запольский. Баркулабовская летопись. Киев, 1908.
39.	Рукапіс 1296 г.			
40.	Летапіс Аўраамкі	Знойдзена ў Полацку у 60-х гадах XIX ст. і перададзена у		267. Карскі. Беларускія летапісы (Беларусь). Менск, 1920. № 165.

1	2	3	4	5
		С.-Пецярбург. Археаграфічн. Камісію.		
41.	Справы Генерал-губернатара Віцебскага, Магілёўскага і Менскага	У Мініст. унутраных спраў, Сінод і галоўны штаб.		Иконнников. Опыт русской историографии. Т. 1. Б. 510.
42.	Частка спраў Віленскага Цэнтральнага архіва	З Вільні ў Яраслаўль у 1915 г. і ў Маскву	.	Смолка В. Пагібель старасьветчыны. Часопіс Мін. беларускіх спраў. Коўна, 1915(?). № 1.
43.	Дакументы, адносныя да гісторыі царквы ў паветах Пінскім і Тураўскім у XVI–XVIII стст.	У Пецярбургскую бібліятэку Акадэміі навук у 1908 г.		Карскі. Беларусы. Т. 11. Вып. 3. Варшава, 1912. Б. 300.
44.	Акты Віленскай скарбовай камісіі	У С.-Пецярбургск. Археал. камісію ў 1842 г.		Иконников. Опыт русской историографии. Т. 1. Б. 467.
45.	Частка архіва Віцебшчыны, датычная далучэння уніятаў	У Свяшчэнны Сінод		В.А.Лялин. Витебский архив б. Генерал-Губернатора // Сборник Арх. Института. СПб., 1880. Кн. 4. Отд. 1. Б. 52.
46.	Усе рэестры, рукапісы и летапісы Бельскага, Стрыйкоўскага, Гвагніна, Кромера, Нарушэвіча, манастыроў.	У Пецярбург па загаду Кацярыны II.		Розыск западнорусских летописей для императрицы Екатерины II // Древняя и новая Россия. 1880. № 4.
47.	Беларускія рукапісы XIV–XVI стст.		Пецярбургск. Публічнай бібліят.	Там жа, 371, 373, 378, 387, 392.
48.	Беларускія рукапісы XV стст.		Кіеўскай Духоўнай акадэміі	—//— 372

1	2	3	4	5
49.	—//— XVI–XVII стст.		Маскоўскай Публіч. бібліятэцы і Румянцаўскім Музеі	Там жа.
50.	—//— XVI ст.		Маскоўскай Дух. акадэміі, У бібл. Маскоўскага Цудаманастыра	—//— 386, 389, 391, 392, 393.
51.	Беларускія старадаўнія дакументы		Архіў Міністэрства справядлівасці і С.Пецярбургскай Археаграфічнай Камісіі	—//— 344.
52.	Актавыя кнігі Магілёўскай і Віцебскай губ.		У Яраслаўлі	З спраў Цэнтрархіва Беларусі.
53.	Полацкага кадэцкага корпуса		Ульянаўскім Губ. арх. бюро	—//—
54.	Полацкага духоўнага вучылішча		Уладзімірскім губ. архіве	—//—
55.	Літоўская метрыка		Маскве і Ленінградзе	—//—
56.	Адчоты фабрычных інспектараў		Ленінград, Масква, Кіеў	Са спраў Цэнтрархіва
57.	Палітычнай камісіі ў Менску ў 1863 г.		Ленінград	—//—
58.	Архіў Тупічэўскага манастыра		Смаленскім Архіўным бюро	—//—
59.	Актавыя кнігі старшага натарыуса	У Маскву		Са спраў Канцылярыі Цэнтрархіва Бел.

1	2	3	4	5
	Менскага Акруговага суда 1917 г., 1918 г.			
60.	Архіў беларускага бежанскага камітэта		У Ленінградзе	Са спраў Канцылярыі Цэнтрархіва Бел.
61.	Спаса-Юравіцкай епархіі (Полаччына). 1 нарад.		Ленінград	—//—
62.	Справы па паўстанню 1863 года	Узяты з Магілёўшчыны і перададзены ў Вільню, Музей гр. Мураўёва.	Музей старасвеччычы пры Ростаўскім УІК Яраслаўскай губ.	—//—
63.	Справы Магілёўскага спаўняючага камітэта	Адпраўлены ў Гомель, у Гомельскае архіўнае бюро, адтуль у Маскоўскі Цэнтрархіў.	Масква	—//—
64.	Увесь фонд Магілёўскага губернскага жандарскага ўпраўлення	У Гомель, а адтуль у Маскоўскі Цэнтрархіў		—//—
65.	План гор. Мсціслаўля 1861 года	Смаленск		—//—
66.	Справы былой Менскай кантрольнай палаты			—//—
67.	Гадавыя справаздачы беларускіх губернатараў аб стане губерняў	Масква		—//—

Перечень архивов, вывезенных из Белоруссии

I. Б. Архив Министерства юстиции в Москве.

1. Архивный фонд Метрики Литовской.

2. Дела соединенных палат уголовного и гражданского суда до 1800 года, вывезенные из окружных судов Белоруссии.

II. Б. Архив Министерства иностранных дел в Москве.

1. Грамоты вел. кн. Литовских, переданные при перевозке Литовской метрики из Сената в Моск. арх.Минист.юст.

2. Книги посольские и скарбовые вел.кн.Литовск.

III. Б. Архив Главного управления земледелия и землеустройства в Ленинграде.

1. Архив поиезуитских фундушов, грамоты на имения и дневники иезуитских школ.

IV. б. Архив Синода.

1. Архив белорусских греко-униатских митрополитов.

2. Часть архива б.Полоцкой униатской архиепископии.

V. б. Юридический лицей в Ярославле.

1. Актовые книги б.Виленского и Витебского центральных архивов, эвакуированные в 1915 г.

VI. б. Архив Главного штаба в Ленинграде.

Ряд рукописных книг XVI-XVIII вв. и, между прочим, Полоцкая ревизия 1552 г. Ревизия Гродненской экономии конца XVIII века. Карты, планы и проч., что можно установить по изданному каталогу.

VII. Б. Библиотека Главного штаба в Ленинграде.

Здесь хранится часть знаменитых тэк (портфели с рабочими материалами) Нарушевича и некоторые друг. материалы (если не сгорели во время пожара).

VIII. Б. Публичная библиотека в Ленинграде.

1. Копии документов из Несвижского архива Радзивиллов, сделанные Гильдебрантом.

2. Рукописные списки Статута Вел. Кн. Лит.

3. Ряд книг известной библиотеки под титулом “Вариа”.

4. Ряд документов, между проч.книга конституций.

IX. Б. Археографическая комиссия в Ленинграде.

1. По распоряжению Николая I в него переданы грамоты на Магдебургию многих белорусских городов, изъятые из городских ратуш, ибо эти грамоты свидетельствовали о былой вольности городов.

2. Летопись Авраамки (из Полоцка) и друг. док.

X. Б. Синодальная библиотека в Москве.

1. Ряд рукописей.

XI. Музей в Ростове Ярославской губ. УИК.

1. Виленский архив. граф. М.Муравьева, эвакуированный в 1915 г.

Б.Б. Высшие правительственные учреждения, в которых хранятся материалы, относящиеся к истории Белоруссии.

ВСЕ АРХИВЫ БЫВ. МИНИСТЕРСТВ.

Главным образом необходима скорейшая передача документов, имеющих отношение к истории хозяйства Белоруссии и общеисторическое значение, например: а) из быв. Министерства торговли и промышленности дела фабричной инспекции и б) из быв. Министерства внутренних дел годовые отчеты губернаторов и проч.

Подпіс

ПРАТАКОЛ
пасяджэння Прэзідыума Гісторыка-Археалагічнае Секцыі, якое адбылося 17 верасня 1925 г.

ПЫТАННЕ:

Аб звароце беларускіх архіваў.

ПАСТАНОЎЛЕНА:

Прэзідыум згодзен з пастаноўкай пытання аб звароце архіўных матэрыялаў у межы Беларусі, якія маюць адносіны да гісторыі і гаспадаркі Беларусі.

Старшыня Секцыі (без подпісу)

Сакратар ***В.Дружчыц***

Унізе накладзена рэзалюцыя сакратара Інбелкульта Язэпа Дылы: "Гіст.-арх. камісіі: просьба тэрмінова даць апінію адносна гэтае справы, зрабіўшы (неразб.) дабаўкі да спіса фондаў і рукапісаў. 31/X".

У Прэзідыум Інбелкульта

ДАКЛАД
Гістарычна-Археалагічнай камісіі па пытанню аб узвароце беларускіх архіваў (з далучэннем перапіскі)

Пры сучасных умовах магчыма вызначыць толькі месцы, у якіх захоўваюцца галоўныя і самыя каштоўныя архіўныя фонды, вывезеныя ў розныя часы з Беларусі, а таксама пералічыць архіўныя матэрыялы, якія без супярэчнасці павінны быць выдзелены з расейскіх архіваў, бо для апошніх не патрабуюцца матэрыялы, датычучыеся да гісторыі Беларусі.

Вызначыць з падрабязговасцю ўсе мейсцы, у якіх захоўваюцца беларускія архіўныя каштоўнасці, у цяперашні час нельга, бо шмат фондаў перадзвінута з адных мейсцаў сховы ў другія.

З боку Гіст.Арх.камісіі ІБК будуць прыняты ўсе меры к таму, што б па магчымасці ў працягу працы ўзвароту архіваў сцісла высветліць, гдзе знаходзяцца вывезеныя раней дакументы, а таксама даць і вычарпаючы спіс устаноў, з якіх належыць атрымаць архіўныя матэрыялы.

Камісія пераглядзела прысланы на яе ўвагу спіс, зрабіла яго больш дасканальным, дапоўніла, адкінуўшы няпэўнае і не заслугуючае на ўвагу.

У цяперашні час камісія прапануе трэбаваць перадачы наступных архіваў, якія вызначаны у далучаным спісу.

Камісія адзначае папярэднія мейсцы, дзе да рэвалюцыі знаходзіліся архівы, маючы на ўвазе, што ў Цэнтральных Архіўных схароніцах Масквы і Ленінграда магчыма знайсці спраўку аб тым, гдзе ў цяперашні час знаходзяцца належныя дакументы.

Старшыня (подпіс неразборлівы)
Сакратар Дзм. Даўгяла

Унізе дакумента пазначана : 8 кастрычніка 1925 г., № 4

Уверсе дакумента напісана: "Даложана ў Сходзе Прэзідыума 3.XI.1925".

ДЗЕЛЯЦЦА ВОПЫТАМ НАШЫ СУСЕДЗІ

Віктар Акуленка (Кіеў), доктар юрыдычных навук

Рэліквіі Украіны: праблемы рэстытуцыі

У Чарнігаве пад эгідай ЮНЕСКО ў 1994 г. адбыўся нацыянальны семінар “Праблемы вяртання нацыянальна-культурных помнікаў, згубленых або перамешчаных у час Другой сусветнай вайны”, арганізаваны Нацыянальнай камісіяй па пытаннях вяртання культурных каштоўнасцей на Украіну пры Кабінеце міністраў Украіны, Міністэрствам культуры, Галоўным архіўным упраўленнем пры Кабінеце міністраў, Нацыянальнай Акадэміяй навук Украіны і іншымі ўстановамі. У яго рабоце, апрача ўкраінскіх навукоўцаў і практыкаў, прынялі ўдзел іх калегі з Беларусі, Расіі, Эстоніі, Германіі, Польшчы, Венгрыі, ЗША, Славакіі, Румыніі. Удзельнікам семінара прыслалі прывітанні прэзідэнт Украіны Л.Кучма і Генеральны дырэктар ЮНЕСКО Ф.Майор. Важна, каб вынікі форуму, яго рэкамендацыі і звароты знайшлі належную падтрымку на нацыянальным і міжнародным узроўнях.

Перадгісторыя пытання

Дзве тысячы гадоў таму грэчаскі летапісец Палібій выказаў надзею, што ў будучым наступіць час, калі народы не стануць узбагачаць і ўпрыгожваць свае краіны коштам рабавання гарадоў і няшчасця іншых народаў. Але Другая сусветная вайна па варварству пераўзыйшла ўсе папярэднія войны. Здавалася б, што помнікі культуры ў яе крывавай прасторы павінны мець пэўны імунітэт, бо напярэдадні ўжо была выпрацавана і прызнана міжнародна-прававая база аховы культурных каштоўнасцей у выпадку ўзброеннага канфлікту. Як фашысцкая Італія і нацысцкая Германія, так і Савецкі Саюз процідзейнічалі ў Лізе Нацый прыняццю універсальнага міжнароднага пагаднення па ахове культурных каштоўнасцей у час ваенных дзеянняў.

“Ніякія гістарычныя і культурныя каштоўнасці на Усходзе не маюць значэння для еўрапейскай культуры,” — так санкцыянаваў фюрэр свае дырэктывы войскам. Гінулі помнікі архітэктуры, рабаваліся і вывозіліся на захад фонды музеяў, бібліятэк, архіваў. Пасля такога варварскага спусташэння айчынных культурных каштоўнасцей савецкія войскі, увайшоўшы

на тэрыторыю Трэцяга рэйха, паводле наказу І.Сталіна, пачалі ўжываць кампенсацыйныя акцыі. Тут яшчэ шмат белых плямаў, паколькі архівы Міністэрства абароны колішняга СССР нам недаступныя і пра маштабы нямецкіх рэпарацый можна меркаваць толькі гіпатэтычна. Як вынік — вялізны мацярык культурных каштоўнасцей абодвух варожых бакоў зведаў непаўторныя страты, быў перамешчаны і расцярушаны па свеце. Пасля заканчэння вайны мірны дагавор з Германіяй не быў падпісаны, а асобныя такія дагаворы з яе сатэлітамі — Італіяй, Венгрыяй, Фінляндыяй і інш. глабальна не вырашылі праблему рэстытуцыі культурных каштоўнасцей. Халодная вайна, якая распачалася між СССР і ЗША, наогул перавяла яе ў стан стагнацыі на дзесяцігоддзі. Па сутнасці Другая сусветная вайна ў культурнай сферы не закончылася, паколькі нарабаваныя помнікі, не вернутыя законным уладальнікам, сталі прадметам палітычнай кан'юнктуры, інтрыгаў, спекуляцыйных махінацый. Нават на высокім дзяржаўным узроўні даводзіцца, напрыклад, чуць: "Вы нам Бурштынавы пакой, а мы вам золата Шлімана".

Культурныя скарбы Украіны, якая апынулася ў эпіцэнтры ваенных дзеянняў, бадай што найбольш пацярпелі, але мы толькі прыступаем да той сістэматызаванай працы па падліку культурных страт, якую еўрапейскія краіны ўжо зрабілі за апошнія пяць дзесяцігоддзяў.

З новай старонкі

Незалежнасць Украіны адкрывае новыя магчымасці ўваходжання яе ў міжнародны культурны працэс. У складзе СССР яна не магла рэалізаваць суверэннае права на вяртанне сваіх шэдэўраў, хаця фармальна была суб'ектам міжнароднага права і членам ААН. Цяпер Украіна — удзельніца НБСЕ (Хельсінкскага працэсу), ратыфікавала канвенцыі ЮНЕСКО, падтрымлівае адпаведныя рэзалюцыі ААН, прызнае прыярытэт міжнароднага права над унутрыдзяржаўным.

Сёння неабходна прыспешыць нарматворчы працэс і, у адпаведнасці з міжнароднымі стандартамі, прыняць закон пра забарону незаконнага вывазу і перадачы права ўласнасці на культурныя каштоўнасці, пра ахову нерухомай культурнай спадчыны, пра музейныя і бібліятэчныя фонды. Важна, каб у іх знайшлі ўвасабленне палажэнні Дэкларацыі пра дзяржаўны суверэнітэт, у якой абвешчана, што Украіна мае права на вяртанне народу нацыянальных культурных і гістарычных каштоўнасцей, якія знаходзяцца па-за яе межамі. Гэтая трывалая стратэгічная дзейнасць мае немалое значэнне для адроджанай дзяржавы і павінна знайсці адлюстраванне ў Канстытуцыі Украіны.

Адпаведна з агульнапрызнанай нормай міжнароднага права рабаванне культурных каштоўнасцей у час вайны з'яўляецца злачынствам, якое не

можа быць апраўдана ніякімі прычынамі. Культурныя каштоўнасці, якія былі прымусова вывезены з адной краіны ў другую, падлягаюць вяртанню. Гэтая вострая праблема ў цывілізаваным свеце была сустрэта не аднагалосна. Супярэчнасці ўзніклі пры тлумачэнні паняццяў "рэстытуцыя" і "вяртанне". Ухваленая спецыяльная працэдура з мэтай садзейнічання двухбаковым перагаворам пра вяртанне культурных каштоўнасцей у практычнай рэалізацыі аказалася недасканалай. Як з пункту гледжання двухбаковых перагавораў разглядаць перамяшчэнне культурных каштоўнасцей з абрабаваных фашысцкімі акупантамі музеяў Украіны, што апынуліся на тэрыторыі трэціх краін?

Напрыклад, унікальная калекцыя малюнкаў А.Дзюрэра з бібліятэкі НАН Украіны ў Львове цяпер знаходзіцца ў Метрапалітэн-музеі ў Нью-Йорку і ў музеі Інстытута мастацтва ў Чыкага...

Рэстытуцыя культурных каштоўнасцей (вяртання дзяржавай маёмасці, нарабаванай і незаконна вывезенай з акупаванай яе войскамі тэрыторыі іншай дзяржавы) з'яўляецца прадметам рэгулявання міжнароднага грамадскага права, міждзяржаўных адносін. Тут ёсць істотныя прагалы. На жаль Гаагская канвенцыя пра захаванне культурных каштоўнасцей у выпадках узброенага канфлікту не прадугледжвае правілаў рэстытуцыі, якія ўзнікаюць пры яе практычнай рэалізацыі. Міжнародныя прававыя нормы патрабуюць удасканалення, каб дасягнуць поўнай і абсалютнай рэстытуцыі.

Вырашыць такія прававыя калізіі не ў кампетэнцыі Нацыянальнага семінара, гэта прэрагатыва ЮНЕСКО, яе Міжурадавага камітэта па пытаннях рэстытуцыі ў выпадках незаконнага валодання, спецыяльнай сесіі Генеральнай Асамблеі ААН.

Пераважная большасць культурных скарбаў, якія былі вывезены пасля вайны з Германіі і іншых краін у форме рэпарацый (сярод іх, без сумнення, ёсць экспанаты, нарабаваныя з музеяў Украіны), знаходзяцца ў былых саюзных сховішчах Масквы, Санкт-Пецярбурга, Ніжняга Ноўгарада. Украіна не атрымала сваёй кампенсацыйнай часткі, а гэта пазбаўляе яе магчымасці вяртання з тэрыторый заходніх краін сваіх культурных каштоўнасцей шляхам абмену.

Перашкоды

У праекце Пагаднення паміж урадамі Украіны і Расіі пра супрацоўніцтва ў галіне культуры, навукі і асветы, у яго арт.5, прадугледжваецца, што "бакі будуць вырашаць пытанні, звязаныя са страчанымі або незаконна вывезенымі культурнымі каштоўнасцямі і з *магчымым іх вяртаннем* (падкрэслена мной. — *В.А.*) шляхам перамоў бакоў на падставе заканадаўства і норм міжнароднага права". Фармальна можна было б з гэтым пагадзіцца, калі не звяртаць увагу на прэамбулу пагаднення, на падставе якога па-

вінны дзейнічаць бакі, — там наогул не згадваецца пра падпісанае кіраўнікамі дзяржаў СНД 14 лютага 1992 г. у Мінску Пагадненне пра вяртанне культурных і гістарычных каштоўнасцей тым дзяржавам, адкуль яны паходзяць. Парламент Расіі ўказанае пагадненне не ратыфікаваў, спасылаючыся нібыта на яго неадпаведнасць нормам міжнароднага права.

У той жа час дыпламатычная імітацыя рэальнага працэсу вяртання культурных каштоўнасцей працягвае ўвасабляцца ў абцякальныя фармулёўкі. Так, артыкул 3 падпісанага 25 сакавіка 1994 г. Пагаднення пра культурнае супрацоўніцтва між Міністэрствам культуры Украіны і Міністэрствам культуры Расійскай Федэрацыі абвяшчае: "Улічваючы тое, што ў час Другой сусветнай вайны вялікая колькасць кніг, архіўных дакументаў і іншых культурных каштоўнасцей была вывезена з Украіны, бакі, якія дамаўляюцца, *лічаць мэтазгодным* (падкрэслена мной. — *В.А.*) кантакты з ФРГ па пытаннях абмену вывезеных каштоўнасцей выконваць з улікам узаемных рэгулярных кансультацый".

Украіна панесла ці не найбольш цяжкія страты на культурным фронце і мае права быць раўнапраўным дагаворным бокам у дыпламатычных акцыях па вяртанню культурных каштоўнасцей, іх абмену, а таксама па кампенсацыі за іх страты між Расіяй і Германіяй, бо гэтыя акцыі непасрэдна датычацца нацыянальных інтарэсаў Украіны.

Пакуль што Нацыянальная камісія па пытаннях вяртання на Украіну культурных каштоўнасцей пры Кабінеце міністраў Украіны намагаецца прыступіць да рэальных акцый з Дзяржаўнай камісіяй рэстытуцыі культурных каштоўнасцей Расійскай Федэрацыі — напрыклад, падпісаць пратакол аб супрацоўніцтве.

Як брат з братам

Расія выступае ініцыятарам утварэння розных міждзяржаўных, наддзяржаўных і каардынацыйных структур у СНД, якія спрыялі б інтэграцыі і супрацоўніцтву ў розных сферах — палітычнай, эканамічнай, вайсковай, але толькі не ў сферы вяртання культурных скарбаў. Як можна расцаніць адмову ўдзельнічаць у мінскай нарадзе экспертаў дзяржаў СНД у маі 1993 г., якая выпрацавала Палажэнне пра міждзяржаўную камісію па праблемах уласнасці на культурныя каштоўнасці?!

Міністр замежных спраў Расіі А.Козыраў неяк заявіў, што цяпер няма старэйшага брата, а ёсць браты-блізняты. Калі такія ўжо кроўныя адносіны, то вялікая краіна Расія магла б зрабіць напярэдадні 50-годдзя вызвалення Украіны ад фашысцкіх акупантаў высакародны жэст — вярнуць украінскія музейныя экспанаты, якія былі эвакуіраваны ў 1941 г. у глыб Расіі і засталіся там. Не гаворачы ўжо пра сімвалы казацка-гетманскай дзяржавы — атрыбуты ўлады, сілай забраныя царызмам у час страты незалежнасці

Украінай пры Пятры I і Кацярыне II. Рашэнні пра іх вяртанне былі прыняты Саўнаркомам і УЦВК яшчэ ў 1917 г. Гэта патрэбна не толькі Украіне. гэта патрэбна і Расіі, калі хочам мець сапраўдныя сяброўскія і раўнапраўныя адносіны. Такі крок для сапраўднага прызнання суверэнітэту Украіны быў бы не меней важны, чым дэ-юрэ ў дыпламатычнай практыцы.

Не апошняя роля ў выкананні норм міжнароднага права належыць маральна-этычным прынцыпам. Неяк пры вырашэнні гэтай праблемы забываецца Кодэкс прафесійнай этыкі, зацверджаны Міжнароднай радай музеяў у лістападзе 1986 г. у Буэнас-Айрэсе. У прыватнасці, у артыкуле 44 пра вяртанне культурных каштоўнасцей сказана, што "у выпадку патрабавання вярнуць іх у краіну паходжання музеі павінны быць гатовымі распачаць дыялог без усялякай перадузятасці, абапіраючыся на навуковыя і прафесійныя прынцыпы: гэтаму надаецца перавага, а не дзеянням на ўрадавым ці палітычным узроўнях".

Такі высакародны прэцэдэнт першымі далі супрацоўнікі Пермскай карціннай галерэі, якія вярнулі Кіеўскаму музею заходняга і ўсходняга мастацтва дзве карціны фламандскага і галандскага майстроў, якія былі эвакуіраваны з Украіны ў 1941 г.

Услед, спадзяемся, будуць новыя крокі.

1994 г.

Пераклала з украінскай мовы ***Улляна Шаставец***

Іна Кацай, супрацоўніца Харкаўскага мастацкага музея, г. Харкаў, Украіна

Лёс калекцыі Украінскай карціннай галерэі, згубленай у гады Вялікай Айчыннай вайны.

Вялікая Айчынная вайна пакінула як на беларускай, так і на ўкраінскай зямлі глыбокую, незагойную рану. Краінам, уцягнутым у гэтую самую жорсткую ў гісторыі чалавецтва бойню, была нанесена вялізная матэрыяльная, маральная і культурная шкода. Бясследна зніклі сотні унікальных калекцый з музеяў акупаваных краін.

Панесла шмат страт і найбольш багатая на Украіне калекцыя твораў выяўленчага мастацтва — Украінская карцінная галерэя (г. Харкаў), якая налічвала каля 75 тысяч экспанатаў. Супрацоўнікі музея змаглі эвакуіраваць толькі невялікую (каля 4 тысяч экспанатаў), але лепшую частку калекцыі.

Да сённяшняга дня невядомы лёс вялікага збору карцін (142 скрынкі) з абрабаваных музеяў Кіева і Харкава, якія прызначаліся для музея "трафейнага" мастацтва ў Лінцы. У сакрэтным данясенні 4-й палітычнай групы міністэрства па справах акупаваных вабласцей рэйхсміністру А.Розэнбергу ад 14 верасня 1944 г. значылася: "...усе гэтыя фонды складаюцца з выдатных, надзвычай каштоўных твораў мастацтва з вывезеных грамадскіх украінскіх збораў, якія нават пры павярхоўным падліку ацэньваюцца ў некалькі мільёнаў. Акрамя таго, гэта адзіная на нямецкай тэрыторыі калекцыя міжнароднага значэння, важная ў этнічным і культурна-палітычным сэнсе"[1].

Такім чынам, увосень 1943 г. асноўны транспарт з музейнымі экспанатамі Кіева і Харкава быў накіраваны ў раён Кёнігсберга. "Адпраўка наяўнага матэрыялу сустрэлася з непамерна вялікімі цяжкасцямі з-за недахопу вагонаў. Але ўсё ж змаглі адправіць наступныя грузы: 24 верасня 1943 г. — матэрыялы Мастацкага музея ў Харкаве — "96 карцін украінскіх на медзі і дрэве, 25 дываноў і габеленаў", — пісаў у дакладной запісцы начальнік аператыўнага штаба Рэйхскамісарыята Украіна Уцкаль пра вываз культурных каштоўнасцей з Кіева і Харкава[2].

Так ці іначай, гэтыя "грузы" былі дастаўлены ў Кёнігсберг, дзе з лістапада 1941 г. знаходзіўся і знакаміты Бурштынавы пакой. У канцы жніўня 1944 г. тут пачаліся жорсткія паветраныя налёты. Дзве англа-амерыканскія бамбардзіроўкі, адна за другой, разбурылі Каралеўскі замак, у якім захоўваліся нарабаваныя скарбы, амаль дашчэнту. Пасля пажару ў замку калекцыі з музеяў Кіева і Харкава (разам з Бурштынавым пакоем) перамясцілі ў паўднёвае крыло будынка і апусцілі ў падвальныя памяшканні. Такім чынам, з 1944 г. лёс харкаўскай музейнай калекцыі цесна пераплёўся з лёсам Бурштынавага пакоя. За захаванасць пакінутых у Каралеўскім замку каштоўнасцей нёс адказнасць дырэктар дзяржаўных збораў твораў мастацтва ў Кёнігсбергу Альфрэд Родэ.

У верасні 1944 г. Розэнберг дакладваў начальніку штаба па палітычных пытаннях: "Вярхоўны камісар Украіны размясціў вывезеныя з Кіева і Харкава карціны і іншыя творы мастацтва ў наступных месцах Усходняй Прусіі:

1. Сядзіба Рыехау пад Белац (Вехлау).

2. Маёнтак Вільдэнгоф (уласнасць графа Шверын)[3].

---

[1] Історія застерігає. Київ, 1986. С. 219.

[2] Советская Украина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Киев. 1954. Т. 2. С. 4.

[3] Архіў Харкаўскага мастацкага музея.

За 40 кіламетраў на поўдзень ад Кёнігсберга размяшчаўся замак Вільдэнгоф, так званы "аб'ект БШ" — родавы маёнтак Берты фон Шверын. Захаваўся ліст доктара Родэ да ўладальніка замка: "Паважаны п. граф! У бліжэйшую нядзелю я мяркую прыехаць у Вільдэнгоф, каб агледзець памяшканні, прызначаныя для размяшчэння нашых карцін..."[4]

Цікава, што фронт у гэты час ужо ўшчыльную наблізіўся да Вільдэнгофа і рашэнне доктара Родэ прывезці сюды мастацкія калекцыі сведчыць пра яго імкненне захаваць іх для законных уладальнікаў. У снежні 1944 г. у Вільдэнгофскай аранжарэі былі размешчаны каля ста скрынак з музейнымі каштоўнасцямі — карцінамі і абразамі (у тым ліку выкрадзенымі ў Харкаве і Кіеве), вывезенымі з Кёнігсберга.

На пачатку студзеня 1945 г. граф Шверын разам з сям'ёй пакінуў замак, а ў другой палове студзеня замак згарэў. Ёсць звесткі, што яго падпалілі эсэсаўцы, якія папярэдне перахавалі частку скарбаў: закапалі ў наваколлі ці ўтапілі ў бліжэйшых азёрах. Альфрэд Родэ апавядаў, што "... ў замку Вільдэнгоф загінулі выдатныя карціны"[5].

У жніўні 1960 г. у замку адбыліся раскопкі. У іх удзельнічалі польскія археолагі, эксперты-крыміналісты і іншыя спецыялісты. Было знойдзена мноства пацярпелых ад часу і агню рэчаў: фарфор, сланавая косць, старадаўнія медалі, металічныя шаты абразоў. Вольфганг Родэ, сын дырэктара кёнігсбергскага музея, у 1955 г. паведаміў, што бацька казаў яму ў канцы вайны, нібы ён не баіцца прыходу рускіх, бо сумленне яго чыстае, і ён пакажа ім, дзе шукаць выкрадзеныя каштоўнасці.

І сапраўды, калі 9 красавіка 1945 г. у Кёнігсберг уварваліся чырвонаармейцы, доктар Родэ застаўся ў горадзе. Тут яго бачыў савецкі гісторык, прафесар Віктар Брусаў, які прыехаў летам 1945 г. для пошуку нацыянальных скарбаў, вывезеных гітлераўцамі з Украіны. Праз нейкі час Родэ перадаў савецкаму прадстаўніку, што хоча паведаміць яму нешта важнае. Аднак 16 снежня нейкі Эрдман даў знаць Брусаву пра раптоўную смерць Родэ і яго жонкі ад ... дызентэрыі. Аднак высветлілася, што рэчы ў кватэры Родэ перавернуты ўверх дном, труп Родэ кудысьці знік, а Эрдман — асоба выдуманая.

Як бачым, доктар Родэ прыкладаў усе намаганні, імкнучыся дапамагчы савецкім калегам. Але быў і другі чалавек, які зусім не жадаў "успомніць", дзе была захавана "яго калекцыя", — Эрых Кох. Як ужо гаварылася, частка калекцый карцін і іншых твораў мастацтва, вывезеных з Кіева і Харкава, былі змешчаны ў сядзібе Рыехау пад Вехлау.

---

[4] Энке Пауль. Янтарный кабинет // Вокруг света. 1990. № 6. С. 49.

[5] Тамсама.

22 студзеня 1945 г. савецкія войскі занялі Вехлау. 31 студзеня іх танкі выйшлі паўночна-заходней Кёнігсберга да мора і перакрылі сувязь з Пілау па сушы. Такім чынам, рэальная магчымасць выбрацца з Кёнігсберга па сушы на захад існавала: да 22 студзеня — па чыгунцы або аўтатранспартам; да 31 студзеня — тым жа шляхам праз Пілау. Калекцыя твораў мастацтва, нарабаваных Кохам на Украіне (ён называў яе: "Мая прыватная калекцыя"), была вывезена з Кёнігсберга пасля студзеньскага наступлення. Савецкай камісіі па пошуку ўкрадзеных скарбаў было вядома, што "калекцыю Коха" вывезлі на грузавіках у апошнюю стаўку Гітлера, якая знаходзілася ў Цюрынгіі. Паводле дакументаў, "калекцыя Коха" паспяхова прыбыла туды 9 лютага 1945 г.

Дык куды ж канкрэтна скіравалі "калекцыю Коха" у лютым 1945 г.? Э.Кох, які адбываў у Польшчы пажыццёвае зняволенне, ніяк "не мог успомніць", куды ж вывезлі гэтую калецыю. Але і без яго дапамогі было выяўлена месца прызначэння: Веймар!

Абставіны дастаўкі калекцыі ў Веймар, па сведчанню відавочцаў, былі некалькі незвычайныя. Транспарт са скарбамі прыбыў пад кіраўніцтвам чалавека, які не быў ні мастацтвазнаўцам, ні музейным работнікам і клапаціўся толькі пра тое, каб як мага хутчэй збыць груз. Ён адмовіўся перадаваць рэчы папрадметна, а задаволіўся толькі распіскай Вальтэра Шайдыга, дырэктара Веймарскага збору твораў мастацтва, у атрыманні ўказанай колькасці і віду пасылак — без вопісу наяўнасці. Груз абазначылі як "музейныя прадметы з Кёнігсберга", і веймарскія музейныя супрацоўнікі не мелі аніякага ўяўлення пра тое, што яны прынялі на захаванне. "Прадметы з Кёнігсберга" аднеслі ў Веймарскі зямельны музей. Дырэктар Шайдыг даручыў паклапаціцца пра прыбыўшыя рэчы двум супрацоўнікам музея, мужу і жонцы Гітчэр. У будынку не было склепаў, і таму скрынкі, чамаданы і іншае "з Кёнігсберга" паставілі ў праходзе між дзвюма заламі на ніжнім паверсе.

Наколькі легкадумна было пакідаць каштоўнасці ў цэнтры горада, засведчыў ужо наступны дзень, дакладней наступная ноч, калі пачаліся паветраныя налёты. У Веймары былі пашкоджаны многія помнікі архітэктуры і культурныя каштоўнасці. А 31 сакавіка 1945 г. паветраная міна трапіла у будынак музея.

Як жа магло здарыцца так, што да каштоўнейшай калецыі праявілі такую абыякавасць, калі меней значныя экспанаты музея былі эвакуіраваны і клапатліва схаваны ў штольныя шахты? Гэта можна вытлумачыць толькі адным: па ўсёй верагоднасці, груз з Кёнігсберга планавалася пераправіць далей, каб схаваць у надзейным месцы, магчыма — у новай стаўцы Коха ў Зальферльдзе, якая ў той час была яшчэ не гатовая. Каштоўнас-

ці, прывезеныя ў замак Рэйнхардсбрун, верагодна, павінны былі адправіць у падзямеллі або бункеры галоўнай стаўкі пры пераездзе "Вольфеструм". Але паколькі Гітлер (як і Кох) у гэтыя мясціны не з'явіўся, то скарбы затрымаліся на перавалачных пунктах.

У дачыненні да "прыватнай калецыі Коха" існуюць дакументы, якія сцвярджаюць, што 9 лютага 1945 г. Георг Рынгель разам з Альбертам Попам перадаручылі яе дырэктару збору мастацтва ў Веймары Шайдыгу. Гэта пацвярджаюць даволі дакладныя сведчанні відавочцаў. Затым — настолькі ж відавочны факт: вываз "калецыі Коха" з Веймара 9 і 10 красавіка. Але куды жа павезлі каштоўнасці?

З выяўленых дакументаў вынікае, што "калецыю Коха" меркавалася вывезці ў тры этапы, прычым на кожны этап адводзілася адна ноч. Такім чынам, Рынгель і Поп вывезлі трэцюю частку "калекцыі Коха" 9 красавіка. Другую трэць паспелі вывезці на наступны дзень — 10 красавіка, за некалькі гадзін да таго, як у горад уварваліся амерыканскія танкі. А апошняя трэць так і засталася ў Веймары. Менавіта гэтую рэшту апісваў у першыя дні мая 1945 г. дырэктар Шайдыг, менавіта гэты спіс знайшоўся пасля ў Веймарскім архіве. Самі ж каштоўнасці — рэшткі ад апошняй трэці прысвоеных Кохам рэчаў — былі знойдзены савецкім ваенным камандаваннем і вернуты ў СССР.

Але асноўная частка — дзве трэці "калецыі Коха", куды ўваходзілі і харкаўскія музейныя скарбы — не знойдзена да сённяшняга дня.

Праблема пошуку згубленых у гады вайны культурных каштоўнасцей застаецца актуальнай і сёння. Шчыра скажам, такімі пошукамі доўгі час практычна ніхто не займаўся. Тут — і "жалезная заслона", і хранічная адсутнасць сродкаў, і недастатковае вывучэнне архіўных матэрыялаў. Пошукі вяліся бессістэмна, непланамерна, без належнай навуковай і тэхнічнай базы, павярхоўна, саматужна, разрознена.

Заняцца належным чынам пошукамі згубленага стала магчымым у 1991 г. Дырэктар Харкаўскага мастацкага музея тады накіравала на радыёстанцыю "Нямецкая хваля" ліст, у якім выклала легендарную гісторыю аб тым, як адзін з палонных немцаў здаў у камендатуру знойдзеную ім карціну. Пазней карціна была перададзена дырэкцыі мастацкіх выстаў, а адтуль вернута ў музей. Пасля гэтага дырэктар музея выказала невядомаму даравальніку ўдзячнасць і звярнулася да жыхароў Германіі з просьбай расказаць аб усім, што ім вядома пра месца знаходжання экспанатаў Украінскай карціннай галерэі. У адказ 23 мая 1991 г. быў атрыманы ліст ад генеральнага дырэктара кампаніі "Нямецкая хваля" і копіі з нямецкіх газет, дзе былі апублікаваны заклікі Харкава аб дапамозе.

Праблема вяртання культурных рэліквій прадугледжвае садзейнічанне аднаўленню і папаўненню мастацкіх здабыткаў нацыі, развіццю яе духоўнага патэнцыялу. За межамі Украіны цяпер знаходзіцца значная частка помнікаў нашай матэрыяльнай і духоўнай культуры, нацыянальных рэліквій украінскага народа, якія ў розныя час і па розных прычынах апынуліся ў іншых краінах. Таму сёння трэба рыхтавацца да перамоў з краінамі-суб'ектамі міжнароднага права пра складанне новых спісаў помнікаў культуры Украіны, якія знаходзяцца за яе межамі, у першую чаргу, на тэрыторыі Расіі; пра бесперашкодны доступ нашых экспертаў і даследчыкаў да фондаў устаноў, дзе захоўваюцца нашы рэліквіі; пра вывучэнне магчымасцей рэстытуцыі, а ў асобных выпадках — мікрафільмавання, экспанавання, увядзення ў навуковы ўжытак.

Пытанне аб тым, калі будуць вернуты нацыянальныя святыні ўкраінскага народа, уключае комплекс праблем, скіраваных на адраджэнне нашай духоўнай культуры. Аднак праблема вяртання датычыцца не толькі Украіны, знаходзіцца ў цэнтры ўвагі міжнароднага грамадства.

Ужо атрыманы пэўныя вынікі ад супрацоўніцтва з урадамі Беларусі, Малдовы, Вялікабрытаніі, Германіі, Венгрыі. Перспектыўным з'яўляецца супрацоўніцтва з Польшчай, на тэрыторыі якой знаходзіцца вялікая колькасць помнікаў украінскага народа, у тым ліку унікальныя нацыянальныя рэліквіі.

Каб змяніць да лепшага стан у галіне аховы, выкарыстання, рэстаўрацыі помнікаў культуры ў нашым грамадстве, неабходны новыя метадалагічныя падыходы, адмаўленне ад ідэалагічнага дыктату, што павінна знайсці адлюстраванне ў абноўленым заканадаўстве.

Пераклала ***Улляна Шаставец***

3
НАДРУКАВАНАГА

Аркадзь Тоўсцік, сакратар камісіі "Вяртанне"

Куды быў вывезены крыж святой Ефрасінні? (Агляд друку)

Крыж святой Ефрасінні Полацкай, шэдэўр, зроблены рукамі полацкага майстра Лазара Богшы, вялікая духоўная і матэрыяльная каштоўнасць... Вось ужо колькі дзесяцігоддзяў лёс гэтай нацыянальнай рэліквіі нумар адзін хвалюе вучоных і пісьменнікаў, вернікаў і патрыётаў Бацькаўшчыны. У пошукі ўключаюцца ўсё новыя людзі.

Як вядома, у канцы 20-х гадоў крыж быў праз Мінск перавезены з Полацка ў Магілёў, дзе яго змясцілі ў краязнаўчым музеі, што знаходзіўся тады ў былым земскім зямельным банку. У 1930 г. музей перавялі ў іншы будынак, а вызваленыя пакоі заняў абкам партыі. Праўда, крыж і іншыя каштоўнасці засталіся там, дзе былі і раней, — у браніраваных пакоях — сейфах, куды доступ мелі лічаныя людзі, у тым ліку дырэктар музея І.Мігулін. Гэта ён 22 снежня 1944 г. падпісаў акт пра шкоды, нанесеныя фашысцкімі акупантамі Магілёўскаму абласному гістарычнаму музею. Пад нумарам дзесятым у тым акце згадваўся крыж Ефрасінні Полацкай... З таго часу гэтая, "нямецкая" версія стала пашырацца, навязвацца ў друку. Аднак скептыкі слушна ставілі яе пад сумненне: Магілёў — не Брэст, адсюль можна было своечасова эвакуіраваць усе каштоўнасці.

Пачынаючы з 1990 г. многа зрабіў для высвятлення лёсу крыжа былы намеснік старшыні Магілёўскага абласнога аддзялення Беларускага фонду культуры Віктар Юшкевіч. У газетах "Веснік Магілёва" і "Советская Белоруссия" ён надрукаваў тады артыкулы, дзе побач з "заходнім" следам з'явіўся і "ўсходні". Пасля публікацый прыйшло некалькі лістоў, у якіх прапаноўваліся новыя версіі. Жыхар Магілёва Кавалёў пісаў, што ён ведаў аднаго чалавека, які ў 1941 г. эвакуіраваў маёмасць пакояў-сейфаў з абкама партыі. "Карціны, абразы, золата, серабро пагрузілі ў аўтамабілі, адвезлі ў Маскву і здалі ў банк. Калі іх там прымалі па вопісу, нечакана з'явіўся Берыя. Ён ўважліва разглядаў прадметы і захоплена цокаў языком. Больш дзвюх тысяч прадметаў прывезлі".

Нядаўна ў "Весніку Магілёва" былі надрукаваны тры новыя артыкулы, якія праліваюць дадатковае святло на лёс крыжа і іншых каштоўнасцей, што захоўваліся ў пакоях-сейфах былога банка. У першым з іх ("Я не

ведаў, што дакранаўся да нямога сведкі хвалюючай таямніцы велізарнага скарбу", 29 лютага 1996 г.) В.Юшкевіч слушна ставіць пытанне, што пошукі трэба весці комплексна, улічваючы ўсю сукупнасць музейных экспанатаў (а іх былі тысячы і тысячы). Ён пераказвае яшчэ адну сваю размову з І.Мігуліным, які меў ключы ад пакояў-сейфаў, але ў 1941 г. не паклапаціўся пра лёс каштоўнасцей, звяртае ўвагу на алагічнасці ў яго тагачасных паводзінах і пазнейшых расказах і паказаннях. Але, прыходзіць аўтар да вываду, не дырэктар музея з'яўляўся тады гаспадаром сітуацыі. Таму вельмі пераканаўчай здаецца версія чытачоў "Весніка Магілёва", што эвакуацыя каштоўнасцей адбылася "пад аховай салдат НКУС".

Своеасаблівым адказам на працытаваны заклік стаў артыкул "Таямніца крыжа. Пакуль", надрукаваны ў "Весніку Магілёва" 7 і 14 сакавіка. Яго аўтар, С.Багдановіч, з'яўляецца работнікам магілёўскай службы дзяржбяспекі. Ён дзень за днём прасочвае ход магілёўскай эвакуацыі 1941 г. Паўторым найбольш істотныя моманты: 30 чэрвеня Сталін пазваніў у Магілёў Панамарэнку і санкцыянаваў эвакуацыю, 1 ліпеня пачалася арганізаваная эвакуацыя насельніцтва і каштоўнасцей у бок Касцюковіч, 2 ліпеня ў бок Чавусаў скіравалася апошняя аўтакалона, 15–16 ліпеня немцы замкнулі акружэнне горада. Такім чынам, для вывазу каштоўнасцей заставалася каля паўмесяца часу. Але І.Мігулін наўрад ці мог гэта зрабіць. Хутчэй за ўсё, вываз праходзіў пад наглядам органаў дзяржбяспекі.

С.Багдановіч грунтоўна расказвае пра сваю працяглую вандроўку "па следу НКДБ", цытуе словы былога начальніка ўпраўлення НКДБ па Магілёўскай вобласці П.Чарнышова, які згадваў вываз "каштоўнасцей з дзяржаўнага банка" (пакоі-сейфы маглі ўспрымацца як яго аддзяленне). У пачатку ліпеня 1941 г., піша аўтар, у Магілёў прыбыла з Масквы група работнікаў Наркамата дзяржбяспекі на чале з капітанам В.Пудзіным. Яна выконвала спецыяльнае даручэнне. Якое? "Можа, ім трэба было вывезці з магілёўскага сейфа скарбы, якія лічыліся прадметамі антыкварнага фонда СССР", "золатам партыі". Спецгрупа з Масквы магла абыйсціся без дапамогі мясцовых службаў. "Не выключана і такое, што супрацоўнікі групы Пудзіна, суправаджаючы каштоўны груз у аўтакалоне, не змаглі выйсці з акружэння і схавалі рэліквіі па шляху ў Расію".

Не менш грунтоўна разглядаюцца ў артыкуле і "партыйная версія", роля, якую мог пры эвакуацыі скарбаў адыграць тагачасны першы сакратар абкама партыі І.Макараў, які бываў у пакоях-сейфах і ведаў сапраўдную каштоўнасць таго, што там хавалася. Таму лагічна напрошваецца вывад, што "гістарычныя рэліквіі былі бесперашкодна вывезены работнікамі абкама". Магло гэта адбыцца 3 ліпеня, калі ў бок Лёзна адправілася аўтакалона з партыйнымі архівамі (па дарозе яе некалькі разоў бамбілі).

С.Багдановіч абвяргае версію, што беларускія каштоўнасці маглі быць выкарыстаны для расплаты па лендлізу, паколькі такой расплаты ў час вайны фактычна не было. Ды і на Захадзе яны не выявіліся. Таму нельга выключаць, што магілёўскія скарбы трапілі ў Эрмітаж або ў музейныя запаснікі "Уфы і Самары, дзе знайшлі свой прытулак у час вайны архівы абкама партыі".

"Як бы там ні было, — гаворыцца ў канцы артыкула, — шматлікія версіі, што ўзнікаюць у ходзе росшуку, дакладна правяраюцца і аналізуюцца. Дзеля актывізацыі пошуку пададзена заяўка ў Інтэрпол, з разуменнем аднеслася Генеральная пракуратура да нашай прапановы аб узбуджэнні крымінальнай справы па факту знікнення каштоўнасцей з музея. Будзем спадзявацца, што і нашы дэпутаты ў Вярхоўным Савеце зробяць канкрэтныя дзеянні па вяртанню на радзіму нашага нацыянальнага багацця".

Урэшце 25 красавіка "Веснік Магілёва" надрукаваў інтэрв'ю В.Юшкевіча з ветэранам Вялікай Айчыннай вайны жыхаром Магілёва Пятром Харытонавічам Паддубскім. Разам з двума іншымі шафёрамі ён удзельнічаў у вывазе каштоўнасцей з абкамаўскага будынка па вуліцы Ленінскай і добра памятае, што гэта было 13 ліпеня. Іх папярэдзілі, што везці давядзецца "каштоўны груз", "залатыя рэчы". Пагрузілі на машыны "скрынкі, цюкі, нешта загорнутае ў тканіну", цяжкія мяхі. У кузавах машын размясціліся ўзброеныя аўтаматамі салдаты, а ў кабіну да Паддубскага сеў сам Панамарэнка. На Маскву ехалі лявей Оршы, правей Смаленска, праз Вязьму. У Маскве ж машыны загналі ў двор (Паддубскаму здаецца, што гэта было ўпраўленне Чырвонай Арміі) і разгрузілі. На гэтым сляды скарбаў губляюцца. Разам з аўтарамі публікацый будзем спадзявацца, што далейшыя пошукі ў Маскве і іншых гарадах Расіі дадуць нарэшце рэальны плён, дапамогуць вярнуць крыж Ефрасінні Полацкай туды, дзе яму належыць быць паводле завяшчання святой.

("Кантакты і дыялогі". 1996. № 6)

Сяргей Рыбчонак

*Дванаццаць апосталаў**

Тэма гэтага артыкула — славутыя скарбы Радзівілаў, іх ахутаны таямніцамі лёс, а таксама разрабаваньне Нясьвіскага замка ў 1812 годзе.

* Рэдкалегія пакідае правапіс паводле першакрыніцы

Крыху гістарыяграфіі

Спэцыяльнага дасьледаваньня гэтай праблемы не было наогул: у друкаваных крыніцах маюцца толькі згадкі, пра якія трэба сказаць больш падрабязна.

Спачатку пра апосталаў. Толькі нямногія сьведкі пакінулі іх апісаньне. А.Чартарыйскі, які на пачатку XIX ст. быў міністрам замежных спраў Расейскай імпэрыі, згадваў "багаты замак у Нясьвіжы. У 18 залях адных толькі ўпрыгожваньняў сабралася на 5 альбо 10 мільёнаў дукатаў. Каштоўныя калекцыі зброі, кніг, брыльянтаў. Але няма нічога больш дарагога за калекцыю "12 апосталаў", 5 зь іх чыстага золата і ўсыпаныя каштоўнымі камянямі". Падобнае апісаньне даў і расейскі пасол у Польшчы Рапнін, які разам з каралём Станіславам Аўгустам Панятоўскім гасьцяваў у Нясьвіжы ў 1784 г. Пазьнейшыя дасьледнікі скульптураў ня бачылі, таму іх сьведчаньні розьняцца ў велічыні, матэрыяле й іншых дэталях.

Шмат хто з гісторыкаў спрабаваў адказаць на другое пытанне: куды й калі апосталы разам зь іншымі скарбамі зьніклі? Арыенцірам тут павінны былі стаць словы Мірковіча пра тое, што "яны (гарматы. — *С.Р.*) і цяпер ляжаць у склепе, дзе ў таямніцы хаваліся скарбы, разрабаваныя атрадам Тучкова"[1].

Першым сур'ёзным дасьледнікам стаў Ул.Сыракомля. Спачатку ён напісаў разьдзел пра гісторыю Нясьвіжа ў "Старажытнай Польшчы", дзе згадаў калекцыю апосталаў, а пазьней, папрацаваўшы ў нясьвіжскім архіве Радзівілаў, выдаў "Вандроўкі па маіх былых аколіцах", дзе, на жаль, не адзначыў, хто і як разрабаваў замак.

У 1855 г. П.Шпілеўскі таксама запісаў нясьвіскія паданьні, але зрабіў гэта некрытычна: скульптуры ў яго набылі натуральную велічыню, а зьвесткі пра разрабаваньне замка наогул зьніклі.

Адам Кіркор, аўтар артыкула ў "Живописной России", якую выдаў П.М.Сямёнаў-Цяньшаньскі, нагадаў пра ўдзел расейскіх войскаў у разрабаваньні Нясьвіжа. Але В.П.Сямёнаў-малодшы, адмовіўшыся ад крытычнасьці Кіркора і амаль дакладна перапісаўшы Шпілеўскага, стаў наступным міфатворцам.

Пасьля рэвалюцыі гэты міф працягваў разьвівацца. Пакуль В.Чантурыя нарэшце не паведаміў цывілізаванаму сьвету, што Нясьвіж разрабавалі фашысты. Польскія навукоўцы (Б.Таўрагінскі) тымчасам, не ўдакладняючы дэталяў, пісалі аб разрабаваньні скарбаў у 1812 г. расейскімі войскамі.

---

[1] Грыцкевіч В., Мальдзіс А. Шляхі вялі праз Беларусь. Мн., 1980. С. 257.

Сёньняшнюю інтэрпрэтацыю старога міфу ў сваёй папулярнай, хоць і ня вельмі дакладнай рабоце "Скарбы Нясвіжа" дае К.Шышыгіна. Напэўна, ёсць сэнс нагадаць яго зьмест.

Апошні нясьвіскі ардынат князь Дамінік Радзівіл прыняў удзел у паходзе Напалеона на Маскву. На зваротным шляху ён заехаў у замак і дамовіўся з дазорцам, дзе схаваць скарбніцу. Усё астатняе багацьце Дамінік загадаў пагрузіць на фурманкі й адправіць за ім усьлед. Але тут у Нясьвіж уступілі расейскія войскі пад кіраўніцтвам адмірала Чычагава, і... фурманкі адправілі на Маскву. Дазорца Бургельскі паслаў да князя ганца, якога злавілі каля Міра й расстралялі. Зь ліста быццам бы даведаліся, што скарбніца схаваная, як дамоўлена. Дазорца не адкрыў схову й быў павешаны на браме. Сам Дамінік, сьмяротна паранены, у хуткім часе памёр. Але скарб да сёньня так і не знайшлі.

Навошта Радзівіл прадаў аднаго Апостала?

Склад радавой скарбніцы Радзівілаў на працягу часу мяняўся, таму найбольш поўны рэестар мог быць створаны толькі ў самым пачатку XIX ст. І такія дакумэнты знайшліся ў Нацыянальным архіве Рэспублікі Беларусь.

На загад князя Дамініка 1 снежня 1808 г. была распачатая рэвізія скарбніцы, якую скончылі ў красавіку 1809 г. Гэтая праца праводзілася для перазахаваньня калекцыі, а таксама для праверкі наяўнасьці й азнаямленьня ўладальніка з каштоўнасьцямі. Рэвізоры перагледзелі кожную рэч з дванаццаці пакаў і старанна занатавалі ўсё, што лічылі патрэбным: зброя, напрыклад, патрабавала чысткі ад іржы, мінэралы й іншыя прыродазнаўчыя прадметы перадаваліся ў бібліятэку і г.д.

Найбольшую цікавасць для нас мае частка калекцыі пад назвай "Цы(м)борыюм Сьвятога Міхала". Цыборыюм (у праваслаўнай традыцыі ківор) — асобнае збудаваньне ў храме для ахвяраваньняў, у нашым выпадку, напэўна, надбудова над алтаром ці сам алтар. Як сьведчыць дакумэнт, у калекцыі меліся срэбныя дзьверцы да гэтага цыборыюму, а таксама "фігуры для дэкарацый тых жа дзьвярэй належныя срэбныя пазалочаныя, а менавіта Хрыстос з Сьв.Янам, на плячы яго заснулым, у палову фігуры. Частка шаты таго ж сьвятога Яна, два апосталы, што сядзяць у поўных фігурах у шатах пазалочаных, два апосталы па грудзі з шатамі пазалочанымі, тры галавы апосталаў з часткай шаты пазалочанай і галоўка срэбная Юды — усіх адзінаццаць штук".

Выходзіць, так званыя апосталы не былі асобнымі скульптурамі, як меркавалі дасьледнікі, а складаліся ў кампазыцыю на дзьвярах, якія, у сваю чаргу, упрыгожвалі цыборыюм. Таксама адназначна вырашаецца пытанне

выкарыстанага матэрыялу — срэбра й пазалота для адзеньня. Праблема велічыні апосталаў застаецца пакуль адкрытай, але можна дапусьціць, што найбольшыя зь іх былі даўжынёй у адзін-два локці. Дарэчы, У.Сыракомля таксама згадваў такія памеры.

Найбольш спрэчная праблема часу й месца паходжаньня апосталаў. Невядома, адкуль К.Шышыгіна ўзяла фантастычныя зьвесткі пра іх зьяўленьне ў пачатку XVII ст. з Канстанцінопаля. Сам разьдзел калекцыі, у які запісаныя фігуры, сьведчыць, што раней іх гаспадаром мог быць толькі касьцёл Сьв.Міхала ў Нясьвіжы, або навіцыят езуітаў пры ім. Трапіць да Радзівілаў яны маглі не раней, чым пасьля скасаваньня езуіцкага ордэну ў Рэчы Паспалітай, г.зн. у 1773 г., або наогул у 1786 г., калі, як сьведчыць Б.Таўрагінскі, касьцёл і кляштар былі зачыненыя й пératвораныя ў шпіталь. Сам касьцёл Сьв.Міхала быў збудаваны ў 1584–93 гг., навіцыят езуітаў пры ім адкрыўся ў пач. 17 ст., а ў 1736–38 гг. Міхал-Казімер Радзівіл (Рыбанька) нанова збудаваў і ўпрыгожыў храм. Менавіта тады, на нашу думку, і быў зроблены ўвесь цыборыюм, у тым ліку скульптуры апосталаў.

Гэтую версію, як і мясцовае паходжаньне скульптураў, падмацоўвае аналіз калекцыі, бо ня толькі цыборыюм трапіў да Радзівіла, але й іншыя касьцельныя рэчы. Напрыклад, “Абраз (у арыгінале Votum) чвартковы з выявай Сьв.Міхала ад Калегіюма Нясьвіскага Калегіюму Сьв.Міхала даны ў 1706 г.”Сустракаюцца яшчэ падарункі ад Радзівілаў, Сакалінскага, Абуховіча, Гансеўскага і іншых у 1596–1761 гг. Таму лягічна дапусьціць, што цыборыюм, які складаўся больш чым з 40 асобных прадметаў, пераважна з срэбра, ня можа ўваходзіць у іх лік. А гэта пацьвярджае, што калекцыя славутых апосталаў была зробленая ў 1720–30-я гг. у Нясьвіжы.

Прабачце, — скажа ўважлівы чытач, — усе дасьледнікі пішуць пра 12 фігур, а ў сьпісе іх пазначана толькі 11. У сувязі з гэтым можна выказаць два меркаваньні. У крыніцах ёсьць згадкі, што Пане Каханку вазіў калекцыю з сабой і пры патрэбе грошаў раз-пораз закладваў Сьв.Мацея ці Луку. Але цяжка паверыць. што ён забыўся кагосьці выкупіць. Хутчэй за ўсё, адна фігура (пашкоджаная) была пераплаўленая на срэбра: у дакумэнтах, напрыклад, ёсьць падобны загад князя Дамініка ад 17 лютага 1809 г. Невядома таксама, куды падзеліся і 4 евангелісты, пра якіх пісаў У.Сыракомля, бо знайсьці іх у рэестры нам не пашанцавала.

Як Бургельскі стаў нягоднікам, а генэрал Тучкоў – злодзеем?

Цяжка паверыць, што амаль усе дасьледнікі XIX ст., якія працавалі з архівам Радзівілаў, не глядзелі дакумэнтаў пра разрабаваньне замка ў 1812 г. Але вельмі падобна на тое. Апроч хіба У.Сыракомлі, які, напэўна, спадзяваўся вярнуцца да гісторыі Нясьвіжа больш грунтоўна, ды Адама Кір-

кора, які згадаў адным сказам: "...Скарбы разрабаваныя войскамі Чычагава ў 1812 г."

Пачатак XIX ст. стаў для Беларусі чарговым выпрабаваньнем. Паверыўшы генію Напалеона й ідэям францускай рэвалюцыі, шляхцюкі кінуліся аднаўляць незалежнасьць Бацькаўшчыны. Малады й гарачы ўладальнік Нясьвіжа князь Дамінік таксама пайшоў на Маскву, нават сфармаваў на ўласныя грошы асобны уланскі полк. На зваротным шляху ён, напэўна, заехаў у Нясьвіж, але наўрад ці збіраўся ўзяць радавыя багацьці з сабой. А ужо 30 кастрычніка ў горад увайшоў корпус Тучкова з малдаўскай арміі Чычагава. Далейшыя падзеі лепш за ўсё пераказаць паводле рапарту тагачаснага дазорцы замку Альбэрта Бургельскага, якога расейцы, на жаль, не павесілі на браме.

Пачуўшы ад мясцовых жыдоў, што Радзівілы хаваюць вялікія скарбы, уланскі палкоўнік Кнорынг заявіўся ў замак, адабраў у дазорцы ключы й пасадзіў Бургельскага за краты. Праз некалькі дзён прыехаў Тучкоў і ўчыніў дазорцу допыт. Спачатку ўгаворвалі словамі, а пасьля зьбілі на яго вачох бізунамі й палкамі некалькіх служкаў, пагражаючы зрабіць тое самае з Бургельскім. Той спалохаўся (але не забыўся выпатрабаваць у Тучкова паперу аб прымусе адкрыць схованкі) і паказаў, дзе знаходзіцца лёх. Тучкоў загадаў разламаць мураваную сьцяну, убачыў велізарнае багацьце й хацеў прысвоіць. Тым часам навіна дайшла да Чычагава. Адмірал адабраў у Тучкова ключы, стварыў з вышэйшых афіцэраў камісію й загадаў забіраць скарбы. Забіралі ўсё, у тым ліку, як піша Бургельскі, "серебро и золото в разных особенных штуках..." Каштоўнасьці былі складзены на некалькі дзясяткаў брычак, якія Чычагаў забраў з сабою. Тое, што пакінулі, яшчэ тры дні разьбіралі войска й мясцовыя жыды.

З снежня сквапны Тучкоў са сваім корпусам зноў завярнуў да Нясьвіжа, зноў пасадзіў Бургельскага за краты й загадаў не даваць яму есьці, пакуль апошні не пакажа яшчэ схованкі. Дзякуй Богу, што ў генэрала хапіла розуму не замарыць голадам адзінага сьведку! Затое ён забраў апошняе, што заставалася. У цэлым, паводле падлікаў дазорцы, шкоды ў адным замку было нанесена мінімум на 10 мільёнаў польскіх злотых[2].

Вось як скончылася наша скарбашукальніцтва. Адзіны, напэўна, станоўчы вынік — гэта спадзяваньне, што нясьвіжцы больш ня будуць перакопваць свой горад, зьнішчаючы рэшткі культурных пластоў.

Пасьляслоўе

Бургельскі пражыў яшчэ 13 гадоў. Паводле яго рапарту ад 5 студзеня 1813 г., над рабаўнікамі пачалася крымінальная справа. Загадам фэльдмар-

[2] НА РБ, ф.694, воп.4, спр. 5230, арк. 2–6.

шала Кутузава Тучкоў быў вызвалены ад пасады й апынуўся пад сьледзтвам. Разбор зацягнуўся аж да 1826 г., пакуль Аўдытарыяцкі Дэпартамент ня вынес канчатковую канфірмацыю: "...генерал-майор Тучков ни в каких злоупотреблениях или покорыствованиях не доказан..."[3]

Тым часам у 1822 г. улады сканфіскавалі ў Бургельскага куфар срэбра (напэўна, з рэшткаў скарбніцы), які пералічылі на ўплату радзівілаўскіх даўгоў. Спадчыньніца роду княжна Стэфанія Вітгенштэйн таксама выклікала былога дазорцу ў суд, але справа цягнулася больш за 10 гадоў і скончылася безвынікова.

Што да скарбаў, дык іх лёс склаўся, напэўна, так. Адмірал Чычагаў перадаў скарб імпэратару Аляксандру I [4]. Каштоўнасьці захоўваліся ў Расеі да пачатку XX ст., пакуль Марыя дэ Кастэляні, удава князя Антона Радзівіла, не папрасіла ў 1905 г. аб іх звароце імпэратара Мікалая II [5]. У некаторых крыніцах нават адзначаецца, што ёй нешта вярнулі, але сёньня толькі адныя Радзівілы ведаюць, што менавіта. Лягічна таксама дапусьціць, што нешта скраў Чычагаў, які пасьля адстаўкі хуценька зьбег у Францыю і да сваёй сьмерці ў 1849 г. так і не зьявіўся на радзіме.

Нам жа застаецца толькі верыць, што прыйдзе некалі час, і скарбы вернуцца, як вяртаюцца ў нашу гісторыю князі Радзівілы.

("Наша Ніва". 1994. № 7)

---

[3] Александров Г.Н. Черты из жизни Сергея Александровича Тучкова // Рус. архив. СПб., 1874. Кн. 1. С. 1143–1145.

[4] Попов А.Н. Отечественная война // Рус. старина. 1877. № 9. С. 70.

[5] НА РБ, ф. 694, воп. 4, спр. 5230, арк. 2–6.

Мая Яніцкая

Што напаткала "Сапяжанскі збор"

Мінулы раз мы гаварылі пра драматычны лёс каштоўнасцяў Нясвіжскага замка. Сёння хачу прыгадаць не менш драматычны лёс каштоўнасцяў, вывезеных з Дзярэчынскага палаца князёў роду Сапегаў, што вядомы ў гісторыі як "Сапяжанскі збор". Сапегі збіралі яго з XVI ст., як і Радзівілы.

Сапегі — другі па гістарычнай значнасці (пасля Радзівілаў) магнацкі род Беларусі, які паходзіць з полацкіх баяраў. Княжацкі тытул яны атры-

малі ў XVII ст.[1] Менавіта выхадцы з гэтага роду разумелі, што яны — прадстаўнікі іншага ад палякаў і рускіх этнасу, які павінен мець незалежную ад Польшчы і Масковіі дзяржаву. Таму з 1680 да 1700 года яны спрабавалі нават стварыць самастойную дзяржаву са сваёй дынастыяй, але іншыя шляхецкія роды іх ідэю не падтрымалі. У 1915–1918 гадах яны зноў намагаліся ўзначаліць так званую Літоўска-Беларускую дзяржаву, каб Беларусь не ўвайшла ні ў склад Польшчы, ні ў склад Расіі, але зноў марна. Беларусі наканавана было апынуцца ў складзе новай паводле формы Расійскай імперыі, але ўжо на новай сацыяльна-палітычнай аснове — у складзе СССР. Пасля выезду ўрада Беларускай Народнай Рэспублікі ў Заходнюю Еўропу, нашчадкі Сапегаў працягвалі падтрымліваць беларускі эміграцкі рух.

Дык вось гэтыя Сапегі, як і Радзівілы, пачынаючы з XVI ст., збіралі ўласныя мастацкія зборы, скарбніцу і збраёўню, бібліятэку і ўласны архіў у сваім Ружанскім палацы, велічныя руіны якога можна агледзець яшчэ і сёння. У час падарожжаў па Заходняй Еўропе яны набывалі шмат твораў жывапісу і скульптуры, а таксама дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва. Сярод апошніх вялікую каштоўнасць мелі творы пачатку XVI ст. — залаты кубак з гербамі князёў Шуйскіх і два кубкі з горнага крышталю, названыя чыста па-беларуску — "Іван і Іваніха", накшталт таго як называюцца танцоры ў народным беларускім танцы — "Лявон і Лявоніха". Кубкі былі зроблены ў 1519 г. па замове ў памяць памерлага Івана Сапегі, віцебскага ваяводы, і яго жонкі.

Сапегаўская скарбніца змяшчала, апроч згаданых сямейных рэліквіяў, першакласную збрую і зброю, тарчы (шчыты) — амуніцыю сярэдневяковых воінаў, розныя ваенныя трафеі, напрыклад харугвы і бунчукі, здабытыя ў туркаў і шведаў, а таксама выдатныя дываны, шатры і макаткі.

Якраз таму, што многія з Сапегаў былі ваяводамі і гетманамі, яны калекцыянавалі зброю, конскую збрую і розную ваенную амуніцыю значнай мастацкай вартасці. Маюцца на ўвазе харугвы, шатры, багата аздобленыя апоны для пакрыцця коней. Апрача згаданай калекцыі старажытных мастацкіх тканін, у Сапежанскім зборы знаходзілася серыя французскіх габеленаў, прысвечаных Аляксандру Вялікаму, вытканых па кардонах Лебруна, і больш за 20 французскіх габеленаў іншых мастакоў[2]. Гонар збору надавалі 48 экземпляраў вельмі рэдкіх мазаічных карцін, 5 этрускіх вазаў, шмат мармуровых і бронзавых скульптурных фігур, партрэтаў і барэльефаў.

---

[1] Kognowicki M. Życie Sapiehów. Warszawa, 1791. T. III; Morelowski M. Dereczyńskie zbiory Sapiehów // Sprawozdania o działalnosci i posiedzeniach Polskiej Akademii Nauk. 1924. Nr. 29.

[2] Старые годы. 1913. № 11. С. 49.

мастацкія бронза, шкло і мэбля, калекцыя заходнееўрапейскага жывапісу і жывапісныя работы мясцовых мастакоў.

Асабліва павялічыў ружанска-дзярэчынскія зборы Францішак Сапега, які ў выніку шлюбу ў 1793 г. з дачкой Шчаснага-Патоцкага атрымаў шмат твораў мастацтва, у тым ліку і габеленаў. Ды і сам ён набыў галерэю заходнееўрапейскага жывапісу знакамітых мастакоў у час сваіх падарожжаў па Еўропе. На рубяжы XVIII–XIX стст. Сапегі перавезлі ўсе свае лепшыя зборы ў свой новы палац, пабудаваны ў Дзярэчыне ў 1786 г.

Пасля нацыянальна-вызваленчага паўстання 1830 г. усю маёмасць Сапегаў расійскія ўлады канфіскавалі.

Частку мастацкага збору з Дзярэчынскага палаца перавезлі ў Беластоцкі палац, які раней належаў гетману Браніцкаму, але пасля 1795 г., г.зн. трэцяга падзелу Рэчы Паспалітай, палац Браніцкіх быў канфіскаваны і лічыўся царскай рэзідэнцыяй на ўскраіне Расіі. Там дзярэчынскі збор доўга не затрымалі. Пасля прыстасавання Беластоцкага палаца пад расійскі настаўніцкі інстытут (1836–1847 гг.) расійскія ўлады адправілі дзярэчынскія скарбы ў Пецярбург і Царскае Сяло, прыхапіўшы пры гэтым і мастацкія каштоўнасці Я.К.Браніцкага. У гэты ж час яны вывезлі беластоцкія паркавыя статуі і ўстанавілі іх у Летнім садзе Пецярбурга.

Гродзенская скарбавая палата пераслала ўладам Пецярбурга спісы канфіскаваных збораў з Дзярэчынскага палаца на 70 старонках уборыстага тэксту. На 22 з іх быў пералік жывапісных твораў. Гаворка ішла пра 287 карцін (пераважна буйных палотнаў) вядомых заходнееўрапейскіх мастакоў. Сярод іх былі творы Саламона і Якуба Рэйсдаляў, Ф.Франчыю, П.Веранэзе, Д.Кала, К.Ж.Вернэ, Війка, Пінакера, І.Хагерта, Бургіньёна, Рамбоўста, Вэнікса, Г.Мэтсю, Нэтшэра, Ван дэр Нэера, Асэліна, Ван дэр Мэера, А.ван Астадэ, Вуверманса, дэ Вліегера, П.Потэра, Мерыса, Дзітрыха.

Сярод больш вядомых дзярэчынскіх карцін, што трапілі ў Эрмітаж, варта прыгадаць славутую эрмітажную "Мадонну" Ф.Франчыю, "Герчына" Г.Ф.Барб'еры, "Чарадзея і чарадзейку" П'ера дэль Вэкіо і інш.

Акрамя таго былі канфіскаваны партрэты: Яна III, Марысенькі, Аўгуста II, Фрыдрыха II, два каштоўныя партрэты — Ф.Патоцкага і яго жонкі Соф'і. 185 карцін і 48 мазаічных кампазіцый перавезлі ў Эрмітаж, 55 — у Імператарскую акадэмію мастацтваў; 72 карціны ў 1917 г. аказаліся ў Гатчынскім палацы (пад Петраградам). 5 партрэтаў Мікалай I загадаў спаліць — менавіта тых дзеячаў Вялікага княства Літоўскага, якіх лічыў "польскалітоўскімі патрыётамі". Некалькі партрэтаў пазней ужо вярнуў Сапегам Аляксандр II. У Эрмітаж трапілі і 22 дзярэчынскія мармуровыя скульптуры, у тым ліку 10 міфалагічных постацяў вялікіх памераў, такіх, як "Арфей" работы Кановы, "Ганімед" і інш., а таксама некалькі бюстаў знакамі-

тых гістарычных дзеячаў старажытнасці, пераважна мармуровых, частка была бронзавых.

Мастацкія вырабы з серабра трапілі ў музей старажытнасцяў пры Пецярбургскім манетным двары, які ў 1824 г. падначалілі Эрмітажу, прычым спіс гэтых вырабаў размясціўся на 18 старонках. Адначасова былі перададзены вельмі каштоўныя калекцыі мастацкага шкла, мэблі і калекцыя графічных твораў у выглядзе эстампаў з карцін заходнееўрапейскіх мастакоў, альбомы па мастацтву і архітэктуры, выдадзеныя ў Заходняй Еўропе рэдкія кнігі і карты; планы гарадоў, а таксама чарцяжы розных тэхнічных прыстасаванняў; архіў з 287 кодэксаў, якія ўтрымлівалі старажытныя дакументы роду Сапегаў, пераплеценыя як кнігі, у дыхтоўныя вокладкі. Кодэксы падзялілі паміж Міністэрствам замежных спраў і Публічнай бібліятэкай ў Пецярбургу. Між іншым, 87 такіх кодэксаў усё ж засталося ў Гродне, пазней іх перадалі ў Бібліятэку Віленскага універсітэта. Менавіта ў пецярбургскіх сховішчах засталася частка архіва, што мае каштоўную для Беларусі навуковую інфармацыю пра ткацкую, дывановую і карэтную мануфактуры Сапегаў, якія дзейнічалі ў XVIII ст. у Ружанах. Дзейнасць гэтых мануфактур пакуль не вывучана з-за адсутнасці архіваў.

Трэба адзначыць, што былі канфіскаваны і каштоўнасці Сапегаў, якія яны схавалі ў маёнтку Юндзілавічы. Каб дазнацца, дзе яшчэ былі схаваны каштоўнасці, асабліва сапегаўскі скарбец, расійцы нават катавалі ўпраўляючага Дзярэчынскім палацам. Дарэчы, катаванне прымянілі і да ўпраўляючага Нясвіжскім палацам Бургельскага. Гэты факт стаў вядомы пасля суда над упраўляючым.

Увогуле “Сапяжанскі збор” каштоўнасцяў значна ўзбагаціў царскія зборы ў Пецярбургу і Маскве.

Пасля Рыжскага мірнага дагавора 1921 г., да ўдзелу ў якім урад БССР Расія не дапусціла, да палякаў адышла заходняя частка Беларусі, і яны вялі з СССР пастаянныя перамовы аб перадачы Польшчы сапегаўскіх каштоўнасцяў. Частку гэтага збору, які належыць усё ж Беларусі, СССР перадаў Польшчы на працягу 1928–1930 гадоў. Спіс перададзенага Польшчы трэба даследаваць, каб ведаць, што яшчэ засталося ў Расіі.

Прэтэндуюць на гэты збор і літоўцы, якія шмат беларускіх каштоўнасцяў атрымалі ад СССР у пасляваенны час (жывапісныя творы, якія да 1842 г. былі ў лагойскім музеі Тышкевічаў, а таксама ўрэцка-налібоцкае шкло, выробленае ў XVIII ст. на мануфактурах Беларусі, слуцкія паясы і шмат іншых твораў).

Значная частка “Сапяжанскага збору” яшчэ знаходзіцца ва ўстановах Расіі, і яе трэба шукаць, каб вярнуць на месца іх збірання хоць рэшту.

Увогуле ўсе ўрады — капіталістычныя і сацыялістычныя, Польшчы і Літвы XX ст. заўжды надавалі дзяржаўнае значэнне вяртанню каштоўнасцяў, часам нават чужых пад выглядам сваіх.

Шкада, што ні ўрад БССР, ні сучасныя ўрады (ужо незалежнай Рэспублікі Беларусь) не лічаць гэту справу дзяржаўнай, карыснай і патрэбнай.

(“Мастацтва”. 1996. № 3.)

Галина Кнатько, Сергей Крапивин

Воры из шайки Розенберга

В Национальном архиве Республики Беларусь исследуется переписка оперативного штаба рейхсминистра оккупированных восточных территорий А.Розенберга, касающаяся “культурных” трофеев гитлеровской Германии

Летом 1943 года оберлейтенант 691-й пропагандистской роты 24-го армейского танкового корпуса вермахта Эрнст Мориц Арндт квартировал в г. Бреслау [...] Под его началом находилась партия произведений искусства, похищенных в СССР [...]

Для того, чтобы современный читатель получил представление об особой военной структуре немецких нацистов, в которой действовали тысячи специалистов по “культурному” грабежу, необходима краткая историческая справка. Вывоз исторических и художественных ценностей из стран Восточной Европы являлся частью оккупационной политики Германии в годы Второй мировой войны. Назначенный летом 1941 года рейхсминистром оккупированных земель, А.Розенберг занимался вопросами использования в интересах Германии огромных пространств. Его ведомство состояло из черырех Главных отделов (здесь и далее система обозначений максимально приближена к немецкому оригиналу): I — политики, II — управления. III — хозяйства и IV — техники. Ответственность за изучение и сохранение изъятых на оккупированной территории ценностей искусства, научных произведений и культурных коллекций особым приказом Гитлера возлагалась на оперативный штаб Розенберга.

Штабу, располагавшемуся в Берлине, подчинялись Главные рабочие группы, которые, в свою очередь, руководили более мелкими рабочими группами, закрепленными за определенной территорией. Их деятельность регламентировалась служебными инструкциями.

Инструкция, датированная 27 ноября 1941 года, предписывала "обработку":

а) всех видов библиотек; б) канцелярий и архивов церковных учреждений и конфессиональных объединений; в) всех организаций коммунистической партии и "ее ответвлений" (например, Союза безбожников): г) всех видов школ; д) институтов научно-культурного характера; е) музеев всех типов; ж) издательств, редакций и организаций книжной торговли: з) киностудий и кинопроката; и) архивов различных коммунальных учреждений; к) прочих архивов; л) учреждений и ведомств различных международных союзов; м) существовавших в Советском Союзе учреждений зарубежных пропагандистских организаций, деятельность которых была направлена против рейха; н) центров подпольных антисоветских организаций, которые с точки зрения нацистов могли представлять интерес.

Коммунальные службы на местах сразу после оккупации обязаны были предоставить рабочим группам ведомства Розенберга перечни интересующих их учреждений. Ревизия культурных ценностей начиналась с того, что входы и выходы в помещениях опечатывались, на дверях вывешивались объявления: "Конфисковано и взято под охрану по заданию рейхскомиссариата". Собранный материал сортировался по трем группам: подлежащих уничтожению, возвращению или отправке в рейх. Затем рабочая группа составляла перечень конфискованных культурных ценностей и после решения рейхскомиссара следила за их отгрузкой в Германию.

Подчиненные Розенберга поддерживали постоянный контакт с другими ведомствами, решавшими аналогичные задачи, — министерством иностранных дел, организацией СС, армейской экономической инспекцией, отделами и звеньями службы пропаганды вермахта.

К последним относилась и рота, в которой служил оберлейтенант Арндт. Его имя сохранилось для истории благодаря переписке между ведомством Розенберга и главным командованием вермахта.

[...] А вот — некая фройляйн Хаупт, именовавшаяся "доктором".

В 1943 году в Берлине на Маргаретенштрассе, 17 размещался отдел научно-культурных ценностей доисторического и раннего периодов, который относился все к тому же Восточному министерству Розенберга. Отсюда 20 марта 1944 года профессор Райнерт послал в Минск радиограмму начальнику штаба Главной рабочей группы "Центр" Лангкопфу:

Прошу вашей помощи в немедленной отправке ценностей государственного музея в г. Минске. Ответственной за отправку назначается д-р Хаупт.

23 марта 1943 года на Маргаретенштрассе получили ответ из Минска. Лангкопф сообщал:

Ценности государственного музея г.Минска 24.3.1944 г. будут отгружены в Инстенбург, так как между генеральным комиссаром и городом Инстенбург велись переговоры и заключен договор о размещении и хранении доставленных музейных ценностей.

Поскольку все мероприятия по отгрузке музейных ценностей идут полным ходом, отгрузка их в г. Хёхштедт из Минска уже невозможна. Рекомендую в случае необходимости повлиять на г-на Гронау.

Месяцем позже Лангкопф сообщал в Берлин возглавлявшему "особый штаб древней истории" доктору Вернеру Хюлле:

Благодарю за ваше письмо от 20.4.1944 г. За это время все материалы из Минска, всего 4 вагона, отправлены в г. Хёхштедт через г. Инстенбург. Я надеюсь, что отправленные музейные ценности прибыли в хорошем состоянии.

Этим самым работа профессора Хаупт закончена, и в ближайшие дни она выедет в Главную рабочую группу "Центр" в г. Слоним для вывоза ценностей местного креведческого музея.

24 апреля доктор Хюлле телеграфировал Лангкопфу из Берлина в Минск:

Дорогой член партии Лангкопф! От руководства штаба Главного отдела-II сегодня я получил копию вашего письма по вопросу отправки музейных ценностей из г.Минска и направляю вам следующее сообщение:

Три вагона музейных ценностей уже прибыли в Хёхштедт. Указание генеральному комиссару отправить туда же и остальные вагоны с музейными ценностями уже направлено Восточным министерством. Я надеюсь, что генеральный комиссар выполнит и это указание министра. Как только этот вопрос будет разрешен, мы дадим второе задание, чтобы дальнейшие работы по отправке осуществлялись под руководством фройляйн д-ра Хаупт, которая благодаря вам проделала плодотворную работу в Минске.

Это был конец апреля 1944 года. Советские войска на протяжении осени 1943 и зимы 1944 годов изгнали немцев из 40 районных центров республики. В марте в Гомель перебрались из эвакуации советские руководящие органы — ЦК КП(б)Б, Совнарком и Верховный Совет. Советская власть была восстановлена в 36 районах. В Генеральном штабе Красной Армии шла интенсивная подготовка к летней наступательной операции.

Германские правящие круги, безусловно, учитывали возможные последствия наступления. В это же время в рядах белорусской коллаборации царила эйфория. В декабре 1943 года генеральный комиссар Курт фон Готберг пошел на создание Белорусской центральной рады и введение должности президента БЦР, в марте 1944-го началось создание Белорусской

краевой обороны. Первого апреля 1944 года Гитлер подписал указ о выделении Генерального округа Белоруссия из Остланда, появилась иллюзия грядущей независимости. Вместе с Готбергом обсуждался вопрос о белорусском гербе, велась работа по подготовке "всебелорусского конгресса", пошла новая волна антибольшевистских митингов.

А в это время оперативный штаб Розенберга через свою рабочую группу в Минске согласовал с Готбергом вопросы вывоза культурных и исторических ценностей из Минска и других городов. Ученая фройляйн Хаупт успешно отправляла эшелоны на запад.

К началу Белорусской наступательной операции Красной Армии музеи, библиотеки, архивы, другие хранилища культурных ценностей республики были ограблены профессионально, со знанием дела. Чрезвычайная государственная комиссия по выявлению и расследованию преступлений немецко-фашистских захватчиков и их соучастников определила, что Беларусь потеряла за годы оккупации более половины национального богатства.

Потребовались долгие годы и труд многих людей, чтобы отыскать и вернуть лишь некоторую часть похищенного.

("Народая газета". 1995. 8–10 ліп. Друкуецца са скарачэннямі)

Адам Мальдзіс

Пра лёс архіва Канстанціна Езавітава

Неяк (дату не зафіксаваў — каюся) у Інстытуце літаратуры Акадэміі навук Беларусі праходзіла сустрэча з Паўлінай Мядзёлка. Чалавек-легенда, славутая выканаўца ролі Купалавай Паўлінкі, яна доўга распытвала мяне пра архіўныя пошукі невядомых твораў беларускай літаратуры, а потым таямніча шапнула:

— Вось крыху пацяплее — і мы з вамі паедзем разам у Рыгу, на Рыжскае ўзмор'е, шукаць частку бібліятэкі Езавітава. Усяго адзін чамадан. Але там павінны быць рукапісы нашых класікаў. Проста так, аднаму вам не аддадуць. Таму трэба дзейнічаць праз людзей, з якімі я пазнаёмілася, жывучы ў Латвіі.

А потым я высветліў, што прозвішча беларускага грамадскага дзеяча, пісьменніка, выдаўца, бібліяфіла Канстанціна Езавітава можна згадваць ў друку толькі з адмоўнай характарыстыкай, бо ён адступіў з немцамі ў Гер-

манію, фармаваў у Берліне беларускія ўзброеныя сілы, быў арыштаваны контрразведкай, перавезены ў Мінск, дзе і памёр у турэмным шпіталі ад пабояў ці ад "туберкулёзу", як сказана ў афіцыйнай даведцы. Даведаўся пра самае істотнае для мяне: Езавітаў меў аўтографы трох вершаў Максіма Багдановіча, рукапісы Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча і, магчыма, нават "Скрыпачку беларускую" Францішка Багушэвіча. Рукапісы і рэдкія кнігі маглі быць падабраны рыжскім збіральнікам у час нацысцкай акупацыі ў Мінску, дзе ён часта бываў, — у разгромленай акадэмічнай бібліятэцы.

Аднак Паўліна Мядзёлка неўзабаве памерла, і ў Латвію давялося ехаць мне ў 1980 годзе аднаму. У Рызе далучыліся да пошукаў мастак Вячка Целеш, паэт Пятро Сакол (Масальскі, таксама ўжо нябожчык). Утраіх мы абыйшлі добры кавалак горада, выязджалі на ўзмор'е. Пятро Сакол згадаў, што ў вайну ён аднойчы быў у кватэры Езавітава, дзе ўсе сцены былі застаўлены кнігамі. Па старой карце мы адшукалі тую вулачку і дом у Межапарку, з'ездзілі туды — і ўсё надарэмна.

— Ах, як шкада, што мы спазніліся, — сказаў тады паэт. — Некалькі месяцаў назад памерла ў Маскве другая жонка Езавітава — Ларыса Нікіфароўская. Праўда, у вайну яна знаходзілася па нашым баку фронта, але ў 1944 годзе вярнулася ў Рыгу, жыла на той жа кватэры. Дзесьці тут павінен быць пляменнік Нікіфароўскай. Вось толькі забыў яго прозвішча.

Потым па выпадкова знойдзенаму нумару аўтамашыны мы ўстанавілі прозвішча пляменніка — Эйгімс, яго новы адрас. Урэшце знайшлі і яго самога. Ён сказаў, што пасля вайны сапраўды жыў у доме, дзе раней была бібліятэка. І нават болей: калі ён быў у партызанах, яго двойчы скіроўвалі да Езавітава, каб высветліць, ці нельга яго, як аўтарытэтнага для беларусаў чалавека, перацягнуць на свой бок... Ад Эйгімса мы скіраваліся да іншых дзеячаў беларускай дыяспары ў Рызе. Нам цьмяна сказалі (са слоў А.Крэйц), што Езавітаў, здаецца, у 1944 годзе ўсё ж паспеў вывезці частку свайго архіва ў Германію. На гэтым пошукі тады і абарваліся. Пра іх я расказаў у нарысе, які ў 1987 г. увайшоў у кнігу "З літаратуразнаўчых вандраванняў", грунтоўна пашкуматанай "галоўлітаўцамі": Езавітава там, вядома, давялося назваць толькі адным словам — здраднік.

Паступова ўся гісторыя пачала забывацца. Праўда, на нейкі час яе ажывілі ў памяці рэдактарская работа над артыкулам пра К.Езавітава для біябібліяграфічнага слоўніка "Беларускія пісьменнікі" ды чытанне яго паказанняў, зробленых у мінскай турме і апублікаваных у кліўлендскім "Полацаку". Там жа ў 1993 годзе я напаткаў успаміны Уладзіміра Брылеўскага, дзе былі такія радкі:

"Крыху пазьней (летам 1944 г. — *А.М.*), незадоўга перад сваім выяздам ў Нямеччыну, Канстантын Езавітаў паказваў мне сваю багатую біблі-

ятэку, у якой было шмат рэдкіх стараддрукаў. Кнігі стаялі ў вялікім пакоі на паліцах, ад падлогі аж да столі. Выязджаючы з Рыгі, Канстантын Езавітаў здолеў даволі шмат зь іх забраць з сабой.

У Нямеччыне, калі ён быў цяжка хворы (я чуў, што ён быў ранены падчас бамбардаваньня), кнігамі заапякаваўся адзін зь беларускіх дзеячоў Аляксей Сянькевіч, які і прывёз іх з сабой ў ЗША. Нажаль, бясцэнныя кнігі Канстантына Езавітава і па сёньняшні дзень захаваныя ад беларускага грамадзтва і не выкарыстоўваюцца" ("Полацак". 1993. № 6. С. 42).

А ў маі месяцы гэтага года на маё імя нечакана прыйшоў ліст з Вільнюса ад настаўніцы Леакадзіі Мілаш. Вось яго тэкст (з невялікімі скарачэннямі):

"Перачытвала Вашы кнігі "Астравеччына, край дарагі", "Восень пасярод вясны". А зараз чытаю "З літаратуразнаўчых вандраванняў". Як жа Вы маглі напісаць такое, што Кастусь Езавітаў здраднік, што ён уцякаў ад нашай арміі і г.д., (стар. 74–75.)?

Кастусь Езавітаў меў добрую бібліятэку. Усе сцены пакоя, які ён займаў, былі занятыя паліцамі з кнігамі. А архіў К.Езавітава вывез за мяжу мой добра знаёмы чалавек, ён жыве ў Літве, недалека ад мяне. Рызыкуючы сваім жыццём, ён прыехаў у Рыгу ў час вайны, каб забраць самае каштоўнае [...]. А пасля вайны савецкія чэкісты, ад якіх уцякаў К.Езавітаў, арыштавалі і таго, хто збярог каштоўнасці для нашчадкаў, правёў у сталінскіх кратах амаль 10 гадоў. Цяпер гэтаму чалавеку за 70 гадоў, не вельмі добра сябе адчувае, гады пражытыя бяруць сваё. Ён мне шмат распавядаў пра К.Езавітава, [...]."

Я тут жа адпісаў на ліст з просьбай расшыфраваць прозвішча "добра знаёмага чалавека", запісаць яго ўспаміны для "Кантактаў і дыялогаў", захаваць іх для гісторыі. Праз два тыдні прыйшоў адказ. Прыводжу яго амаль цалкам:

"Архіў К.Езавітава вывезлі Мікалай Рулінскі і Філіп Давідчык. Ф.Давідчык родам з-пад Любчы, зараз жыве у г.Тбілісі, навуковец, матэматык. У 1959 годзе М.Рулінскі і Ф.Давідчык спатыкаліся ў Любчы. Больш пра Ф.Давідчыка нічога не ведаю. А М.Рулінскі жыве недалека ад мяне, мы даўно знаёмы.

Нарадзіўся М.Рулінскі на Палессі. Бацька быў дыяканам. Пачатковую школу скончыў у вёсцы каля Баранавіч, дзе меў парафію бацька. Пасля паехаў вучыцца ў Віленскую беларускую гімназію, якую не паспеў скончыць, бо пачалася Вялікая Айчынная вайна. Працягнуў вучобу у Навагрудскай настаўніцкай семінарыі — да 1944 г. Як вучань паехаў у Альбертын, што каля Слоніма, на курсы кіраўнікоў Саюза Беларускай Моладзі. У 1944 годзе эскадрон, якім камандаваў М.Рулінскі адступаў ад Савецкай арміі. І

ў Гродне ў канцы моста праз Нёман стаяў Ус.Родзька, перахопліваў беларусаў і накіроўваў у Варшаву, у беларускі аддзел. Там пабылі тыдзень ці два. Ус.Родзька з Барысам Рагулем дамовіліся з нямецкімі ўладамі аб арганізацыі беларусаў для барацьбы з бальшавікамі, якія былі б перакінуты на тэрыторыю Беларусі. Там М.Рулінскі закончыў афіцэрскія курсы і атрымаў званне лейтэнанта Беларускай краёвай абароны. Служыў у Ўсходняй Прусіі, ля г. Інстэнбург (цяпер Савецк), у мястэчку Дальвіц, дзе яны дыслацыраваліся. Таму і батальён назвалі "Дальвіц".

Калі бальшавікі набліжаліся, то пачалі адступаць і Родзька, і Рагуля. А камандаваў тады маёр немец Геруліс — ён быў начальнікам школы. З Вайвушаў быў падрыхтаваны і высаджаны дэсант у Беларусь. Разам з ім быў і М.Вітушка. Як скінулі дэсант у Беларусь, тут недзе і папаўся бальшавікам М.Вітушка, быў расстраляны. Ён быў камандзірам дэсантнай групы, а Мікалай Рулінскі быў намеснікам камандзіра. Але Рулінскага не скінулі з дэсантам, бо не раскрыўся парашут,.. М.Рулінскі едзе ў Берлін спаткацца з Б.Рагулем у Беларускай Цэнтральнай Радзе (БЦР). Там ён і сустрэўся з К.Езавітавым. А паколькі Рагуля добра ведаў М.Рулінскага, таму і даверылі яму і Ф.Давідчыку гэтую місію — вывезці архіў... Яны едуць з Берліна ў Гданьск. З Гданьска цягніком дабраліся да літоўскага горада Шаўляй. Далей дарога была адрэзана Савецкай Арміяй. Тады яны накіраваліся ў партовы горад Лібава, а затым на караблі дабраліся да Рыгі. Там знайшлі беларускую настаўніцу, з якой быў добра знаёмы К.Езавітаў (ён і даў яе адрас) і разам з ёю паехалі на вілу, дзе жыў К.Езавітаў. Два пакоі, якія займаў Кастусь, былі заняты бібліятэкай. "Калі мы ўвайшлі, дык ахнулі," — успамінае М.Рулінскі. — Усе сцены былі запоўнены кнігамі.

Дзве ночы яны выбіралі самае каштоўнае, затым збілі тры скрыні 1,5 х 1 метр. Туды паклалі яшчэ і некалькі асабістых рэчаў Езавітава, у тым ліку патэфон з дыскам "Мы выйдзем шчыльнымі радамі". Ноччу прывезлі скрыні на вакзал. Ішоў толькі ваенны нямецкі эшалон, а Рулінскі добра ведаў нямецкую мову, таму паставілі скрыні на нямецкія снарады, самі леглі на скрыні і так даехалі да порта. Затым на караблі дабраліся да Гданьска. Карабль абстрэльвалі, таму плылі ноччу. Вось так, перамагаючы перашкоды, рызыкуючы жыццём на кожным кроку, дваццацігадовы Мікалай Рулінскі разам з сябрам Філіпам Давідчыкам вывезлі частку архіва К.Езавітава за мяжу" [...]

Затым у лісце падрабязна гаворыцца пра далейшы драматычны лёс М.Рулінскага, якому за ўдалую аперацыю К.Езавітаў, тады генерал, прысвоіў званне старшага лейтэнанта. Але да галоўнай тэмы гаворкі гэта дачынення не мае.

Значыць, і з публікацыі ў "Полацаку", і з ліста сп. Леакадзіі Мілаш вынікае, што архіў Езавітава (прынамсі, яго асноўная, найбольш каштоў-

ная частка) быў вывезены з Рыгі ў Берлін (цяпер мы ведаем падрабязнасці), а адтуль — у ЗША. Вершы М.Багдановіча, якія захоўваліся ў архіве ў аўтографах, былі потым, у 50-я гады, надрукаваны ў Мюнхенскім зборы твораў нашага класіка. А рэшта? Захоўваецца ў ЗША, у Аляксея Сянкевіча (калі ён жыве), ці яго нашчадкаў? У В.Сянкевіча, які цяпер жыве ў Пасіфіцы, у штаце Каліфорнія? Гэта ўжо пытанні да нашай шаноўнай эміграцыі.

А можа, усё ж, нешта засталося і ў Рызе? Тым больш, што фізічныя магчымасці двух "насільшчыкаў" былі абмежаваныя... Паўліна Мядзёлка нешта ведала. Магла нешта сказаць сваім блізкім знаёмым, пакінуць след у паперах. Пошук трэба працягваць.

("Кантакты і дыялогі". 1996. № 8–9)

Яўген Сулыга

Хто абрабаваў Белую Русь?

Спадары-таварышы, хто ўзяў ключы ад брамы горада Магілёва, просьба вярнуць за ўзнагароду! А яшчэ крыж Ефрасінні Полацкай — драўляны, абкладзены залатымі і сярэбнымі пласцінамі, упрыгожаны каштоўнымі камянямі і перагародчатай эмаллю. Дарэчы, ледзь не забыў пра шыйныя каралі з чатырох віткоў пустацелай залатой трубкі "вытворчасці made in Пампея"; шэсць залатых пярсцёнкаў з камянямі; сярэбраную булаву Жыгімонта III у выдатным стане; 18 000 штук залатых і сярэбраных манет усіх часоў і народаў; абраз Бялыніцкай Божай Маці, упрыгожаны каштоўнымі камянямі. А яшчэ... Зрэшты, стоп. Каб пералічыць усе каштоўнасці, якія за два апошнія стагоддзі экспрапрыяваны, канфіскаваны, украдзены ў Белай Русі, не хопіць газетнай паласы. На жаль, так ужо гістарычна складваўся лёс Беларусі. Яна заўсёды была прахадным дваром між Захадам і Усходам. Гіпербарэі ішлі з захаду, скіфы-азіяты — з усходу. Чырвоныя змянялі белых, і кожны воін лічыў абавязкам узяць на памяць аб талерантным беларускім народзе хоць каменьчык. Але паколькі сярод "чырвона-белых гіпербарэяазіятаў", у адрозненне ад рэкламнага воінства Тамерлана, дурняў браць звычайныя камяні не было, "на памяць" з Віцебска, Мінска, Магілёва сплывалі: золата, каштоўныя камяні, неацэнныя творы мастацтва.

Сёння залаты запас суверэннай Рэспублікі Беларусь практычна роўны нулю, а часткі беларускіх скарбаў можна знайсці ў музеях і прыватных калекцыях усіх краін свету.

У Англію на пачатку XX ст. вывезены і прададзены з аўкцыёна трон слуцкіх князёў, выраблены з слановай косці. У Аўстрыі апынуліся экспанаты Мінскага гістарычнага музея, звязаныя з яўрэйскай культурай Беларусі (карціны, кніжкі, рукапісы, прадметы дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва). Немцы ішлі транзітам праз Беларусь двойчы: у Першую і Другую сусветныя войны. Імі былі захоплены неацэнныя старадаўнія рукапісы, зброя з калекцыі Радзівіла, творы выяўленчага мастацтва. З музея ў горадзе Баранавічы ў 1942 г. нямецкія фашысты вывезлі палотны Рубенса. [...]

Разам з крыжам Ефрасінні Полацкай з Магілёўскага дзяржаўнага музея "сплылі" 89 найменняў вельмі каштоўных экспанатаў. У час Другой сусветнай вайны ў краіны Цэнтральнай і Заходняй Еўропы (Германія, Аўстрыя, Чэхаславакія, Польшча) былі вывезены шматлікія творы беларускага, рускага і заходнееўрапейскага мастацтва з Карціннай галерэі БССР, Дзяржаўнага гістарычнага музея, Баранавіцкага, Віцебскага і Магілёўскага абласных музеяў. Сярод іх — 221 твор беларускага, 223 творы рускага і 32 — заходнееўрапейскага жывапісу, 794 — графікі, 120 малюнкаў, 41 скульптура, 26 музычных інструментаў, 32 слуцкія паясы, 51 мэблевы выраб. Бясследна зніклі з Мінска неўміручыя творы Н.Ге, М.Урубеля, І.Левітана, А.Куінджы, В.Паленава, І. Айвазоўскага.

Нямала беларускіх культурна-гістарычных каштоўнасцей знаходзіцца цяпер у музеях былых брацкіх рэспублік СССР і перш за ўсё ў Расіі. Як правіла, яны траплялі туды мірным шляхам,але ў добраахвотна-прымусовым парадку. Да прыкладу, існаваў сакрэтны ўказ, паводле якога ўсе знойдзеныя на тэрыторыі БССР скарбы павінны былі перадавацца ў Маскву. І наогул, у тыя добра памятныя часы ўсё навокал было савецкае, ўсё нібы наша агульнае. У выніку 84 экземпляры выданняў беларускага асветніка, першадрукара Францыска Скарыны апынуліся ў Расійскім дзяржаўным гістарычным музеі. Тамсама знаходзіцца калекцыя слуцкіх паясоў і многае іншае. Семдзесят сем найменняў прадметаў антыкварнай мэблі, фарфору, шкла, бронзы, дываноў, вырабаў з тканіны і косці, якія паходзяць з Беларусі, захоўваюцца ў Эрмітажы. У Саратаў былі эвакуіраваны карціны Сальваторэ Роза, Шагала, Юдовіна, Пэна, якія належалі Віцебскаму і Мінскаму музеям. Да гэтай пары іх не вярнулі на гістарычную радзіму. Такі ж лёс напаткаў 86 экспанатаў Гомельскага музея, якія апынуліся пасля вайны ў Валгаградзе. У правінцыйным Тарапцы захоўваецца абраз "Адзігітрыя", прывезены святой Ефрасінняй Полацкай з Палесціны.

У гады савецкай улады энергічна гаспадарыла ў Беларусі славутае аб'яднанне па экспарту "Антыкварыят". Непасрэдна падборам і вывазам музейных скарбаў за мяжу займалася экспартна-імпартная ўстанова "Дзяржгандальбел". Маштабы іх дзейнасці перасягаюць нават нямецка-фашысцкі грабёж.

У зборніку ("Вяртанне-2". — *Рэд.*) дакументаў і архіўных матэрыялаў аб праблемах пошуку і вяртання нацыянальных каштоўнасцей, выдадзеным Беларускім фондам культуры, ёсць цікавыя дакументы, якія датычацца дзейнасці "Антыкварыята" і яго эмісара ў Мінску нейкага А.Брука. Да прыкладу: акт ад 4 лістапада 1931 г. на выбраныя прадметы, якія мелі экспартнае значэнне, з Гомельскага дзяржаўнага музея. Усяго было падабрана шэсць прадметаў. Сярод іх: габелен фламандскай работы наборны, прыкладны кошт — 10 000 рублёў; драўлянае бюро з фарфоравымі ўстаўкамі (XVII ст.) — 1 000 рублёў. У кожным такім акце ўказана, што рэчы гэтыя могуць быць перададзены без шкоды для экспазіцыі музея. З Віцебскага дзяржаўнага музея канфіскаваны прадстаўніком "Антыкварыята" Брукам "без страт для экспазіцыі" дзве гравюры Дзюрэра коштам 6 000 рублёў за кожную, персідская гравюра ў фарбах за 100 рублёў. Беларускія каштоўнасці, канфіскаваныя Брукам, перапраўляліся па адрасу: Ленінград, Набярэжная 9 студзеня, дом 18...

Іншы раз бясцэнныя помнікі беларускай даўніны знікалі зусім анекдатычна. У свой час кінематаграфісты здымалі фільм па сцэнарыю У.Караткевіча "Дзікае паляванне караля Стаха". Яны ўзялі ў Гродне тры старадаўнія драўляныя скульптуры і перавезлі на здымачную пляцоўку ў Олескі замак пад Львовам. Там скульптуры знаходзяцца і да сённяшняга дня.

Як вярнуць страчаныя каштоўнасці?

Гэтае салодкае слова "рэстытуцыя" (вяртанне культурных каштоўнасцей) сёння хвалюе беларускую грамадскую думку. Пры Фондзе культуры створана камісія "Вяртанне", якую ўзначаліў вядомы вучоны прафесар Адам Мальдзіс. Але што можа зрабіць грамадская арганізацыя, калі да гэтага часу паміж Расіяй і Беларуссю няма адпаведнага двухбаковага пагаднення пра рэстытуцыю. У выніку даследчыцу Маю Яніцкую, якая паехала ў Саратаў для пошуку экспанатаў Віцебскага музея, у сховішча Саратаўскага музея не пусцілі. І не толькі яе, і не толькі ў Саратаве. Зачынілі дзверы сваіх калекцый Морган, Ракфелер, куды па "наводцы" балгарскай празорцы імкнуліся трапіць беларускія шукальнікі страчаных рэліквій. У мінулым годзе нашы дзеячы культуры імкнуліся ў аднабаковым парадку ініцыяваць абмен каштоўнасцямі паміж суседзямі з бліжняга замежжа. Да прыкладу, падарылі Украіне частку бібліятэкі Сымона Пятлюры. Спадзяваліся на "алаверды", але Кіеў прамаўчаў (часткова, бо быў вернуты абраз "Апостал. — *Рэд.*). Маўчыць і Расія, якой Беларусь не так даўно перадала 15 абразоў, канфіскаваных Брэсцкай мытняй у кантрабандыстаў. Зрэшты, абвінавачваць у гэтым трэба беларускі ўрад, які "саромеецца" ўзнімаць пытанні рэстытуцыі ў час падпісання міжурадавых пагадненняў. У прыватнасці, не ўзнімаў пытанні рэстытуцыі міністр культуры рэспублікі ў час апошняй сустрэчы Ельцына з Лукашэнкам. Пра адсутнасць дзяржаўнай палітыкі ў пытаннях рэстытуцыі сведчыць праведзены не так даўно ў Нью-Йорку міжнародны сімпозіум "Тра-

феі вайны”, прысвечаны рэпатрыяцыі помнікаў культуры. Расію на сімпозіуме прадстаўляў намеснік міністра культуры, ён жа старшыня Дзяржаўнай камісіі па справах рэстытуцыі М.Швідкой. Украіна дэлегавала старшыню Дзяржкамітэта па вяртанню культурных каштоўнасцей пры Савеце Міністраў. Ад імя Беларусі выступаў старшыня камісіі “Вяртанне” — грамадскай арганізацыі, якая не мае, на жаль, дзяржаўных паўнамоцтваў. А без іх, самі разумееце, толькі і застаецца, што расклейваць у прысутных месцах аб'явы тыпу: “Прапала мармуровая скульптура Леанарда да Вінчы! Таго, хто знайшоў, просім вярнуць яе законнаму ўладару — беларускаму народу”.

(“Советская Белоруссия”. 1995. 5 крас.)
Пераклала з рускай мовы ***Уляна Шаставец***

Сяргей Сянкевіч

Абраз Ісуса Хрыста вярнуўся на Радзіму

Цяпер мы больш прывыклі да таго, што каштоўнасці вывозяцца ад нас за мяжу. Ужо нікога не здзіўляе паведамленне, што на мытні затрымалі кантрабанду антыкварыяту, царкоўных абразоў. І тым больш прыемна пачуць, што, наадварот, нешта згубленае і забытае вярнулася ў краіну.

У першыя дні вайны, калі нямецка-фашысцкія войскі імкліва рухаліся па тэрыторыі Беларусі, у адным мястэчку снарад патрапіў у царкву. Нямецкі салдат Карл Гутман забег у палаючы храм і вынес адтуль абраз Ісуса Хрыста.

Ваенныя шляхі прывялі маладога салдата і на бітву пад Масквой, і на абарону правабярэжжа Дняпра, калі яго фарсіравалі савецкія войскі. Але ён жывы і здаровы дачакаўся капітуляцыі Германіі. І ўвесь гэты час насіў пры сабе ікону.

— Гэта не я выратаваў ікону, а яна зберагла мяне ў тыя цяжкія гады, — сказаў спадар Гутман.

Сумленне, сэрца і душа гаварылі яму, што абраз павінен вісець не ў яго кватэры, а ў царкве на Беларусі, адкуль быў вывезены больш за 50 гадоў таму.

Карл Гутман звярнуўся за парадай да езуіта ўсходняга абраду айца Ота. Гэтая гісторыя вельмі кранула законніка, і ён звязаўся са спадаром Дэ Вольфам, прэзідэнтам дабрачыннага міжнароднага місіянерскага таварыства святых Кірылы і Мяфодзія. Спадар Дэ Вольф вядзе актыўную місіянерскую дзейнасць на Заходняй Украіне ў грэка-каталіцкіх парафіях. І вось чарговы раз, калі прыехаў з Кёльна ў Львоў, ён заехаў у Мінск і перадаў ікону ў

грэка-каталіцкую капліцу Іконы Маці Божай Нястомнай Дапамогі, якая знаходзіцца на вуліцы Прытыцкага.

Гэты падарунак вернікам дарагі ўдвая. Па-першае, як знак увагі і чалавечнасці з боку спадара Гутмана. Па-другое — Беларуская грэка-каталіцкая царква, якая знаходзіцца, мабыць, у самым жабрацкім стане сярод цэркваў Беларусі (не можа вярнуць ні храмаў, ні ікон, ні літаратуры) рада набыццю любых царкоўных каштоўнасцяў. А такіх — асабліва.

("Голас Радзімы". 1993. 30 снеж.)

С.М.

Свята і роздум, падораныя Літвой

13 чэрвеня 1995 года ў Нацыянальнай бібліятэцы Рэспублікі Беларусь адбылася даволі неардынарная падзея. Літоўскай Рэспублікай было перададзена Беларусі факсіміле (на самай справе каляровая ксеракопія. — *Рэд.*) Тураўскага Евангелля XI стагоддзя.

На ўрачыстасці прысутнічалі пасол Літвы ў Беларусі сп. В.Баўбліс, міністр замежных спраў Рэспублікі Беларусь сп. У.Сянько, намеснік міністра культуры і друку сп. І.Карэнда, пасол Беларусі ў Літве сп. Я.Вайтовіч, старшыня Беларускага фонду культуры сп. І.Чыгрынаў і іншыя адказныя асобы.

— Перадача набывае сімвалічнае значэнне, — адзначыў сп. І.Карэнда, — бо адбываецца ў дні, калі распачынаецца свята беларускага пісьменства і друку, якое ў гэтым годзе пройдзе ў старажытным Тураве.

Сп. Вайтовіч паведаміў пра складаны лёс Тураўскага Евангелля, якое з'яўляецца найкаштоўным помнікам пісьменства і матэрыялам для даследаванняў, на якім нават ёсць уласнаручныя зацемкі гетмана Астрожскага і які зусім выпадкова быў знойдзены ў скрыні для вугалля. Захаваліся ўсяго толькі дзесяць старонак.

І хоць факсіміле само па сабе незвычайнае, бо зроблена [...] і спецыяльна ў знак сяброўства паміж Літвой і Беларуссю нанава па-мастацку пераплецена віленскімі майстрамі, усё ж копія не можа замяніць арыгінал, і ў святочнасць падзеі гэта прыўносіць пэўную гарчынку. Аднак адначасова ўзнікае пытанне, а ці можам мы ўжо захоўваць на нашай зямлі каштоўныя здабыткі беларускай, а таму сусветнай культуры, без небяспекі для іх, дзе яшчэ стаўленне да ўсёй беларускасці, мякка кажучы, другаснае?

("Культура". 1995. 27 чэрв.)

Змест

ВЯРТАННЕ–3

Складальнікі: Аркадзь Тоўсцік
Мая Яніцкая

Арыгінал-макет падрыхтаваны ў Нацыянальным навукова-асветным цэнтры імя Ф.Скарыны

Набор: Аксана Багдановіч
Анастасія Дзядзенка
Набор, вёрстка, дызайн:
Яраслаў Мальдзіс

Адказная за выпуск:
Таццяна Рошчына

Падпісана да друку 16.10.1996 г.
Фармат 60×84 1/16.
Папера афсетная.
Друк афсетны.
Умоўн. друк арк. 11,28.
Ул.-выд. арк. 14,88
Заказ
Тыраж 1000 экз.
Цана дагаворная.

Беларускі фонд культуры.
220030, Мінск, вул. Я.Купалы, 17/30.
Выдавецкая ліцэнзія № ЛВ 221.

Надрукавана ў друкарні Эксперыментальнага комплекснага прадпрыемства “Светоч”.
200010, Мінск, вул. Жодзінская, 24.